

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NESRİN ÖZDEMİR

PROF. DR. A. MECİT CANATAK

VAN-2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Nesrin ÖZDEMİR

DANIŞMAN

Prof. Dr. A.Mecit CANATAK

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

NESRİN ÖZDEMİR tarafından hazırlanan "ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman (Başkan) Prof. Dr. A.Mecit CANATAK Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Ün. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye: Doç. Dr. Tahir ZORKUL Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Ün. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bakır ŞENGÜL Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bitlis Eren Ün. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Yedek Üye: Dr. Öğr. Üyesi Servet ŞENGÜL Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Muş Alparslan Ün. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Yedek Üye: Dr. Öğr. Üyesi Arif ERZEN Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Ün. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	12/06/2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

NESRİN ÖZDEMİR

27/05/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ: ORHAN KEMAL'İN HAYATI VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ	1
GENEL OLARAK ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİ.....	22
1.Öykü Kitaplarının Tanıtımı	22
1.1.Ekmek Kavgası.....	22
1.2.Sarhoşlar	23
1.3.Çamaşırcının Kızı (Küçük)	24
1.4.Grev	25
1.5.Kardeş Payı.....	25
1.6.Dünyada Harp Vardı	26
1.7.Önce Ekmek.....	26
1.8.Yağmur Yüklü Bulutlar	27
1.9. Kırmızı Küpeler	27
1.10.Oyuncu Kadın	28
2.ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN	29
2.1.Hayalleriyle Küçük İnsan.....	32
2.1.1.Yeşilçam Hayali.....	47
2.2.Sıkıntılarıyla Küçük İnsan (Maddi Sıkıntılar ve Diğerleri).....	49
2.2.1.Hasta Bireyler	69
2.2.2.Zor Hayat Şartlarının Somut Göstergeleri.....	72
2.3.Umutları Peşinde Koşanlar	78
2.4.Çaresizliğin Girdabındaki Çaresizler	84

2.5. Küçük İnsanın Mutlulukları	88
2.6. Haksızlığa Uğrayan ve Suça İtilen Yoksulluk Sarmalındaki	96
2.7. Küçük İnsanın Korkuları	103
2.8. Koca Yürekli Küçük İnsan	110
2.9. Aşk ve Sevgileriyle Küçük İnsan	116
2.10. Küçük İnsanın Toplumsal Değişimi	123
2.11. Küçük İnsanın Eğlence Anlayışı	128
2.11.1. Mutluluğun Zirve Hâli: Alkol	130
2.12. Kadın ve Toplumsal Algı	131
2.13. Değerler Sistemi ve Küçük İnsan	140
2.13.1. İnanç	141
2.13.2. Gelenek ve Toplumsal Kabuller	147
2.14. Ahlaki Yozlaşma	153
SONUÇ	174
RESİM DİZİNİ	181
KAYNAKÇA	182
ÖZGEÇMİŞ	190

YÜKSEK LİSANS TEZİ
NESRİN ÖZDEMİR
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HAZİRAN, 2019
ORHAN KEMAL’İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN

ÖZET

Orhan Kemal, içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluk taşıyan ve bu sorumluluk bilinciyle devrinin sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelerini gerçekçi bir perspektifle öykülerinde yansıtan, toplumcu gerçekçi yazar kimliğiyle dikkat çeken en üretken kalemlerimizden biridir.

1940’lı yıllarda Türk edebiyatında güçlü bir eğilim olarak kendini hissettiren “Anadolu’ya yöneliş”; öykülerinin temel hareket noktası “Sosyal Gerçeklik” olan Orhan Kemal’in öykülerinde “küçük insanların“ gerçekçi bir tarzda ele alınması biçiminde karşılığını bulur. Yazar, bu anlayışından hareketle öykülerinde çetin koşullara teslim olmayan ve toplumun alt tabakasını oluşturan insanların ekmek kavgasını, “küçük adamların” zorlu hayatını işler. Orhan Kemal’in “küçük insanların” ayakta kalabilme mücadelesini anlatırken temel amacı “sosyal fayda”dır. Bu yolla okuyucuyu hem eğitmek hem de düşündürmek amacındadır. Aynı zamanda “küçük insan” öyküsü üzerinden insana dair evrensel bir mesaj iletme kaygısı da taşır.

Tez çalışması ele aldığı öykülerle Orhan Kemal’in “küçük, fakir insan”ını ortaya koymaya çalışmıştır. Orhan Kemal’in eserlerinde işlediği küçük, fakir insan tipi, düzensiz bir toplumun parçası olan ve hayatın zorluklarıyla boğuşan, gelecekte umutlu bir insandır. Yazarın öykülerde “insanı anlatma ve anlama çabasını” temel alan bir bakış açısı sergilediği görülür.

Anahtar Kelimeler : Küçük insan, hikâye, Orhan Kemal, Türk Edebiyatı
Sayfa sayısı : 190
Tez Danışmanı : Prof. Dr. A. Mecit CANATAK

MASTER THESIS

NESRİN ÖZDEMİR

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

JUNE, 2019

THE SMALL, POOR PERSON IN ORHAN KEMAL’S STORIES

ABSTRACT

Orhan Kemal is one of our most productive writers that draws attention to the society which he lived in ,reflecting the social, political and economic developments of her era with a realistic perspective in her stories with responsibility consciousness and is known for her socialist realistic writer identity.

“Orientation to Anatolia”, which was a strong tendency in Turkish literature in 1940s corresponds with a form discussing little people in a realistic way in Orhan Kemal’s stories whose main starting point was “social reality”.

From this point of view, the author deals with the fight for the bread of the people who do not surrender to the tough conditions and form the bottom layer of society in their stories and the challenging life of “small people”.

While describing the struggle of these” little people “to survive,the main purpose of Orhan Kemal is ”social benefit”.

He aims to not only educate and but also make the readers think with this understanding. He also has the concern of conveying a universal message to man through the story of the “little people” at the same time.

This thesis study attempted to reveal Orhan Kemal's “small, little man” with the stories it discussed. The little, poor human type that Orhan Kemal deal with in his works is people who are a part of an irregular society, facing the realities of life but are hopeful for the future.It is seen that the author applied a perspective based on the effort to explain and understand people in his stories.

Key Words : little man, story, Orhan Kemal, Turkish Literature.

Quantity of Page: 190

Supervisor: Prof. Dr. A. Mecit CANATAK

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e :	Adı geçen eser
b. :	Baskı
bkz. :	Bakınız
çev. :	Çeviren
haz. :	Hazırlayan
S. :	Sayı
s. :	Sayfa
t.y. :	Tarih yok
ö.s :	Ölümünden sonra
Yay. :	Yayınevi

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda toplumcu gerçekçi çizginin en etkili kalemlerinden biri olan Orhan Kemal, öyküleri ve bu öykülerde oluşturduğu “küçük insan” tipleriyle Türk öykücülüğünde önemli bir iz bırakmıştır.

Küçük insan figürü, Türk hikâyeciliğinin önemli bir kalemi olan Orhan Kemal’in hikâyelerinin büyük bölümünü oluşturur. Hepsi ayrı ayrı incelenmeye müsait olan hikâye kişileri dikkate alındığında küçük, fakir insanların hikâyelerde önemli bir rol üstlendiği görülür. Orhan Kemal, öykülerinde küçük insanların gerçek hikâyelerini anlatarak kendi döneminin insan gerçekliğine bir mercek tutmuştur. Orhan Kemal’in öykülerinde sergilediği bu tutumu nedeniyle tez olarak “Orhan Kemal’in Öykülerinde Küçük, Fakir İnsan” konusu belirlendi. Çalışmamızda, bu özelliği ön plana çıkaracak bir değerlendirme yapıldı. Orhan Kemal’in kendi dönemindeki yazar konumu, topluma, gerçekçiliğe, insana bakışı; öykücülüğü ve öykülerinde bilhassa küçük, fakir insanların var olma mücadeleleri ele alındı.

Giriş bölümünde tez konumuza ışık tutacağı düşüncesiyle Orhan Kemal’in hayatına ve eserlerine değinildi, öykücülüğü hakkında bilgi verildi. Çalışmanın planı doğrultusunda Orhan Kemal’in hikâye kitapları tümüyle tarandı. İlk baskılar dikkate alındığında on dokuz hikâye kitabı bulunan Orhan Kemal’in bu kitaplarının bir kısmı daha sonra birleştirilerek basıldığından on kitap hâlinde yayımlandı. Çalışmamızda birinci baskılarına ulaşamayan kitapların yeni baskıları kullanıldı ve kitaplar kronolojik sıraya göre incelendi.

Birinci bölümde yazarın öykü kitaplarının genel tanıtımı yapıldı, ikinci bölümde ise asıl konu olan “Orhan Kemal’in Öykülerinde Küçük, Fakir İnsan” başlığına geçildi. Türkiye’de tür olarak öykünün şekillenmesinde göz ardı edilemeyecek bir rolü olan Orhan Kemal öykülerinin okumaları esnasında ulaşılan bulgular değerlendirildi. Bu değerlendirme sonucunda, küçük insanların fiziksel ve ruhsal durumlarını, sosyolojik konumlarını ön plana çıkarmamızı sağlayan tasnifler oluşturuldu. Toplam 14 ana başlıktan oluşan çalışmada adı geçen tasnif bölümlerinin tanıtımı ve açıklaması yapıldıktan sonra inceleme ve değerlendirmeye geçildi.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde küçük ve fakir insanın incelendiği bu çalışmada, 243 hikâye ele alındı. İncelenen hikâyelerde küçük ve fakir insanların ön planda olmadığı hikâyeler de vardır, ancak bu hikâyelerde kişilerin arka planda kalsa dahi yazar tarafından önemli bir ayrıntı olarak şekillendirildiği fark edildi.

Çalışmanın ana kısmını oluşturan bu bölümde küçük insanın hikâyedeki yeri, yaşadıkları, hissettikleri ve psikolojik-sosyolojik konumu incelendi.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise tezin önceki bölümlerinde yapılan tespitler doğrultusunda genel bir değerlendirme yapıldı. Çalışmamızın sonundaki “Kaynakça” bölümünde yararlandığımız kaynakların listesi verildi. Çalışmamızın metnini oluştururken yaptığımız alıntılarda yazarın imlası, yöresel söyleyiş özellikleri ve noktalama işaretleri esas tutuldu. Kendi cümlelerimizde ise Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzuna müracaat edildi.

Öncelikle çalışmam boyunca, bilimsel disiplin anlayışını, yol göstericiliğini benden esirgemeyen, bu çalışmanın konusu üzerine düşünmemi sağlayan, acemiliklerimi anlayışla karşılayan ve araştırmalarım boyunca beni yönlendiren tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. A.Mecit CANATAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Yetişmemde emeği geçen gerek lisans gerek yüksek lisans öğrenimim boyunca zaman ve meşguliyet duygusunu önemsemeden bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan, her daim bana destek ve güç veren muhterem hocalarıma, yardımlarından ötürü Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanı Ahmet Köklü'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak sabır ve anlayışıyla hep yanımda olan, her daim teşvikleriyle beni cesaretlendiren anneme, en büyük şansım olan aileme ve varlıklarıyla her zaman kendimi güçlü ve mutlu hissetmemi sağlayan sevgili eşime ve dünyanın en güzel vasfını, anneliği, bana hediye eden canım kızıma sonsuz teşekkürler.

Van-2019

GİRİŞ: ORHAN KEMAL'İN HAYATI VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ

15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğan Orhan Kemal'in asıl adı Mehmet Raşit Ögütçü'dür. Babası dönemin önemli siyasi isimlerinden biri olan Abdülkadir Kemali Bey'dir. Yazarın çocukluk dönemi evdeki otoriter baba ve hiçbir şeye müdahale edemeyen yine babanın otoritesi altında ezilen bir anne arasında geçer. Orhan Kemal, babasının otoritesini en çok okul okuma konusunda hisseder ve bu yüzden başarılı bir okul hayatı geçiremez. Okula başlama yılı ve yeri hakkında şu bilgileri verir: “Sonra okula verildim. Ne zaman? Nerde? Hangi okula ilk önce? Bilmiyorum. O kadar çok, o kadar çeşitli okul değiştirdim ki...”¹ Niğde, Konya ve Ankara'ya yapılan göçlerle okul yaşantısının ilk yıllarını tamamlayan yazarın ailesi 1923'te tekrar Adana'ya döner.

Resim 1- Abdulkadir Kemali Bey ve Orhan Kemal'in Çocukluğu-1915

¹ Orhan Kemal, *Baba Evi*, İstanbul, 2008, s.5

Abdülkadir Kemali Bey'in, hükümete muhalif tavrı yüzünden Suriye'ye kaçması, Orhan Kemal açısından bir otorite boşluğunun açığa çıkmasına yol açar. Ailenin sıkıntılı günler geçirmeye başladığı bu dönemde Orhan Kemal, babasının yokluğunu sevinçle karşılar.

“...Babasından ayrılan birçok çocuk babasız kalışına üzülür... Ben tersine... Sevinmişim... Niçin? Bilmem... Bu hissizlikte benim çocuk yapımın çok az etkisi olmalıydı. Evde krallığımı ilan ettim. ...güneş battıktan çok sonra futbol topuyla eve döndüğüm zaman nerede kaldığımı niçin geciktiğimi dersleri bırakıp gene mi futbol oynadığımı soran olmuyor...”²

Çocukluk yılları sürekli göçlerle geçen Orhan Kemal, babasının siyasal nedenlerle 1931'de Suriye'ye yerleşmek zorunda kalması sebebiyle orta öğrenimini kendi isteğiyle yarıda bırakır ve Suriye'ye gider. Beş çocuklu aile, yaşanan göç sonucunda sıkıntılı günler geçirmeye başlar. “Orhan Kemal, dönemin sosyo-ekonomik şartları bağlamında çoğunluk ile karşılaştırıldığında, oldukça varlıklı ve eğitilmiş bir ailenin üyesi olmasına karşın, babanın tercih ettiği ideolojik duruşun dönem iktidarlarınca sakıncalı bulunması nedeniyle oldukça zor bir yaşam ortamında büyür.”³

Hayatın zorluklarını yaşamaya başlayan yazar, hayat mücadelesi veriyor olmaktan memnun olduğunu dile getirir. “Dolaştığı kaldırımlar, gözlemlediği kadınlı, çocuklu işçiler en önemlisi çetin yaşam koşulları aslında eserlerinin temel özelliklerinin belirleyicisi olur.”⁴ Bu yıllardaki birikimlerini, ileriki yıllarda romanlarında, hikâyelerinde başarıyla kullanacak olan yazar, 1932'de babasının izniyle tek başına Adana'ya döner ve babaannesinin yanına yerleşir. Adana'da sonraki zamanda öykülerine kaynaklık edecek ırgat hikâyelerini dinlediği kahvehanelere gitme alışkanlığı kazanır. Kahvehanelerde geçen günlerin Orhan Kemal'e büyük katkısı olur. Çünkü yazarın Adana'da Nadir'in kahvesinde tanıdığı dostları; İsmail Usta, Selahattin Usta, Dayı Remzi, Ali Şahin gibi kişilerden bazıları

² Orhan Kemal, a.g.e, 2008, s.21-22

³ Funda Masdar, *Türk Sinemasında Orhan Kemal Uyarlamaları: Yedi Örnek*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011, s.44

⁴ Masdar, a.g.e, 2011,s.47

927 Şimendifer Grevi'ne katılan sosyalist kişilerdir ve bu işçilerin anlattıkları ırgat öyküleri yazarda sosyal uyanışa katkı sağlar ve gelecekte ortaya koyacağı önemli eserlerinin asıl kahramanlarını oluşturur.

Orhan Kemal'in aile yaşantısı sürgünler, sürekli yer değiştirmeler ve gidilen yerlerde sağlıklı ekonomik koşulların oluşturulamaması nedeniyle daha yoksul ve sıkıntılı bir sürece girer. Yazar, 1937'de çırçır fabrikasında bir işçi olan Nuriye Hanım ile evlenir.

Resim 2-Orhan Kemal ve Eşi Nuriye Hanım- 1937

Bir yıllık evli olan yazar, çalıştığı fabrikada uğradığı iftira sonucu işsiz kalır ve Nisan 1938'de askerliğini yapmak üzere Niğde'ye gider. Nazım Hikmet'in ve Maksim Gorki'nin kitaplarını okuduğu ve komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tezkere almasına sadece kırk gün kala ihbar üzerine tutuklanır ve mahkemeye sevk edilir. Yargılama sonucunda Orhan Kemal, 27 Ocak 1939'da beş yıl hüküm giyer ve Kayseri hapisanesine gönderilir.

Resim 3- Orhan Kemal'in Askerliği-1938

Eşine mektup yazıp isterse kendisinden ayrılabilceğini, kendine yeni bir yol çizebileceğini söyleyen Orhan Kemal'e eşi Nuriye Öğütçü, "Razıyım ne gelmişse başımıza ve ne gelecekse..."⁵ cevabını verir. Zor günlerinde daima eşinin yanında olan Nuriye Öğütçü, hayatının sonuna kadar bu desteğini sürdürür.

1940'da Bursa Cezaevine nakledilen Orhan Kemal'in burada Nazım Hikmet ile tanışması, yazar için edebi hayatının dönüm noktası olur. 26 Eylül 1943'te tahliye olup Adana'ya dönen Orhan Kemal, bir süre düzenli bir iş bulamaz ve geçici işlerde çalışır.

Birçok yazar gibi yazın hayatına şiirle başlayan Orhan Kemal, ilk şiirini 1939 yılında Kayseri Cezaevi'nde bulunduğu sırada Reşat Kemal imzası ve "Duvarlar" başlığıyla *Yedigün*'de yayımlar.

"Şiir bende, yanılmıyorsam 1936-1937'lerde bir iç coşkunluk halinde fıskırdı diyebilirim. Lise bitirme imtihanlarına hararetle hazırlandığım için, öbür derslerin

⁵ Asım Bezirci, *Orhan Kemal*, İstanbul, 1984, s.18

yanında lise edebiyat kitaplarını da defalarca elden geçirmiştım. O kitaplardaki şiir tariflerine uygun birtakım kalıplar içine çaresiz girmeye çalıştım. Ve tabii coşkun heyecanlarım pis bir şekilde kanalize oldu. Bu 1938-1939'a kadar sürdü... İlk şiirim Kayseri 19. Piyade Alayı hapishanesindeyken Reşat Kemal imzasıyla *Yedigün*'de çıktı. Sanırım 1938 veya 1939 olacak.”⁶

Orhan Kemal'in şiirleri, 1939 yılının sonuna kadar Reşat Kemal imzası ile *Yedigün* ve *Yeni Mecmua*'da yayımlanmaya devam eder.

Orhan Kemal, aynı cezaevini paylaştığı Nazım Hikmet'in ısrarı üzerine ona şiirlerini okur ve beklemediği bir tepki alır. Kendince başarılı olduğunu düşündüğü şiirleri Nazım Hikmet tarafından beğenilmez ve eleştirilir.

“Peki kardeşim, bütün bu laf ebeliklerine, hokkabazlıklara, affedin tabirimi ne lüzum var? Samimiyetle duymadığınız şeyleri niçin yazıyorsunuz? Bakın, aklı başında bir insansınız. Duyduklarınızı, hiçbir zaman duymayacağınız tarzda yazıp komikleştirmekle kendi kendinize iftira ettiğinizin farkında değil misiniz?”⁷

Resim 4-Nazım Hikmet-Orhan Kemal, Bursa Cezaevi-1941

⁶ Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, Örgün Yayınları, İstanbul, 2002, s.17

⁷ Orhan Kemal, *Nazım Hikmet'le 3,5 Yıl*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 29

Aldığı eleştirilere rağmen şiir yazmaya devam eden ve şiirlerini *Yedigün, Ses, Yeni Mecmua, Yürüyüş* ve *Yeni Ses* gibi dönemin edebi yayın organlarında yayımlayan yazar, dönemin siyasi baskıcı koşulları nedeniyle farklı adlarla yazar. Reşat Kemal, Raşit Kemali, Orhan Raşit gibi farklı imzalar kullanan yazar, kendisine Orhan Kemal adının verilmesini ve nedenlerini ise şu şekilde dile getirir.

“... Bir gün Kemal Sülker’den bir mektup aldım. Yürüyüş için benden bir hikâye istiyordu. Hemen bir hikâyemi Kemal’e postaladım. Hikâyem çıktı... Çıktı ama, hikayenin altındaki imza Orhan Raşit değil, Orhan Kemal!.. “Herhangi bir durum olmasın” diyerek benim imzamı değiştirmek gereğini duymuş. Sıkıyönetim varmış, dergi için soruşturma açılmış. Benim de başıma bir şey gelmesin diyerek...”⁸

Nazım Hikmet’in “kendisinde sanatçılık kabiliyeti olduğunu” söyleyerek desteklediği Orhan Kemal’le olan dostluğu kısa süre sonra yerini öğretmen-öğrenci ilişkisine bırakır. Yazar, hayranlığını dile getirdiği Nazım Hikmet’i öğretmeni olarak gördüğünü vurgular. Usta şair, Orhan Kemal’le birebir ilgilenir ve zamanla ortaklaşa öyküler yazar. Orhan Kemal’i şiirden vazgeçirip hikâye ve roman yazmaya yönlendiren kişi Nazım Hikmet’tir. Orhan Kemal bu olayı arkadaşı Nurer Uğurlu’ya şöyle anlatır:

“Roman olarak ilk müsveddem, kocaman bir bakkal defterine çalakalem yazılmış bir gençlik macerasıydı aklımda kaldığına göre... Şiirle uğraştığım aylardaydı... Henüz yolumu bulamamıştım. Yeni koğuş arkadaşım Nazım Hikmet’i şıp diye taklit ediyor, üstadı kızdırıyordum. İstiyordu ki, onun sesiyle değil, kendime has seslerle, benim olan şiiri yazayım... Gene o günlerde, hiç unutmam. Ayaklarında takunya, bacağına golf pantolon, ağzında pipo. Koşarak hapisane avlusuna geldi. Elinde benim roman müsveddesi, Yüreğim hop etti. Gene şiirlerimde olduğu gibi azarlanacağımı sanarak, sustum. Romanımı da tenkit edecek, beni yerlere geçirecek diye sesimi bile çıkarmıyordum... Bunları sen mi yazdın, diye sordu. Çekine çekine “evet” dedim... “Canım çiziktirdik işte!...” diye geçiştirmek istedim. O, büyük bir

⁸ Uğurlu, a.g.e., 2002, s.89

coşku içinde evet büyük bir heyecanla, “Bırak şiiri- miiri birader, hikâye yaz, roman yaz sen.” dedi, “Şiirle ne uğraşıyorsunuz?...”⁹

Nazım Hikmet’le kurulan dostluk, yazarın başarısının temel kaynağı olur. Nazım Hikmet, Orhan Kemal’in edebi yaşantısını şekillendiren, Orhan Kemal’de var olan sosyalist gerçekçi kıvılcımların hayata geçmesine vesile olan kişidir. Orhan Kemal’in deyimiyle ona, kendisine bakabilmeyi öğreten kişi Nazım Hikmet’tir.

Düzyazıya geçmesi Orhan Kemal’in sanat yaşamında bir dönüm noktası olur. İlk hikâyesini Nazım Hikmet’in yardımıyla yazan Orhan Kemal, zamanla şiiri tamamen bırakır ve hikâyeye yönelir. Hikâyeden önce bir roman girişiminde bulunur fakat bir taslaktan ibaret kalan ve basılmayan bu romanın kurgusuna pek hâkim olamadığını düşünerek hikâyeye yazmaya devam eder.

“Roman bende hikâyeden de öncedir. Konusunu şimdi pek hatırlayamayacağım, ‘On Sekiz Yaşım’ adlı ilk küçük romanımı o yıllarda Nazım Hikmet’in de yardımıyla yazmışım.”¹⁰

1940’lı yıllar Türk edebiyatında önemli değişikliklerin olmaya başladığı, basılan eser sayısının arttığı, yeni yazarların edebiyatımıza katkı sağlamaya başladığı, roman ve öykü türlerinde büyük gelişmelerin olduğu yıllardır.

Yazarın da ilk hikâyesi 1940 yılında *Yeni Edebiyat* gazetesinde, *Baba Evi* romanının bir bölümü olan “Balık” başlığı ve “Reşit Kemal” imzası ile basılır.

“Niçin roman yazıyorum? Bu ihtiyaç nereden geliyor? Yeteneğimden. İyi şair olamadığım için hikâyeci oldum. İyi şair olamazdım, önümde dağ gibi Nazım vardı. İyi şair olmam için önce onu aşmam gerekirdi. Nazım aşılması zor ve olanaksız sarp bir dağdır. Nazım, sonsuz mavi bir denizdir. Nazım, şiir püskürten bir yanardağdır.”¹¹

Yazar, uzun yıllar hikâyeye yazarak kendini geliştirir ve bu arada yazarın öyküleri *Yeni Edebiyat*, *Yürüyüş* gibi önemli dergilerde yayımlanır.

⁹ Uğurlu, a.g.e, 2002, s.20

¹⁰ Uğurlu, a.g.e., 2002, s.20

¹¹ Uğurlu, a.g.e., 2002, s.44

26 Eylül 1943'te tahliye olan Orhan Kemal çok sevdiği dostu Nazım Hikmet'ten ayrılmış olur. Yazar, Nazım Hikmet'le olan dostluğunu, paylaşımlarını, diyaloglarını, usta şairin kendisine katkılarını *Nazım Hikmet'le 3,5 Yıl* adlı eserinde kaleme alır ve cezaevinden çıktıktan sonra da bu dostluğu mektuplarla sürdürür.

Hayatı ve edebi yönü, ekonomik ve siyasal koşulların getirdiği mücadeleler ve yoksulluklarla geçen aile yaşantısı içinde şekillenen yazar, tahliyesinin ardından yazı yazmaya yoğunlaşır ve yazdıklarıyla haklı bir ün kazanır. İstanbul'a gelerek yazarlığı meslek edinen Orhan Kemal, geçimini yazarak sağlamaya başlar. Kalem, onun tek geçim kaynağı olur. Yazdıkça kazanan ve kazandıkça yazmaya devam eden yazarın, İstanbul'da yaşadığı zorlu hayat koşullarını ve edebi yaşantısını arkadaşı Fikret Otyam'a yazdığı mektuplardan öğreniriz. Yazar, arkadaşına yazdığı mektupta maddi sıkıntılarla boğuşmasına rağmen romancılığa duyduğu ilk heyecanın hâlâ devam ettiğini, mesleğini sevdiğini belirtir.

Pek çok türde ve çok sayıda eser kaleme alan yazarın çok fazla ve çok hızlı yazması kalemiyle geçinmek zorunda olmasının doğurduğu bir sonuçtur. Yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle zaman zaman umutsuzluğa kapılan yazar, büyük bir tutkuyla bağlı olduğu mesleğinden, romancılıktan, vazgeçmez.

Maddi sıkıntılarla boğuşan yazar, bitmeyen geçim derdi nedeniyle farklı türlerde yazmayı dener. İçinde bulunduğu zor şartları arkadaşı Fikret Otyam'a yazdığı bir mektubunda şöyle ifade eder.

“Bu satırları sabahın beşinde buz gibi odamda yazıyorum. Ne odun, ne kömür, ne de hemen odun kömür alacak para var. Borç, borç, borç... Tek iş yok. Ne film senaryosu ne de roman teklifi... Bu hiç da layık olmadığım yoksul hayata ne zamana kadar, niçin tahammül edeceğimi bilmiyorum. Gelecek günler hiç de ümit verici değil...”¹²

7 Mart 1966'da bir ihbar üzerine iki arkadaşıyla birlikte tutuklanan yazar, hücre çalışması ve komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle Sultanahmet Cezaevi'ne gönderilir. 13 Nisan 1966'da bilirkişiye verilen, “suç teşkil eden bir cihet

¹² Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s.222

bulunmadığı hususundaki” rapor üzerine serbest bırakılır. 17 Temmuz 1968’de bu davadan beraat eder.

Resim 5- Yaşar Kemal’in Orhan Kemal’i Mahkemede Ziyareti

Yazar, ilk yurt dışı seyahatini 1969’da Sovyet Yazarlar Birliği tarafından davet edildiği Moskova’ya yapar. Orhan Kemal’in eserlerinin sahnelendiği, yazarın ödüller aldığı bu dönem, ciddi rahatsızlıklarla boğuştuğu bir dönemdir. Bulgar Yazarlar Birliği’nin çağırısı üzerine gittiği Sofya’da rahatsızlanan Orhan Kemal, tedavi edildiği hastanede 2 Haziran 1970’te vefat eder.

Resim 6- Orhan Kemal'in Cenaze Töreni-1970

Toplumdan hiçbir zaman soyutlanmayan ve tanıdığı insanları yazan Orhan Kemal, yazarlığı meslek edinir. Orhan Kemal'in benimsediği sanat anlayışı 1930'lu yıllarda Rusya'da ortaya çıkan toplumcu gerçekçiliktir.

“Toplumcu gerçekçilik her ne kadar toplumun günlük hayatını yansıtan gerçekçilik ifadesiyle örtüşse de bazı yönleriyle kendi gerçekçilik anlayışının farkını ortaya koyar. Bu akıma göre sanatın yansıttığı gerçekçilik toplumsal gerçekliktir, bu gerçeklik devrimci gelişme içinde görülür ve doğru olarak tarihi somutlukla işçi sınıfının eğitimi gözetilerek yansıtılır.”¹³

Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Samim Kocagöz çizgisinde eserler kaleme alan Orhan Kemal'in, 1949-1970 yılları arasında yazdığı eserleri toplumcu gerçekçi ve eleştirel toplumcu gerçekçi nitelikler taşır. Köylü, işçi ve kırsal kesimin ezilen, hor görülen, ekmek peşinde koşan küçük insanları ve onların yaşamları toplumcu

¹³ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 56

gerçekçi akımın çizgisinde şekillenir. “Halkımızın, genel olarak da insan soyunun müspet bilimler doğrultusundaki en bağımsız koşullar içinde, en mutlu olmasını isteme çabası.”¹⁴ şeklinde sanatının amacını tanımlayan yazar, bu istemin mutlaka gerçekleşeceğine inanır. Bu nedenle gelecekte umutlu, iyimser ve gerçekçidir. Bu durum, yazarın eserlerinde sonsuz bir iyimserliğin varlığını açıklar. İyimserliğe inanan ve onu savunan yazarın küçük adamlarının serüveni bu iyimserliği ve beraberinde gelen umudu yansıtır. Yazarın görevinin hayatta yapılan haksızlıklarla savaşmak olduğuna inanan yazar, kendini şöyle ifade eder:

“Toplumda gadre uğramış insanların – sosyal bakımdan – iyimserliğe ihtiyaçları var. Gerçekten iş bununla da bitmez. Çünkü iyimserlik uydurma bir şey değildir. O, yaşamın içinde, insanların tabiatlarında vardır. Bunu hiç dikkate almadan uydurmaya çalışan yazarlara ben hak vermiyorum. Yazarın bir amacı olmalı. Bu amaç, halkın yararına dönük olmalı derim.”¹⁵

Hikâye ve romanlarını, ilk defa 1940’lı yıllarda yayımlayan Orhan Kemal, öyküyü, romanın kısa şekli ve hazırlayıcısı olarak görür. Başarılı romanlar kaleme almada öykü yazabilmenin önemli bir katkısı olduğunu düşünür ve bu yüzden roman yazmaya başladığında öyküyü bırakmaz:

“Hikâye bende romana geçişte bir merhale oldu. Kanaatimce küçük ve uzun hikâyelerde iyice bilenmeyen kalem, romanı zor yazar yahut yazamaz. Çünkü hikâye kompozisyonlarını kolaylıkla kıvıramayan bir yazar, çok daha büyük, çok daha enine boyuna bir kompozisyon isteyen romanı meydana getiremez.”¹⁶

Kendini “yazı ırgadı” olarak tanımlayan sanatkar, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına sosyalist kimliğiyle eğilir. İçinde buldukları kötü hayat şartlarından daha da beterine düşmemek için direnen dilenciler, çöpçüler, fuhşun batağına saplanmış küçük kızlar, satıcı küçük çocuklar, işten atılmış memurlar, mahkûmlar ve nice çaresiz kalan, ezilen küçük insanların yaşamını göz önünde bulundurarak

¹⁴ Asım Bezirci, *Orhan Kemal*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1984, s.46

¹⁵ Bezirci, a.g.e., 1984, s. 51

¹⁶ Bezirci, a.g.e.,1984, s.54

“Sanatçının tutumu, ‘eğlendirici’ olmaktan çok ‘düşündürücü’ olmalıdır. Ya da başka bir deyimle, gerekiyorsa ‘güldürüp ağlatarak düşündürmeli’ dir.”¹⁷ ifadesini kullanır.

“Hemen bütün hikâyelerinde kötülükleri unutturacak bir yön vardır; iyilik duyguları coşmuş kişiler gidişi ve sonucu değiştirecek bir rol oynarlar.”¹⁸ Orhan Kemal’in kişileri gelecekte umutludurlar.

Orhan Kemal, gerçeği yaşamış ya da gözlemlenmiş olma niteliğiyle ve bir bütün halinde algılayıp okuyucuya sunar. Bu özellik onu kendinden önce yaşamış ve kendi döneminde yaşayan edebiyatçılardan ayırır.

Toplumsal gerçekçi hikâyemize katkı yapan yazar, 1950-1960 yılları arasındaki bunalımcı hikâyenin karşısına bir alternatif olarak çıkar. Yazar, toplumsal gerçekliklerimizi, toplumsal yaralarımızı işlerken “insan”ı ön planda tutar. Bu nedenle ümit, yaşama sevinci ve hoşgörü onun öykülerinde dikkat çeker. Öykülerinde bireysel ve sosyal temalara da eğilir. Bu temalar; arzu, aşk, yalnızlık, ümit, aile, kimsesizlik ve acımadır.

Yazar’ın öykülerinde “ana temalar toplumsal değişim, sınıfsal çatışmalar, yanlışlıklar, haksızlıklar, sömürü gibi gerek ideolojik gerekse yaşanan güncel gerçekliklerdir.”¹⁹ O, gerçekliği de tıpkı eserlerinin konusu gibi yaşadığı ve tanık olduğu olaylar çerçevesinde tanımlar. Yazar, eserlerinde kendi yaşamsal gerçeklerini, “en iyi bildiklerini” anlatır. Yazdığı her şeye inanan ve inandığı şeyleri yazan yazarın eserlerinin temelini toplumun yapı taşları ve düzensizliği oluşturur.

“... hikaye ve romanlarımda şimdiye kadar yığınla işçi, köylü tipleri çizdim. Bu tipler, düzensiz bir toplumun yarattığı kaçınılmaz neticeler (pardon) sonuçlardır! Sebep ne olursa olsun, kötü yaşayışın gerekli kıldığı mahvedilmiş insanların hikâye ya da roman yüzde doksan sekiz bu tipleri işlemiş. Çağımız romanı da aynı yoldan mı yürümeli? Bozuk düzenlerin kaderine boyun eğmeyen, eğmemesi gereken tipler çizmemeli mi? Böyle tipler bugün, toplumda da yok mu? Bence var!... İnsanoğlu,

¹⁷ Bezirci, a.g.e.,1984, s.47

¹⁸ Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, İstanbul 1965, cilt:2, s. 380

¹⁹ Necip Tosun, “Modern Öykü ve Gerçekçilik”, *Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı: 46/47, Ekim / Kasım 2000, s. 92

topyekûn, daha iyi olma çabasında. Hırsız daha mutlu bir yaşama ulaşmak için çalar. Dinler, insanları daha mutlu kılmak amacındadırlar. Bunu yeryüzünde başaramazlarsa, kuru bir öte dünya vaat ederler! Dikkat ediyorum, en kötü bir insan bile, daha iyi olmak çabasıdadır. Takıştığı yer, toplumun düzensizliği... Bilmem anlatabildim mi?...”²⁰

Çok hızlı ve çok fazla yazmasının eserlerini sıradanlaştırdığı konusunda yapılan bu eleştirilere üzülen yazar, Fethi Naci’ye yazdığı cevapta fazla yazmasının ana nedenlerinden birinin geçim derdi olduğunu vurgular.

Ekmek kavgası veren yoksul kesimin yaşamını anlatan, kimi zaman çalışanları kimi zaman işsizleri kimi zaman da çaresizliğe gark olmuş küçük insanların ayakta kalma mücadelesini işleyen Orhan Kemal, Çağdaş Türk Edebiyatı’nda özgün bir yer edinir.

“Tanıdığım, konuştuğum, birlikte sigara içtiğim, sırtımı sıvazlayan insanları yazdım. Ben bu insanları inceledim, araştırdım. Ağa oğlu olarak, namuslu bir vatandaş olarak inceledim. Hikâyelerimde, romanlarımda şunları belirttim. Halkım sömürülüyor, eziliyor. Bu koşulların ortadan kaldırılması gerekir!...”²¹

Orhan Kemal, eserlerinde insanın özündeki iyi niyeti koruyarak hak ettiği iyi hayatı yaşaması uğruna mücadele verir. Bunu bir ödev olarak algılayan Orhan Kemal, yaşadığı ülkenin halkının en iyi koşullarda yaşamasına katkı sunmak amacındadır.

Orhan Kemal, en iyi bildiği ve tanıdığı kahramanlar olan işçi ve köylüleri yani küçük, fakir insanları neden anlattığını *Arka Sokak* adlı eserine açılan kovuşturmadan dolayı verdiği savunmada şöyle ifade eder:

“Arka Sokak 1956’da yayımlanır ve kovuşturmaya uğrar. Hâkim mahkemeye verilen kitaba bakarak ve iddia makamına uyararak Orhan Kemal’e, konularını neden hep fakir fukaradan, işçilerden aldığını, Türkiye’de varlıklı insanların iyi yaşayanların olup olmadığını sorar. Orhan Kemal; “...Ben gerçekçi yazarım. En iyi

²⁰ Uğurlu, a.g.e., 2002, s.43

²¹ Uğurlu, a.g.e., 2002, s.46

bildiğim konuları alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok”²² der ve beraat eder.

Orhan Kemal, çok iyi bir gözlemcidir. Bezirci’ye göre “Orhan Kemal’in hikâyeciliğinin ilk özelliği kısa bakışlarla en derine inebilen büyük bir gözlem gücü; başkalarına hem bakmayı hem bulup görmeyi bilişi”²³dir. Bu özellik öykü kişilerinin canlılığını açıklamaktadır. Bu canlılık, aynı zamanda anlatıcının anlattığına benzer sayısız olayların her an gerçekleşebileceği ihtimalini de karşılar. “Orhan Kemal’in kişileri, üretim sürecinin belirlediği gerçek dünyada, hareket halinde nesnelleşirler.”²⁴Orhan Kemal’in hikâye tekniğinde ustaca bulunan bir yönü de diyalogların varlığıdır. Öykülerde konuşmalara oldukça fazla yer verilir. Bu durum hikâyelerindeki kolay okunurluğun temel nedenidir. Bu konuşmalarla, öykü kahramanlarının iç dünyaları ve yaşadıkları çevreyle ilgili okuyucunun bilgilenmesi sağlanır.

“Romanlarında ve hikâyelerinde diyalogların ağırlığı psikolojik çözümlemeler amacıyla kullanılır. Karakterlerin konuşmaları yaşanan toplumsal ilişkilerin niteliklerini anlamada ipucu olarak kullanılır. Örneğin, Murtaza’da ya da başka bir romanındaki konuşmalar, kişilerin hangi toplumsal sınıftan geldiğinin göstergesidir.”²⁵

Yazar, öykülerinde okuyucuyla karakterlerin arasına girmez. Yalın anlatımıyla dikkat çeken sanatkar, imgelerden hemen hemen hiç yararlanmaz. Kısa cümlelerin seçildiği öykülerde yazarın “konuşmaları belirleyici, tümceler yerli yerindedir. Genellikle konuşan kişinin amacını vurgulamakta büyük işlevi vardır.”²⁶

Küçük Adamın Notları başlığıyla sunulan *Baba Evi*, *Avare Yıllar* ve *Cemile* yazarın otobiyografik özellikler taşıyan romanlarıdır. Yazar, çocukluğunu ve ilk gençliğini *Baba Evi*’nde, baba evinden ayrıldıktan sonra başıboş geçip evlilikle son

²² Bezirci, a.g.e., 1984, s.29

²³ Asım Bezirci, “Orhan Kemal’in Hikâyeciliği”, *Evrensel Kültür*, sayı:163, 2005, s.9

²⁴ Ahmet Oktay, “Orhan Kemal Üstüne”, *Dost*, c.22, sayı:69, 1970, s.7

²⁵ Svetlana Uturgaui, “Orhan Kemal’in Yapıtları: Türk Gerçekçiliğinin Gelişmesinde Yeni Bir Aşama”, M. Nuri Gültekin, *Orhan Kemal’in Romanlarında Modernleşme, Birey ve Gündelik Hayat*, İstanbul, 2011, s. 12.

²⁶Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, cilt.4, s. 137

bulan ilk gençlik yıllarını *Avare Yıllar*'da konu edinir. Orhan Kemal, Nuriye Hanıma olan aşkını ve onun çocuk yaşta sırtlandığı zorlukları *Cemile* olarak romanlaştırır ve bu eser, *Baba Evi* ve *Avare Yıllar*'ın devamı niteliğindedir. Eserler, sadece yazarın hayatına dair izler taşımaz, döneme ait siyasal-ekonomik ve sosyal verileri de başarılı bir şekilde yansıtır. Yazar, kendi yaşantısını kaleme aldığı bu eserlerde toplumun bütün öğelerini ve insan-toplum ilişkisini siyasal ve sosyal zeminde başarılı bir şekilde harmanlayıp aktarır.

Sanat endişesi ile sosyal endişenin iç içe olması gerektiğini düşünen yazar, bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Bu iki endişe birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Sosyal endişe, sanatçının insan olması haysiyetiyle yurdu ve düşmanı hakkında vardığı kanaatlerin neticesidir. Her şeyden önce bir fikir adamı olması lazım gelen sanatçı, sosyal endişelerini sanat yoluyla belirten insandır. Demek oluyor ki, peşin sosyal endişe. Fakat bu, sanatın ikinci plana itilmesi demek değildir. Yukarıda da söylediğim gibi bu ikisi birbirinden ayrılmaz bir bütündür.”²⁷

Fabrikalarda, sokaklarda, kahvehanelerde ve hapisanelerde tanıdığı insanlar, onun çok iyi tanıdığı bir çevrenin insanları olarak hikâyelerine yansır. Yaşanmışlığın önemli bir yer tuttuğu öykülerinde konu ve karakter zenginliğini sağlayan hususlar arasında çocukluğu, yaşadığı baba baskısı, babasının sürgünü nedenli yaşanan gurbet, fabrika günleri, hapisane günleri, Anadolu ve sıkıntı içinde geçen günler, İstanbul, İstanbul sokakları ve bu sokaklarda tanıdığı düşkün insanlar sayılabilir.

Yaşar Kemal'e göre, Orhan Kemal'in üç büyük ustası vardır: Çehov, Gorki ve Nazım Hikmet. “Bu üç büyük adama Orhan hayrandı. Orhan Kemal bu üç büyük kişilikten, bu üç büyük dünyadan yola çıktı ve büyük kişiliğini bunların ustalığında yoğurdu.”²⁸ Gorki'nin yapıtlarını okumayı ve anlamayı seven Orhan Kemal, içerik olarak ünlü yazardan etkilenir. Gorki'nin hayatını anlattığı üçlemesi; *Çocukluğum*, *Ekmeğimi Kazanırken* ve *Benim Üniversitelerim*, Orhan Kemal'deki eser-hayat

²⁷ Mustafa Baydar, “Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar”, Asım Bezirci, *Orhan Kemal*, İstanbul, 1984, s.49.

²⁸ Mahir Ünlü/ Ömer Özcan, *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1991, cilt:4, s. 319

ilişkisiyle benzerlik gösterir. Ayrıca her iki yazarın da küçük insana yaklaşımları benzerdir.

“Ezilen, küçük, fakir insanlar”, toplumcu gerçekçi bir çizgide olan Orhan Kemal’in bütün eserlerinin ana kahramanlarıdır. Bu kahramanlar en kötü koşullarda bile gelecekte ümitlidirler. Yazar eserlerinde, kırsal kesimin ve taşranın bütün gerçekliğini konu edinir ve gerek kendisinin gerekse gözlemlediği ya da birlikte çalıştığı, yaşadığı insanların çaresizliğini, yoksulluğunu, sefaletini, mutluluğunu, umudunu eserlerinde yansıtır.

“Hep işçiyi, hep köylüyü anlatmak gibi bir inadın sonucu değil bu. Gerçekçi bir yazar en iyi bildiği şeyi yazmalıdır. İşçi ve köylüler çocukluğumdan beri içime öylesine yerleşmişler ki...”²⁹

Sanatkâr, koşulların zorunlu kötü yaptığı küçük insanların bir gün özlerindeki ‘iyi’ ile toplumu kurtaracağı düşüncesine yürekten inanır ve bu nedenle eserlerinde geleceği aydınlatacak, yapıcı olumlu karakterler ortaya koyar.

Yazarın küçük adamlarına ve onların küçük hayatlarına her öyküde yer verilir; “bu yer alış toplumsal dönüşümlerle paralel, insana yansıyan ve insanın bütün yaşamsal alanını etkileyen olgularla birlikte sunulur.”³⁰

Orhan Kemal, yazdıkları ile kendi hayatını, içinde yaşadığı toplumu analiz eder. Söz gelimi Çırçır fabrikasında bizzat çalışır, yıllarca oradan ekmeğini kazanır.

Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Kaçak, Eskici ve Oğulları romanları Orhan Kemal’in Çukurova gerçekliğini sosyal ve ekonomik olgularıyla en başarılı şekilde işlediği eserleridir.

Öykülerden yola çıkarak Orhan Kemal’in sanat anlayışını toplumsal sürece paralel, en gerçekçi ve objektif şekilde şekillendirdiğini dile getirilebiliriz. “Onun toplumculuğu bir ideolojinin içine sıkıştırılmış söylem alanları daraltılmış bir

²⁹ Y. Kenan Karacanlar, “Orhan Kemal”, Asım Bezirci, *Orhan Kemal*, İstanbul, 1984, s. 49.

³⁰ Masdar, a.g.e., 2011, s.73

toplumculuk değildir. Aksine öteki toplumcu gerçekçilerde görülmeyen bir objektiflik ve gerçeklik görülür.³¹

“Orhan Kemal’in hikâyeleri, belli bir olay çerçevesinde giriş-gelişme-sonuç ilişkisinde gelişmez; hayattan bir kesiti anlatırlar. Birçok yazarın, hikâyeyi sonundaki sürprizi esas alarak geliştirmesine karşılık Orhan Kemal’de bu özelliğe rastlanılmaz. Orhan Kemal’in hikâyeleri beklenmedik bir sonla bitmez. Beklenen bir sonla da bitmez, hikâyeler sonucu içinde barındırır. Hayat devam etmektedir ve hikâyeler bu akışın bir parçasıdır.”³²

Öykülerde konunun kurgusal olmadığı da dikkati çeken bir diğer özelliktir. Konular, yaşanmış hayatların birer kesiti gibidir.

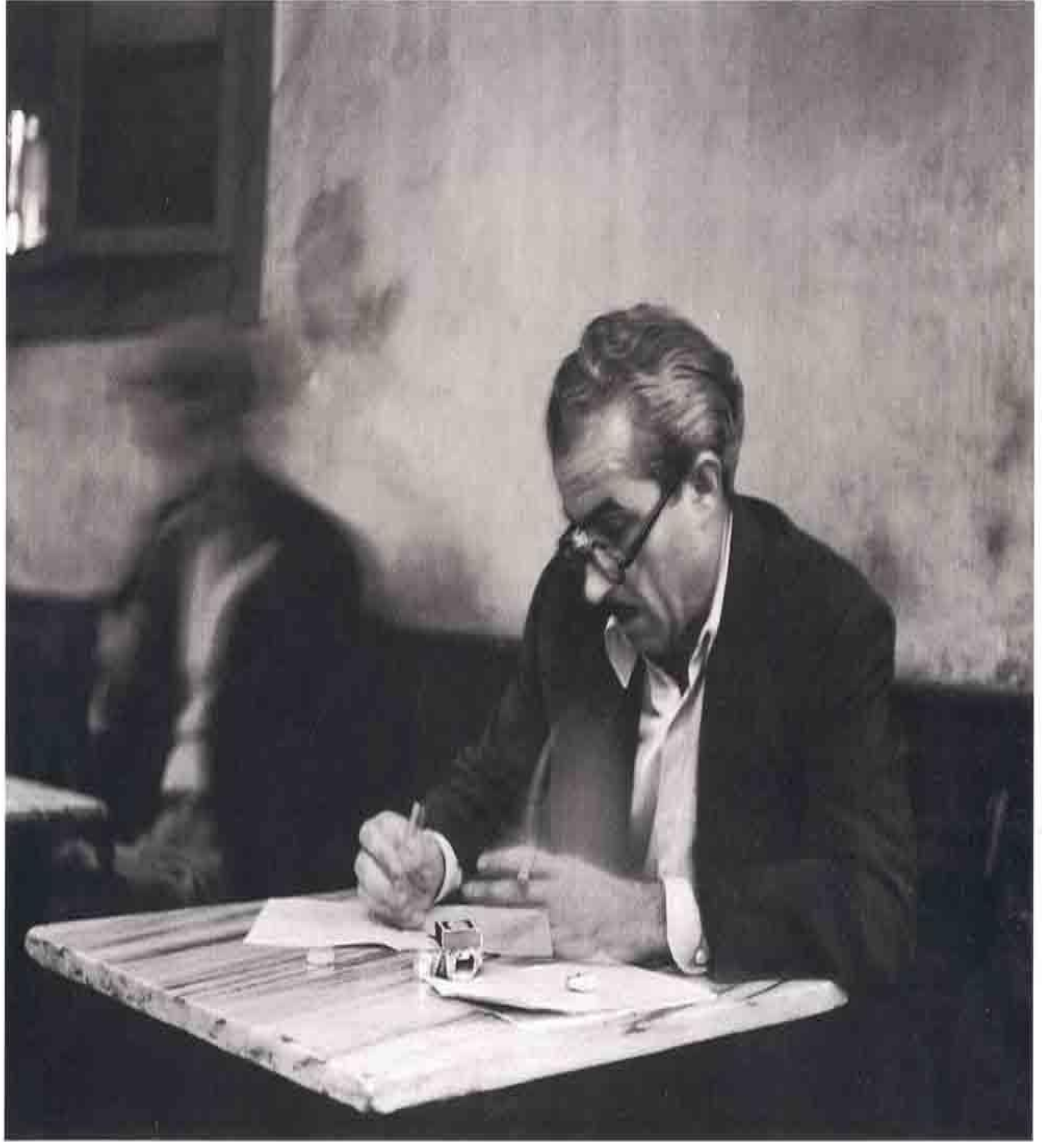
İnanırcılık ve sürükleyicilik de Orhan Kemal’in öykülerinde dikkat çeken önemli özelliklerdendir. Bunun nedeni olarak yazarın öykülerinin tasarlanmamış olması gösterilebilir.

Orhan Kemal şiir, roman, öykü, oyun ve senaryo olmak üzere beş farklı türde eser vermiştir. Ekonomik ve sosyal yaşamın kavgasını veren küçük insanların hayatta kalma mücadelesini öykülerine konu edinen yazarın ilk hikâye kitabı *Ekmek Kavgası*’dır. Yazar, Ocak 1949’da *Varlık* dergisinin okuyucuları arasında açtığı anketli öykü yarışmasında birinci olur. 1958’de *Kardeş Payı* ile “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı alır, *72.Koşuş* ile Ankara Sanatseverler Derneği tarafından 1967 yılının “En İyi Oyun Yazarı” seçilir, 1969’da *Önce Ekmek*’le “Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü”nü ve ikinci kez “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı kazanır.

Verimli bir yazı hayatı geçiren Orhan Kemal geride 27 roman, 19 öykü kitabı ile anı, inceleme, oyun, röportaj türünde eserler bırakmıştır.

³¹ Ali İhsan Kolcu, *Cumhuriyet Edebiyatı II*, Erzurum, 2008, s.182.

³² Rahşan Yıldız Eyigün, *Orhan Kemal’in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2006, s.24

Resim 7- Orhan Kemal

ORHAN KEMAL'İN ESERLERİ

Öykü kitapları:

- Ekmek Kavgası (1949)
- Sarhoşlar (1951)
- Çamaşircının Kızı (1952)
- 72. Koğuş (1954)
- Grev (1954)
- Arka Sokak (1956)
- Kardeş Payı (1957)
- Babil Kulesi (1957)
- Dünya'da Harp Vardı (1963)
- Mahalle Kavgası (1963)
- İşsiz (1966)
- Önce Ekmek (1968)
- Küçükler ve Büyükler (ö.s) (1971)

Yazarın Ölümünden Sonra Öykülerinden Yapılan Derlemeler:

- Yağmur Yüklü Bulutlar (1974)
- Kırmızı Kúpeler (1974)
- Oyuncu Kadın (1975)
- Serseri Milyoner/İki Damla Gözyaşı (1976)
- Arslan Tomson (1976)
- İnci'nin Maceraları (1979)

Romanları:

- Baba Evi (1949)
- Avare Yıllar (1950)

- Murtaza (1952)
- Cemile (1952)
- Bereketli Topraklar Üzerinde (1954)
- Suçlu (1957)
- Devlet Kuşu (1958)
- Vukuat Var (1958)
- Gâvurun Kızı (1959)
- Küçücük (1960)
- Dünya Evi (1960)
- El Kızı (1960)
- Hanımın Çiftliği (1961)
- Eskici ve Oğulları (1962) (Eskici Dükkânı adıyla 1970)
- Gurbet Kuşları (1962)
- Sokakların Çocuğu (1963)
- Kanlı Topraklar (1963)
- Bir Filiz Vardı (1965)
- Müfettişler Müfettişi (1966)
- Yalancı Dünya (1966)
- Evlerden Biri (1966)
- Arkadaş Islıkları (1968)
- Sokaklardan Bir Kız (1968)
- Üç Kâğıtçı (1969)
- Kötü Yol (1969)
- Kaçak (ö.s.) (1970)
- Tersine Dünya (ö.s.) (1986)

Oyunları:

- İspinozlar (1965)
- 72. Koğuş (1967)

Anı:

- Nazım Hikmet'le Üç buçuk Yıl (1965)

İnceleme:

- Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar (1963)

Röportaj:

- İstanbul'dan Çizgiler (ö.s.) (1971)

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİ

1.Öykü Kitaplarının Tanıtımı

1.1.Ekmek Kavgası

Orhan Kemal'in hikâyeciliğinin 10. yılında kaleme aldığı bu eserin yazım tarihi 1949, ilk basım tarihi ise Kasım 1950'dir. Yazarın yayımlanan ilk öykü kitabıdır. İçerisindeki aynı adlı öyküden ismini alan *Ekmek Kavgası*'nın son baskısında toplam 25 öykü yer alır. Bu hikâyelerin bütününe ortak bir temde birleştiği görülür: Ekmek Kavgası.

Binyazar'ın ifadesiyle; “Adlarından da anlaşıldığı gibi, Orhan Kemal'in hikâyelerinin büyük bir bölümü, insanoğlunun ekmek uğruna verdiği yaşam savaşıyla doludur. Küçük memurlar, onların çileli karıları, sokak kabadayıları, belgeli kenar mahalle gençleri, sokak kadınları, onurundan hiçbir şey yitirmeyen yoksullar... Bu her biri ayrı ilginçlikle öykülerin başkişileridir.”³³

Kişilerin tek özellikleriyle ele alındığı ve gözlemci gerçekçi bir anlatımın kullanıldığı bu öykü kitabı, Hikmet Altınkaynak'a göre “1949'un kitapları içinde gerçekçi yanı en ağır basanıdır.”³⁴ Hikâyeler, Çukurova'da ve belli bir olay çevresinde geçer. Hikâye kişileri, aç çocuklar ve yaşlılar, mahkûmlar, fabrika işçileri, memurlar, dilenciler, işsizler kısacası yoksul, küçük insanlardır. Mahpushanedeki tutsaklarla açlığa tutsak yoksul halkın konu edildiği öykülerde olaylar anlatılırken dış gözlemler verilir, olayların ana nedenlerine inilmez ve açık, yalın bir dil kullanılır. Yazar, hikâyelerin kurgusunu diyaloglar üzerine kurar. Bu nedenle öykülerde kişiler genellikle konuşturulur ve şive taklidine, betimlemelere yer verildiği görülür.

Öykü kişilerinin bir dilim ekmek için nelere katlandıkları, nasıl alçaldıkları, ne sefaletler yaşadıkları; aç ve hasta insanların yokluk içindeki yaşantıları, kişisel

³³ Adnan Binyazar, *Türk Dilinde 25 Ünlü Eser*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1982, s.233

³⁴ Hikmet Altınkaynak, *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, Yazko Yayınları, 1983, s.46

menfaatler için nelerin ayaklar altına alındığı öykülerde etkileyici bir üslupla anlatılır.

“Yoksul insanların hayatta kalma mücadelesinin hikâyeleri olan Ekmek Kavgası’nda anlatıcı, Çukurova yöresinden, kimi zaman gözlemlerine yaslanarak bir dış ses, kimi zaman da yaşanmışlığın bir parçası iç ses olarak hikâyelerini aktarır. Kitapta yer alan 17 hikâye hâkim anlatıcı; 4 hikâye kahraman-anlatıcı; 4 hikâye ise gözlemci anlatıcı tarafından dikkatlere sunulur.”³⁵

1.2.Sarhoşlar

İçinde yer alan ilk öyküden ismini alan *Sarhoşlar*’ın yazım tarihi 1949, ilk basım tarihi ise Nisan 1951’dir. 144 sayfadan oluşan eserin dikkat çeken ilk özelliği öykülerin kısa oluşudur. Toplam 23 öyküden oluşan *Sarhoşlar*’da kişiler toplumun alt tabaka insanlarıdır. Birçoğu bitkin, kurtuluş yolu bulamayan, fakat yine de çırpınıp duran, umutsuz kişilerdir.

Yazar, bu eserinde alt tabakaya mensup insanların hayatlarını anlatırken genellikle zıtlıklar üzerinden hikâyeyi kurgular. Öykülerde, yoksul, unutulmuş, açlığa terk edilmiş, hastalıklarla boğuşan -ki bu hastalık, hikâyelerde genellikle verem olarak verilir- insanların yaşam mücadelesi gerçekçi olarak verilir.

Eserdeki öykü kişilerinin ağır basan ortak özelliği yoksulluktan dolayı mutlu olamamalarıdır. Kişilerin birçoğunda iyi yaşama, mutlu olabilme, sevinebilme, eğlenebilme isteği dikkat çeker.

“Anlatıcının ağırlıklı olarak geri planda durduğu bu hikâyelerin 13 tanesi hâkim (tanrısal) anlatıcı; 6 tanesi kahraman-anlatıcı; 4 tanesi de gözlemci anlatıcı tarafından nakledilir.”³⁶

³⁵ Sinan Bakır, “Orhan Kemal’in Hikâyelerinde Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 25, 2015, s. 37

³⁶ Bakır, a.g.e., 2015, s.40

1.3.Çamaşırcının Kızı (Küçücük)

Mart 1952’de basılan bu eserde toplam 13 öykü yer alır. Öykülerde Çukurova insanının ele alındığı, konuların çalışan insanlar arasında geçtiği *Çamaşırcının Kızı* ’nda kişiler çevreleriyle birlikte ele alınır. Hayatın acımasız yönlerini dile getiren yazar, bir ekmek parası için verilen mücadeleleri gözler önüne serer. Fakirlik, çaresizlik ve güçsüzlükle boğuşan öykü kahramanları, içlerini ısıtan, onları ayakta tutan umutlarına ve hayallerine sığınır. *Sarhoşlar* adlı öykü kitabına nazaran öykü kişilerinin daha umutlu olduğu fark edilir. Yazarın bu eserinde konu ettiği küçük insanların psikolojilerine de önem verdiği dikkat çeker.

Öykülerde dilencilerin, şehir hayatıyla boğuşan insanların, çöpçü, gardiyan ve işsizlerin düşleri anlatılır. Umutla hayata tutunan, kötümser olmayan bu insanların bazen yenik de düştüğü görülür. Öykülerde açlık yüzünden bir simit uğruna ahlaksızlaşan kadın tipi de canlandırılır.

Öykülerin her biri mutsuz ama umutsuz olmayan, düşlerini bırakmayan ve hep dışarıdaki hayatların büyümesine kapılan, onlara özenen kişileri anlatır.

Kitaptaki öykülerin ortak özelliği; hayat ile mücadelesi bitmeyen, yoksul, mutsuz, çaresiz ama bir o kadar da umut dolu olan insanların gündelik hayatlarını anlatmalarındır. Yazar öykülerde toplum içindeki sınıfsal ayrıma ve bu durumun kent insanının gündelik yaşamına yansımalarına da değinir. Bu duruma örnek olarak “Kötü Kadın” ve “Şahut’la Karısı” adlı öyküler verilebilir.

Bütün hikâyelerde diyalog tekniği kullanılır. “Kitapta yer alan hikâyelerden 3 tanesi (Küçücük, Eski Gardiyan, Çöpçü) hâkim anlatıcı; 6 tanesi (Ayşe ile Fatma, İki Kız, Recep, Kötü Kadın, Sevinç, Mavi Eşarp) kahraman-anlatıcı; 4 tanesi de (Dilenci, Şahut’la Karısı, Çamaşırcının Kızı, Duvarcı Celâl) gözlemci anlatıcı tarafından aktarılır.”³⁷

³⁷ Bakır, a.g.e., 2015, s.45

1.4.Grev

Hikâye kişilerinin çoğunun kentlileştiği *Grev* 1954'te basılır. 25 öyküden ve 264 sayfadan oluşan eserin genelindeki kahramanların tek sıkıntısı “ekmek derdi”dir. İşsizlik ve haksızlık, öykülerde işlenen başlıca konulardır. Öyküler, Orhan Kemal'in toplumcu gerçekçi çizgide bir yazar olduğunu kanıtlar niteliktedir. Fabrika işçilerinin, tarım işçilerinin, düşük ücretle çalışan memurların, işsizlerin hayat gailelerini, geçim dertlerini, mahalle yaşantılarını ve birçok kişiyle olan ilişkilerini işleyen öykülerde, hızlı bir olay akışı ve devingenlikle beraber diyaloglara ağırlık verildiği dikkat çeker.

İşçi-fabrika-patron ilişkisinin ele alındığı, çalışma hayatındaki çarpıklıkların, haksızlıkların ve kayırmaların işlendiği öyküler eserin genelinde dikkat çeker.

Bu öykülerin yazarın diğer öykülerinden farkı, üstlerine cevap vermekten korkan işçilerin yerini hakkını savunan, iş kanunundan haberdar olan ve toplu hareket edebilen işçilerin almasıdır. İç dünyalarında kendi kendilerine konuşan fakat işleve geçemeyen işçi profiline öykülerde rastlanmaz.

“Eserlerinde köy-şehir, köylü-şehirli, işçi-patron/ağa, para-değer çatışmalarını diyaloglar üzerinde açımlayan yazar, kişilerin psikolojik tahlillerini kendilerine yaptırma yolunu seçer.”³⁸

1.5.Kardeş Payı

Temmuz 1957'de basılan *Kardeş Payı* 18 öyküden oluşur. Yazarın, 1958'de “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı alan “Kardeş Payı” adlı öyküsünün yer aldığı kitabıdır. Eserde, ekmek kavgasında olan öykü kişileri artık eskisi gibi yenik düşmemektedirler, umutlu ve başarılıdırlar. 112 sayfadan oluşan kitapta 12 öykünün Mart 1975'de basılan *Oyuncu Kadın* adlı öykü kitabında 4 öykünün de *Grev* adlı öykü kitabında da yer aldığı dikkat çeker.

³⁸ Ülkü Eliuz, *Orhan Kemal'in Romanlarında Yapı ve İzlek*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2004, s.28

Hamallar, kâtipler, kötü yola düşenler, işportacı çocuklar, şoförler yazarın öykü kişileri arasında yerini alır. Kişilerin iyice kentlileştiği öykülerde kahramanların konuşma şekli yöresellikten uzaktır. Pek çok öyküde psikolojik çözümlenmelere yer verildiği dikkat çeker.

“Hikâyelerden 13 tanesi (“Kardeş Payı”, “Yeni Şoför”, “Kuduz”, “Çocuk”, “Eczanedeki Kız”, “Aslan Tomson”, “Çirkin”, “Kadın Parmağı”, “İzin Günü”, “Üç Arkadaş”, “Büyükbaba”, “Korku”, “Kenar Mahalle”) hâkim anlatıcı; 5 tanesi (“Necati”, “Kırmızı Mantolu Kadın”, “Pırıl Pırıl”, “İstidacı”, “Motorda”) ise kahraman-anlatıcı tarafından nakledilir.”³⁹

1.6.Dünyada Harp Vardı

Eylül 1963’te basılan *Dünyada Harp Vardı* Orhan Kemal hikâyesinin doruk noktası sayılır. Çünkü öyküye ara veren yazar bu sürede romana ağırlık verir ve belli bir süreden sonra bu eseri kaleme alır. Kişilerinin tamamı kentli olan eserde toplam 11 öykü yer alır. Yazar, eserinde, toplumun alt tabakasını; ezilmiş çocukları, işçileri, kahvehanedeki işsizleri kısacası küçük insanları anlatır. Eser 2007 yılında *Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı* ismiyle iki öykü kitabının birleştirilmesiyle yeniden basılır.

Eserin kimi öykülerinde gerçekçi ve yalın saptamalar dikkat çeker. “Çikolata” öyküsü bu duruma örnek teşkil eder.

1.7.Önce Ekmek

Yazarın 17 öyküden oluşan ve ilk basımının Kasım 1968’de yapıldığı *Önce Ekmek* adlı bu eseri, 1969 yılında hem “Sait Faik Hikâye Armağanı”nı hem de “Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü”nü kazanır. Öykülerde, büyükşehir insanının yaşama ve şehre tutunma çabası, kavgası anlatılır. İşlenen temaların diğer öykülerde işlenen

³⁹ Bakır, a.g.e., 2015, s.51

temalarla benzer olduğu ve kişilerin de tek özellikleriyle değil birkaç özelliğiyle ele alındığı fark edilir. Gerçekçi gözlemcilik diğer eserlerde olduğu gibi bu eserde de görülür. Pürüzsüz bir dilin kullanılması, *Önce Ekmek* kitabındaki hikâyelerde dikkati çeken ilk özelliktir. Süssüz, düz anlatımın seçildiği öykülerde mahalli söyleyişlere pek rastlanmaz. Bunun nedenlerinden biri, anlatıcının dünyalarını anlattığı insanların artık bütünüyle şehirde yaşamalarıdır.

Öykülerde işlenen konular diğer eserlerle benzerlik gösterir ve mekân İstanbul'dur. Öykülerde karakterler iç dünyalarıyla birlikte yansıtılır. Yazarın öykülerde ısrarla çocuk kahramanların yaşadıkları problemleri ve dramı işlediği fark edilir. "Önce Ekmek", "Bir Çocuk", "Tarzan", "Çocuklar", "Sevmiyordu", "Elli Kuruş" adlı öyküler bu durumu örneklendirir.

"Hikâyelerden 15 tanesi hâkim anlatıcı; 2 tanesi ("Elli Kuruş", "Sağıç") ise kahraman-anlatıcı tarafından nakledilir."⁴⁰

1.8.Yağmur Yüklü Bulutlar

43 Öyküden oluşan *Yağmur Yüklü Bulutlar*, kısıtlı hayat koşullarında köşelere sıkışan küçük insanların umutları, hayalleri ve yaşama sevinçlerini anlatan, onların yaşama tutunmalarını gözler önüne seren öykülerin toplandığı bir kitaptır. Haziran 1974 'de basılan eser, çeşitli yaşam mücadelelerinin verildiği hayatları konu alan öykülerden oluşur. Yazarın ölümünden sonra öykülerinden yapılan derlemelerden oluşan eserdir.

1.9. Kırmızı Kúpeler

1974'ün Eylül ayında basılan *Kırmızı Kúpeler*, toplam 70 öyküden oluşur. Yazar, eserinde toplumun yaşamından kesitleri gerçekçi bir şekilde gözler önüne sunar. Hikâyelerinde sık sık diyaloglara rastlanması, okuyucuya estetik bir haz verir.

⁴⁰ Bakır, a.g.e., 2015, s.53

Orhan Kemal'in öteki yapıtlarında olduğu gibi, Kırmızı Küpeler adlı yapıtındaki öykülerde de en olumsuz insanın bile kesinlikle olumlu/güzel bir yönü olduğu ortaya konulur. Yazarın ölümünden sonra öykülerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlerden biridir.

1.10.Oyuncu Kadın

14 Öyküden oluşan ve ilk basımı Mart 1975'de yapılan Oyuncu Kadın, yazarın ölümünden sonra öykülerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlerden bir diğeridir. Yazar, kadınların yaşadıkları sorunları, çaresizlikleri, toplumun kadın algısını eserine yansıtır. Ayrıca  yk  kahramanlarının yaşamı üzerinden toplumsal aksaklıkları sergiler ve okuyucuyu olayların nedenlerini sorgulamaya yöneltir.

II. BÖLÜM

ORHAN KEMAL’İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN

Küçük insan; büyük şehrin gündelik yaşamı içinde rastladığımız, geçim uğraşı veren, korkuları, umutları, özlemleri olan ve çoğu zaman dışlanan fakat içinde bulunduğu zor şartlardan kurtulmak için çaba gösteren kişileri ifade eder. Çoğunlukla mutsuz ve çaresiz olan bu kişilerin en büyük sorunu ekmektir.

Asım Bezirci, “küçük insanı” şöyle tanımlar: “Toplum basamaklarındaki yerlerinden kopmuş veya yerini bulamamış, kendini boşlukta ve sıkıntıda duyan dayanıksız, ekmek için büyük kentlere göçmüş, tedirginlik içine düşmüş insanı yansıtır.”⁴¹

Konur Ertop’un “küçük insan” tanımı ise şöyledir: “Küçük adam, sokaktaki sıradan insandır. Yaşamında hiçbir ayrıcalık yoktur, olağanüstülük yoktur. Kimse onu ilginç bulmayacağı için edebiyat yapıtında konu edinilmesine çok geç sıra gelmiştir. Ancak o, milyonlarca insanın bir benzeridir, toplum onların bir araya gelmesiyle oluşur, onun yaşadıklarını herkes yaşamıştır.”⁴²

Küçük insan, Orhan Kemal hikâyelerinde çatı özelliği taşıyan en önemli husustur. “Yazarın bir amacı olmalıdır. Bu amaç halkın yararına dönük olmalıdır.”⁴³ düşüncesinde olan yazar, öykülerinde küçük insanı, onun ayakta kalabilme mücadelesini anlatır. Sömürülen, yoksul insanların yaşamlarını, sorunlarını, iç dünyalarını öykülerine konu eder, anlatımı sırasında kinsiz, sevecen, umutlu bir yaklaşım benimser.

Orhan Kemal, öykülerinde insana dair bütün bireysel ve toplumsal konuları işler. Bunların başında insan ve insana duyduğu sevgi gelir. Bu nedenle yazarın öykülerinde başkahramanlar, hayalleriyle sıkıntılarıyla çaresizlikleriyle mutluluklarıyla korkularıyla umutları ve düş kırıklıklarıyla “küçük insan”dır.

⁴¹ Asım Bezirci, “Orhan Kemal’in Hikâyeciliği”, *Evrensel Kültür*, sayı:163, 2005, s.10

⁴² Konur Ertop, “Orhan Kemal’in Küçük Adamı”, *Varlık*, cilt:67, sayı:1107, 1999, s.29

⁴³ Tarık Dursun Kakıncı, “Hikâyemizin Ana Damarları- 3: Orhan Kemal”, *Yeni Düşün*, sayı:43, 1987, s.69

Merkezinde küçük, fakir insan olan hikâyeleri, “önce ekmek” ilkesiyle verilen hayat kavgalarının yansımalarıdır. Yazarın hikâyelerinin hemen hemen hepsinde “küçük insan” vardır. Bu insan, sürekli mücadele eden ama yoksulluktan kurtulamayan, sıkıntılara rağmen umutlarına sıkı sıkıya tutunan, yaşamayı seven bir kişidir.

Her öyküde düş kuran, dertlenen, sevinen, bezgin, umutlu, çaresiz kişiler yaradılışlarının bütün özellikleriyle bizi karşılar.

Orhan Kemal’in hikâyelerindeki küçük insanların ortak özelliği ekonomik ve sosyal yaşamın kavgasını vermeleridir. Orhan Kemal, ilk hikâyelerinden başlayarak çalışan, emek veren insanlara büyük bir önem verir.

Bu insanlar, içinde yaşadıkları toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşam düzeyine sahip olmak için yoksulluğu yenmek ve refah düzeylerini arttırmak arzusuyla hayat mücadelesi verirler. Onların yoksulluğu; “açlıktır”, “çaresizliktir”, “eğitimsizliktir”, “dışlanmaktır”, “barınacak bir evinin olmamasıdır”, “hasta olmak ve tedavi olamamaktır”, “hastalık nedeniyle çaresiz kalıp sevdiklerini kaybetmektir”, “hiçbir işinin olmaması ya da iyi bir işe sahip olamamaktır”, “gelecek korkusuyla yaşamak ve çocuklarının geleceğinden endişe duymaktır”, “umutsuzluktur”, “mutluluğu hayallerde aramaktır.”

Emine Özerinç’in ifadesiyle, “Onun öykülerinde, toplumdaki yerinden, tabii çevresinden kopmuş, boşlukta kalmış bu yüzden de kötülüklerle iç içe yaşamaya mecbur edilmiş “küçük adam’ın hikâyesi” anlatılır.”⁴⁴ Bu kişiler, çevremizde görebileceğimiz kişilerdir. Hikâyelerde içten davranışlarıyla dikkat çeken bu kişiler, düşleriyle hayata tutunurlar. Hikmet Altınkaynak’a göre, “onun insanı asıl, toplumcu gerçekçi çizgideki hikâyelerindedir; kavga ederler, düş kurarlar, geleceklerini görürler.”⁴⁵

Yazar kendisiyle yapılan bir röportajında küçük, fakir, ezilmiş insanları neden anlattığını ve topluma iletmek istediklerini şöyle ifade eder:

⁴⁴ Emine Özerinç, *Orhan Kemal’in Fabrika ve Toprak İşçilerini Konu Alan Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var ve Hanımın Çiftliği Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Şubat 2010, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs, 209.

⁴⁵ Hikmet Altınkaynak, *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, Yazko Yayınları, 1983, s.55

“...Toplumcu bir yazarım. Bireyin gerçek mutsuzluk ya da mutluluğunun, içinde yaşadığı toplum düzeninden gelebileceğine inanıyorum. Hikâye, roman, tiyatro oyunlarımın da bu inançtan hız alacağı doğal. Çağımızın pek çok toplumları gibi, içinde yaşadığım kendi toplum düzenimizin de insanları mutlu kılmaktan uzak olduğu su götürmez. Ben hikâye, roman, tiyatro oyunlarımla bozuk düzenimizin nedenlerini insanlara göstermek, onları uyarmak, gösterip uyarmakla da kalmayıp bu bozuk düzeni düzeltmeye çaba göstermelerini, bu çabayı elbirliğiyle göstermemiz gerekliliğini yanıtlarım; yanıtlamaya çalışırım.”⁴⁶

Küçük insanın zorlu koşullar altındaki yaşamından konu ve temalarını seçen yazarın öykü kişileri de bu küçük insanlardan oluşur. Onun kişileri işçi, memur, işinden atılan bu nedenle sefaletle mahkûm edilen insandır. “Yarım simidin karşılığında vücudundan başka verecek bir şeyi olmayan düşmüş kadındır. Orhan Kemal’in söylemiyle parlak bir oğlanın ardına takılıp köyünden kaçarak evlenen, zina suçundan hapse düşen, artist olma sevdasıyla İstanbul’a gelip Yeşilçam’da yiten genç kızlardır. İşçiyi sömüren usta, ustabaşı; işinden atılmış gardiyan, çöpçüdür. Çalışmayı denemeyip dilenenleri de kişi kadrosuna eklemek gerekir. Kısacası çevremizde sürekli karşılaştığımız ezilen, horlanan, sıkıntı içinde yaşayan kişilerdir.”⁴⁷

Orhan Kemal, gerçekçi bir yazardır. Bu nedenle hikâyelerindeki küçük insanlar, onun yaşadığı çevrede var olan bizim de çevremizde karşılaşılabileceğimiz kişilerdir. Yazarın, ekmek peşinde koşan küçük insanları yazmasının nedeni, çocukluğundan başlayarak, sürekli geçim sıkıntısı çekmiş olması ve yaşadığı sıkıntılı hayatın ona halkın yaşamasında ekmeğin tayin edici, bağlayıcı büyük bir rolünün olduğunu öğretmesidir.

“Orhan Kemal, tabiat ve toplum dediğimiz kör bir çevrenin içinde önce bir lokma ekmek sonra haklı bir saadet için, bilerek bilmeyerek paralanırcasına çalışsan, çırpınan insanların hikâyesini anlatır.”⁴⁸ Onun öykülerinde kavga “ekmek

⁴⁶ Aysel Alpsan, “Orhan Kemal”, *Varlık*, 33(662), 1966, s.14

⁴⁷ Bedri Aydoğan, “Orhan Kemal’in Öykücülüğümüzde Yeri ve Öykücülüğü”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:119, 1998, s.5

⁴⁸ Oktay Rıfat, “Orhan Kemal”, *Yaprak*, 15 Ocak 1950

kavgası”dır, yaşayabilmenin kavgasıdır. Çünkü kişiler normal bir hayat yaşamak için zorluklara karşı büyük bir irade gösterirler.

Behçet Necatigil onun öyküleri için şunları dile getirir: “Hikâyelerin hepsi cezaevlerinde, fabrikalarda, kenar mahallelerde yaşamak için direnen yoksulların hayatından birer sahnedir.”⁴⁹

2.1.Hayalleriyle Küçük İnsan

Hayaller, Orhan Kemal’in öykülerinde büyük sıkıntılarla boğuşan küçük insanların sığındığı bir mecradır. Öykü kahramanları için hayal, içinde buldukları zor şartlardan bir kaçıştır. Kişiler, şartların zor olduğu bir toplumda hayallerinde yarattıkları hayattan başka bir yere kaçamazlar. Onun öykülerinde, yaşadıkları kısıtlanmışlık ve imkânsızlığa karşı, gerçeğin acımasız soğuşundan, tükenmeyen hayalleriyle umutlarını diri tutma uğraşı vererek korunmaya çalışan küçük insanlar anlatılır.

“Ekmek, Sabun ve Aşk” adlı öyküde bir eş, sıcak bir yuva hayali kuran Galip isimli bir gardiyanla karşılaşırız. Gardiyan Galip, yaptığı iş gereği sürekli hapisnede olan ve bundan dolayı mahkûmlarla arasında bir fark olmadığını düşünen bir çalışandır. Gardiyan Galip, mahkûmlarla yaptığı sohbetlerde sıklıkla hayallerinden bahseder. Hiç kimsesi olmayan Galip’in en fazla hayalini kurduğu ve olmasını arzu ettiği şey, sinemalarda gördüğü gibi bir aşk yaşamaktır.

“Öyle bir sevgilim olsun istiyorum ki, ne demek istediğimi bakışlarımdan anlasın. Sözle değil, gözlerimizin bakışıyla anlaşalım. Sonra küçücük bir evimiz, çok değil, iki oda bir salonlu... Kış gecelerinde, kuduran denizin azgın dalgalarının gümbürtüsünde titreşelim, sarılalım birbirimize... Sonra bir çocuğumuz olsun, sarı, kıvırcık saçlı, mavi mavi gözlü, tombul, oğlan. Tıpkı sinemalardaki gibi...”(Ekmek Kavgası, s.23)

⁴⁹ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 1971, s.119

Görüldüğü üzere gözlerinin içine baktığında ne söyleyeceğini anlayacak bir sevgilisinin olması onun hayallerini süsleyen hususların başında gelir. Büyük hayalleri yoktur Gardiyan Galip'in. Küçük bir ev, mutlu ve yaşanılabilir günler... Gardiyan Galip'in hayallerinin kaynağı sinemalardır. Sinemalarda gördüğü her güzel kare onun hayallerinin bir parçası olur.

“Piyango Bileti” adlı öyküde ise aldığı piyango biletiyle hayallere dalan Necdet ön plandadır. Kıt kanaat geçinen küçük bir memur olan Necdet, güzel hayaller kurmasına vesile olan bir piyango bileti alır ve çekiliş sonuçları açıklanmamasına rağmen eşiyile uçsuz bucaksız hayallere dalar. İş değişikliğinden kıyafet teminine, tatil planlarından yatırım planlarına kadar pek çok alanda hayaller kurar. “Çok değil on beş bine de razıyım. Bir on beş bin beni en azından on yaş gençleştirebilirdi.” (Ekmek Kavgası, s.144) cümlesi Necdet'in hayallerine kavuşmayı ne kadar çok istediğini vurgulamaktadır. Alınan ve hâlâ sonuçlanmayan piyango bileti, Necdet ve eşinin hayallerinin somutlaşmış hali gibidir. Kurdukları küçük hayaller onların büyük mutluluklarıdır. “Kostümlerimin gri, lacivert, kahverengi falan olmasını isterdim. Gömlekler poplin, iskarpinler... Hem biliyor musun? İstanbul'a vapurla gideriz. Alırız bir kamara, oooh.” (Ekmek Kavgası, s.145) cümleleri Necdet'in küçük hayallerine tanıklık etmektedir.

Sarhoşlar adlı öykü kitabının “Yabancı” adlı öyküsünde karnını doyurabilme ihtiyacı bir hayal olarak işlenir. Yapacak bir işi ve gidecek bir yeri olmayan “yabancı” şeklinde çağrılan öykü kişisi ekmek bulamadığı için midesini suyla doldurur. Ekmeğin yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını dile getiren yabancının ilk arzusu çıtır çıtır ekmeğin yanında iri bir parça tahin helvası yemektir. Hikâyede, çalışmak için köyünden çıkıp şehre geldiği fakat iş bulamadığı ifade edilen yabancının dikkat çeken bir diğer hayali önce iş bulup kendisine lacivert bir takım, annesine ise yemeni almak ve elinde kalan paralarla hemen köy yerine varmaktır. Bu küçük hayaller yabancı ve onun gibi olan küçük insanlar için büyük ve ulaşılması zor hayallerdir.

“Sevda” adlı öyküde ise bir gözü kör, kara kuru ve kambur olan Süleyman'ın hayalleri, onun vazgeçemediği tek hayat kaynağıdır. Fiziki görünüşünden dolayı

büyük bir karamsarlık içinde olan Süleyman hayal kurarken mutlu olur, hayalleri onun en önemli sığınağıdır.

“Bir karısı olsa... İsterse kendi gibi bir gözü kör kara kuru, kambur... Ama yatağını serip kaldıran sıcak yemeğini hazırlayıp kapıda ‘Kocacığım!’ diye karşılayan irili ufaklı kızlı oğlanlı dört beş çocuğun anası... Çocuklar, ‘baba, baba’ diye koşmalar peşinden, ellerinden tutup çarşıya pazara götürse” (Sarhoşlar, s.93)

Hikâyede karakterlerin iç dünyalarındaki duygular, korkular, çelişkiler ve beklentiler her şeyi bilen bir konumda olan anlatıcı tarafından nakledilir.

“Delikanlı” adlı öyküde ismi verilmeyen ve sadece delikanlı sıfatıyla ön plana çıkan hikâyeye kahramanı, “Peçeli Kadın” filmindeki jöne benzerliği nedeniyle büyük hayallere dalar. Bu hayali “Yahut, La Dam o Kamelya’daki Arman Düval gibi bir âşık olsaydı. Yahut da Mulen Ruj’daki Tuluz Lotrek gibi.” (Sarhoşlar, s.98) şeklindedir. Delikanlı, Tuluz Lotrek⁵⁰ ya da Armand Duval⁵¹ gibi bir jön olma hayali için babasının karşı çıkmasına rağmen İstanbul’a gider.

“Dilekçe”de yamalı kıyafetleri ve pençesiz kunduralarıyla betimlenen hikâyeye kahramanı, bütün zamanını hamamda çalışarak geçirir. Hamamcının ve eşinin tek hayali Mehmet isimli oğullarının okuyup “kumandan” olmasıdır. Mehmet, öyküde yoksul anne ve babanın hayallerini gerçekleştirecek yegâne kahraman olarak karşımıza çıkar. Babası, ilkokul beşinci sınıfta olan Mehmet’in üç yıl sonra Kuleliye, oradan da “kumandar mektebine” gideceğine kendini inandırır. Yoksul babanın hayalini kurduğu şey, yıllar sonra oğlu kumandan olduktan sonra onu alıp çalıştığı hamamın sahibi Kocabıyık’ın karşısına çıkarmaktır. Çalıştığı yerde son derece hor görülen baba, çocuğunun gelecekte itibarlı biri olacağını düşünür:

“Eee... Oğlu kumandar olunca biliyordu ne yapacağını. Bir biliyordu ki. Çalıştığı hamama getirecekti oğlunu. Kendi görünmiyecek. O değilden seyirci olacaktı. Hamam sahibi Kocabıyık, öteki tellâklar mellâklar amma da şaşırırlardı!... ‘Beyim, şöyle buyurun beyim, burası daha rahat beyim!’ Sıkıysa peştemalın kirlisini,

⁵⁰ Kamelyalı Kadın adlı oyunda yaşadığı aşk sonucu hayatı değişen karakterdir.

⁵¹ Henri de Toulouse-Lautrec (1864-1901), Fransız ressam. Onun dönemine kadar ikinci sınıf olarak görülmekte olan afişin bir sanat olarak değer kazanmasını sağlamış sanatçıdır.

örtünün yaşını versinler. Hele versinler... Koskoca kumandar meselâ, istese ne yapamaz? Verebilirler miydi hiç? Mümkünü mü vardı? Kocabıyık dolaptan işlemeli havluları çıkarırdı gayri!” (Sarhoşlar, s.105)

Anne ve babanın bütün hayalleri bu husus üzerine şekillenir. Mehmet kumandan olacak ve onların sırtı artık yere gelmeyecektir. Babanın çektiği işsizlik sorununun, annenin çektiği maddi sıkıntıların tek kurtuluş yolu oğullarıdır. Fakat babanın işten çıkarılmasıyla hayallerin yerini çaresizlik alır. Çünkü çalışmamak, Mehmet’in okuyamaması ve kumandan olamaması demektir. Bu nedenle çaresiz aile, babanın tekrar işe alınması için dilekçe yazdırır. Öyküde çocuk; ailenin beklentilerini yerine getirecek, onların başaramadıklarını hayata geçirecek bir umut kaynağı olarak işlenir.

“Küçücük” adlı öyküde İstanbul’da bir kenar mahalle ile öteki semtlerden kesitler taşıyan evreninde, yaşama büyük umutlar besleyen ergen delikanlı Erol’la genç kız Ayten’in sonu hüsrarla biten aşk öyküsü aktarılır. Karakterlerin yansıtılma biçimleri dönemin toplumsal sorunlarını aktarması bakımından dikkat çeker.

Ayten, annesi babası olmayan, teyzesiyle yaşayan ve mahalle delikanlılarından Erol’a duyduğu tutkulu aşkla ön plana çıkan genç bir kızdır. Ayten’in kuvvetle hissettiği duygular, hata yapmasına ve sevgilisi Erol’la birlikte olmasına neden olur. Bu hatanın temelinde hissettiği aşkın yanı sıra Erol’a duyduğu sonsuz güven de yatar. Erol’un benzersiz olduğunu, yalana başvurmayacağını ve onu asla yarı yolda bırakmayacağını düşünür. Ayten’in öyküde vurgulanan tek hayali, Erol’un annesini gönderip kendisini istetmesi, mutlu bir yuvalarının olmasıdır.

“O gece, ahırın sıcacık fişkısı üzerinde kollarının arasına alıp gözlerinin yaşını sert avucuyla silerek söylediklerini nasıl unutturdu! Pakize Abla ne derse desin, bir gün, Erol annesini gönderip istetecekti. Başkasına benzemezdi o, yalan söylemezdi, aldatmazdı.” (Çamaşırcının Kızı, s.23)

Öyküde Ayten’in yanı sıra Erol’un da hayallerine yer verilir. Erol, farklı kulüplerde futbol oynayarak harçlığını kazanan bir delikanlıdır. Bir maç esnasında rakibe karşı atamadığı bir gol yüzünden ayıplanır ve parasını alamaz. Maddi sıkıntılarla boğuşan Erol, sıkıntılarını çalışarak azaltmak yerine kahvelerde zaman

geçirir, kumar oynar ve borç biriktirir. Maddi problemlerden kaynaklı çalışmasını, para kazanmasını tembihleyen annesini azarlamaktan çekinmeyen Erol, anne eline bakar ve yaşlı kadının çalışarak kazandığı parayı da elinden alır. Erol'un Ayten misali aşk, mutluluk temelli hayalleri yoktur. Onun tek hayali, sevgilisi olan Ayten'i haraca bağlayıp rahat huzurlu yaşamaktır. Eline geçecek para uğruna, Ayten'in ahlaksızca yollara başvurarak para kazanmasına göz yumar.

“Bütün mesele, kızıdan ayda temiz bir binliği sürüklemekteydi.”
(Çamaşırcının Kızı, s.56)

Annesinin haftada üç gün çalışmasıyla hayatın yürümediğini vurgulayan Erol'un hayalleri, Ayten'den koparacağı paralar üzerine kuruludur. “Erol için yapılacak tek şey Ayten'i haraca bağlamaktır.”(s.58) Ondan alacağı paralarla, dükkân açmayı, para kazanmayı, annesini sefaletten kurtarmayı hayal eder. Haysiyet, şeref ve namusun para etmediğine, ekmek peşinde koşulduğunda bu kavramların değersizleştiğine inanan Erol, hayalleri uğruna kendisine büyük bir aşk besleyen Ayten'in kötü yola düşmesine, bedenini satmasına göz yumar.

“Ayten'den paraları sızdırır da dükkânı açarsa, annesini kurtaracaktı bu dirlikten. ... Kızı biçimine getirir, haracını alır, dükkânı açar, başlardı tıkr tıkr alışverişe. O zaman, o zaman bakardı zarına işte. Kadın sorsa bile, ‘Üzümünü ye, bağını boş ver!’ der geçerdi.”(Çamaşırcının Kızı, s.59)

“Recep” adlı öyküde on dört yaşında işlediği bir cinayetten dolayı mahkûm edilen Recep'in hayallerine şahit oluruz. Öykü, hayali okuyup doktor olmak, asker olmak olan umut dolu bir çocuğun, Recep'in, yaşam hikâyesini anlatır.

Konulduğu koğuştan, yaşadığı sıkıntılardan dolayı pek de memnun olmayan Recep, hapishane müdüründen diğerlerinin kendisini rahatsız ettiğini anlatıp iş ister. Revirde aşçının yanında yamak olarak çalışmaya başlayan Recep, çalışkanlığıyla aşçının gözüne girer ve kısa zamanda bütün çalışanlarla dost olur. Recep'in cezaevi kaleminde yazı işlerine bakan memurlardan biriyle yaptığı sohbet esnasında askerde onbaşı olmayı ve evlenmeyi hayal ettiğini öğreniriz. Evliliği şimdilik ertelediğini söyleyen Recep'in hayalleri, onu mutlu kılan unsurların başında gelir. Çünkü askerde onbaşı olunca annesini de sevindireceğini bilir.

“Kazanınca onbaşılığı, çıkarttırıp tasvirimi salacam fikara anama. ...

Benim de sevinsin anacığım. Desin şükür Rabbime, kazandı Recep'im onbaşılık.”(Çamaşırcının Kızı, s. 92)

Recep hayallerine kavuşabilmek için çok çalışır, okuma yazma öğrenir. Kendini eğitmesi, onun geleceğini değiştirme arzusunun işaretidir. Çünkü gelecek onun için umut doludur. Öykünün sonunda hapishaneden neşeyle ve kendinden emin çıkan Recep'in geleceğinin parlak olacağı sezdirilir.

“Şahut'la Karısı” evlerinde oturmuş, doktor anne-babası olacakları zamanın hayallerini kuran bir karı kocanın öyküsüdür. Yedi çocuklu olan Şahut, gelecek için tatlı düşler kurar. Gelecek günlerin büyük bir rahatlık ve huzur getireceğine inanır. Bu inancının temelinde oğlunun doktor olacağı hayali vardır. Hayattan tek istekleri oğullarının doktor olup onlara bakması, onları lüks konaklarda şık kıyafetler içinde yaşatması olan karı koca için hayal kurmak vazgeçilmezdir. Şahut ve karısının diyalogları, kentlerde sınıf atlama çabası içerisinde olan insanları örneklemektedir.

“Yedinci çocuğunun gömleğine kim bilir kaçınıcı yamayı vuruyordu.”(Çamaşırcının Kızı, s. 97) cümlesinden maddi sıkıntılarla boğuşan bir çift oldukları anlaşılan Şahut'la karısı için hayal kurmak, doktor konutların en üstünde yaşadığını düşlemek, oğlunun doktor levhasının olacağını, parka götürecekleri torunlarının doğacağını ve rahat bir şekilde, rezil olmadan ölebileceklerini düşlemek mutluluk vericidir.

Hayallere sığınan çift için oğullarının evinde bir odada kimseye ilişmeden yaşayabilme hayali bile gelecek adına büyük bir umuttur. Hikâyede dillendirilen bir diğer hayal ise babanın oğlu doktor çıktıktan sonra dosta düşmana karşı büyük bir keyifle esaslı bir nargile tokurdatsam arzusudur.

“ ‘O bu değil ya avrat, dosta düşmana karşı bacak bacak üstüne atıp son yaşımda, iyi bir nargile fokurdatsam da...’

‘Eee?’ ‘Ondan sonra Canab-ı Allah isterse canımı alsın!’”(Çamaşırcının Kızı, s.98)

Ayrıca öyküde, toplum içindeki sınıfsal ayrımı ve bu durumun kent insanın gündelik yaşam pratiklerine yansıma biçimlerini görmek mümkündür. Öyküde dikkat çeken bir husus da *Önce Ekmek* adlı öykü kitabının “İncir Çekirdeği” adlı öyküsüyle benzerlik göstermesidir.

Grev adlı öykü kitabının “Harika Çocuk” adlı öyküsünde küçük bir çocuk olan Ayhan’ın zorlu çalışma hayatı, omuzladığı hayat yükü ve onu hayata bağlayan hayalleri anlatılır. Ayhan, fabrika işçisidir ve 12 yaşındadır. Hayat kavgasında çocuğun da önemli bir yeri olduğu vurgusu yapılan öyküde çocuğun harika oluşu, küçük yaşına rağmen sahip olduğu ve anlatıcılığı da şaşırtan çalışkanlığından kaynaklanır. Çünkü küçük çocuk, fabrikada küçük bedeniyle makineye hükmetmekte, boyundan ve yaşından büyük işini ustaca gerçekleştirmektedir. Annesi öldükten sonra kardeşlerine bakmak zorunda kaldığı için okulu 4. sınıfta bırakan Ayhan’ın en büyük hayali kaptan olup büyük, uçsuz bucaksız denizlere açılmaktır. Ayhan sürekli kaptan olduğunun ve Avrupa’ya Amerika’ya gittiğinin hayalini kurar ve anlatıcıya heyecanla bu hayalinden ve New York limanındaki hürriyet heykelinden, Robinson Crusoe’dan söz eder. Öyküde, çocuğun kendisi gibi zor bir hayat mücadelesi veren Robinson’dan çok etkilendiği ve onu kendisine model aldığı düşündürülür.

“Kırmızı Mantolu Kadın” adlı öyküde mahkûm Necati’nin güzel bir kemana sahip olabilme arzusu işlenir. Necati, Gelir Müdürlüğünün evrak mahzenlerinde çalışmakta olan bir mahkûmdur. Hikâyede şarapçıyı dinleyen ve şarapçının hem güzel hem de keman çalabilen eşine yaptığı eziyetleri kendisinden öğrenen Necati, büyük bir üzüntü yaşar. Necati, şarapçının hanımı gibi fedakâr ve keman çalabilen bir eşinin olmasını arzular. “Değil böyle, isterse hasta, belden aşağısı felç bir karım olsa, ama şu hergelenin hırpaladığı cinsten, kalbi olan, fedakâr bir kadın... Ve bana keman çalsa...”(Grev, s.221)

“Yandan Çarklı”da ise daimi bir işin hayali kurulur. Hikâye kahramanı bir sıvacıdır. Rahmetli olan ilk eşinden dokuz, ikinci eşinden dört toplam 13 çocuğu olan ufak tefek görünümlü sıvacı yaşadığı sıkıntılara rağmen 15 boğaza bakmak zorunda olan bir babadır. Yandan Çarklı lakaplı sıvacı ustası babanın hikâyede dikkat çeken en önemli arzusu hiçbir zaman bitip tükenmeyen bir işinin olmasıdır. Sıvacı ustası

hiç durmadan çalışıp hakkını almayı arzular. “İş versinler efendi, bana hiç bitip tükenmeyecek iş versinler. Kana kana, terleye terleye çalışırım. Yeter ki çalıştıktan sonra hakkımı alayım, evime, çoluk çocuğuma koynum koltuğum dolu geleyim, onları kurt gibi yerlerken seyredeyim!”(Grev, s.241) Görüldüğü üzere çocuklarına çok bağlı olan sevgi dolu babanın iş bulma arzusunun temelinde çocuklarını mutlu etme isteği yatmaktadır. Çocuklarını, aldığı yiyeceklerle sevindireceği hayali bile onu mutlu etmeye yetmektedir.

“Pırıl Pırıl” adlı hikâyede Tahsildar İhsan Efendi’nin kızının hayallerinden bahsedilir. İhsan Efendi’nin kızının en büyük hayali doktor olmak ve fakir, hasta insanlara parasız bakmaktır.

“Kenar Mahalle” adlı öyküde ise mahalle esnafının hanımlarının mahalledeki diğer sakinlerle ilgili konuşmalarına yer verilir. Hikâyede kese kâğıt toptancısının hanımının hayali dikkat çeker. Çünkü kadının hayali, bir naylon külotu sahip olmaktır. Onu bu arzuya iten husus, bakkalın hanımının jarse yerine naylon bir külotunun olmasıdır. Toptancının hanımına göre bakkalın eşinin naylon bir külotunun olması eşi tarafından sevildiğinin kanıtıdır. Fakat kendisi bu isteğini toptancı olan eşine iletildiğinde eşinden “Gâvur tuzağına para vermem.”(Kardeş Payı, s.109) cevabını alır. Toptancının hanımı, aldığı bu cevabı eşi tarafından sevilmediğinin kanıtı olarak kabul eder.

“Fırlama” adlı öyküde Fırlama lakaplı genç, hiç durmadan çalışıp para biriktirme arzusundadır. Onun tek isteği parasının hiç eksilmemesi tam tersine çoğalmasındır. Çünkü para toplayamadığı için okula kayıt yaptıramamıştır. Gelecek yıl aynı durumu yaşamamak ve hasretini duyduğu okula kavuşabilmek için durmadan çalışır. “Okumak, aah okumak, dedi. Ben okusam kaptan olurum sağlama. Vapurları görmüyor muyum, bitiyorum. Kaptanların elbiseleri asıl... Bir de Dünya’yı dolaşmaları!”(Dünyada Harp Vardı, s.259) şeklindeki ifadeler “Fırlama” lakaplı gencin okula başlayıp okumak ve kaptan olmak hayalini nasıl arzuladığını göstermektedir.

“Gece Yarısı” adlı öyküde hikâye kahramanı kadın üç çocuk sahibi bir annedir. Otuzunda bile olmayan kadın, yaşadığı zorluklar sonucunda hayallere

sığırır. Uykuda olan çocukların aç yattıklarının vurgulandığı öyküde kadın, küçük oğlunun yirmi ikisine geldiğini, okuduğunu ve iyi bir evlilik yaptığını hayal eder.

“En küçük oğlu yirmi ikisine basacaktı o zaman. (Döndü, yanı başındaki çulun altında tesbih böceği gibi yusuvarlak yatan en küçük oğluna baktı, güldü.) Yirmi ikisinde ha? Kim bilir, belki de Allah yüzüne bakacak okuyacak, okumasa bile, Hediye'nin Erol'u gibi bir Nurten de o uyduracaktı. (İç geçirdi).” (Dünyada Harp Vardı, s.275)

Zengin bir kızla evlenen oğlunun, kayınpederinin kuracağı işle rahata ereceğini hayal eden kadının aklında komşusu Hediye'nin oğlu vardır. İşsiz olan babanın çocukları için üzülmekten başka elinden bir şey gelmez. Öyküde baba siliktir.

Uykuda olan çocuklardan biri, komşu Hediye'nin evinden gelen pirzola kokusuyla uyanır ve babasının pirzola aldığını zanneder. Çocuk, babasının pirzola alamayacak kadar yoksul olduğunu bilmesine rağmen, bir sürpriz olmasını bekler ve pirzola yemeği arzular.

Kadın Hediye'nin kocası Arnavut'la ilgili hayaller kurar, kendisinden yirmi yaş büyük bir eşi olan kadın, Arnavut'u çok beğenir ve “günah olmayacağımı bilsem” diyerek kötü düşüncelere dalar. Kadının öyküde en dikkat çeken en uçuk ve aykırı hayali, Hediye'yle konuşup eşleri değiştirmektir.

Önce Ekmek adlı öykü kitabına adını veren “ Önce Ekmek”de Ayten, başarılı bir öğrencidir; fakat geçim sıkıntısı çekmektedirler. Babası içinde buldukları sıkıntıdan kaynaklı okulu bırakmasını ve onun da annesinin de çalışmasını ister.

“Bıktım usandım sizden hanım. İşler akıntıya gitti, kazanamıyorum diyorum, anlamıyor musunuz? Maksudunuz beni öldürmek mi? Ben ölünce köpek gibi razı olmayacak mısınız? Sen de çalış, kızında çalışsın, varsayın ki öldüm, geberdim yahu...”(Önce Ekmek, s.2)

Ayten' in tek hayali büyük bir hevesle sürdürdüğü eğitimini hayat şartları ve imkânsızlıklar nedeniyle yarıda bırakmamak ve tamamlayabilmektir. Ortaokul

öğrencisi olan Ayten, okuluna devam etmeyi, liseyi daha sonra da üniversiteyi bitirip doktor olmayı hayal eder.

Fedakâr anne, kızının çalışmasını değil okumasını, kendi ayakları üstünde kimseye bağlı olmadan yaşamasını ister, anne kızının hayallerine ulaşabilmesi için büyük bir destektir.

“Aman yavrum bakma sen babana. Oku. Hevesin de var, bırakma okulcuğunu. Biz bugün varsak, yarın yokuz!”(Önce Ekmek, s.2)

Ayten’i ve annesini çalışmaya zorlayan baba, Ayten’ in bir ikilem yaşamasına neden olur. Ekmek mi? Hayalleri mi? Ayten, yaşanılan maddi sıkıntıların ve babasının serzenişlerinin farkındadır. Bu durum onu içten içe hayallerinden uzaklaştırır. “O da artık veda etmeliydi ortaokula. Ortaokula, ardından gelecek liseye, üniversiteye, doktorluğa”(Önce Ekmek, s.2)

Sıkıntılar içinde olan baba, yaşadığı sıkıntının nedeni olarak karısını görür. Eğer bir savcının kızıyla değil de çalışan bir kadınla evlenseydi daha mutlu olacağını düşünür ve bunu sık sık dile getirir. Baba, yükünün hafiflemesi için hanımına ve okula giden kızına çalışmalarını için baskı uygular. Fakat eşi, bir savcı kızı olduğu için çamaşıra, tahtaya ya da aşçılığa gitmeyi reddeder. Babanın “beni düşünme, kızını düşün!”(s.3) şeklindeki ikna çabalarına rağmen kadın çalışmayı kabul etmez.

Maddi sıkıntılarla boğuşan babanın “Önce Ekmek!...Sonra başkası. Okumak, bir meslek sahibi olmak, evet ama neyle? Önce ekmek sonra her şey.”(Önce Ekmek, s.4) şeklindeki cümleleri önceliğin ekmek olduğunu, hayallerin karın doyurmadığını vurgulaması bakımından önemlidir.

İki arkadaşın soğuk ve yağışlı bir İstanbul gecesinde titreyerek geçirdikleri saatlerin anlatıldığı “Üçüncü” adlı öyküde söz konusu arkadaşların arzuları anlatılır.

- “Şu anda hapishanede olsam başka bir şey istemezdim.

-Niye?

-Kumar gani, izmarit bol... Keşanlımın yanına tak, bir tabak kuru, yarım somun, bir avuç da kırmızıbiber...”(Önce Ekmek, s.19) ifadesinden anlaşılacağı

üzere iki arkadaşın arzularının temelinde hayati ihtiyaçları gidermek yatmaktadır. Yeme-içme ve barınma ihtiyacı iki arkadaşın arzuladığı yegâne hususlardır.

“İncir Çekirdeği” adlı öyküde oğulları İstanbul’a “doktor okuluna” giden otuz yıllık evli bir çiftin oğulları doktor olduktan sonra gerçekleşeceğini umut ettikleri hayalleri anlatılmaktadır. Her ikisi de “elden ayaktan düşmüş” (s.67) olarak nitelendirilen çift için kurdukları hayaller, içinde buldukları zor hayat şartları için bir kurtuluş kapısıdır. Babasının “Onun doktorluğu başka doktorların doktorluğuna benzemeyecek. Bir reçete yazacak, bel ağrılarımız, kulunç ağrılarımız, romatizmalarımız geçecek!”(Önce Ekmek, s.68) cümlesi ailenin hayallerinin odağında oğullarının olduğunu göstermektedir. Baba ve anne oğullarının sayesinde ağrılarının sızılarının biteceğine, gözlerinin iyi göreceğine ayrıca oğullarının semtin bütün insanlarına yardım edeceğine inanır. Bu hayal, hikâye kahramanı olan anne ve babayı hayata bağlayan tek şeydir. Hikâyede dillendirilen bir diğer hayal ise babanın oğlu doktor çıktıktan sonra dosta düşmana karşı bacak bacak üstüne atıp esaslı bir nargile tokurdurma arzusudur.

“Sevinç” adlı öyküde küçük yaşına aldırış etmeden çalışıp para kazanmak zorunda kalan sekiz yaşındaki küçük kızın, Sevinç’in hayat mücadelesine şahit olunur. Annesi babası gibi cambazlık yapan küçük kız, vapurda amuda kalkıp dolaşarak türlü türlü numaralar yapar ve böylelikle para kazanmak ister. İtilip kakılmaya, görmezden gelinmeye alışmış olan Sevinç, çalışmak zorunda bırakılır. Kazandığı bütün parayı babasına vermeye mecbur olan Sevinç, babasından sürekli dayak yer. Sevinç’in bir gözünü kör eden de yine babasıdır.

Küçük kız, yaşadığı sıkıntılara rağmen neşe dolu oluşuyla hayata tutunur. Anlatıcının önce bir yirmi beşlik, sonra da iki yirmi beşlik verme teklifi onu şaşırtır ve bir o kadar da mutlu eder. Anlatıcı kahramandan alacağı parayla yapmağı arzuladığı şeyleri bir bir neşe içinde sıralar.

“Öğleye kadar ne kazanırsam... karnımı güzelce doyuracam, bir; sinemaya gidecem, iki; gazoz içecem, üç... Kasımpaşa’da bugün öyle acıklı bir film var ki...” (Çamaşırcının Kızı, s.120)

Amacı para kazanmak ve bu parayı en iyi biçimde değerlendirmek olan küçük kız, bir lirasının olmasını, paranın tamamıyla çikolata almayı ve doyasıya çikolata yemeği hayal eder. Bu hayali, annesi ve babası tarafından çalışmak zorunda bırakılan küçük kızın sırtladığı yüke rağmen “çocuk” olduğunun kanıtıdır.

Anlatıcıdan aldığı iki yirmi beşlikle gözleri ıslıl ıslıl olan küçük kızın yaşadığı mutluluk, öyküde vurgulan bir diğer husustur. Çünkü küçük kız, hiçbir zaman bu kadar para kazanmamıştır.

“Mavi Eşarp” adlı öyküde sevimli ve muzip tavırlarıyla dikkat çeken bir kız çocuğuyla ninesinin vapurda geçen konuşmalarına anlatıcı da dâhil olur. Kaş göz hareketleriyle ninesini matrağa aldığını belli eden sevimli kızın konuşmasından hayallerine tanıklık ederiz.

Annesi doğum yaparken ölen ve babasının onları terk edip bir kadınla kaçtığı kıza ve kardeşlerine ninesi bakar. Yaşadığı sıkıntılara rağmen masumiyetini ve çocukluğunu kaybetmeyen kızın vapur yolculuğu esnasında elinde oynadığı çakmağı beş lira karşılığında satmayı düşündüğü ve parasıyla mavi eşarp, ruj, pudra ve oje almayı hayal ettiği öğrenilir. Kızın kurduğu hayal, küçük şeylerin bile onu mutlu etmeğe yeteceğinin göstergesidir.

Söylediklerine ninesinin aldırış etmediği küçük kız hayallerini sıralamaya devam eder: “Dudaklarımı film artistleri gibi boyayacağım, tırnaklarımı da... Yüksek topuklularımı da giyip mavi eşarbımı bağladım mı, Allaaah... Herkes bana bakacak!”(Çamaşircının Kızı, s.130) Yaşlı kadın, süslenip sokağa çıkacağını anlatmaya başlayan kıza sözlerinde ileri gittiği için dayanamayarak sinirlenir. Çünkü zayıf genç kız, film artistleri gibi dikkat çekmeyi arzulamaktadır.

İyi şeylere heves etmesini tembihleyen ninesine Beyoğlu’na bile çıkacağını söyleyen kızın bir hayali de beğenilme arzudur:” Beyoğlu’na bile çıkacağım... Laf atan atana, peşime düşen düşene...”(s.130) Hayattan beklentileri son derece sınırlı olan genç kızın edepten yoksun cümleleri ninesinin anlatıcı kahraman karşısında üzülmesine ve utanmasına neden olur. Ninesinin serzenişleri sonucunda onu üzdüğünü fak eden kız, yaşlı kadının gönlünü alarak kendini affettirir.

Hikâyede, yoksulluk, anne baba eksikliği, zor yaşam koşulları gibi nedenlerden dolayı çocuğun anlatıcı üzerinde bıraktığı etki de dikkat çeker.

“Boyacı” adlı hikâyede elli üç yaşındaki öykü kahramanı bir boyacıdır. Geçim sıkıntısı yaşayan boyacının tek hayali bir radyo almaktır. Fakat çocukların ihtiyaçlarından onu almaya sıra gelmez.

“Şimdi ben ne isterim bilirsin? Radyo! Var küçük radyolar, pilli, verirler iki üç yüz liraya, taksitle... Lakin çıksın gözü paranın. Artmaz ki boğazdan alıp şeneltsin evini!”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.40)

“Salyangoz” adlı öyküde “Keçi” lakaplı genç sadrazam soyundan geldiğini iddia etse de arkadaşları bu hususla sürekli alay ederler. Genç büyük bir hırsla iş aramaya koyulur. Çok geçmeden aklına bir fikir gelir. Salyangoz satarak zengin olmayı hedefler. Hayaller kurmaya başlar. Çifte çifte arabaları olacağını, apartmanı ve denizde irili ufaklı motorları olacağını hayal eder. Bu hayallerini gerçekleştirmek istemesinin tek nedeni kendisiyle alay eden arkadaşlarına büyük bir hayat dersi vermektir. “Onlara ne adam olduğumu göstereceğim.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.188) Keçi lakaplı gencin, arkadaşlarına nasıl bir adam olduğunu ispatlama arzusu gencin hayallerinin başköşesini süslemektedir.

Kırmızı Küpeler adlı öykü kitabının “Yılbaşı” adlı öyküsünde hikâye kahramanı memur bir babadır. Geçim sıkıntılılarıyla boğuşan babanın hayali işlerin açılıp bolluğun gelmesi ve memur maaşlarının artmasıdır. Babanın bu hayalinin yanı sıra evin yakışıklı oğlunun hayali ise taraftarı olduğu Beşiktaş’ın bütün maçlarda galip gelmesidir.

“Bir Dal Gibi” adlı öyküde “Her haliyle çocuk, her haliyle zavallı, her haliyle acınacak halde.”(Kırmızı Küpeler, s.110) şeklinde nitelendirilen ve çocuklukla genç kızlık arasında bir çizgide olan hikâye kahramanı küçük kızın en büyük hayali yarıda bırakmak zorunda kaldığı ortaokul öğrenimini, imtihanları geçerek bitirmek ve liseyi okumaktır. Lise okuyamazsa bile ortaokul diplomasıyla bir bankaya girip annesini el kapısından kurtarmanın hayalini kurar.

“Minnacık Dev” adlı öyküde “Balzak” lakaplı hikâye kahramanı iki çocuk sahibi ve yazmaya âşık bir babadır. Yaşadığı sıkıntılar ve yorucu hayat şartları nedeniyle kendisi için bir tutku olan yazmayı bırakmak zorunda kalan öykü kahramanının en büyük hayali Balzac gibi dev bir yazar olmaktır. “Evet, romanlar yazıp memleket dışına taşacağım ve dünyanın sayılı devleriyle savaşıp, onları bile yeneceğim! Kim var? Balzak mı? Dostoyevski mi? Tolstoy mu? Ben yepyeni bir Türk Balzak’ı olacağım!” (Kırmızı Küpler, s.173)

“Kâhya” isimli öyküde yalın ayaklarıyla dikkat çeken on yaşındaki kâhya yamağı çocuğun tek hayali büyüdüğü zaman kaptan olmaktır. Çünkü bütün dünyayı ancak kaptan olarak gezip dolaşacağını düşünmektedir.

“Adam” adlı öyküde emekli olan hikâye kahramanı 55 yaşındadır ve gelecekte çok umutludur. Çünkü eczacı mektebinde okumakta olan bir oğlu vardır. Emekli baba yakışıklı oğlunun zengin bir kız bulup onunla evleneceğini ve kendisine bir eczane açtıracağını hayal eder. Yaşlı adamın hayalleri bununla sınırlı değildir. “Gececeğim oğlumun eczanesindeki kasanın başına. Güzel bir lacivert kostüm. Rugan mungan. Akşamları da ver elini Balıkpazarı meyhaneleri...” (Kırmızı Küpeler, s.252) şeklindeki hayalleriyle yaşlı adam, hikâyede dikkat çeker.

“Ümit” adlı öyküde çiçek bozuğu yüzüyle dikkat çeken ufak tefek bir adam olan yirmi beş yaşındaki hikâye kahramanı, kendisinin fazlasıyla çirkin olduğunu düşünür ve bu duruma içten içe üzülür. Çünkü o, sürekli yakışıklı arkadaşlarının aşk maceralarını dinler. Onun böyle aşk maceraları hiç olmamıştır. Bu nedenle sürekli onu sevecek bir kadının hayalini kurar. Bu durum genç yaştaki delikanlı için olmasını büyük bir ümitle beklediği bir hayaldir. “Bir kadın, herhangi bir kadınsağır, kör, dilsiz, hatta kötürüm- önüne çıksa da ‘Canım, şekerim... Seni seviyorum.’ dese, vermeyeceği şey, girişmeyecek fedakârlık yoktu.” (Kırmızı Küpeler, s.299) ifadesi de adamın seilmeyi nasıl arzuladığını vurgular. Hayalini kurduğu ve olmasını umutla beklediği tek şey bir kadın tarafından seilmektir.

“Yalancı” adlı öyküde hikâye kahramanının tek hayali, durakta gördüğü şaşılacak kadar güzel, iri ve siyah gözlere sahip olan ve bir bakışıyla onu yakan kadına dokunabilmektir. Adam, kadına dokunabilmek için onu takip eder. Kadının

Eyüp'e gitmek için bindiği otobüse o da biner. Fakat kadın edepli halinden hiç taviz vermez. Ayrıca bu durumdan duyduğu rahatsızlığı ve yaşadığı kızgınlığı belli eder. Otobüsten inen kadın hızlı adımlarla evine gider. "Adamın hayalleri tuzla buz olmuştu."(Kırmızı Kúpeler, s.320) Adam gerçekleştiremediği hayalini yalanlarla süsler ve bu durumu kahvede anlatır.

"Necati" adlı öyküde, öykü kahramanı Necati, yedi yıldır hapisanede olan maddi sıkıntılara rağmen hayatı ve insanları seven, zamanını sürekli kitap okuyarak geçiren bir mahkûmdur. Necati'nin tek hayali keman çalmasını bilen bir sevgilisinin olmasıdır. "...bir sevgilim olsa... Keman çalmasını bilse... Ben de bir şeyler söylesem... Sonra... Elimi eline değdirmesem, sadece baksam gözlerinin içine, o kadar!"(Oyuncu Kadın, s.212)

"Çocuk" adlı öyküde ayaklarındaki yamalı pabuçlarıyla dikkat çeken çocuk, küçük yaşta babasını kaybeder. Hem kartpostal satıp ailesinin geçimini sağlar hem de okumaya çalışır. Çok başarılı ve ahlaklı biridir. Çocuğun tek hayali, okul arkadaşı Halukunki gibi bir pergel takımı alabilmektir. Çünkü büyük maddi sıkıntılarla boğuşan ve çaresizlikler içinde yaşayan çocuk, hayalindeki pergel takımına para ayıramamaktadır.

"Çirkin" adlı öyküde ise hikâye kahramanı çok çirkin olduğunun farkındadır. Güzelleşmek için çok uğraşır- makyajlar yapar, yeni kıyafetler diktirir, iskarpinler alır- fakat "Ay ay... Kariya bak. Yoğurtlu patlıcana dönmüş."(s.228) söylemlerinden kurtulamaz. Annesi tarafından "kısmeti hiçbir zaman açılmayacak talihsiz kızım" (Oyuncu Kadın, s.228) şeklinde nitelendirilen genç kızın tek hayali başkası tarafından beğenilmek, ilgi görmektir.

"Ne olursa olsun o da kız, yani kadındı. Her kadın gibi o da beğenilmeyi, aranmayı, peşinden koşulmayı istiyordu. Vapurda, tramvayda, trende, otobüste, şurda burda o da sıkıştırılıp laf atılmalı hatta çimdiklenmeliydi. Ah böyle bir şey olsa! Günün birinde onun peşine de birisi takılıp laf atsa! "(Oyuncu Kadın, s.229) ifadeleri genç kızın paha biçilmez hayaller içinde olduğunu özetler. Başka bayanlarda gözlemediği beğenilme duygusu onu büyük bir hırs ve kıskançlığa sürükler.

2.1.1.Yeşilçam Hayali

Orhan Kemal'in öykü kahramanlarının en büyük hayallerinden biri, sinema artisti olmaktır. Özellikle Türk sinemasının ana mekânı Yeşilçam, onların hayallerini süsler.

“Çamaşırcının Kızı” adlı öyküde yoksulluktan kurtulmanın yolunu artist olmakta arayan Neriman ile bütün umudunu kızına bağlayan çamaşırcı annenin hayalleri anlatılır. Genç ve güzel olan, güzel giyinmeyi ve güzel yaşamayı isteyen Neriman'ın arzusu, büyük kentlere gidip Lana Turner'e⁵² benzediği için artist olmaktır.

“-Bu memleketten ve Çamaşırcı Hacer'in kızı olmaktan bıktım Saima abla!

-Sokağa çıkarken giyecek doğru dürüst bir şeyim yok, ondan bundan istemekten utanıyorum, yerlere geçiyorum... Ben de gencim benim de canım var, ben de kendime ait öteberilerimi herkes gibi giyinmek isterim, hakkım değil mi?” (Çamaşırcının Kızı, s.102)

Sevgilisi Coni Şevket ve arkadaşları tarafından Lana Turner'e benzediği yalanına inandırılan Neriman, “çamaşırcının kızı” olarak anılmaktan bıktığını dile getirir. Maddi sıkıntılar nedeniyle iyi giyinemeyen ve sürekli başkalarına özenen Neriman, artist olup kucak dolusu paralar kazanmayı hayal eder. “Benim parlamam için elinizden geleni yapıyorsunuz ama çatlasanız da, patlasanız da sizi dinlemeyeceğim! (LanaTurner'in duvardaki resmine baktı) senin gibi olacağım, senin gibi kucak dolusu para kazanacağım, çeşit çeşit elbiselerim, iç çamaşırlarım olacak, sabahlıklarım olacak.” (Çamaşırcının Kızı, s.103) Çamaşır yıkamaktan bıkan annesi de kızının bu arzusunu destekler hatta ondan çok daha fazla heveslenir. Çünkü zengin olup, konaklarda yaşamak, hizmetçi ve şoför sahibi olmak anne kızın en büyük arzusudur.

Neriman artist olma hevesi uğruna genç bir lise talebesinin, Coni Şevket'in peşine takılır ve onun türlü vaatlerine inanır. “Koltuklarına karpuz sığmıyor...

⁵² Lana Turner (1921–1995), genelde duygusal rolleriyle dikkat çeken Amerikalı aktris.

Seninle İstanbul'a atlarız dedim, film çeviririz, orada tanıdıklarım çok, filan fıstık..."(Çamaşırcının Kızı, s.106) Çevresindeki abaları her ne kadar onu uyarsa da Neriman bunların kıskançlık olduğunu düşünür ve bu genç talebeye hayali uğruna para yedirmeye başlar. Kendisini artist yapacağı sözünü veren sevgilisine inanan ve ona fazlasıyla güvenen Neriman, kandırıldığının farkında değildir. Sevgilisinin ise tek amacı Neriman'ın güzelliğinden faydalanmaktır.

Öykü, yoksulluktan bıkmış, parıltılı hayatlara özenen, bunun hayaliyle yaşayan genç bir kızın ve ona inanan, umutla zengin olacakları günü bekleyen Çamaşırcı Hacer'in hikâyesini anlatır.

Eğitimsizlik ve beraberinde gelen cehalet nedeniyle Neriman ve annesi kandırıldıklarının farkına varmazlar. Yazar, bu öykü vasıtasıyla cehaleti ve sinema artisti olma arzusunun insanları nasıl hataya sürükleyebileceğini gözler önüne sererek eleştirir.

Kadınlar için "sinema artistliğinin" nasıl bir tuzak olduğu bu öyküde olduğu gibi *Kırmızı Küpeler* adlı öykü kitabının "Yavru" adlı öyküsünde de işlenir. Bu tutku, Neriman'ın hülyalara dalmasına ve yanlışa sürüklenmesine neden olur.

"Yavru" adlı öyküde, İstanbul'a film artisti olup Türkan Şorayların seviyesine yükselmeyi amaç edinen, genç, tecrübesiz, sinema tutkunu genç kızların Vehbi isimli sözde film şirketi sahibi tarafından kandırılmaları anlatılmaktadır. Yeşilçam sokağındaki gözlemlerinden yararlanan Orhan Kemal, 'sinema artistliği'nin kadınlar için nasıl tuzak olduğunu bu öyküsünde gözler önüne serer.

Vehbi isimli film şirketi sahibi bir sahtekârdır ve genç ve güzel kızları "Baş kadın rolü vereceğim"(Kırmızı Küpeler, s.202) vaatleriyle kandırıp kötü emellerine alet eder.

"Pisler" adlı öyküde yabancı aktrislerle benzetildikleri için farklı düşlere dalan Gönül, Leyla, Nuran ve onların Yeşilçam düşleri anlatılır. Kasabanın güzel kızlarından olan Gönül, Leyla ve Nuran, kasabalarına gelen film ekibinin dikkatini çekip filmlerde oynamak, ünlü birer artist olmak isterler.

“Öyle ya, madem İstanbullu öğrenciler onları dünyanın en ünlü üç artistine benzetiyorlardı, demek gerçekten benziyorlardı. Madem benziyorlardı, işte hazır fırsat. Giyinip kuşanacak takıp takıştıracak, kasaba manifaturacısından babalarla annelerden gizlice satın alınmış kalitesiz rujlarla kalemler kullanılarak makyajlar yapılacak ve... Evet ve... İstanbul’dan gelecek filmcilere gözükeceklerdi.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.27) Filmlerde oynayabilmek onların en vazgeçilmez düşleri arasındadır. Bu arzularının temelinde film artistlerine benzerlikleri yatar.

İstanbul’dan gelecek magazin yazarlarını düşünmek, kendileriyle yapılacak röportajları düşlemek, çeşitli film şirketlerinden alacakları film tekliflerini hayal etmek onları mutlu kılar.

2.2.Sıkıntılarıyla Küçük İnsan (Maddi Sıkıntılar ve Diğerleri)

Orhan Kemal, toplumun içinde bulunduğu bunalımları, dar boğazları öykülerinde büyük bir ustalıkla dile getirir. O, öykülerinde büyük kitleleri ilgilendiren sorunları konu edinir ve koşulları dikkate almaksızın insanlara saygılıdır; her şeye karşılık küçük insanların içlerindeki bozulmamış bir cevherle direndiklerini, yaşamlarının onları bozup çürütemediğini saptayıp vurgulamayı gaye edinir.

Yoksulluğu ve yoksunluğu en iyi anlatan yazarlardan biri olan Orhan Kemal’in hikâyelerinde ele alınan en önemli konulardan biri ekonomik sıkıntıdır. Yoksulluk ve geçim sıkıntısı, ailenin huzurunu bozan nedenlerden biridir ve durum öykülerde sık sık işlenmiştir. Ayrıca ekonomik sıkıntı, küçük insanların hayallerinin önündeki en önemli engel olarak vurgulanır.

Ekonomik sıkıntıların beraberinde sınıfsal farklılığı da getirdiği görülür. Bu durum öykülerde eleştirilen hususlardan biridir. Bu duruma örnek olarak “Küçükler ve Büyükler” öyküsü gösterilebilir. Yazar, yozlaşmış bir düzen içinde amansız koşulların etkisiyle rezilleşen, küstahlaşan, düşen, direnen insanları ve onların

boğuştukları sıkıntıları öykülerinde işler. “Onun eserlerinde acımasız koşullarda ayakta kalmaya çabalayan, özünde devingenlik tohumu taşıyan insanları görürüz.”⁵³

“Ekmek Kavgası” adlı öyküde dikkati çeken en büyük sıkıntı açlıktır. Çünkü yalın ayaklarıyla çocuklar, sırtlarına yüklendikleri çalı çırpıyla kocakarılar, maddi imkânsızlıklar nedeniyle çektikleri açlığı askeriyenin çöpe bıraktığı yemek artıklarıyla her gün gidermeye çalışır. Çöpe bırakılan yemek artığı miktarı azaldıkça kocakarılar, yalınayak çocuklar hatta aç köpek sürüleri arasında kıyasıya bir rekabet başlar. “Bazen bir kemik parçası yüzünden insanlarla köpekler arasında da kavgalar oluyordu.”(Ekmek Kavgası, s.2) ifadesi küçük insanların içinde bulunduğu çıkmazı gösterir niteliktedir. Öyküde, yaşadığı toplum içinde her türlü zorluk ve mihnetin sillesiyle yoğrulmuş insanların ekmek peşindeki mücadelelerine şahit oluruz.

“Yahut, bir parça ekmek içine doğru bir kocakarı, değneğine dayana dayana giderken, aynı ekmek içi yalınayak bir oğlan tarafından da görülmüş oluyordu... Oğlan kocakarının değneğini çekiverince kadın yuvarlanıyor, beriki koşup ekmeği kapıyordu.”(Ekmek Kavgası, s.3)

Maddi yetersizlikler ve beraberinde getirdiği açlık, insanların ahlaki değerleri bir kenara itip hayatta kalma çabasına girmelerine neden olur. Çünkü bir parça ekmek yiyebilmek için değnekle yürümeye çalışan yaşlı bir insanı düşürmek ahlaki boyutun arka plana itildiğinin göstergesidir.

“Ekmek, Sabun ve Aşk ” adlı öyküde en dikkat çeken sıkıntı insani ihtiyaçların giderilememesidir. Hikâyede Galip isimli kahraman bir gardiyandır. Gardiyan Galip, yaptığı iş gereği sürekli hapisanede görevde olan ve bundan dolayı mahkûmlarla arasında bir fark olmadığını düşünen bir çalışandır. Hiç kimsesi olmayan Gardiyan Galip’in sevgilisi bir mahkûmdur. Ona büyük bir aşkla bağlanır. Galip, mahkûm sevgilisine sık sık mektup yazar. Gönderdiği mektuba karşılık sevgilisinden aldığı aşk mektubunda, sevgilisi aşktan değil ekmek ve sabundan bahseder.

⁵³ Tomris Uyar, *Orhan Kemal Hikâyesi*, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Haziran 1976

“Dışardan bakan hiç kimsem yok. Laf aramızda, çamaşırlarım bitlendi. Bu yüzden kimse beni yanına sokmuyor, beni burunluyorlar. Hem de karnım hiç doymuyor. Bir tayını ben bir solukta yiyiveriyorum, bitip gidiyor. Şurda kırk gün bir cezam kaldı. Dışarda ödeşiriz. Beni ciddi olarak sevdiğini anlayayım ki, bana bir kalıp sabunla iki somun gönder.”(Ekmek Kavgası, s.25) Mektupta yer alan bu cümleler yaşanan sıkıntıları özetler niteliktedir. Yeme-içme ve temizlik ihtiyacı, yaşanan sıkıntılardan dolayı hikâyede aşktan önce gelir.

“Bir Öksüz Kız Etrafında” adlı öyküde Münevver isimli genç kız annesini henüz iki buçuk yaşındayken kaybeder ve teyzesi tarafından büyütülür. Kalın kaşlı, vahşi yüzlü, acımasız bir kadın olan teyzesi, fazlasıyla yardıma muhtaç ve zayıf olan Münevver’i her gün dövmektedir. Ayrıca bu üzücü duruma fabrikada kapıcılık yapan ve mide kanserine yakalanan babasının ölüm haberi eklenir. Hikâyede Münevver isimli genç kızın yaşadığı yürek burkan bu sıkıntılar dile getirilir.

“Bir Ölüye Dair” adlı öyküde ise bir fabrikanın iplikhanesinde çalışan Zehra’nın yaşadığı sorunlar anlatılır. Zehra, üç çocuk annesidir. Kocası askerde olan Zehra maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalır. Çaresizlik, bir annenin üç çocuğunu arkada bırakmayı göze alıp intihar etmesine neden olur. Zehra genç yaşına rağmen yaşadığı sıkıntılar sebebiyle ölümü seçer.

“Yoksulluk deyince, edebiyatımızda akla gelen ilk yazarlardan biri, Orhan Kemal’dir. Roman ve öykülerinde Anadolu insanının belini büken, onu çaresiz bırakan; hatta Allah’a isyan noktasına getiren yoksulluğu –özellikle Çukurova’nın vahşi ve acımasız yoksulluğunu- tüm çıplaklığıyla dile getirir.”⁵⁴

“Uyku” adlı öyküde yoğun ve dayanılmaz iş temposu işlenir. Hikâye kahramanı çocuk işçi Sami, maddi imkânsızlıklar nedeniyle çok zayıf kalmış, güçsüz bir çocuktur. Arkadaşlarının alay konusu olan ve arkadaşları tarafından hortlağa benzetilen Sami, maddi sıkıntılar nedeniyle küçük yaşına aldırış etmeden ailesinin geçimini sağlar. Kiracı oldukları evden atılma korkusu, Onu, çalışmak zorunda bırakan en önemli faktördür. Çocuk Sami ve çalışan diğer çocuk işçiler yorgun düşen

⁵⁴ Alaattin Karaca, “Yoksulların Yazarı Orhan Kemal”, *Karar Gazetesi*, 02.07.2018

vücutlarına ve gözlerindeki uykunun cazibesine rağmen, işlerini kaybetmemek için on sekiz saat çalışırlar.

“Saat iki buçuğa doğru çocuk Sami’nin duracak hali kalmamıştı. Uykusu dağılsın diye, başını makinenin demirine vurdu, gözkapaklarını çimdikledi, elini ısırды, tırnağına baktı. Ne yaptıysa nafiye... Vücudu lapaya dönmüştü.”(Ekmek Kavgası, s.78) cümlelerinden anlaşılacağı üzere işçi çocukların maruz bırakıldığı dayanılmaz çalışma temposu, çektikleri sıkıntıların başında gelir.

Kaplan’ın ifadesiyle “Patron, çocuk işçilerin uyku saatini satın almakta, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan uyku karşısındaki dayanıklılık sınanmaktadır.”⁵⁵ Öyküde işçi çocukların yaşadıkları ve yaşamaları muhtemel olan sıkıntılar, onların kaderi olarak aktarılır.

“Ali Osman” adlı öyküde Ali Osman gündelik usulü çalışan bir ameledir. Hava şartlarından dolayı işleri paydos ettirilir. Bu duruma fazlasıyla üzülen Ali Osman, eksik alacağı gündelikleri düşünür. “Acıyan bizim gibi kocalara acısın”(Ekmek Kavgası, s.137) diyen Ali Osman gerek ilerleyen yaşı gerekse paydos eden işinden dolayı yaşayacağı maddi sorunlar nedeniyle sıkıntı içine girer.

“Sarhoşlar” öyküsünde küçük bir memur olan Turgut Şen’in hikâyesi anlatılır. Dokuz çocuk babası olan Turgut Şen’in birbirine geçmiş avurtları, dökülmüş saçları, kırıışmış alını adeta yaşadığı yorgun ve çileli hayatın birer şahididir. “Bu sırada Turgut Şen, dokuz çocuğunu, onuncu çocuğuna gebe, bir deri bir kemik karısını, camlarından üçü kırık odasını, annesini, inmeli babasını hatırlamıştı.”(Sarhoşlar, s.10) şeklindeki ifadeler geçim sıkıntısı içinde olan kahramanın içinde bulunduğu çıkmazı özetler.

“Gurbette” adlı öyküde hikâye kahramanları İstinyeli Tevfik ile Berbat Şevket’in yaşadıkları maddi sıkıntılar, onları akıl almaz işler yapmaya sürükler. Çünkü iki kafadar para kazanabilmek için yağmurlu bir günde su dolu caddelerde paçalarını sıvayarak insanları karşıdan karşıya geçirirler.

⁵⁵ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 227

“Hatice Akdur Vesaire” adlı öyküde sorunlar beraberinde hastalık getirir. Öykü kahramanı Hatice Akdur, işsiz kalınca sıkıntıları daha da artar. “Gün geldi, çırçırılar durdu. Hatice Büsbütün ortada kaldı. Yer demirdi, gök bakır... Bir gün, beş gün... Bir de öksürük tutunca komşuları;

-‘Bu öksürük ince hastalık öksürüğü kız!’ dediler.”(Sarhoşlar, s.52) Hatice Akdur, fakirliğin son getirisi olan hastalığı -verem- için ilaç bile bulamaz.

“Yabancı” adlı öyküde en büyük sıkıntı işsizliktir. Yapacak bir işi ve gidecek bir yeri olmayan yabancı sıfatlı kahraman ekmek bulamadığı için midesini suyla doldurur. Hikâyede, çalışmak için köyünden çıkıp şehre geldiği fakat iş bulamadığı ifade edilen yabancı elindeki harçlığın bitmemesi için pek çok sıkıntı çeker.

“Sevda” adlı öyküde Aysel, küçük bir evi ve çocukları olsun isteyen genç bir kızdır. Bu hayali onun Kemal’e inanmasına neden olur. Aysel, Kemal’e büyük bir aşkla bağlıdır. Kemal, Aysel’i “evleniriz” vaadiyle kandırır ve kötü arzularına alet eder. Bu durum Aysel’in var olan sıkıntılarını bir kat daha arttırır.

“Dilekçe” adlı öyküde işsizlik, öykü kahramanlarının sıkıntılarının başında gelir. Bu sorun, diğer sıkıntıların oluşmasına zemin hazırlar. Hikâye kahramanları, bu sıkıntılara çözüm arayışındayken çıkarlar karşımıza. Hikâye kahramanının iş bulmak için dilekçe yazdırması bu arayışlardan biridir. Öyküde yamalı kıyafetleri ve pençesiz kunduralarıyla betimlenen hikâye kahramanı bütün zamanını hamamda çalışarak geçiren biridir. Hamamcının ve eşinin tek hayali Mehmet isimli oğullarının okuyup kumandan olmasıdır. Çalıştığı yerde son derece hor görülen baba, çocuğunun gelecekte o derece itibarlı biri olacağını hayal eder. Mehmet kumandan olacak ve onların sırtı artık yere gelmeyecektir. Babanın çektiği işsizlik sorununun, annenin çektiği maddi sıkıntıların tek kurtuluş yolu oğullarıdır. Fakat adamın işten çıkarılmasıyla hayallerin yerini çaresizlik alır.

“İşinden çıkarılmış, yerine tüysüz bir Sivaslı alınmıştı. Hâlbuki güneşe karşı falan da işememişti. Suçunun ne olduğunu bilse gam yemeyecekti. Kocabıyık cevap bile vermiyor: ‘Keyfimin kâhyası değilsin ya!’ diyordu. ‘Hamam benim, seni atar canımın istediğini alırım!’ ” (Sarhoşlar, s.105)

Çünkü çalışmamak, Mehmet'in okuyamaması ve kumandan olamaması demektir. Bu nedenle çaresiz aile, babanın tekrar işe alınması için dilekçe yazdırır. Öyküde çocuk; ailenin beklentilerini yerine getirecek, onların sıkıntılarını bitirecek bir umut kaynağı olarak verilir.

“Küçük” adlı öyküde işlenen sıkıntı; maddi sıkıntılar ve bu sıkıntının beraberinde getirdiği çaresizlik ve ahlaki yozlaşmadır. Öyküde İstanbul'da bir kenar mahallede yaşayan ergen delikanlı Erol'la genç bir kız olan Ayten'in sonu hüsrarla biten aşk öyküsü, Ayten'in duyduğu aşk nedeniyle büyük yanlışlıklara sürüklenişi ve Erol'un maddi ihtiyaçlarını gidermek için hayatındaki önemli değerlerden vazgeçişini anlatılır. Karakterlerin yansıtımı, dönemin toplumsal sorunlarını aktarması bakımından dikkat çeker.

Ayten, annesi babası olmayan, teyzesiyle yaşayan ve öyküde Erol'a duyduğu tutkulu aşkla ön plana çıkan genç bir kızdır. Ayten'in kuvvetle hissettiği duygular, hata yapmasına ve sevgilisi, ilk göz ağrısı Erol'la birlikte olmasına neden olur. Bu hatasının temelinde hissettiği aşkın yanı sıra Erol'a duyduğu sonsuz güven de yatar. Erol'un benzersiz olduğunu, yalana başvurmayacağını ve onu asla yarı yolda bırakmayacağını düşünür ve onunla evleneceği hayalini kurar. Erol ise, farklı kulüplerde futbol oynayarak harçlığını kazanan bir delikanlıdır. Bir maç esnasında rakibe karşı atamadığı bir gol yüzünden ayıplanır ve parasını alamaz. Maddi sıkıntılarla boğuşan Erol, sıkıntılarını çalışarak azaltmak yerine kahvelerde zaman geçirir, kumar oynar ve borç biriktirir. Maddi problemlerden kaynaklı çalışmasını, para kazanmasını tembihleyen annesini azarlamaktan çekinmeyen Erol, anne eline bakar ve yaşlı kadının çalışarak kazandığı parayı da elinden alır. Oynadığı bir maçta ayağı kırılan ve paraya olan ihtiyacı daha da artan Erol'un maddi sıkıntılardan kurtulmak için başvurduğu tek yol, sevgilisi olan Ayten'i haraca bağlayıp ondan aldığı paralarla rahat, huzurlu yaşama planları kurmaktır.

Annesinin haftada üç gün çalışmasıyla hayatın yürümediğini vurgulayan Erol'un amacı, Ayten'den koparacağı paralarla sıkıntılarını bir son vermektir. “Erol için yapılacak tek şey Ayten'i haraca bağlamaktır.”(Çamaşırcının Kızı, s.58) Ondak alacağı paralarla, dükkân açmayı, para kazanmayı, annesini sefaletten kurtarmayı arzular. Haysiyet, şeref ve namusun para etmediğine, ekmek peşinde koşulduğunda

bu kavramların değersizleştğine inanan Erol, para uğruna kendisine büyük bir aşk besleyen Ayten'in kötü yola düşmesini önemsemmez. "Bütün mesele, kızıdan ayda temiz bir binliği sürüklemekteydi."(Çamaşırcının Kızı, s.56) Erol, eline geçecek para uğruna, Ayten'in ahlaksızca yollara başvurarak para kazanmasına ve bedenini satmasına göz yumar. Çünkü Ayten'in ona hayır demeyeceğini bilir.

Öyküde vurgulanan konulardan biri de Erol'un annesinin yaşadığı çaresizliktir. Çünkü kadın, maddi zorluklar nedeniyle çok sevdiği oğlunun kırılan ayağını bile tedavi ettiremez. Üç gün çalışabilen kadın, kazandığı az miktardaki parayı hangi sıkıntısı için kullanacağını bilemez. Parasızlık, zavallı kadını büyük bir çıkmaza sokar ve aynı zamanda öyküde işlenen bütün sorunların ana nedeni olarak yer alır.

"Böyle de ayağını kırarlar işte. Ben Erol'a değil annesine acıyorum. Kadın hep ağlıyor. Kazandığı ne? Kiraya mı versin, boğaza mı, yoksa oğlunun kırık için doktora, ilaca mı?"(Çamaşırcının Kızı, s. 43)

"Eski Gardiyan" adlı öykü açlığın, insanları nasıl içgüdülerinin esiri yaptığını gözler önüne seren bir öyküdür. İşsiz kalan insan, önce yoksulluğa mahkûm olur. Açlık ise yoksulluğun son kertesidir.

Öykü, bir tutuklaya para karşılığı afyon getirirken yakalanan ve olayın duyulmaması için görevinden istifa ettirilen bir cezaevi gardiyanının işini kaybettikten sonraki sefalet içindeki yaşamını ve bu yaşamdan kurtulabilmek için verdiği uğraşı anlatır.

Şeker hastalığıyla uğraşan, işinden kovulduktan sonra iyiden iyiye geçim sıkıntısı yaşayan ve işinden atılmadan önceki rahat yaşamına, koğuş koğuş dolaşarak yediği sıcak yemeklere özlem duyan adam, büyük bir çıkmaza girer. Çünkü parasızlık, hasta ve işsiz adamı çöpe bırakılan yemek artıklarını yemeğe mecbur bırakır.

"Karşıda bir aşçı dükkânı vardı. Dükkândan bir garson çıktı. Garsonun omzunda bir tepsi. Tepsiyi dükkânın kapısı yanında duran çöp tenekesine boşaltıp dükkâna girdi. Bu yandaki hasta adam hızla doğruldu, kamburunu çıkararaktan

karşıya geçti, çöp tenekesine sokuldu. Çevreyi şöyle bir kolladıktan sonra elini çöp tenekesine daldırdı. Artık yemeklerin ılık kokusu onu bir anda pervasızlaştırmıştı. Görüleceğini düşünmüyordu bile... Üstü sıcak, altı soğuk bir bulamaca benzeyen yemek artıklarını avuç avuç yemeğe başladı. Gözleri hazla yumuluyor, gittikçe artan bir iştahla yiyordu.”(Çamaşırcının Kızı, s.64)

Açlık, gardiyan için baş edilemez bir hâl alır. Çünkü garson, artıkların döküldüğü çöp tenekesini dükkânın önüne bırakmaktan vazgeçer ve adamın artıkları yemesini engeller. Karnını doyurduğu çöp tenekesinden bile mahrum bırakılan adam, cezaevindeki eski günlerine büyük bir özlem duyar ve sefaletin olmadığı, huzurlu zamanlarına tekrar dönebilmek için çaba sarf eder. “...Bu ses ona gene ceza evini hatırlattı. ‘Orası cennetti.’ diye geçirdi. ‘Yiyecek bol, içecek bol... O çay ikram eder, öteki sigara. Dışarıda çöp tenekesini bile çok görüyorlar adama.’” (Çamaşırcının Kızı, s.68)

Ne harcayacak parası ne de yatacak yeri olan adam en azından karnım doyar birkaç gün iyi bakılırim umuduyla kendini yaralayıp hastaneye yatırılmanın yollarını arar. Açlığına çözüm bulabilmek için arayışlarda olan adam, hastaneye kabul edilmek için bir “arabanın önüne mi atlamalıydı yoksa ayağını mı kırmalıydı?” ikilemini yaşar.

Sonunda bir şekilde kendini yaralar ve hastaneye götürülür. Rahat bir yatağa, sıcak yemeklere kavuşacağını hayal eden adam, hastanede çekindiği gözlüklü doktorla karşılaşır ve doktor onun tüm hayalini boşa çıkarır. Öykünün sonunda umudun yerini hüsrana alır.

“Sen bu numaraları git de babana yuttur. Böyle boktan şeyler için adamı hastanede yatırmazlar.

Pansumancılara döndü. ‘Yarasını sarar, sepetlersiniz!’”(Çamaşırcının Kızı, s. 75)

Maddi sıkıntılar ve beraberinde getirdiği çaresizlik, öykü kahramanlarından Zehra'nın da “yaşam mı ölüm mü” ikilemini yaşamasına ve ölümü seçmesine neden olur. Üç çocuk annesi olan Zehra, işten çıkarılır, kocasının bırakıp gittiği ve kimsesi

olmayan çaresiz kadın, geçim savaşında yenik düşer. Çocuklarının açlığına çözüm bulamayan zavallı kadın, ölümü seçip intihar eder.

“Ayşe ile Fatma” adlı öyküde anneleri gardiyan olan yakın yaşlardaki iki kız çocuğunun birbirlerini kıskanması ve rekabet içinde geçen hapisane günleri anlatılır. Ayşe’ye göre daha masum ve gururlu bir çocuk olan Fatma, gardiyanların maaşlarının artırılmamasının sonucu olarak okula gidemez ve bu duruma içten içe üzülür. Anlatıcının bir mahkûm olduğu hikâyede, Fatma zayıf ve çelimsiz olarak nitelenir ve anlatıcı onda, yıllardır göremediği kızını bulur.

Maddi sıkıntılar, gardiyan bir anne ve babanın kızı olan küçük Fatma’nın okula gidememesine ve okul özlemi çekmesine neden olur. Çünkü Fatma, anne ve babasının gardiyanlıktan kazandıkları ayda yirmişer lira ile geçinilmeyeceğinin farkındadır. Sekiz dokuz yaşındaki bir çocuktan beklenmeyecek sözlerle bunu ifade eden Fatma, okula gidemeyişini olgunlukla karşılar ve sergilediği tavrıyla anlatıcının dikkatini çeker.

“Birinde niçin okula gitmediğini sordum.

Eliyle koluyla, kaşıyla gözüyle, ‘Nasıl gidersin kardeş?’ dedi. ‘Babam da gardiyan, annem de. Yirmişer lira maaşları var, ayda kırk lira. Her şeyler ateş pahası. Okula gitmek isterim şüphesiz ama.. Kolay mı? Masraf ister...’”(Çamaşırcının Kızı, s.78)

Öyküde Fatma’dan daha tombul ve güzel olduğu vurgulanan Ayşe’nin sahip olduğu renkli mantoya kendisinin sahip olamayacağını bilmesi de maddi sıkıntıların çocuk psikolojisine bir yansıması olarak dikkat çeker. “Allah bizi fakir yaratmış! Benim ne kırmızı ne de mavi mantom var! Senin annen zengin alır.”(s.82)

Güzelliğin yanı sıra tombulluk da, Fatma’nın ailesiyle aynı mesleğe ve aynı sosyoekonomik düzeye sahip olan Ayşe ve annesinin maddi açıdan bir adım önde olduğunun işaretidir. Fatma’nın kendisiyle arkadaşı arasında yaptığı kıyas, arkadaşının kendisinden daha güzel ve tombul olduğunu düşünmesi, onların zengin kendilerinin fakir olduğu fikri çocukça bir davranış olmakla birlikte maddi

problemlerin çocukta yarattığı düşüncelerdir ve bu düşünceler Fatma'yı içten içe üzer.

Ayrıca öyküde, Fatma ve Ayşe'nin anlatıcıyla konuşmalarında kadın hükümlülerin günlük yaşantılarındaki sıkıntılarına da değinilir.

“Recep” adlı öykü daha on dört yaşında yaşadığı köyde işlediği bir cinayet yüzünden hapse atılan göçmen bir ailenin çok çalışkan oğlunun hikâyesidir. Koyulduğu koğuştta yaşadığı sıkıntılardan dolayı pek de memnun olmayan Recep, uçkuruna el atmaları, kendisine bıçak çekmeleri gibi sabır taşıran olaylardan sonra müdürün kapısına dayanır.

“ ‘Al beni sübyan koğuşundan be beyim!’ diye bağırdı. ‘ Dügüyorlar beni, el atıyorlar uçkuruma, bıçak çekiyorlar, istiyorlar haraç!’

Dolu dolu gözlerini şayak ceketinin koluyla sildi. Müdür, ‘Kim dövüyor?’ diye sordu. ‘Çakır Mustua, Asim Baba'nın adamı. El atıyor uçkuruma...’” (Çamaşırcının Kızı, s. 86)

Hapishane müdürüne diğerlerinin onu rahatsız ettiğini anlatan Recep, müdürden iş ister. Recep'in, karşısına çıkıp istediklerini söylemesi, çocuk yaşından büyük sözleri, Rumeli şivesi ve dik duruşu müdürün çok hoşuna gider ve Recep'i gülerek dinler.

İşlediği cinayetin cahillikten kaynaklandığını söyleyen Recep'in hikâyesini dinleyen müdür, onu revire aşçının yanına yamak olarak çalışmaya gönderir. Çalışkanlığıyla aşçının gözüne giren Recep kısa zamanda bütün çalışanlarla dost olur. Öldürdüğü arkadaşı Hüseyin'in amcasının oğlu Gâvur Ali'nin kendisini yaşatmayacağını duyurması, çıkınca köyüne dönemeyeceğini bilmesi de Recep'in öyküde dillendirilen sıkıntılarındandır. Çalışkan ve zeki bir çocuk olan Recep, bu nedenden dolayı şehirde kalmak ister; ancak anlatıcıdan bunun zor olduğunu öğrenir.

Öyküde dikkat çeken sıkıntılardan biri de Recep'in resimli dergilere merakının olmasına rağmen okuma yazması olmadığı için onları okumaktan mahrum kalışıdır. Recep, bu sıkıntısına bir son verebilmek için okuma yazma öğrenmeye başlar ve arzusunu gerçekleştirir.

Küçük yaşından beklenmeyen bir olgunlukla, baba parasıyla yaşamayı gurur meselesi yapan Recep, çalışıp para kazanmaya başlaması gerektiğini düşünür ve revirde şeker, zarf, kâğıt, kuru üzüm, incir satmaya başlar. Recep, gösterdiği azim ve kararlılıkla bütün sıkıntılarının üstesinden gelmeyi başarır. Hapishaneden neşeyle ve kendinden emin çıkan Recep'in geleceğinin parlak olacağı sezdirilir.

“Dilenci” adlı öyküde, kendini savaşa katılmış bir gazi olarak gösteren Kör Nasrullah'ın dilencilik hayatı ve yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Yaşanılan maddi sıkıntılar, Kör Nasrullah'ı ve arkadaşı Şeyh İmadettin'i dilenmek zorunda bırakır.

Kör Nasrullah'ın öyküde işlenen en önemli sıkıntısı oğluna gönderdiği iki buçuk liranın PTT memuru tarafından gönderilmediği düşüncesidir. Oğlunun kendisine teşekkür etmemesinden kaynaklı paranın eline ulaşmadığı kanaatine varan Kör Nasrullah, PTT memurunun parayı aldığına inanır ve bu durumu dile getirmek ve parayı geri almak için müdürün karşısına çıkar. Hiçbir kanıtı olmayan adam, memuru suçlamasından dolayı müdürden azar işitir ve dilenmek için arkadaşının yanına döner.

“Kötü Kadın” ise açlık yüzünden kötü yola düşen, bundan dolayı hayatına son vermek isteyen, ölümden değil ölmekten korkan, bir simidin yarısına bile kendini satmaya kalkan bir kadının hikâyesidir.

Toplumun bozuk düzeninin eleştirildiği öyküde, yalnız ve yoksul bir hayat yaşayan, yaşadığı hayatın zorluğunda sıkça ölümü düşünen fakat canına kıymaya cesareti olmayan bir kadınla karşılaşılır. Sıkıntılarında bezen kadın, kedi olmayı insan olmaya tercih edebileceğini dile getirir. Kadının öyküde dikkati çeken en önemli sıkıntısı yoksulluk ve onun getirisi olan açlıktır.

“ ... ‘Günlerden beri mideme hemen hemen bir şey girmedi’ diye devam etti. ‘Kötü kadın... Evet, kötü... Şu haline bak... Kimse beğenmiyor beni. Herkesin gözlerinin içine bakmaktan yoruluyorum, aldırış etmiyorlar. Herhangi bir iş, o da yok. Ölmek istiyorum. Şeytan diyor kaldır at kendini Beyazıt Kulesinden! Lakin can tatlı, olmuyor... Pis bir cesaretsizlik... Bir gece yatsam, bir daha uyanmayıversem...’ ”(Çamaşırcının Kızı, s. 111)

Parklarda müşteri bekleyen ve ona bir simit verip karnını doyurana ödeşmek için kendini teklif eden kadını, çaresiz bırakan ve onu ahlaksız işlere iten ana neden işsizliktir.

“Orhan Kemal, kötü durumda sergilediği kişilerini konumlarından dolayı suçlamaz. İnsanları kötü, onursuz yapanın koşullar olduğunu ön plana çıkarır ve bunu herkesin böyle kabul etmesini ister.”⁵⁶

“Sevinç” yedi sekiz yaşlarındaki bir kız çocuğunun yaşam mücadelesini anlatan bir öyküdür. Küçük yaşına rağmen para kazanmak zorunda olan Sevinç, annesi babası gibi cambazlık yapar. Vapurda amuda kalkıp dolaşarak türlü türlü numaralar yaparak yolcuları etkilemek ve bu şekilde para kazanmak ister. Kendinden emin tavırlar içinde olan küçük kız, itilip kakılmaya, görmezden gelinmeye alışmıştır. Zorlu bir hayatı olan küçük kızın ablaları da kendisi gibi çalışmak zorunda bırakılır. Kazandıkları bütün paraları babalarına vermek zorunda olan üç kız kardeş babalarından dayak yemekten kurtulamaz. Sevinç’in bir gözünü kör eden de yine babasıdır.

“Avucundaki üç sarı yüz parayı gösterdi.

‘Her gün böyle... Çalış, kazan, çeker alırlar..’

‘Kim?’

‘Babamla annem...’

‘Ne iş yapıyor baban?’

‘Cambaz.’

‘Annen?’

‘Annem de... Biz hepimiz cambazız. Çadırımız, telimiz, âletlerimiz var amma...’

⁵⁶ Bedri Aydoğan, “Orhan Kemal’in Öykücülüğümüzde Yeri ve Öykücülüğü”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:119, 1998, s.5

‘Peki?’

‘Babam rakıcının biri, annem de...’”(Çamaşıcının Kızı, s. 120)

Küçük kız, yaşından büyük tavır ve söylemleriyle yaşadığı sıkıntılara rağmen neşe dolu oluşuyla hayata tutunabilecek bir yapıda olduğu izlenimini verir. Aile yapısındaki çarpıklık, küçük kızın ve ablalarının yaşadığı sıkıntıların temelini oluşturur.

Öyküde neşesiyle dikkat çeken Sevinç, anlatıcının “Bu gözün niye böyle oldu?”(s.121) sorusuyla mahzunlaşır ve yediği dayağı anlatır:

“Babam dedi, bir gece, sarhoştu gene, sopayla vurdu, sonra hastaneye kaldırmışlar, doktor bıçakla oyup çıkarmış.

Canın çok yandı mı?

Haberim olmadı ki, bayılmışım. Bir ayıldım karyolada yatıyorum, sırtüstü, küçük hanımlar gibi. Güzel bir abla süt verdi bana, bedavadan.”(Çamaşıcının Kızı, s.121)

Küçük kızın, anlatıcıya hayat hikâyesini anlatması, onu kendisiyle ilgilendiği için sevdiğini ve kendine yakın bulduğunu gösterir. Yazar, bu öyküyle küçük bir çocuğun para kazanma üzerine kurulu bir hayatının olmaması gerektiğini işler.

“Ailenin oluşmasını ve devamını sağlayan çocuk aynı zamanda toplumun ve insan neslinin de sürekliliği demektir. Geleceğin sağlıklı bir nesle emaneti için çocuğun yetiştirilmesi son derece mühimdir. Bu yüzden, çocuğun durumu, hem ferdi saadet ve aile, hem de millet ve kurumlar açısından önem taşır.”⁵⁷

“Çöpçü” adlı öyküde on yıldır çalıştığı mahalle çöpçülüğü işinden çıkarılan Halo’nun yeniden eski işine dönme umuduyla geçen günleri anlatılır. Halo’nun duygu ve düşüncelerine yer verilen hikâyede yaşlı adam, işini aşkla yapan bir temizlik işçisi olarak nitelenir. Halo’nun öyküde vurgulanan en önemli sıkıntısı,

⁵⁷ Alev Sınar, *Hikâye ve Romanımızda Çocuk*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 1997, s. 7

Boluluya gösterilen iltimas nedeniyle çok sevdiği Gümüş adlı atından ve severek yaptığı işinden alıkonulmasıdır.

Geçimini yıllardır çöpçülük yaparak sağlayan Halo, uzun zamandır emek verdiği işinden ilerlemiş yaşına rağmen sebepsizce çıkarılır. Halo, işinden kovulunca çaresiz ortada kalır. Çünkü karısı ölmüş olan Halo'nun üç oğlu da gurbete ekmek peşine düşer ve geçen yıllara rağmen babalarını aramazlar.

İşten çıkarılma nedeninin iltimas olduğunu tahmin eden Halo, kendisinin yerine Temizlik İşleri müdürünün yakını olan Bolulunun işe alınmasına çok üzülür. Çünkü Bolulunun işini layıkıyla yapamayacağını ve çok sevdiği atı olan Gümüş'e iyi bakamayacağını düşünür. "Gümüş, adam gibiydi,"(Çamaşırcının Kızı, s.127) düşüncesinde olan Halo, doğumuna şahit olduğu ve büyük bir sevgiyle büyüttüğü atına Bolulunun zarar verebileceği korkusu da çaresiz adamın yaşadığı sıkıntılardan biridir.

Halo, ona alışan ve onu seven mahallelinin onu yalnız bırakmayacağını ve belediyeye itiraz edeceğini, onun işine dönmesi için uğraşacaklarını düşünür.

"Bolulu çöpçülükten ne anlar? O daha kaşığı tutmasını bile beşir edemez. Halo bizim on yıllık çöpçümüz. Gümüş onun eline doğdu. Ondan başkasına çöpümüzü vermeyiz, mümkünü yok, veremeyiz! Olursa Halo, olmazsa başkasını istemeyiz!"(Çamaşırcının Kızı, s. 124)

Fakat mahallenin onun arkasında duracağı umudu, öykünün sonunda yerini hüsrana bırakır, çünkü hiç kimse bu hususta bir çaba göstermez ve çaresiz adam mahalleyi terk eder. Halo'nun, zenginlerin gidip Belediye Başkanına öfkeyle söylediklerini düşüncesinde çok hüzünlü bir ironi vardır.

Yazar, bu öyküyle "işinden atılan belediye işçisinin tekrar işe alınması konusunda duyduğu güvenin boşa çıkmasında en önemli neden olarak çevresinde olup bitenlere karşı duyarsızlaşan toplumu"⁵⁸ ortaya koymaya çalışır.

⁵⁸ Arif Yılmaz, "Orhan Kemal'in Hikâyeleri ve Toplumsal Gerçekçilik Anlayışı", *Tripod*, Ekim 2006 (<http://www.orhankemal.org/links/271.htm>)

“Mavi Eşarp” adlı öyküde sevimli ve muzip tavırlarıyla dikkat çeken bir kız çocuğuyla ona ve iki erkek kardeşine kol kanat geren ninesinin sıkıntılı geçen hayatlarına rağmen ayakta kalma mücadelelerine tanıklık ederiz. Öyküde, vapurda karşılaştığı kız ve ninesinin konuşmalarına dâhil olan anlatıcı kahraman, onların sıkıntılarını dinler. 70 yaşındaki yaşlı kadın, Pembe isimli kızını kaybeder. Pembe’den geriye yaşlı kadının bakmak zorunda olduğu üç çocuk kalır. Babalarının onları terk edip bir kadınla kaçtığı çocuklara ilerlemiş yaşına rağmen nineleri bakar.

Annesiz babasız büyüyen genç kızın mavi eşarp, ruj, pudra ve oje almayı istemesi, film artistleri gibi süslenip sokağa çıkmayı, insanlar tarafından beğenilmeyi arzulaması ve bunu yeni tanıştığı anlatıcı kahramana dile getirmesi yaşlı kadını üzer ve sinirlendirir. Kaş göz hareketleriyle ninesini matrağa aldığını belli eden kızın konuşmaya devam etmesi zavallı kadını çileden çıkarır:

“Edepsiz. Etraftan da utanmıyor. ... Nine olacağıma taş olsaydım keşke. Kızgın güneşin altında bütün gün beynim kaynıyor. Nedir, torunlarıma bir ekmek götüreyim diye. Yaşım yetmiş. Bugün yumsam gözlerimi, dökülür kalırlar.” (Çamaşırcının Kızı, s. 130)

Yaşlı kadın, ilerlemiş yaşına aldırış etmeden torunlarını geçindirebilmek için zorlu şartlarda çalışır. Sabahın beşinden akşamın yedisine kadar çalışmak zorunda kalan çaresiz kadının tek amacı kızının emanetlerine bakabilmektir. “Güvercin yemi satıyoruz evladım. Güneş, sıcak, ter. Şu tepem kaynıyor. Elimde ıslak bezler, tepeme koyuyorum, bir de bakıyorum ki kuruyuvermiş.”(Çamaşırcının Kızı, s.131)

İyi şeylere heves etmesini tembihleyen ninesine Beyoğlu’na bile çıkacağını söyleyen kızın nasihatten anlamadığını gösteren tavırları çaresiz kadının boğuştuğu sıkıntılardan bir diğeridir: “Beyoğlu’na bile çıkacağım... Laf atan atana, peşime düşen düşene...”(s.130) Hayattan beklentileri son derece sınırlı olan genç kızın edepten yoksun cümleleri ninenin anlatıcı kahraman karşısında üzülmeye ve utanmasına neden olur. Ninesinin serzenişleri sonucunda onu üzdüğünü fak eden kız, yaşlı kadının gönlünü alarak kendini affettirir.

Hikâyede, yoksulluk, anne baba eksikliği, zor yaşam koşulları gibi nedenlerden dolayı çocuğun anlatıcı üzerinde bıraktığı etki de dikkat çeker.

“Dert Dinleme Günü” adlı öyküde hikâye kahramanlarından Salih Topal, fabrikanın zor çalışma şartları altında her gün on iki saat çalışıp sekiz nüfuslu ailesini geçindirmeye çalışan işçi bir babadır. Kazandığı para, geçimini sağlamak için yeterli olmaz. Bu ana sorun başka sıkıntıların oluşmasına neden olur. Salih Topal, çocuğuna ilaç alamaz duruma gelir. Fabrikanın kurtlu yemeklerini yemek zorunda kalır. Fakat yaşadığı olumsuzluklara rağmen işini kaybetmemek için canla başla çalışır. “Sekiz nüfusa bakıyorum ben. Beni bugün çıkarsınlar, yarın hepimiz açız!” (Grev, s.39) ifadesi Salih Topal’ın içinde bulunduğu zor hayat şartlarını ve yaşadığı sıkıntıları özetler niteliktedir.

Öykü, bir patron-işçi hikâyesidir. Hikâyede, amele ile patron ve milletvekilleri arasındaki tezat ortaya konulur.

“Nermin” adlı öyküde Nermin’in eşi, işini kaybeder. İşsizlik ve beraberinde getirdiği maddi sıkıntılar ailenin hayatını çekilmez hale sokar. İş bulma çabaları işe yaramayan adam, bu duruma içten içe üzülür. “İşsiz kalalı beri avurtları büsbütün çökmüştü adamın. Çenesi sivrilmiş, tatlı ela gözleri sönükleşmişti. Düşük omuzlarıyla akşamları evine elleri boş döndükçe Nermin’in içi parçalanıyordu.” (Grev, s.90) Eşinin yaşadığı çaresizliğe şahit olan Nermin, bu duruma bir nebze de olsa çözüm bulabilmek için uğraş verir. Dayanılmaz zorlukları olan ve haftalığına on iki buçuk lira verilen çorap ütüleme işine girmesi, Nermin’in verdiği uğraşlardan biridir.

Kardeş Payı adlı öykü kitabının “Motorda” adlı hikâyesinde motorda bulunan ve hıçkırarak ağlayan bir kadın ve bu kadının ağlamasına yorumlar yapan insanlar yer alır. Kadının hıçkırarak ağlamasının nedeni olarak evlenme vaadiyle kandırılıp işgal edilmesi sonra da terk edilmesi gösterilir. Motorda tombalak olarak nitelendirilen ve piposuyla dikkat çeken bir yolcunun çevredekilere aldırış etmeksizin hıçkırarak ağlayan kadına “Lanet”(s.99) sıfatıyla yaklaşması hikâyede dikkat çeken hususlardan biridir.

Önce *Ekmek* adlı öykü kitabının “Coni” adlı hikâyesinde, çalıştığı film setinde Coni olarak adlandırılan öykü kahramanı hayattan küsmüş, ufak tefek, kara kuru bir adamdır. Çevresinde kavruk teniyle dikkat çeken Coni’nin en büyük sıkıntısı kocaman, kambur, biçimsiz bir burna sahip oluşudur. Coni, sahip olduğu biçimsiz ve kocaman burnu nedeniyle çok çirkin olduğunu ve bundan dolayı da aynaya bakmaya, saçlarını taramaya hakkı olmadığını düşünür.

“Uzman” adlı öyküde kocasından ilgi görmeyen bir müteahhit karısının trende tanıştığı adamın duyguları anlatılır. Bu adam, kendini uzman diye tanıtan bir sahtekârdır. Öykü kahramanı Uzman’ın seyahat ettiği tren kompartımanında karşılaştığı en büyük sıkıntı, karasinekler tarafından ısırılmaktır. Uzman bir taraftan sineklerin ısırıldığı ayak bileğini sert sert kaşır bir taraftan da sineklere küfürler savurur:

“Allah belasını versin. Allah belasını versin! ‘Kimin?’ diye sordu kendi kendine. ‘Sineklerin’ diye karşılık verdi” (Önce *Ekmek*, s.103)

Neşe ile oradan oraya uçuşan sineklere büyük bir nefretle bakan adam, çektiği sıkıntıya son vermek için sinekleri birer birer tutmaya karar verir ve işe koyulur. Sinek avcısı adamın tutmaya başladığı karasineklere kurduğu cümleler öyküde mizah açısından dikkat çeker.

“Tuttum seni, tutsağımsın artık, kaçamazsın, ne yapsan boş, kaçamazsın. Domuz, canımı yaktın, yakacağım canını.”(Önce *Ekmek*, s.104)

Elinde tuttuğu ve kalan tek kanadıyla çırpınan tutsak sineğe büyük bir hazla bakan adam, bu şekilde sineğe ders vereceğini düşünür. Bununla yetinmeyen adam, sineğin ayaklarını bile koparmayı planlar. İki parmağı arasında çırpınan sineğe kurduğu şu cümleler uzman lakaplı öykü kahramanının yaşadığı sıkıntıyı özetler.

“Farz et bıraktım. Ne olacak? Esenliğe kavuşacaksın. Sonra? Besbelli sonrası, beni yine ısıracaksın, değil mi?” (Önce *Ekmek*, s.104)

Bu öyküde dile getirilen bir diğer sıkıntı ise öyküde yer alan kadının güzelliği ve zekâsına rağmen eşi tarafından ihmal ediliyor olmasıdır. Sevilmeyen bir eş olarak vurgulanan kadın, ihmal edilmesinden dolayı kocasını şu şekilde tanımlar.

“Zekadan hiç nasibi yoktur kocamın, aptalın biridir!... Sonra çirkindir de kocam, çok çirkindir!”(Önce Ekmek, s.107)

Kadın tarafından anlayışsız, ilgisiz olarak nitelenen eş, karısının güzelliğinin farkında değildir ve bu durum kadını fazlasıyla üzer. Tek arzusu kocasından ilgi görmek olan kadın, paraya ya da mülke önem vermez. Kaba davranışlarıyla karısına hayatı zindan eden adam, hayatta dik durmayı başaramayan, sorumsuz biri olarak verilir.

Öyküde yüzünün, ela gözlerinin ve saçlarının güzelliği vurgulanan kadın aynı zamanda bir annedir ve maddi sıkıntıları olmamasına rağmen eşinin ilgisizliği nedeniyle mutsuzdur. Öyküde kadının yaşadığı bu mutsuzluk anlatılır.

Taahhüt işlerine kendini kaptırmış, herkesin güzelliğinden söz açtığı, zekâsını övdüğü karısının farkında olmayan anlayışsız eş ise para pul, hususi araba ve evler biriktirme çabasındadır.

“Boyalı Dudaklar” adlı öyküde hikâye kahramanlarından Meliha Abla, evladını kaybeden acılı bir anne olarak karşımıza çıkar. “Çocuk kapıdan çıkarılırken Meliha Abla, yürekler paralayan bir çığlıkla konu komşunun kollarına kendini attıktan sonra yavaş yavaş yatıştı.” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 49)

Hiçbir hastalığı olmayan çocuğunu emzirip uyutan ve sabah cansız bedeniyle karşılaşan acılı annenin evladını yitirmenin yanı sıra öyküde vurgulanan başka bir üzüntüsü daha vardır. O da çocuğunun doğumuna gelmeyen komşusu Seniha'nın, bebeğinin ölümüne gelmesi ve ölü evine gelirken saygısız davranıp dudaklarına ruj sürmesidir. Acılı kadın bu durum karşısında üzüntüye boğulur.

“Mezartaşı” adlı öyküde işlenen sıkıntı ise hikâye kahramanı gencin, ortaokuldan terk olması nedeniyle iş bulamamasıdır.

“Kongre” adlı öyküde, Arap Dahrik, karısı ve çocuklarının yanı sıra köydekilerin de okuma yazma bilmemesi sorunu işlenir.

“ İşsiz (Beye Kapıyı Göster)” adlı öyküde “İşsiz” olarak adlandırılan genç, günlerce emek sarf eder ve iş arar. Fakat gittiği her yerden eli boş döner. İşsizlik ve

beraberinde getirdiği parasızlık onu büyük bir karamsarlığa iter. "...günlerdir koş oraya, koş buraya, günlerdir her koştuğun yerden eli boş dön."(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.202)

" Kırmızı Kúpeler" adlı öyküde hikâyeye ismini veren kırmızı kúpelerin sahibi Elmas, on üç on dört yaşlarında, büyük bir konağın hizmetine bakan genç bir kızdır. Konağın beş yaşındaki tek oğlunun bütün dünyası ve neşe kaynağı olan Elmas, konağın büyük hanımından dayanılmaz hakaretler işitir. Hakaretlerin yanı sıra dayağa da maruz kalır.

"Büyük hanım 'Kız, gözü çıkasıcı!' diye başlardı. Mutfağa, kilere, merdiven altındaki çamaşırlığın köşesine kıştırıp kıştırıp etini büktüğünü, büktüğu yeri de morarttığını Elmas abla kaç sefer anlatmış, ağlamıştı"(Kırmızı Kúpeler, s.9)

Acımasız büyük hanımın son kararı Elmas'ın saçlarını kestirip erkeğe benzetmektir. Bu kararı duyan Elmas, saçlarını işine tercih eder ve bir gece yarısı konaktan kaçar.

"Cancığer Dostlar" adlı öyküde maddi sıkıntıları olmayan karı kocanın tek sıkıntısı, cancığer dost oldukları komşularının sürekli gezmeye çıkmasıdır. Kadın, komşusu gibi gezmeye çıkamamayı, eşinin ona Avrupa malı ruj almamasını, patlıcan moru tayyör diktirmemesini sıkıntı yapar. Yaşadığı bu sıkıntılar, kadının mutsuz olmasına ve bundan dolayı derin düşüncelere dalmasına neden olur.

"Ayten" adlı hikâyede on altı yaşında olan ve hikâyede belinin inceliği ve yanakların kırmızılığıyla nitelenen Ayten, babasının işlerinin tamamen bozulması nedeniyle devam ettiği ortaokulu bırakıp çalışmak zorunda kalır. Darmadağın saçlarına ve eski kıyafetlerine rağmen arkadaşlarından daha güzel olan Ayten, annesi gibi çalışıp eve katkıda bulunmaya başlar. Anne ve babasının yüreği bu duruma el vermese de Ayten, çalışmaya mecburdur. Ayten'in annesinin "Sen oku yavrum. Ben çalışayım bari" (Kırmızı Kúpeler, s.131) şeklindeki yalvarışları Ayten'i ikna etmeye yetmez. Hikâyede Ayten'in işe gittiği ilk gün ve yaşadıkları anlatılır.

"Hırsız" adlı hikâyede öykü kahramanları, uzun zamandır iş bulamayan, her çaldığı kapı yüzüne kapanan bir baba ve eşinin sıkıntılarına destek olan bir annedir.

Anne, eşinin aylardır iş bulamamasından dolayı okula yeni başlayan küçük kızı Leyla'nın çoraplarını sürekli yamamak zorunda kalır. Küçük kız Leyla'nın "Her gün peynir ekmek, her gün peynir ekmek. Hala iş bulamamış mı babam ?" (Kırmızı Küpeler, s.169) cümleleri yaşanan sıkıntıları ifade etmesi açısından önemlidir. Bunun yanı sıra ailenin bayram gününde misafirlere ikram edecek şekerlerinin bulunmaması ve çaresiz babanın kızı Leyla'nın bayram harçlıklarını çalmak zorunda kalması da yaşanan sıkıntıların bir diğer göstergesidir.

"Kâhya" adlı öyküde esmer ayakları yalın olan on yaşındaki kâhya yamağının sıkıntılarında biri ayakkabısı olmadığı için büyük bir hasret ve ilgiyle izlediği "çift kale"(s.194) oyununa katılamamasıdır.

"Neden oynamadığımı sordum. İcini hasretle çekti, gri bebekli gözleri bulandı. Yalın ayaklarına baktı.

-Ayakkabım yok.

-Onlardan çoğu da ayakkabısız...

-Ayakkabısız ama ayakları sakatlanınca, doktora götürecek babaları var onların."(Kırmızı Küpeler, s.195) cümleleri kâhya yamağının en büyük sıkıntısının babasızlık olduğunu gösterir. Hasta annesinin çalışmak zorunda kalması ve ablasının kendi hastalığını tedavi ettirememesi de kâhya yamağının sıkıntıları arasındadır.

"Dayak" adlı öyküde Hamdi isimli hikâye kahramanı bir kantar memurudur. Hamdi eşinin gözüne girmek için sabahları saat altıdan önce kalkıp ateş yakar, bulaşıkları yıkar. İşinin ikindi paydoslarında eve koşar, yama yamar. Fakat Hamdi hanımının gözüne girmek şöyle dursun, sık sık ondan maşa yahut terlikle dayak yer. Hamdi'nin en büyük sıkıntısı ne yaparsa yapsın kurtulamadığı "dayaktır".

"İşini yarı buçuk bırakıp, telaşla çıktığı zaman, karısını elinde terlik, öfke içinde buldu. Kadın açtı ağzını, yumdu gözünü. Ne aldığı terbiyi bıraktı sövülmedik, ne de terlikle vurulmadık yerini."(Kırmızı Küpeler, s.244)

Hamdi'nin tek sıkıntısı dayak değildir aynı zamanda hanımından duyduğu hiç eksilmeyen huzursuz edici sözlerdir. “Günler günlerden beter geliyor, kadının dırdırı eksileceğine artıyordu.”(Kırmızı Kúpeler, s.244)

“ Babil Kulesi” adlı hikâyede başındaki şapka, üstündeki kostüm, gömlek ve kravatıyla dikkat çeken kahramanın en büyük sıkıntısı “kaçan karısı”dır. Öyküde, maddi problemi olmadığı anlaşılan, iyi giyinişli hikâyeye kahramanının kaçan karısını arayışı anlatılır.

“Akşamcı” adlı öyküde Akşamcı olarak nitelendirilen kahraman küçük bir memurdur. Bir lisede öğrenci kayıt işlerine bakar. Kayıt amaçlı gelen “uvurdu avurduna geçmiş” yaşlı bir adamın sıkıntılarını dinler. Torununu liseye kayıt ettirmeye getiren yaşlı adam, büyük sıkıntılarla boğuştuğunu dile getirir. Adamın bir takside şoför olan oğlu yaptığı bir kaza sonucunda hayatını kaybeder. Rahmetli oğlundan yadigâr dört çocuğu kalır. Yaşlı adam, rahmetli oğlunun yardıma muhtaç dört çocuğuna bakmaya başlar. Yaşlı adamın maddi sıkıntılarına bir de dört torununun babasız kalmasından dolayı duyduğu üzüntü eklenir.

Oyuncu Kadın adlı öykü kitabının “Büyükbaba” isimli öyküsünde hikâyeye kahramanı büyükbaba şeker hastasıdır. Büyükbabanın en büyük sıkıntısı şeker hastası olması nedeniyle oğlu, gelini ve kızı tarafından sevdiği yiyeceklere getirilen kısıtlamadır. Büyükbaba, sevdiği yiyeceklerden uzak bırakılması nedeniyle oğlunu, kızını ve gelinini evde istemez. Onun istediği tek şey, sevdiği yiyecekleri rahatlıkla yiyebilmek ve hanımıyla evinde yalnız kalabilmektir.

2.2.1.Hasta Bireyler

Orhan Kemal'in maddi sıkıntılarla boğuşan küçük insanların sıkıntılarından biri de yoksulluğun getirisi olan hastalıktır.

Ekmek Kavgası adlı öykü kitabının “Ekmek, Sabun ve Aşk” adlı öyküsü insani ihtiyaçların giderilmesinin önemini anlatır. Hikâyeye kahramanı Galip, bir gardiyandır. Gardiyan Galip, yaptığı iş gereği sürekli hapisanede görevde olan ve bundan dolayı mahkûmlarla arasında bir fark olmadığını düşünen bir çalışandır. Hiç

kimsesi olmayan Gardiyan Galip, annesini verem hastalığından kaybeder. Maddi sıkıntılar beraberinde verem hastalığını getirir.

“Yemişçi” adlı öykü, gezici bir yemişçinin hayatını anlatır. Yaşadığı sıkıntıların dış görünüşüne yansıdığı yemişçi, pek çok acılara tanık olur. Bu acılardan biri yemişçinin oğlunu “menenjit” hastalığından dolayı kaybetmesidir.

“Türkmen kızından olan oğlan, menenjitten, gözleri döne döne, inleye inleye daha tan yeri ağarmadan, bir sabah öldü gitti. Babası yerindi, oğlunun küçücük tabutunu kendi eliyle kabristana götürdü, ağlaya ağlaya gömdü.” (Ekmek Kavgası, s.103)

Sarhoşlar adlı öykü kitabının “Kamyonda” adlı öyküsünde köyden kente kamyonla gelen anne-kız ve kızı satın almak isteyen komisyoncu üçlünün konuşmalarına şahit oluruz. Küçük kızın annesi Şerife kadın, ince hastalığa yakalanır. Hastalık nedeniyle bir deri bir kemik kalan Şerife kadının yarından ümidi kalmaz. Maddi yetersizlikler beraberinden hastalığı getirir. Şerife kadının hastalığı, küçük kızı çaresizliğe iter.

Grev adlı öykü kitabının “Grev” adlı öyküsünde işi bırakmadıkları halde “bıraktılar işi, grev yaptılar” şeklindeki ithamlar nedeniyle haksızlığa uğrayan fabrika işçilerinin yaşadığı adaletsizlik anlatılır. Öyküde “Ağa” olarak adlandırılan fabrika sahibinin hiçbir zaman düzelmeyen bir mide problemi vardır. Ağanın (fabrika sahibi) bu durumdan şikâyeti öyküde vurgulanan bir öğedir.

“Sıtma” adlı öyküde paramparça kıyafetleriyle ve yalın ayaklarıyla dikkat çeken Emeti, kocasını zehirli sıtmadan kaybeder. İki çocuğuyla sahipsiz kalan Emeti’nin tek umudu oğludur ve bu nedenle oğlunu bir işe yerleştirmeyi çok ister. Bu umudunu gerçekleştirmek için tarlasını, hayvanlarını komşularına satıp iki çocuğuyla beraber şehre göç eder. Emeti, oğlunu bir işe yerleştirebilmek için önüne gelen bütün kravatlılara derdini anlatır ve arzusunu dile getirir. Memurlar, Emeti’yi dinler ve oğlunu işe almayı kabul eder. Fakat büyük zorluklar çekerek verdiği uğraş olumlu sonuçlanmaz. Çünkü doktor, Emeti’nin oğluna “sıtma” teşhisi koyar. Hastalık, ailenin umutlarının hüsrana dönüşmesinin en önemli nedeni olarak işlenir.

Yağmur Yüklü Bulutlar adlı öykü kitabının “Fare Zehiri” adlı öyküsünde eczanede çalışan, maddi sıkıntılarla boğuşmanın yanı sıra “felçli babasıyla verem annesine” ve 7 küçük kardeşine bakmak zorunda olan genç bir kızın hüznü dolu hayatı anlatılır. Genç, güzel kız, mahallenin kötü niyetli gençlerinin saldırısına uğrar ve fare zehriyle yaşamına son verir. Küçük kızı, intihara iten neden, toplum içindeki düştüğü kötü durumdur.

Kırmızı Kúpeler adlı öykü kitabında hastalık durumu “Anılar” adlı öyküde işlenir. Hikâye kahramanı Niyazi’nin kendisinden 4 yaş küçük olan kardeşi, yıllarca işportayla kaçak olarak çalışır. Çocukluğu kaçmak ve kovalanmakla geçer. Maddi sıkıntılar, korku içinde geçen iş yaşamı, huzursuz bir hayat, memleket özlemi gibi sıkıntılar Niyazi’nin kardeşinin “Siroza” ve sonrasında “Kansere” yakalanmasına neden olur. Niyazi’nin “Yaşamadı fıkara bee!”(*Kırmızı Kúpeler*, s.26) ifadesiyle tanımladığı kardeşi, sıkıntılarında ve bu sıkıntıların beraberinde getirdiği hastalıklardan dolayı evlenemez ve çocuk sahibi olamaz. Öykü, Niyazi’nin kardeşinin hastalıkları nedeniyle ölümüyle noktalanır.

“Bilek Saati (Maval)” adlı öyküde maliyeden emekli, elli yaşlardaki hikâye kahramanı “Kroner damar spazmı” geçirir. Bu rahatsızlığından dolayı doktorunun isteği üzerine hareketten, üzüntüden, heyecandan uzak durmaya başlar. Öyküde, adamın rahatsızlığı nedeniyle otobüste yaşlı bir hanıma yer verememesi ve bundan dolayı yaşadığı ikilem anlatılır. Yaşlı kadın, adamın rahatsızlığından bihaber olduğu için hasta adamı kabalıkla suçlar ve adama boynundaki kravattan utanmasını söyler.

“Tanık” adlı öyküde hikâye kahramanı Aynur’un babası “damar sertliği ve böbrek sancılarında” muzdariptir. Öyküde yaşlı adamın bu rahatsızlıklarından dolayı sürekli acı içinde kıvrandığı vurgulanır.

“Kâhya” adlı öykü, on yaşındaki kâhya yamağının sıkıntılarını ve hayallerini anlatır. Öyküde dikkat çeken bir husus on yaşındaki kâhya yamağının ablasının “Tüberküloz(verem)” oluşudur. Fakat genç kız, maddi imkânsızlıklardan dolayı tedavi bile olamaz.

Oyuncu Kadın adlı öykü kitabının “Büyükbaba” adlı öyküsünde hastalıkla boğuşan yaşlı bir adam anlatılır. Hikâye kahramanı büyükbaba “şeker hastası”dır.

Büyükbabanın en büyük sıkıntısı şeker hastası olması nedeniyle oğlu, gelini ve kızı tarafından sevdiği yiyeceklere getirilen kısıtlamadır. Sevdiği yiyeceklerden uzak kalmak yaşlı adamı sıkıntıya sürükler. Büyükbaba, sevdiği yiyeceklerden uzak bırakılması nedeniyle oğlunu, kızını ve gelinini evde istemez. Onun istediği tek şey, sevdiği yiyecekleri rahatlıkla yiyebilmek ve hanımıyla evinde yalnız kalabilmektir.

2.2.2.Zor Hayat Şartlarının Somut Göstergeleri

Öykülerde kahramanların betimlemelerinden yola çıkarak yaşanan maddi sıkıntıların, çetin yaşam koşullarının küçük insanların görünüşüne yansıdığı fark edilir. Zayıflık, yamalı kıyafetler, kirli saçlar, solgun yüz gibi nitelermeler zor hayat şartlarının somut göstergeleri olarak öykülerde ön plana çıkar.

Ekmek Kavgası adlı öykü kitabının aynı adı taşıyan öyküsünde açlığın insanları nasıl içgüdülerinin esiri yaptığı anlatılır. İşsiz kalan insan, önce yoksulluğa mahkûm olur. Açlık ise yoksulluğun son kertesidir.

Öykü baştan sona trajik bir şekilde devam eder. Açlık konusunun işlendiği öyküde, yalın ayaklarıyla çocuklar, sırtlarına yüklendikleri çalı çırpıyla kocakarılar, maddi imkânsızlıklar nedeniyle çektikleri açlığı askeriyenin çöpe bıraktığı yemek artıklarıyla her gün gidermeye çalışır. Çöpe bırakılan yemek artığı miktarı azaldıkça kocakarılar, yalınayak çocuklar hatta aç köpek sürüleri arasında kıyasıya bir rekabet başlar.

“İhtiyar kocakarı” sözü, sefalet içindeki bakıma muhtaç yaşlıları betimlemek için kullanılmıştır. Ayrıca sefalet ve açlık; bakıma en çok ihtiyaç duyan, kendi kendisine yetemeyen çocuk ve yaşlı betimlemeleriyle aktarılır. Bir toplumun sosyal ve ekonomik şartları, bu iki uçtaki insan grubuna doğrudan yansır.”⁵⁹

⁵⁹ Aslı Kantarcı, *Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Çocuk Tipleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.63

Öyküde yer alan şu cümleler açlık mücadelesi veren küçük insanların fiziki görünüşleri hakkında bilgi vericidir: “Kocakarılar, yama yama üstüne vurulmuş kalın hırkalarını çıkardılar, sivrilmiş omuz başları, içleri boşalmış kuru memeleri...”(Ekmek Kavgası, s.3) Öyküde yama yapılmış kıyafetler, açlıktan belirginleşmiş uzuvlar, bitlerle dolu kıyafetler maddi sıkıntılarla boğuşan, karın doyurmak için yaşam mücadelesi veren insanların fiziki özelliklerinin başında yer alır. Yoksulluk ve beraberinde gelen açlık, öykü kahramanlarının görünüşüne yansır.

“Uyku” adlı öyküde çocukların fabrikalarda kötü koşullar içinde, az ücretle kaçak olarak nasıl çalıştırıldıkları anlatılır. Çalışmak zorunda olan çocukların anlatıldığı bu öyküde işçi çocuklar, evi geçindirme gibi büyük bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Çocukluklarını yaşayamayan, elverişsiz şartlarda çalışan öykü kahramanları, yaşam mücadelesi veren küçük adamlardır.

Yoğun ve dayanılmaz bir iş temposuyla çalışan çocuk işçi Sami, maddi imkânsızlıklar nedeniyle çok zayıf kalmış, güçsüz bir çocuktur.

“Yanıdaki presin işçisi çocuk Nuri,’Lan Sami’, dedi ‘amma da zayıfsın ha!’ Sami sarsıldı. ‘Ne zayıfı yahu’ dedi, ‘Sen zayıf değil misin?’

‘Ben gene de senden etliyim oğlum’ diye, kabaran bir hindi azametiyle yan yan baktı.”(Ekmek Kavgası, s.76)

Arkadaşlarının alay konusu olan ve arkadaşları tarafından hortlağa benzetilen Sami, “Allahını seversen bak, hortlağa benzemiyor mu?”(s.76) şeklindeki ifadelerle rağmen, maddi sıkıntılar nedeniyle küçük yaşına aldırış etmeden ailesinin geçimini sağlar. Kiracı oldukları evden atılma korkusu, Çocuk Sami’yi çalışmak zorunda bırakan en önemli faktördür. Çocuk Sami ve çalışan diğer çocuk işçiler yorgun düşen vücutlarına rağmen gözlerindeki uykunun cazibesine rağmen çalışmaya devam eder.

Evde gerektiği gibi beslenemeyen çocuklar zayıflıklarıyla, paramparça kıyafetleriyle öyküde dikkat çeker.

“Yemişçi” adlı öykü, gezici bir yemişçinin hayatını anlatır. Yaşadığı sıkıntılarının dış görünüşüne yansıdığı yemişçi, pek çok acılara tanık olur. Bu acılardan biri yemişçinin oğlunu “menenjit” hastalığından dolayı kaybetmesidir. Ayrıca ikinci

karısından olan üç oğlunun da yaşadıkları yemişçinin hayatını olumsuz etkiler. Hayat mücadelesinden yenik çıkan insanların anlatıldığı bu öyküde, yemişçinin dış görünüşü yaşadıklarına, çektiği sıkıntılara şahitlik eder. “Ne ağzında tek diş, ne sakalında tek siyah kıl kalmıştı.”(Ekmek Kavgası, s.102) cümlesi yemişçinin içinde bulunduğu durumu özetlemektedir.

“Kamyonda” adlı öyküde köyden kente kamyonla gelen anne-kız ve kızı satın almak isteyen komisyoncu üçlünün konuşmalarına şahit oluruz. Komisyoncu, anneyi kızdan ayırıp besleme satın almak ister, fakat Selvi annesine bakmak istediği için bu teklifi kabul etmez. On, on bir yaşlarında olan Selvi’nin annesi her an ölecek gibidir. Çünkü küçük kızın annesi Şerife kadın, ince hastalığa yakalanır. Hastalık nedeniyle bir deri bir kemik kalan Şerife kadının yarından ümidi kalmamıştır. Komşuları olan genç, kadının hastalığıyla ilgilenir. Ancak kadının fazla bir ömrü kalmadığının da farkındadır.

“Komisyoncu ‘Hani?’ dedi. ‘Yamacında kadın filan yok ki’

Delikanlı cevap vermedi. Yamacındaki paçavraları araladı. Saçları terli şakaklarına yapışmış, bir deri bir kemik, ufacık bir baş meydana çıktı. Baş sıranın üzerinde duruyordu gövde aşağıya kaymıştı. Göz namına, donuk, siyah iki yuvarlak, mosmor çukurlarına korkunç şekilde gömülmüştü. Fırlak elmacık kemikleri, sivri burnu, derisi buruş buruş sarı yüzü bulantı veriyordu.”(Sarhoşlar, s.24)

Maddi yetersizlikler beraberinde hastalığı getirir. Hastalık, Şerife kadını tanınmaz hale getirmiştir. Hastalıktan küçülen ve hareket edemeyen vücudu ile kadın öyküde dikkat çeker.

“Dilekçe” adlı öyküde yamalı kıyafetleri ve pençesiz kunduralarıyla betimlenen hikâye kahramanı bütün zamanını hamamda çalışarak geçiren biridir. Çalıştığı yerde son derece hor görülen adam, çocuğunun gelecekte o derece itibarlı biri olacağını hayal eder. Anne ve babanın tek umut kaynağı oğulları Mehmet’tir. Mehmet kumandan olacak ve onların sırtı artık yere gelmeyecektir. Babanın çektiği işsizlik sorununun, annenin çektiği maddi sıkıntıların tek kurtuluş yolu oğullarıdır. Maddi sıkıntılarla boğuşan adamın “Tahtakale’de bir eskiciden yıllarca önce düşürdüğü yer yer yamalı mavi tulumu... Ayağındaki kunduraların pençesi yoktu,

sarı yüzleri vardı sadece. Kaldırım taşına çıplak tabanlarıyla basmaktaydı.”(Sarhoşlar, s.104) şeklinde nitelenmesi ailenin içinde bulunduğu durumu özetler. Ekonomik problemler, adamın fiziksel görünüşüne yansımıştır. Yamalı kıyafetler, pençesiz kunduralar onlarla bütünleşen unsurlardır.

“Dert Dinleme Günü” adlı öykü, bir patron-işçi hikâyesidir. Hikâyede, amele ile patron ve milletvekilleri arasındaki tezat verilir.

Öykü kahramanları bir fabrika çalışanlarıdır. Kimi makinist kimi muhasebeci kimi işçidir. Hikâye kahramanlarından Hüseyin Yorulmaz, ürkekliği ve zayıflığıyla vurgulanır, “kambur sırtıyla bir kaplumbağayı hatırlatan”(Grev, s.38) Salih Topal ise ağır çalışma koşullarına yenik düşmüş fiziğiyle öyküde vurgulanır. Her iki işçinin de fiziki görünüşleri yaşadıkları zor hayatın kanıtı gibidir. Salih Topal, fabrikanın zor çalışma şartları altında her gün on iki saat çalışıp sekiz nüfuslu ailesini geçindirmeye çalışan işçi bir babadır. Kazandığı para, geçimini sağlamak için yeterli olmaz. Bu ana sorun başka sıkıntıların oluşmasına neden olur. Salih Topal, çocuğuna ilaç alamaz duruma gelir. Fabrikanın kurtlu yemeklerini yemek zorunda kalır. Fakat yaşadığı olumsuzluklara rağmen işini kaybetmemek için canla başla çalışır.

“Nermin” adlı öyküde Nermin isimli kadının eşi, işini kaybeder. İş bulma çabaları işe yaramayan adam, bu duruma içten içe üzülür. İşsizlik ve beraberinde getirdiği maddi sıkıntılar hayatlarını çekilmez hale sokar ve bu olumsuz durum, adamın görünüşüne yansır. Avurtları çöken adamın, çenesinin sivrildiği, ela gözlerinin sönüklediği, omuzlarının düştüğü öyküde işlenir. Eşinin yaşadığı çaresizliğe şahit olan Nermin, bu duruma bir nebze de olsa çözüm bulabilmek için uğraş verir. Dayanılmaz zorlukları olan ve haftalığına on iki buçuk lira verilen çorap ütüleme işine girmesi, Nermin’in verdiği uğraşlardan biridir.

“Numara” adlı öyküde, Numaracı olarak tanınan işsiz adamın betimlenen görünüşü yaşadığı sıkıntılı hayatın göstergesidir. Kirli kıyafetler, harap fötr şapka, camları kırık gözlük dikkat çeken hususlardandır.

“Açlığı, kalın kemikli, enli yüzünün çürük yeşilinden belliydi. Bu yeşil, tulum tulum gözaltlarına kadar yayılmıştı”(Grev, s.201) İşsiz adamın yaşadığı açlık,

çaresizliğin en önemli belirtisidir. Adamın yüzündeki görünüm içinde bulunduğu çıkmazı göstermektedir.

Dünyada Harp Vardı adlı öykü kitabının “Arı Ölüsü” adlı öyküsünde evini geçindirmekte zorlanan, bu yüzden gece gündüz çalışmak zorunda olan, sakalı benzin kokan şoför bir baba ile karşılaşırız. Adamın bedeni yaşadığı zor şartları işaret eder mahiyettedir. Elleri direksiyon tutmaktan nasırlaşmış, avuçlarının içi parça parça olmuştur.

“Bir Çocuk” adlı öyküde İstiklal Caddesinde yalınayak dolaşıp izmarit içen ve bir lokanta vitrinini iştahla seyrederken içerideki iki müşterinin kavgasına sebep olan başıboş bir çocuğun hikâyesi anlatılır. Öyküde bu çocuğun sokak çocuğu olduğu düşündürülür. Sokak çocuklarının kendilerine özgü hayatları, hayalleri ve sokakta barınmak zorunda olmalarının getirdiği güçlükler hikâyedeki çocuk vasıtasıyla anlatılır.

Öyküdeki çocuk; kimsesi olmayan, ayakları yalın, kınnapla sımsıkı bağlanmış pantolonu lime lime olan bir çocuktur. Çocuk uzamış kirli saçları ve kirden muşambaya dönmüş, yer yer yırtıkları olan ve bu nedenle esmer etinin gözüktüğü gömleğiyle öyküde vurgulanır. Çocuğun öyküde tasvir edilen fiziksel görünüşü yaşadığı sıkıntılı hayatın özeti gibidir.

Çocuk yaşadığı sıkıntıları, çektiği zorlukları bir nebze de olsa unutabilmek için çetin kış koşullarını atlatabilmek için daha rahat ve huzurlu olduğunu düşündüğü hapisaneye girmek ister. “Atın içeri de dalgamıza bakalım bu kışta kıyamette”(Önce Ekmek, s.15) Orada ısınma, karnını doyurma, barbut oynama fırsatı olduğundan, hapis bu durumdaki insanlar için çekici bir mekândır. Çocuk soğukta dışarıda kalmaktansa içeri girmeyi yeğler.

“Garson” adlı öyküde kulaklarını kapatmış kocaman fötr şapkası altında bir deri bir kemik kaldığı vurgulanan garson, yamalı kıyafetleri içinde zayıflıktan görünmez niteliktedir. Korkuluğu andıran bedeni, yaşadığı maddi sıkıntıların kanıtı gibidir.

“Elbisesi içinde sanki beden yoktu. Bir korkuluğu hatırlatıyordu. Ayağındaki postallarsa, herhalde Tahtakale’deki bir eskiciden yok pahasına düşürmüş olmalıydı. Yer yer yamalı, yer yer patlaktı.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.62)

“İşsiz (Beye Kapıyı Göster)” adlı öyküde yer alan işsiz genç, günlerce iş arar fakat bulamaz. Gittiği her yerden eli boş döner. Bu durum genci, büyük bir karamsarlığa iter. İşsiz gencin kıyafetleri, maddi problemlerini işaret eder niteliktedir.

“Ütüsüz, kırış kırış, yer yer lekeli grilerini giyindi.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.202)

“Haysiyet Meselesi” adlı öyküde, sonradan yoksul olmuş bir çocuk anlatılır. Öyküde anlatıcının bu çocuğu, kendi çocukluğuyla özdeşleştirdiği dikkat çeker ve anlatıcı çektiği maddi sıkıntıların onun görünüşüne yansımaları şöyle ifade eder.

“Yenleri patlak kocaman postallarım, kıcı kabaca yamalı kısa pantolonum, havımı atmış, rengini çoktan yitirmiş koyu gri kasketim, bomboş ceplerim, hatta aç karnım...”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.88)

Oyunucu Kadın adlı öykü kitabının “Aslan Tomson” adlı öyküsü sınıf farklılıklarının işlendiği bir öyküdür. Bu öyküde; hikâye kahramanı, annesinin ameliyat olması, ablasının kocaya kaçması ve babasının işten çıkarılması nedeniyle çok sevdiği okulu bırakmak zorunda kalıp işportacılığa başlayan bir çocuktur. Arkadaşları onun çalışmak zorunda oluşunu anlayışla karşılamazlar. Çocuk, maddi imkânsızlıklar nedeniyle babasının kocaman postallarını ve kasketini kullanmak zorunda kalır. Nuri’nin arkadaşları onun durumunu anlamaz. Nuri, giydiği kocaman postallar nedeniyle arkadaşları tarafından alay konusu olur. “Kadillâkları” olan ve kimseyi yanına yaklaştırmayan müteahhidin kızı Ayla, bir gün Nuri’ye “Pis, koca postallı!” demiştir. Giysileri gibi tavırlarında da çoluklu çocuklu, evini geçindirmek zorunda olan “bir ev erkeği” hâli vardır. Nuri, giysileri nedeniyle arkadaşları tarafından – doktorun sarı saçlı kızı Nazan hariç- dışlanır. Koca postallı sıfatı her hatırlayışında Nuri’nin içini burkmaktadır.

2.3.Umutları Peşinde Koşanlar

Umut, geleceğe dönük olumlu beklentiler içeren ve hayata anlam katan bir yaşam belirtisidir. “Bireyin üretmesini ve geleceğe yönelik düşünmesini sağlayan umut; yaşamın anlamı, iyilik hâli, özgüven, yılmazlık gibi kavramlarla ilişkilidir.”⁶⁰

Zournazi'nin umut tanımı ise şöyledir: “Bireyin dünyaya olan inancını, güvenini ve hayatın yaşamaya değer olduğu yönündeki düşüncesini içeren temel bir insanlık durumu.”⁶¹

Umut, temel yaşam amaçlarını içinde barındıran, rahatlatıcı etkisi olan ve yaşamı anlamlandıran en önemli beklenti duyusudur. Umut düzeyi yüksek bireyler oluşturdukları amaçlar aracılığı ile yaşama tutunur, sorumluluklarının yükünü taşır ve böylece hayatlarına anlam katarlar.

Snyder umudu; “bireylerin kendilerini, arzu edilen hedeflere giden yolları üretme, bu yolları harekete geçirme ve sürekli kullanma yeteneğine sahip olarak gördükleri, hedefe yönelik bir düşünme türü”⁶² olarak tanımlar. Snyder umudu; amaçlar, alternatif yollar düşüncesi ve eyleyici düşünce olmak üzere üç bileşenle açıklar.

Orhan Kemal'in öykülerinde kahramanlar, sosyal ve iktisadi problemlerin çetin olduğu bir toplumda saadetlerini sağlamak için bir hayat savaşı verirler. Bu savaş içinde “umut” onların hayata tutunmalarını, ayakta kalabilmelerini sağlar. Onlar için ümit, her şey rağmen hayata tutunmalarını sağlayan, ufuktaki hafif bir parıltı gibidir.

Orhan Kemal'in küçük adamlarının birçoğu kanaatkâr insanlardır. Sıkıntılı, buhranlarla dolu hayat şartlarına rağmen hayaller kurarlar. Umut, onlar için vazgeçilmezdir.

⁶⁰ Sinem Tarhan, Hasan Bacanlı, “İlkokuldan Üniversiteye Umut Kavramının Tanımlanması Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, Volume 4, Issue 2, 2016, s.86

⁶¹ M. Zournazi, *Umut Değişim İçin Yeni Felsefeler* (Çev. U. Abacı), 2004, İstanbul: Literatür.

⁶² C. R. Snyder, “Hope theory: Rainbows in the mind”, *Psychological Inquiry*, 2002, 13(4), s.249

Orhan Kemal'in pek çok öyküsünde umutlu insan hep başrolde ve umudun en gerçekçi simgesinin genellikle çocuklar ve kadınlar olduğu dikkat çeker.

Yazar, öykülerindeki küçük insanların mutluluklarını, mutsuzluklarını, yoksulluk ve açlığı, çaresizliği tüm gerçekliğiyle yansıtırken bir umut ışığı bırakmayı ihmal etmez. Çünkü bu umut ışığının onları hayata bağlayacağını bilir.

“Streptomycine” adlı öyküde tüberkülozdan -verem- bir deri bir kemik kalan yirmi beş yaşındaki hasta bir gencin hayatta kalabilmek için tek umudu olan verem ilacı için verdiği uğraş dile getirilir. Hasta gencin gösterdiği çabanın tek nedeni hastalığından kurtulmaktır. Veremle Savaş Derneğinden temin edeceği ilaç onun için bir umut kaynağıdır. Hasta genç, sürekli derneğin yolunu tutar. Fakat ilacı alamaz. “Bu hafta kimseye ilaç yok, bu hafta için ayrılan miktar bitti, diyoruz. Hem ne zannediyorsun? İlacı alıp vurdun mu şıp diye geçecek mi? Ya alır götürür; ya da...”

-Bir teselli beyim. Mümkünse, himmet etseniz de...

Kâtip, masadan kalktı:

-Yok! Bu hafta hiç kimseye yok dedik. Bas, hadi yallah...” (Sarhoşlar, s.19)

“Celfin Eti (Piliç Eti)” adlı öyküde hasta olan ve bundan dolayı yataklara düşen bir babanın umudu, komşusunun göndereceğini zannettiği piliç kızartmasıdır. Umut, hasta adamda olduğu gibi küçük insanlarda hiçbir zaman bitmeyen bir cevherdir. Hasta adam, komşusunun piliç kızartması göndermesini umut ettiği gibi iyileşip eskisi gibi para kazanabileceği günlerin geleceğini de umut etmektedir.

“Allah kuvvet verirse, gene eskisi gibi iyi kötü para kazanırsam n’apacam biliyor musun? İyi bir kuzu alacam, bol da yağ... Sana diyecem ki, al avrat, yağ esirgeme, kızart şunu bi güzel”(Sarhoşlar, s.37)

Hasta adamın eşi, hasta kocasını yaşatabilme umuduyla akıl almaz bir yola başvurmayı planlar. Mantık dışı bu son çare köpek yavrusu etini kızartıp hasta eşine şifa niyetiyle yedirmektir. Çünkü eşine büyük bir sevgiyle bağlı olan kadın ne yapacağını şaşırılmıştır, çaresizlik içindedir. Her söyleneni bir umutla faydalı olur düşüncesiyle uygulayan kadın, bu mantık dışı son fikri komşusundan duyar. “Gel sen

beni dinle, gözü açılmadık it manığı bul bi dene, boğazla, yüz derisini yağda kızart, yedir. Eyvallah birebirdir.”(Sarhoşlar, s, 35) Eşini yaşatabilme umudu ve yaşadığı çaresizlik kadını bir yanlışa sürükler.

“Çöpçü” adlı öykü on yıldır çalıştığı mahalle çöpçülüğü işinden Boluluya gösterilen iltimas nedeniyle çıkarılan Halo’nun yeniden eski işine dönme umuduyla geçen günleri anlatılır. İşini severek yapan temizlik işçisi yaşlı adam, işten çıkarıldığı için çok sevdiği Gümüş adlı atından ve on yıldır emek verdiği mahallesinden uzak kalır.

Geçimini yıllardır çöpçülük yaparak sağlayan Halo, ilerlemiş yaşına rağmen işinden kovulunca çaresiz ortada kalır. Çünkü karısı ölmüş olan Halo’nun üç oğlu da gurbete ekmek peşine düşmüştür ve geçen yıllara rağmen babalarını aramazlar.

Halo, ona alışan ve onu seven mahallelinin onu yalnız bırakmayacağını, onun işine dönmesi için uğraşacaklarını düşünür. Halo’da mahalle halkının kendisine arka çıkıp konuyu belediye başkanına kadar götüreceği yeniden işe alınmasını sağlayacakları inancı kuvvetlidir.

"Bolulu çöpçülükten ne anlar? O daha kaşığı tutmasını bile beşir edemez. Halo bizim on yıllık çöpçümüz. Gümüş onun eline doğdu. Ondan başkasına çöpümüzü vermeyiz, mümkünü yok, veremeyiz! Olursa Halo, olmazsa başkasını istemeyiz! ... Boluluyu at, Halo’yu al. Hadi, hemen şimdi! "(Çamaşırcının Kızı, s. 124)

Boluluya kaptırdığı işine geri dönmeyi umut eden çöpçü, akşama kadar mahallede dolaşır ve mahallenin ileri gelenlerinden birinin konuyla alakadar olmasını, ona yardım edeceklerini dillendirmesini sabırla bekler. “Kapılar açılıp kapanıyor, iş sahipleri, öğrenciler geçiyor ama hiç kimse onunla ilgilenmiyordu. Halo’nun bütün umutları kırıldı. Mahalleye boş gözlerle uzun uzun baktıktan sonra kaldırıma çöktü, başını yumruklarının arasına aldı.”(s. 126) Açılan her kapıya umutla bakan yaşlı adam için hiç kimse bir çaba göstermez ve umudun yerini hüsrana alır. Yaşlı çöpçü bir gün içinde unutulur. Mahalledeki avukat, tüccar v.b ileri gelenlerin ilgili davranmadığı Halo, açılmasını umutla beklediği her kapının yüzüne kapanması nedeniyle kırılgan ve çaresiz bir halde mahalleyi terk eder.

Halo'nun, zenginlerin gidip Belediye Başkanına öfkeyle söylediklerini umutla hayal edişinde çok hüznü bir ironi vardır. Bu durum öyküde dikkat çeken hususlardan bir diğ eridir.

“Telefon” adlı öykünün hikâye kahramanı kırk beş yaşında orta boylu ve zayıf bir köylü olan Mevlüt’tür. Mevlüt’ün tek arzusu askere gidecek oğlunun askerliğini jandarma olarak değil piyade olarak yapmasıdır. Şehre bu arzusunu gerçekleştirmek amacıyla dilekçe yazdırtmak için gelen köylü Mevlüt, Arzuhalci İsmail Efendi’nin dikkatini çeker. Arzuhalci İsmail Efendi, yedi yıl ağır hapse hükmettirilmiş - başkasının parasına el uzatmaktan – cezasını tamamlayıp arzuhalcilik yapmaya başlamış biridir. Arzuhalci İsmail Efendi, Mevlüt’ün arzusunu dinlemek ister. Mevlüt, ilk etapta tedirgin olsa da olmasını umut ettiğ i isteğ ini İsmail Efendi’ye anlatır:

“Bizim oğlan var, kölen... Hani cendermeye tefriğ etmişler de... Piyadeye akdarabilin mi diyeceğ dim. Hani bilmez değ ilsin a, cendermeye giderse sığırın tam yayılım zamanı hem de piyadeden altı ay uzun... Nolacak, biz köylü kısmı...”(Grev, s.49)

İsmail Efendi, Mevlüt’ü dinler ve eski ahbablarından askerlik ş ubesi başkanı “Albay Kemal Ergüden”den bahseder. Onun yardımıyla bu isteğ ini yerine getireceğ ini söyler ve telefona sarılır. Arzuhalci İsmail Efendi, Albay Kemal Ergüden’le gerçek olmayan bir telefon görüşmesi yapar. Amacı Mevlüt’ten para koparmak olan İsmail Efendi, yaptığ ı sözde telefon görüşmesi sonucunda Mevlüt’e iş inin hallolduğ unu söyler ve bu iş sonucunda Mevlüt’ten elli lira alması gerektiğ ini belirtir. İsteğ inin olumlu sonuçlandığ ı düşüncesinde olan Mevlüt, parayı İsmail Efendi’ye verir. Belli bir zaman sonra kandırıldığ ını fark eden Mevlüt, şehre gelir ve Arzuhalci İsmail Efendi’nin yakasına yapışır. Kandırılan Mevlüt’ün “Benim gibi bir fukaranın parası yenir mi? Vicdansız! Sığır, sıpayı döküp geldik... Allah’tan korkmaz, peygamberden utanmaz...(Grev, s.57) şeklindeki serzenişleri sonuç vermez. Mevlüt, hüsrarla sonuçlanan umudunun yanı sıra kaptırdığ ı elli liraya da üzülür.

“Sıtma” adlı öyküde paramparça kıyafetleriyle ve yalın ayaklarıyla dikkat çeken Emeti, kocasını zehirli sıtmadan kaybeder. İki çocuğuyla sahipsiz kalan Emeti’nin tek umudu oğludur ve oğlunu bir işe yerleştirmeyi çok ister. Bu umudunu gerçekleştirmek için tarlasını, hayvanlarını komşularına satıp iki çocuğuyla beraber şehre göç eder. Emeti, oğlunu bir işe yerleştirebilmek için önüne gelen bütün kravat takanlara derdini anlatır ve arzusunu dile getirir:

“Derken bir gün nasılsa girebildi ‘personel’e. Önüne gelen kravatlıya yandı yakıldı, elinde avucunda nesi var nesi yoksa hana, boğaza verdiğini; ümidi şu oğlanın bir işe yerleştirmesinde olduğunu, babalarının giden kış sıtmadan vefat ettiğini, ... Müslümanın Müslümanla kardaşlığını falan saydı döktü.”(Grev, s.206)

Memurlar, Emeti’yi dinler ve oğlunu işe almayı kabul eder. Fakat Emeti eşiyle imam nikâhıyla evlenmiştir ve oğlunun nüfus cüzdanı yoktur. Bu durum Emeti’nin oğlunun işe alınmasına engel teşkil eder. Emeti, bu engele rağmen arzusunu gerçekleştirmek için çabalamaya devam eder. Büyük zorluklar çekerek verdiği uğraş olumlu sonuçlanır ve sorunu çözüp oğluna nüfus cüzdanı çıkarttırır. Yaşanılan bütün zorluklara verilen bütün uğraşlara rağmen Emeti’nin umudu hikâyenin sonunda hüsrana dönüşür. Çünkü doktor, Emeti’nin oğlu için “sağlıklı” raporu vermez, gence “sıtma” teşhisi koyar.

“On Beş Kuruş(On Lira)” adlı öyküde öykü kahramanı, Çukurova’daki işini kaybetmiş çaresiz bir babadır. Çaresiz baba, umutlarını İstanbul’a bağlayarak üç çocuğunu ve karısını alıp babasından kalan son parayla İstanbul’a iş aramaya gider. “Payıma düşenle karımı, üç çocuğumu İstanbul’a getirirken, trenin üçüncü mevki kompartımanında kara kara düşünmeye başlamıştım” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.81) cümlelerinden çaresizliği anlaşılan baba, gelir gelmez iş aramaya koyulur. Fakat İstanbul’a geledi kırk gün olmasına rağmen iş bulamaz. İş arayışı esnasında eski bir hemşerisiyle karşılaşır. Artık işsiz babanın yeni umudu kendisine iş sözü veren ve kendini zengin olarak tanıtan bu hemşerisidir. Fakat öykünün sonunda umut yerini hüsrana bırakır. Çünkü çaresiz babanın iş bulma beklentisi gerçekleşmez. Ayrıca işsiz baba, dolandırıcı çıkan arkadaşı nedeniyle büyük bir hüsrana uğrar.

“Sigara” adlı öyküde kahraman, çocukluk arkadaşıyla karşılaşır ve ona güvenir. Fakat güveninin karşılığı ihanet olur. Çünkü iyi giyinişli arkadaşı onu kandırıp geride ödenmesi gereken bir borç bırakır.

“İşsiz (Beye Kapıyı Göster)” adlı öyküde yer alan işsiz genç, günlerce iş arar fakat bulamaz. İş ararken tesadüfen karşılaştığı kuyumcu arkadaşıyla bu konuyu konuşur. Kuyumcu arkadaşı, işsiz gencin bu durumuna ilgisiz kalır. İşsiz genç, aynı ortamda kuyumcu sayesinde bir doktorla tanışır. Doktor, aldığı alkolün etkisiyle o an işsiz gencin durumuyla çok ilgilenir ve bu konuyu konuşmak, konuyla ilgili çözüm üretmek için kendisini ziyaret etmesini ister: “Gel, sabahleyin erkenden, dokuzda, sekizde, yedide, altıda gel. Gel Allah’ını seversen. Al kartımı. Mutlaka gel!”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.209)

İşsiz genç, o geceyi büyük bir umutla geçirir. Fakat ertesi gün, beslediği umut hüsrana dönüşür. Çünkü doktor kendisini iş için ziyaret eden işsiz genci tanımaz. Tanımamakla kalmaz, “Bu da bir oy sahibi, ben de!” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.209) şeklindeki alaycı konuşmalarıyla işsiz gencin üzüntüsüne üzüntü katar.

“Vur Abalıya” adlı öyküde kendini “Bizler eski devrin şamar oğlanı gibiyizdir. Ya da ‘vur abalıya’sı!” (Kırmızı Küpeler, s.233) olarak tanımlayan öykü kahramanı, rutubetli tek bir odada hanımı ve üç çocuğuyla yaşamaya çalışır. Maddi sıkıntıları olan adam bir film şirketinde aylık karşılığı çalışmaktadır. Çalışma saatlerini “Bize mesai saati diye bir şey yoktur. Mesaimiz gün doğmadan başlar, akşamları patronumuzun ‘sen git artık!’ dediği saatte biter. Başlangıç ve bitişler arasında koş Allah koş!” (Kırmızı Küpeler, s.234) şeklinde ifade eden hikâye kahramanı iki aydır aylığını - film şirketinin parasal sorunlar yaşamasından dolayı - alamamıştır. Adamın tek umudu film şirketine borç vereceğini söyleyen bir milyonerdir. Bu milyonerin vereceği parayla aylığının ödeneceği umuduna kapılır. Fakat beklenen olmaz ve umudun yerini hüsrana alır. Aylığını alacağını düşünen adam, aylığı yerine işittiği azarla evinin yolunu tutar.

“Öteki” adlı hikâyede öykü kahramanları dört yıllık evli bir çifttir. Kadın eşinden ayrılmak için avukat tutar. Çünkü kadın, eşine ısınamamıştır ve onu sevmemektedir. Fakat eşini çok seven adam hanımından ayrılmak istemez. Karısına

duyduğu sevgiyi sürekli dile getiren adam, hanımını boşanma kararından vazgeçirmek için uğraşır. Sürekli eşini arar ve onu ikna etmeye çalışır. Fakat adamın umudunun yerini hüsrana alır ve kadın ayrılma kararından vazgeçmez.

Oyuncu Kadın adlı öykü kitabının “İzin Günü” adlı öyküsünde bir garson olan hikâye kahramanı Garson Rıza’nın çalıştığı ve hep hırpalandığı işten kurtulmak için tek umudu Amerika’da “Modern Tavukçuluk” üzerine ihtisas yapmakta olan kardeşinin eğitimini tamamlayıp dönmesi ve onu yaşadığı bu çileden kurtarmasıdır. Çünkü Garson Rıza, çenesi düşük lokanta sahibinden ve şef garsondan sürekli azar işitir. Garson Rıza için tek kurtuluş yolu kardeşidir ve onun dönüşünü büyük bir umutla bekler.

2.4.Çaresizliğin Girdabındaki Çaresizler

Çaresizlik, bireyin edilgenliği, eyleme geçememesi ve yaşamını kontrol edememesidir. Bruno çaresizliği şöyle tanımlar: “Çaresizlik; kişinin sosyal rollerde ve birçok durumda kendine güvenin olmaması, kişisel inisiyatifine inanmaması, hayatı kontrol edemeyeceğini düşünmesi ile karakterize olan güçlü bir inançtır.”⁶³

“Dönüş” adlı öyküsünde hikâye kahramanı baba yaşadığı maddi sıkıntılar nedeniyle karısını, kızını ve kundaktaki oğlunu alıp çaresizce yollara düşer. Yaşadığı sıkıntılar onu yeni arayışlara iter. Karısının eşine sorduğu “Ne yapacağız?” (s.85) sorusu ailenin içinde bulunduğu çaresizliği özetler niteliktedir.

Adam, işsiz ve fakir bir baba olmanın dehşetli azabı içindedir. Sahip olduğu paranın büyük çoğunluğunu yolculuk esnasında harcar. Elleri kalan para gidecek bir yer bulmaları için yeterli değildir. “Ya şimdi buradan da kaldırırlarsa?” (Ekmek Kavgası, s.88) korkusuna rağmen istasyonun önündeki betonun üzerine uzanırlar. Çünkü çaresizliklerine küçük bir umut olacak gidebilecekleri bir yerleri yoktur.

⁶³ F. Gençöz, S. Vatan, D. Lester, “Umutsuzluk, Çaresizlik ve Talihsizlik Ölçeğinin Türk Örneklemesinde Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması”, *Kriz Dergisi*, 2006, 14(1), s.22

Öyküde çaresizliği, yaşanan sıkıntıları örneklendiren bir diğer husus annesinin sütsüz memesini çekiştiren, süt gelmediği için huysuzlanıp ağlayan bebeğinin karşısında annenin yaşadığı ızdıraptır.

“Oğlan, anasının sütsüz memesini çekiştiriyor. Süt gelmediği için huysuzlanıyor, daha kuvvetle çekiştiriyor, arada viyaklıyordu.” (Ekmek Kavgası, s.88)

“Kitap Satmaya Dair” adlı öyküde hikâye kahramanı maddi sıkıntılar ve bu sıkıntıların beraberinde getirdiği açlığın dayanılmazlığı karşısında çok bağlı olduğu kitaplarını satmaya karar verir. “Kitap satmak! Müthiş bir gönül rahatsızlığı...”(s.90) şeklindeki düşüncesiyle dikkat çeken adam, maruz kaldığı açlıkla ve çok sevdiği kitapları arasında kalır ve büyük bir çaresizlik yaşar. Çünkü açlık kendisinin dışında eşini ve en önemlisi küçük kızını da olumsuz etkiler. Kızın “Lakin niçin? Karnı açtı işte... Kitap karın doyurmazdı ki. Hem bir sürü kalabalık... Satıversin şunları gitsin. Kendisi olsa bir iki demezdi, satıverirdi” (Ekmek Kavgası, s.91) şeklindeki ifadeleri açlık karşısında yaşanan çaresizliği gözler önüne serer. Kitaplarına fazlasıyla bağlı olan çaresiz baba kendisinden bekleneni yapamaz, eşinin ve kızının çektiği açlığa rağmen kitaplarından vazgeçip onları satamaz.

“Propagandacı” adlı öyküde çaresizliğin diğer öykülerden farklı olarak hikâyeye farklı bir açıdan yansıtıldığını görürüz. Öykü kahramanları bir dilenci ve bu dilenciye para verilmesine engel olmaya çalışan propagandacı bir gençtir. Propagandacı genç, dilenciye para vermeye yaklaşan insanlara “Vermeyin Vermeyin!” (Ekmek Kavgası, s.97) diyerek insanları dilenciden uzaklaştırmaya başlar. Dilenci, kendisine musallat olan ve insanların kendisine yardım etmesine engel olan kurnaz propagandacı çocuktan yaptığı bütün girişimlere rağmen kurtulamaz. Öykü, dilencinin yaşadığı bu çaresizliği gözler önüne serer.

“Cünha” adlı öyküde İsmail adlı köylünün yaşadığı en büyük çaresizlik resmi nikâhla evli olmadığı karısının Omar isimli bir zorba tarafından sürekli kaçırılmasıdır. İsmail karısını çok seven bir eştir. Karısı da Omar’la gitmek istemez. Fakat Omar isimli köylünün kendisini kaçırmasına engel olamaz. İsmail, sıkça yaşanan ve hayatını alt üst eden bu kaçırılma olaylarından kurtulmak için eşine resmi

nikâh kıyma arzusundadır. Çünkü resmi nikâh, İsmail'in yaşadığı çaresizliğin bitmesi için tek çaredir. Öykü, İsmail'in bu arzusunu gerçekleştirmek için verdiği uğraşı anlatır.

“Kirli Pardösü” adlı öyküde hikâye kahramanı üç çocuk babasıdır ve muhasebe işleriyle ilgilenen diye işe alınır. Adamın zamanla dikkat çeken ve bütün memurlarca alay konusu olan pardösüsü yaşadığı çaresizliğin, içinde bulunduğu çıkmazın şahidi niteliğindedir. Çünkü adam alaycı bakışları görmezden gelme pahasına yazın kavurucu sıcaklarında bile pardösüsünü giymek zorunda kalır. Çünkü geçim sıkıntısı adamın giyebileceği başka bir alternatifin olmasına imkân vermez. Genel müdürün “Evladım, dedi. Bu sıcakta herkes atlet fanilasıyla çalışırken, sen pardösüyle oturmaktan sıkılmıyor musun?” (Ekmek Kavgası, s.123) şeklindeki cümlesi ufak tefek bir adam olan muhasebecinin içinde bulunduğu zor durumu işaret eder.

“Kamyonda” adlı öyküde Şerife kadın, ince hastalığa yakalanır. Hastalık nedeniyle bir deri bir kemik kalan Şerife kadının yarından ümidi kalmamıştır. Kamyonda karşılaştıkları komisyoncu, Şerife kadının on yaşındaki kızı Selvi'nin kendisine verilmesini teklif eder. Yarınından umutsuz olan Şerife kadın çaresizlik içinde kızı Selvi'nin komisyoncuya verilmesine evet der.

“Çukurlarına gömülü kara gözler Selvi'ye uzun uzun baktı ve iki iri yaş damlası kırışık bir muşambaya benzeyen yüzünden aşağıya yuvarlandı. ... Komisyoncu ‘Ne diyor?’ diye merakla sordu.

- Ne desin fıkara, vir diyor” (Sarhoşlar, s.26)

Annesinin büyük bir çaresizlik içinde evet dediği teklifi, Selvi kabul etmez ve komisyoncunun kendisini ikna etmek için söylediği yalanlara kanmaz.

Grev adlı öykü kitabının “Balon” adlı öyküsünde Ayşe, hikâyede yer alan kâtibin eşi ve üç çocuk annesi bir ev hanımıdır. Ayşe, beklenmeyen ve istenmeyen bir hamilelik yaşar. Ayşe, yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeniyle hamileliği sonlandırmak arzusundadır. Fakat doktor kürtaj için tahmin edilenden yüksek bir

meblağ ister. Kâtip ve eşi Ayşe yaşadıkları ekonomik sıkıntılar nedeniyle büyük bir çıkmazın içine girerler. “Doğum mu? Kürtaj mı?” ikilemi çifti bir çaresizliğe iter.

Yakasız yağlanmış ceketini, ütüsüz pantolonunu ve yama vurulmuş ayakkabılarından maddi sıkıntılar çektiği anlaşılan kâtip, dördüncü çocuğun geçimini sağlamanın mümkün olmayacağı düşüncesiyle yüksek bir meblağ istenen kürtajı kabul etmek zorunda kalır.

“Balon”, farklı bir bakış açısıyla “doğum kontrolü” sorununu konu edinir. Kimisi için bir tasarruf, kimisi için bir para kazanma yolu olan bu genel insanî sorun, toplum katları değiştikçe farklı görünüşler alır ve bu durum öyküde işlenir.

“Fırlama” adlı öyküde Fırlama lakaplı genç, çocuk yaşına rağmen büyük bir yükün altına girer. Çünkü genç, hiç durmadan çalışıp ailesine bakmak zorunda kalır. Babaları bir kadının peşine takılıp onları terk eder. Geride gözü yaşlı bir annesi ve kardeşleri kalır. “Ben olmasam annem de kardeşlerim de aç kalır.” (Dünyada Harp Vardı, s.258) ibaresi yaşanan çaresizliği gözler önüne serer.

“Katil” adlı öyküde beş çocuk babası adam, en yakın arkadaşını öldürür. Bundan dolayı cinayet işleyen adamın karısı öyküde büyük bir çaresizlik içinde çıkar karşımıza. “Ya onu asarlarsa? Ne yaparım ben beş çocukla?”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.31) cümlelerinden de anlaşılacağı üzere kocasının alacağı ceza sonucunda asılacağı ve çocuklarının, kendisinin sahipsiz kalacağı endişesi kadını büyük bir çaresizlik içine sürükler.

“Hırsız” adlı öyküde hikâye kahramanı, uzun zamandır iş bulamayan, her çaldığı kapı yüzüne kapanan bir babadır. Aylardır iş bulamayan ve bunu hak etmediğini düşünen, kendini vefasız arkadaşlarıyla kıyaslayan baba, eşinin “Kız şimdi okuldan gelecek, yiyecek hiçbir şey yok, ne yedireceğiz?” (Kırmızı Küpeler, s.167) sorusuna cevap verememektedir. Baba içinde buldukları çaresizlikten dolayı büyük bir üzüntü yaşar.

“Adam” adlı öyküde yer alan doksan yaşındaki kadın büyük bir çaresizlik içindedir. “Doksan yaşındayım. Herkes ölümden korkar. Gece gündüz Cenab-ı Allah’a yalvarıyorum da ölüm vermiyor!” (Kırmızı Küpeler, s.253) cümleleriyle

kendini ifade eden yaşlı kadın, yalnızdır, kimsesi yoktur ve ilerleyen yaşına rağmen dilenmektedir. Yaşlı dilenci kadının en büyük çaresizliği yaşadığı açlıktır.

“Von Bock” adlı öyküde Von Bock lakaplı adam bir helâ bekçisidir. Temiz giyinmek öykü kahramanı olan helâ bekçisinin en büyük arzusudur. Fakat yaptığı işten dolayı bu arzusunu pek yerine getirmez. Bu durum bekçiyi büyük bir çaresizlik içine sürükler. Adam yaşadığı çaresizliği şu cümlelerle ifade eder:

-“Temiz giyinmek isterim ama helâ bekçiliği buna imkân vermiyor ki!”
(Kırmızı Kúpeler, s.273)

2.5. Küçük İnsanın Mutlulukları

İnsan, doğumundan ölümüne kadar hep mutlu olmak arzusu içerisinde. Mutluluk insanın hayatının amacı ve anlamıdır. Bu yüzden insan, daima ona mutluluğu yaşatacak şeyi arar durur. Aristoteles için mutluluk, insanın en değerli ve temel hedefidir.

Kangal mutluluğu şöyle tanımlar: “Mutluluk ya da öznel iyi olma, bireyin yaşamına dair olumlu düşünce ve duygularının miktarca üstünlüğüdür başka bir deyişle bireylerin yaşamlarından aldıkları doyum ve olumlu duyguların toplamıdır”⁶⁴

Öykülerde dikkat çeken özelliklerden biri kahramanların küçük şeylerle mutlu olabilmeleridir. Küçük insanlar mutluluk kaynaklarıyla hayata bağlanırlar.

“Ali Osman” adlı öyküde genç bir amele olan İsmail’in tek mutluluk kaynağı ahlak dışı bir yerde gördüğü altın dişli, güler yüzlü, esmer kadındır. Ansızın gözünün önünde canlanan yüzüyle esmer kadın onun tek mutluluk kaynağıdır. “Hele altın dişli... Gülünce güller açıyordu yüzünde” (Ekmek Kavgası, s.140) ibaresi İsmail’in esmer kadına duyduğu hayranlığı açıklar niteliktedir.

⁶⁴ A. Kangal, “Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme ve Türk Hane Halkı İçin Bazı Sonuçlar”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44), 2013, s.214.

“Ayşe Hoca” adlı öyküde konuşmayı tam öğrenmeyen beş yaşındaki Ayşe aldığı dini eğitimden dolayı “hoca” olduğunu düşünür ve çocuklarla oyun oynamaktan bu nedenden dolayı uzak durur. Küçük kardeşi Osman’ın sürekli oyun oynamasına rağmen Ayşe arkadaşlarıyla oyun oynamaz ve kardeşi Osman’ın yanlış yaptığını düşünür. “... Ayşe, ‘Osman’ dedi, hij şöj dinyemiyoy, oynuyoy hep. Ben hij oynamıyoyum ki...” (s.29) Ayşe’nin bu tavrı gezmeye gittikleri komşu evinde değişir. Ayşe, yaşlılarının teşvikiyle oyunla tanışır.

“Az sonra benim canavarlar Ayşe’yi elinden tutup dışarı çıkardılar. Çok geçmeden o da onlara karıştı. İlk ip atladıklarını sonra saklambaç ve nihayet topla şipşip oynadıklarını duyduk.” (Sarhoşlar, s.29)

Ayşe ilk defa tanıştığı çocukluğunun mutluluğu içindedir. Arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar onun mutluluğunun tek kaynağıdır. İçinde bulunduğu mutlu dakikaların bitmesini istemez. Ayşe’nin “Babam, babam dedi. Beni götürme oyya, buyda bıyak. Babam babamşın!” (Sarhoşlar, s.30) şeklindeki yalvarışları yaşadığı mutluluğun göstergesidir.

“Küçükler ve Büyükler” adlı öyküde iki gözü kör bir dilencinin altı yaşındaki oğlunun yaşadığı kısa süreli mutluluk dikkat çeker. Hikâyede hayatları birbirine tamamen zıt olan iki çocuk vardır. Sosyoekonomik farklılık, çocuklarla ilişkilendirilerek verilir. Yoksul çocuğun kör annesi dilenerek ailesinin geçimini sağlar. Çünkü kadın, eşini kaybetmiştir. Hikâyedeki diğer çocuk, sosyoekonomik açıdan dilencinin oğluna tamamen zıt bir yaşantıya sahiptir. Çocuğun yaşadığı konak ve sahip olduğu her şey iki çocuk arasındaki bu zıtlığın göstergesidir. Dilencinin oğlunun, diğer çocuğun bisikletine binme anında yaşadığı sevinç hikâyede şöyle ifade edilir:

“Konağın çocuğu yere büyük bir daire çizerken, beriki de bisikletin yanına gitti. İçi titriyordu. Pırıl pırıl gidon, tekerlekler... Bu kadar büyük bir saadete inanamıyor, yadırgıyordu. İki yanını iyice kolladıktan sonra bisiklete bir adım daha yaklaştı, elini gidona uzattı, fakat tutmadı. Etrafı tekrar kolladı, konağın üst kat pencerelerine baktı. Kanaat getirdikten sonra gidona uzandı ve onu sım sıkı tuttu, güldü, anasına sevinçle baktı. Pedala bastı, sonra bindi içi titreyerek. Haykırdı:

-Ana kız, ana kız bak hele, bana bak kız!”(Sarhoşlar, s.50)

Dilenci kadının oğlunun hayallerini süsleyecek güzellikteki bisiklete binme anı, bitmesini hiç arzu etmediği bir andır. Çocuk tarif edilemez bir mutluluk içindedir. Bu mutluluk uzun sürmez. Hikâyede “saçları makineyle tıraşlı, on üç yaşlarında haşin bir besleme kız” olarak tasvir edilen konağın beslemesi Aynur, fakir çocuğu bisikletten büyük bir hırsla iter, bisikleti ve konağın çocuğunu alarak içeriye girip kapıyı hızla kapatır.

“Yabancı” adlı öyküde yapacak bir işi ve gidecek bir yeri olmayan yabancı sıfatlı öykü kişisi ekmek bulamadığı için karnını suyla doldurur. Hikâyede, çalışmak için köyünden çıkıp şehre geldiği fakat iş bulamadığı ifade edilen yabancı elindeki harçlığın bitmemesi için pek çok sıkıntı çeker. Karnını doyurmak için ekmekle tahin helvasının olmasını düşünmek bile yabancı lakaplı genci mutlu etmeye yeter. Karnını doyurmak için para harcamak onun için bir hayaldir. Helva ekmek yiyen adamın ekmeğinden aldığı bir ısırık sonucunda yabancının yaşadığı mutluluk öyküde şöyle ifade edilir:

“Dişledi. Sıcak somunla helva dişleri arasında ezilip helvanın şekeri ağzına yayıldıkça gözleri hazla yumuluyor, burun kanatları titriyordu.”(Sarhoşlar, s.89)

“Recep” adlı öyküde “öğrenme arzusunun” mutluluğa nasıl dönüştüğüne şahit oluruz. On dört yaşında yaşadığı köyde işlediği bir cinayet yüzünden hapse atılan Recep, göçmen bir ailenin oğludur. Koyulduğu koğuştta yaşadığı sıkıntılardan dolayı pek de memnun olmayan Recep, hapishane müdürüne diğerlerinin onu rahatsız ettiğini anlatıp, müdürden iş ister. İşlediği cinayetin cahillikten kaynaklandığını söyleyen Recep’in hikâyesini dinleyen müdür, onu revire aşçının yanına yamak olarak çalışmaya gönderir. Çalışkanlığıyla aşçının gözüne giren Recep kısa zamanda bütün çalışanlarla dost olur. Çalışkan ve zeki bir çocuk olan Recep’in sıkıntılardan biri resimli dergilere olan merakına rağmen okumayı yazmayı bilmemesidir. Renkli renkli dergilere bakarken sürekli üzülen Recep’in en büyük arzusu okumayı öğrenmektir. Bu arzusu mutluluğa dönüştür ve cezaevinde yazı işlerine bakan memur ona okuma yazmayı öğretebileceğini söyler.

“ ‘Abi, be,’ dedi. ‘Ben şimdi istesem ürenmek okuma hem de yazma, ürenebilir miyim?’

‘Öğrenebilirsin.’

‘Demek ürenebilirim? Naz be abi?’

‘Ben sana öğretirim be Recep...’

Gözleri parladı.

‘Sayı mi sülersin be abi?’

‘Sahi söylüyorum. Al bir alfabe, bir defter, bir kalem, karışma gerisine.’

Boynuma sarıldı, sağlıklı, iri başını göğsüme yasladı.

‘Olurum kölen, içerim ayaklarının sucağızını.’” (Çamaşırcının Kızı, s. 90)

Recep, onu çok üzen bu sıkıntısına bir son verebilmek için okuma yazma öğrenmeye başlar ve kısa zamanda harfleri okuyup yazmayı öğrenir. Gazetelerin iri puntolu başlıklarını heceleye heceleye okudukça coşar, mutluluğuna mutluluk katılan Recep, en büyük arzusuna ulaşır. Öykünün sonunda hapisaneden neşeyle ve kendinden emin çıkan Recep’in geleceğinin parlak olacağı sezdirilir.

Öyküde mutluluğuna şahit olduğumuz bir diğer kahraman da hapisane revirinde görevli olan aşçıdır. Mahkûmlardan biri olan Recep’in yamak olarak yanında çalışmaya başlaması ve genç delikanlının çalışkanlığıyla aşçıya yapacak bir iş bırakmaması onu çok mutlu eder ve aşçı bu mutluluğunu sık sık dile getirir.

“Reviri çabucak eline aldı. Aşçının istediği saatten çok erken kalkıyor, ortalığı birbiri ardı sıra iki su siliyor, betonları likrolliyor, akşamdan bulaşık kalmışsa yıkayıp kuruladıktan sonra hastaların çorba tenceresini ocağa oturtup altını tutuşturuyordu. Uyandığı zaman her işi görülmüş bulan aşçı keyifli keyifli gülerek: ‘Ulan Recep diyordu, “At da sana, avrat da! Doldur şu çaydanlığı anasını satayım...”’” (Çamaşırcının Kızı, s.60)

“Can Sıkıntısı” adlı öyküde Orhan Kemal, diğer hikâyelerinden farklı olarak, yoksul ama mutlu bir aile tablosu çizer. Öykü kahramanları Sami ve Fethiye, altı erkek çocuklarıyla çektikleri maddi sıkıntılara rağmen çok mutludurlar. Bir dokumacı ustası olan Sami, eşi Fethiye’ye büyük bir aşkla bağlıdır. Sami ve Fethiye’nin birbirlerine duydukları sevgi ve bağlılık onların çocuklarıyla olan

iletişimine ve ev huzuruna da olumlu bir şekilde yansır. Anne Fethiye “evimin radyoları”(s.63) olarak nitelendirdiği altı çocuğuna büyük bir sevgiyle bağlıdır.

Kadın, tüm zorluklara rağmen hayatı seven bir annedir. Yoksulluk kadını bezdirmez. Anne, çocuklarının dağınıklığını, sıkıntılarını bile seven, sevdiği gülün dikenine katlanmayı seçmiş bir kadın olarak karşımıza çıkar. Aile, hiçbir sıkıntının aile saadetini ve huzurunu bozmasına müsaade etmez:

“Kocam da benim gibi. Anasını satmışız dünyanın. Az bulur az yeriz, çok bulur çok. Çok bulduğumuz yok ya, sözün gelişi... Ekmeğimizi tuza banıp yediğimiz çok olur. Lâkin can sıkıntısı, keder, yüz eğrisi, tasa filân girmez kapımızdan içeri. Sokmayız ki girsin! (Grev, s. 64)

Dokumacı Salih, maddi sıkıntıları olmasına rağmen büyük bir sevgiyle bağlı olduğu eşi Fethiye’ye küçük sürprizler - eşi evde olmadığında mutfığa koşup yemeği ve sofrayı hazırlamak – yapar. Fethiye’nin neşeli ailesinin yanı sıra bir mutluluk kaynağı da kendisine yapılan bu küçük sürprizleridir. Mutlu aile yaşantısı, çocukların mutluluğuna da zemin hazırlar. Mutlu çift, her cumartesi küçük bir sise şarap içer. Anne babasının neşesi, birbirlerine duydukları sevgi, büyük oğlan Ayhan’ın en büyük mutluluk kaynağıdır.

“ Yandan Çarklı” adlı öyküde hikâye kahramanı bir sıvacıdır. Bu öyküde tüm yoksulluklarına rağmen 15 kişilik bir ailenin yine de sevinçli ve yarından umutlu olabileceği ifade edilir. Rahmetli olan ilk karısından dokuz, ikinci karısından dört toplam 13 çocuğu olan ufak tefek görünüşlü sıvacı, yaşadığı sıkıntılara rağmen beslemek zorunda olduğu kendisi dâhil 15 boğaza rağmen çevreye saçtığı neşesiyle hayat felsefesiyle öyküde dikkat çeker. Yandan Çarklı lakaplı sıvacı ustası babanın evlatlarıyla olan iletişimi, evlatlarına duyduğu sevgi-bağlılık öyküye konu olmuştur.

Mihneti kendine zevk edinen Yandan Çarklı lakaplı sıvacının şu sözleri onun yaşam sevincini ortaya koyar: “Bizde gramofon yok, radyo hiç yok. Yok diye bir kenarda küsüp kararacak değiliz ya! Aptal çalar, Çingene oynar hesabı ben tepsiyi alıyorum, askerden yeni gelen büyük oğlan dayanıyor şarkının türkünün en oynağına, en kahpesine. Kızlar da şıkıdık şıkıdık başladılar mı göbek atmağa, oooh! Kaç para eder senin Hilton’un, Taksim’in, Tepebaşı’n, Kazablanka’n!” (Grev, s.238)

“Çikolata” adlı öykü sınıfsal farklılıkların ve yoksulluğun ön plana çıktığı bir öyküdür. Bu öyküde çok varlıklı olmayan fakat orta düzeyde geçinen bir ailenin iki çocuğuyla, babası yoğurtçu olan, yoksul bir kızın karşılaşmaları ve diyalogları anlatılmıştır. Halalarının çocuklara helvalar ve çikolatalar getiriyor olması erkek çocuk ve ablasının ekonomik durumlarının iyi olduğunu göstermektedir. Yoğurtçunun kızının da kötü kokan sokaklarda dolaşması ve pis saçları, onun yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu göstermektedir.

Zorla tıraşa götürülen çocuk ve onu bekleyen ablasının hayalini kurdukları şey, tıraş sonrası alıp bölüşecekleri çikolatadır. Paralar birleştirilerek alınacak olan çikolata, abla kardeş için büyük bir mutluluk kaynağıdır. Çünkü ilk defa halalarının almasıyla tanıştıkları çikolatayı tekrar yiyecek olmayı düşünmek onları mutlu eder.

“Abla da biliyordu çikolatanın keten helvasıyla koz helvasından daha tatlı olduğunu. Alırlar, bölüşürler, yiye yiye giderlerdi...” (Dünyada Harp Vardı, s.234)

Önce Ekmek adlı öykü kitabının “Sağ İç” adlı öyküsünde çok iyi arkadaş olan Süreyya ile avukatın oğlu olan anlatıcının çocukluğu anlatılır. On üç, on dört yaşlarında olan bu iki kafadarın en büyük mutluluk kaynağı beraber futbol oynamaktır. Fakat her iki aile de çocuklarının futbol oynamasını istemez. Süreyya’nın futbol oynayamadığı için ailesine duyduğu kızgınlık öyküde belirtilir. Süreyya gibi avukatın oğlu olan anlatıcı da futbol oynadığını ailesinden gizler. Çünkü her ikisi de babasından korkar ve futbol oynadıkları için azar işitmekten çekinir. Bu endişeye rağmen iki arkadaş futbol oynamaktan kendilerini alıkoyamazlar. Her iki arkadaşın bir diğer hayali beraber milli takımda oynamak ve uzak memleketlere maçlar yapmağa gitmektir. Bu öykü, çocukluk günlerini anıp futbol oynamayı özleyen anlatıcının hikâyesidir.

“İş” adlı öyküde hikâye kahramanı, 3 çocuk sahibi işsiz bir babadır. Babalarının iş araması nedeniyle çocuklar, küçük yaşlarına rağmen ailedeki gergin ortamın etkisi altındadırlar. İşsizlik, evdeki yetişkinleri ve dolaylı olarak çocukları etkiler. Çocuklar küçük yaşlarına rağmen, babalarının iş bulmasını umutla beklerler ve iş bulunursa mutlu olacaklarını bilirler. Bu düşünce yapısı, evdeki büyüklerin konuşmalarından edinilen izlenimdir. Evdeki her şey, babanın çalışmasına bağlıdır.

Öyküde dürüstlüğü vurgulanan baba, sonunda iş bulur. Öyküde işsiz babanın iş bulması ve ailenin bu haberle sevince boğulması anlatılır. Yaşadıkları mutlulukla ev adeta bayram havasına bürünür.

“Kredim birdenbire yükselmişti. Adeta zafer çığlıkları içinde evden içeri peşin ben girdim. Islak kirpikleriyle karım yanı başımdaydı. Kocakarı, ‘Bugünleri gösteren rabbine’ şükreliyordu. En küçük oğlumsa kucağımda, yüzünü kıllı yüzüme sürerek bağırdı:

- Baba, baba... Aslan baba!” (s. 55)

O gece geç vakte kadar bizim evi uyku tutmadı.” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.54)

“Baba işsiz gezerken evde nasıl bir bekleyiş olduğunun bilincinde olan çocuklar, babalarının iş bulmasıyla sevinince evin havası değişir. Erkek çocuk, iş bulan babanın güçlü olacağı inancındadır. Bu güç kavramı, çocuğun ev dışında da mutlu olmasına yol açar. Çocuklar, babaları para kazandığı için dışarıda bir eziklik hissetmeyeceklerdir.”⁶⁵

“Anılar” adlı öyküde hikâye kahramanı Niyazi’nin kendisinden 4 yaş küçük olan kardeşi, yıllarca işportayla kaçak olarak çalışmış, sürekli kaçmış ve kovalanmış, maddi sıkıntılar çekmiş, korku içinde yaşamış ve bu yüzden de çeşitli hastalıklara yakalanmış biridir. Korkularla geçen iş yaşamı, huzursuz bir hayat, memleket özlemi gibi sıkıntılar Niyazi’nin kardeşinin “Siroza” ve sonrasında “Kansere” yakalanmasına neden olur. Niyazi’nin “Yaşamadı fikara beel!”(s.26) ibaresiyle tanımladığı kardeşi, sıkıntılarında ve bu sıkıntıların beraberinde getirdiği hastalıklardan dolayı evlenemez ve çocuk sahibi olamaz.

Niyazi’nin kardeşinin mutlu olmasını sağlayan en önemli neden kınnapla ölçtüğü pazılarının her geçen gün biraz daha kalınlaşmasıdır.

“Kınnapla ölçerdi her gün pazılarını,

⁶⁵ Kantarcı, a.g.e., 2006, s.57

-Bak abi, Şu kadar kalınlaŐmıŐ!

-Hadi ulan aptal. Bir günde kalınlaŐır mı?

-KalınlaŐmazmıŐ. Tabii kalınlaŐı!”(Kırmızı KŐpeler, s.27)

“Haysiyet Meselesi” adlı ykŐde sonradan yoksul olmuş bir ocuk anlatılır. ykŐde anlatıcının bu çocuğu, kendi çocukluğuyla özdeşleştirdiği dikkat çeker. ocuk için ne açlık sorundur ne de işsizlik. En bŐyŐk sıkıntı sigarasızlıktır. Yerde bir sigara grŐr fakat eğilip almaz. Almamasının nedeni geçmiŐi ve haysiyetli oluşudur. Fakat aynı sigara başka bir çocuğun mutluluk nedeni olur.

“Hiçbir baŐlangıca lŐzum görmeden eğildi, cigarayı bir zafer gururu içinde aldı:

-Ehe he heeey.. kefale bakın kefale!” (Kırmızı KŐpeler, s. 90) nidalarıyla sevenen kŐk çocuğun o anki mutluluk sebebi kirli kaldırımda bulunduğu bir sigaradır. Bu durum kŐk insanların, kŐk Şeylerle bile mutlu olabildiğini gösterir.

“Hırsız” adlı ykŐde ykŐ kahramanı, uzun zamandır iş bulamayan, her çaldığı kapı yŐzŐne kapanan bir baba ve eşinin sıkıntılarına destek olan bir annedir. Anne, eşinin aylardır iş bulamamasından dolayı okula yeni başlayan kŐk yaştaki kızı Leyla’nın çoraplarını sŐrekli yamamak zorunda kalır. KŐk kız Leyla’nın “Her gŐn peynir ekmek, her gŐn peynir ekmek. Hala iş bulamamış mı babam ?”(Kırmızı KŐpeler, s.169) cŐmlesi yaşanılan sıkıntılarını ifade etmek için önemlidir.

Yaşanılan sıkıntılara rağmen ykŐnŐn kŐk kahramanı Leyla, çocuksu heyecanıyla, sevinciyle ykŐde dikkat çeker. Leyla’yı mutlu eden en önemli neden derse kaldıran hocasının sorusuna doğru cevap vermesidir. Leyla okuldan sevinçle gelir. Bu gŐzel olayı, öğretmeninin matematik dersinde sorduğu soruyu bildiğini, anne ve babasına mŐjdeler:

“-Anneciğim! Diye bağırdı, bugŐn derse kaldırdı ğretmen, bildim!”(Kırmızı KŐpeler, s.168) Bu haykırıŐ onun yaşadığı mutluluğu gözler nŐne sermektedir.

“-Ben de arkadaŐlarımın bilemediğini bilir, yapamadıklarını yapar, hatta yazılılarda kopya verirdim onlara... ne çıkar bundan?” (Kırmızı KŐpeler, s. 168)

“İyi İnsanlar” adlı öyküde küçük iki kızı, işsiz oğlu, gelini ve 2 torununa bakan, ufak tefek ve cıvıl cıvıl oluşu öyküde vurgulanan hikâye kahramanı ellili yaşlarda bir ayakkabı boyacısıdır. “Çingene” lakaplı ayakkabı boyacısının mutlu olmasına vesile olan “ayakkabısı boyatmaya gelen müşterileri”dir.

“İştahla fırladı. Boya sandığını kaptı, sevinçle geldi. Sanki dünyaları ona vermiştim. Kenarları kırış kırış gözlerinin bebeği ela ela gülüyor. Gömü bulmuş gibi”(Kırmızı Küpeler, s.189) cümlelerinden yola çıkarak ayakkabı boyamanın Çingene'nin mutlu olması için tereli olduğu görülür. Bu mutluluğunun temelinde “ekmek” yatar. Çünkü, ayakkabı boyadığı sürece evine ekmek götürebilecektir. “Ekmek” sorunu, diğer birçok öyküde olduğu gibi bu öyküde de bütün bir yaşam savaşının simgesi, belkemiği durumundadır. “Ekmeksiz kalma” kaygısı küçük insanlarda sık sık rastlanılır.

2.6. Haksızlığa Uğrayan ve Suça İtilen Yoksulluk Sarmalındaki

Küçük İnsan

Orhan Kemal'in öykülerinde dikkat çeken bir diğer husus da küçük insanların uğradığı haksızlıkları dile getirmesi, onları suça iten nedenleri ortaya koyması ve uğradıkları şiddeti içermesidir. Yazar amacını şöyle dile getirir:

“Yazarın kendine ve topluma karşı işleviyle ödevine gelince...’Hayatta birçok haksızlık yapılmaktadır.’ Yazarın görevi bunlarla savaşmaktır. Toplumda gadra uğramış, sosyal bakımdan insanların iyimserliğe de ihtiyaçları vardır. Yazarın bir amacı olmalıdır. Bu amaç, halkın yararına dönük olmalıdır.”⁶⁶ Yazar, dile getirdiği ve işleve koyduğu bu amacından dolayı öykülerinde “küçük, fakir insanı” ele almış, onun sıkıntılarını, uğradığı haksızlıkları, korkularını, umutlarını kısacası verdiği hayat mücadelesini anlatmıştır.

⁶⁶ Tarık Dursun Kakıncı, “Hikâyemizin Ana Damarları- 3: Orhan Kemal”, *Yeni Düşün*, sayı:43, 1987, s.69

“Uyku” adlı öyküde işçi çocukların çocukluklarını yaşayamamaları, “evi geçindirme” sorumluluğu nedeniyle elverişsiz çalışma koşullarına maruz kalarak çalışmaları ve çalışma saatleri içinde yaşadıkları sıkıntılar anlatılmaktadır.

Öyküde işçi çocukların “çocuk Sami, çocuk Haydar” biçiminde adlandırıldığı dikkat çeker. Bu adlandırma biçimi, hikâyenin küçük kahramanlarının olgunlaşmış, hayatla karsı karsıya kalan küçük adamlar olduklarını vurgulaması bakımından önemlidir.

Öyküde Ustabaşı Celal Usta'nın:

“Çoluk çocuğun anasını ağlatıyorsunuz. Hükümet İş Kanunu yapar, günde sekiz saat mesai kabul eder, siz fakir fukarayı on sekiz saat çalıştırırsınız. Bu mu namusunuz?”(Ekmek Kavgası, s.80) söylediği bu cümlelerden anlaşılacağı üzere çocuklar, maruz bırakıldıkları bu ağır iş temposuyla büyük bir haksızlığa uğrarlar. Çünkü İş Kanunun belirlediği sekiz saat mesai yerine on sekiz saat çalışmak zorunda bırakılırlar. Çocuk işçiler uğradıkları bu haksızlık karşısında sessiz kalırlar. Çünkü işlerini kaybetme korkusu içindedirler. “Fabrika kapısı önünde bekleyen ‘aylak çocuklar’, fabrikadakilerin saat ücretinin düşmesine sebep olduğundan, işlerini kaybetmekten korkan çocuklar, işverenler tarafından kolayca sömürülmektedir. Patron, çocuk işçilerin uyku saatini satın almakta, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan uyku karşısındaki dayanıklılık sınanmaktadır.”⁶⁷ Bu durum çocuk işçilerin içinde buldukları haksızlığı özetler mahiyettedir.

“Çocuk Ali” adlı öyküde, Ali 12 yaşında, tarla sürüp ev geçindirmeye çalışan ve annesi Dul Ayşe'den başka kimsesi olmayan bir çocuk kahramandır. Öyküde Ali ve Ayşe'nin yaşadıkları maddi sıkıntılar bazı kesimlerin işine yarar. Çünkü Ali, annesi Ayşe'nin eline birkaç kuruş geçsin diye korucularla sözbirliği yapar ve ilgisi olmayan bir suçu üstlenir. Ayşe, alacağı birkaç kuruşa karşılık 12 yaşındaki oğlu Ali'nin işlemediği bir suçtan- orman yangını- ceza alıp mahkûm olmasına göz yumar. Ali'nin işlemediği bir suçu kabullenişinin altında maddi imkânsızlıklar ve annesine duyduğu sevgi, bağlılık yatmaktadır.

⁶⁷ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 227

“Büyücü” adlı öyküde, İsmail posta seyyarlığı işinden rahmetli sorgu yargıcı babasından sık sık övündüğü için kovulan bir hikâye kahramanıdır. İsmail, işini kaybetmesinden dolayı büyük bir çıkmazın içine girer. Bu kaybediş onu çareler aramaya iter. İsmail, işine tekrar kavuşmak için verdiği savaşı kaybeder ve yeni kazanç kapıları aramaya koyulur. İsmail’in yeni kazanç kapısı “fal bakıp, muska yazmaktır”. İşleri ilerletmek için medrese kökenli bir arkadaşından Arap harfli bir kitap alır. Bu kitabın sırlar içerdiğine önce kendisini sonra da çevresindekileri inandırır. Yavaş yavaş işini büyüten İsmail, her hastalığa her sıkıntıya muska yazmaya başlar.

“Kıyı mahallelerden bir oda kiralayıp yerleşti. Artık gelsin ağırlılar, başı dönenler, sızılılar, saralılar, çocuğu olmayanlar, koca bulamamış evde kalmışlar, damadının ağzını dilini bağlamak için eşek dili yazdıranlar, geceleri altına işeyenler...

Bir muska yazıyor kardeş, öyle bir muska yazıyor ki kısır karılar bile ikiz doğuruyor!”(Ekmek Kavgası, s.115)

Muska yazdıkça paralar oluk gibi akar, ünü çevreye yayılır. Bu suç teşkil eden işleri ilerleten İsmail, polise yakalanmaktan son anda kurtulur. Onu suça iten sebeplerden ilki, işini ve saygınlığını kaybetmesidir.

Sarhoşlar adlı öykü kitabının “Streptomycine” adlı öyküsünde bir kadın ve tüberkülozdan bir deri bir kemik yatmakta olan yirmi beş yaşındaki oğlunun yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeniyle Verem Dispanserinin verdiği ilacı başka bir hastaya yarı fiyatına satması ve evin ihtiyaçlarının karşılanması anlatılır. Kadını bu suça iten unsur geçim sıkıntısıdır.

“Grev” adlı öyküde işi bırakmadıkları halde “bıraktılar işi, grev yaptılar” şeklindeki suçlamalar nedeniyle haksızlığa uğrayan fabrika işçilerinin yaşadığı adaletsizlik anlatılır.

Hikâyede olay bir fabrikada, mesai saatleri içinde geçer. Fabrika sahibinin oğlu, saçları dökülmüş, iri başlı, yuvarlak göbeğiyle dikkat çeken, çalışanın halinden anlamayan, insanlıktan nasibini almamış biridir. “Küçük Ağa” lakaplı fabrika sahibinin oğlu, çalışanlarının arzularını, işle alakalı iyileştirme isteklerini dikkate

almaz. Bunun yanı sıra fabrika çalışanlarından Sarı Mehmet’i ve onun arkadaşlarını “- ...Fiyakasına bak gebeşin...dedi,bir dene patlatsam yarısı boşa gider. “(Grev, s.11) şeklindeki ibarelerle aşağılar. Sarı Mehmet ve arkadaşları yaşananlar üzerine işleri yavaşlatırlar. Fakat grev yapmanın yasak olduğunu, suça neden olacağını bildikleri için grev yapıp fabrikayı terk etmezler.

Küçük Ağa lakaplı patronun oğlunun:

“-O bir Sarı Memet var, çıktı makinenin üstüne, ‘Arkadaşlar işi bırakalım ya dediğimizi yaparlar ya da çalışmayız!’ diye bas bas bağırdı. İşçiler kütle halinde atölyeyi terk ettiler...(Grev, s.16) şeklindeki yalan ifadeleri Sarı Memet ve arkadaşlarının tutuklanmasına neden olur. Bunun yanı sıra fabrikanın şartelini indiren, işçileri işten kovan, fabrikaya “grev yapılıyor” izlenimi verdiren asıl kişi patronun oğlu “Küçük Ağa”dır. Fakat haksızlığa uğrayan Sarı Memet ve iş arkadaşlarıdır.

“Telefon ” adlı öyküde hikâye kahramanı kırk beş yaşında orta boylu ve zayıf bir köylü olan Mevlüt’tür. Mevlüt’ün tek arzusu askere gidecek oğlunun askerliğini jandarma olarak değil piyade olarak yapmasıdır. Şehre bu arzusunu gerçekleştirmek amacıyla dilekçe yazdırtmak için gelen köylü Mevlüt, Arzuhalci İsmail Efendi’nin dikkatini çeker. Arzuhalci İsmail Efendi, yedi yıl ağır hapse hükmettirilmiş - başkasının parasına el uzatmaktan – cezasını tamamlayıp arzuhalcilik yapmaya başlamış biridir.

İsmail Efendi, Mevlüt’ü dinler ve eski ahbablarından askerlik şubesi başkanı “Albay Kemal Ergüden”den bahseder. Onun yardımıyla bu isteğini yerine getireceğini söyler ve telefona sarılır. Arzuhalci İsmail Efendi, Albay Kemal Ergüden’le gerçek olmayan bir telefon görüşmesi yapar. Amacı Mevlüt’ten para koparmak olan İsmail Efendi, yaptığı sözde telefon görüşmesi sonucunda Mevlüt’e işinin hallolduğunu söyler ve bu iş sonucunda Mevlüt’ten elli lira alması gerektiğini belirtir. İsteğinin olumlu sonuçlandığı düşüncesinde olan Mevlüt, parayı İsmail Efendi’ye verir. Belli bir zaman sonra kandırıldığını fark eden Mevlüt, şehre gelir ve Arzuhalci İsmail Efendi’nin yakasına yapışır. Arzuhalci İsmail Efendi, Mevlüt’ü kandırıp 50 lirasını almasına rağmen, Mevlüt’ün yaptığı suçlamaların iftira olduğunu,

Mevlüt'ü tanımadığını, Mevlüt'ün parasını almadığını söyler ve bu duruma başta Albay Kemal Ergüden olmak üzere herkesi inandırır. Bununla da kalmaz ve Mevlüt'ü – Kemal Bey'den utandığı için- mahkemeye verir. Amacı – suçlu olduğu halde – suçsuz olduğuna herkesi inandırmaktır. Mahkeme, İsmail'in bulduğu sözde şahitleri dinledikten sonra suçsuz ve mağdur Mevlüt'ün suçlu olduğuna karar verir. Mevlüt, bütün bu olanlara bir anlam veremez. Haksızlığa uğrayan, mağdur olan kendisidir. Onu şu sözleri kendisine yapılan haksızlığı özetler niteliktedir:

“- O ne uşak? dedi. Hem paramız dolandı, hem de mapislere gidiyok. Ne iş bu... Gözleri yaşardı, başını kötü kötü salladı.”(Grev, s.61)

“Balon” adlı öyküde ise hikâye kahramanlarından biri 3 çocuk babası bir kâtiptir. Kâtip, maddi sıkıntılar içinde olan arkadaşı Yazar Nusret'e maddi yardımda bulunmak ister ve bu amaçla gazeteye gider. Yazar Nusret, arkadaşı kâtibin gazeteye bu amaçla geldiğini düşünemez ve kâtibin gelme amacının daha önce kendisine borç olarak verdiği 20 lirayı isteme olduğunu zanneder.

“Al şu yirmi lirayı birader, kafa şişirdin artık.”(Grev, s.182) diyen Yazar Nusret parayı arkadaşı kâtibin yüzüne fırlatır. Arkadaşı kâtibin dinlemeyen Yazar Nusret, bu hareketiyle kendisine yardım etme amacıyla gelen arkadaşına büyük bir haksızlık yapar.

Kâtip “Mademki dardaydı arkadaşın yardım etmeliydi. Artık çok kazanan biriydi. Yokluk içindeki arkadaşlarına yardım etmeliydi.”(Grev, s.181) düşüncesinde olmasına rağmen hak etmediği bir davranışa maruz kalır.

Kardeş Payı adlı öykü kitabının “Kardeş Payı” adlı hikâyesinde “Sivrekli” lakaplı hamal ile iş arkadaşlarının uğradığı haksızlık anlatılmıştır. Sivrekli ve arkadaşlarının çok güvendiği hamalbaşı, kendisinden beklenmeyen bir davranış sergileyerek eline sıkıştırılan paraya kanıp depo sahibi Refik Bey ile anlaşır. Bu anlaşma sonucunda hamalbaşı, yapılması planlanan işi hamalların kaybetmesine sessiz kalır. Hamalbaşının alet olduğu bu haksızlık sonucunda işlerini kaybeden Sivrekliyi ve arkadaşlarını zor günler bekler.

“ Yırtıcı Kuş” adlı öyküde Hayriye isimli hikâye kahramanı, eşi tarafından kendisine nikâh kıyılmamış ve üstüne kuma getirilmiş talihsiz bir kadındır. Hayriye Hanım’ın eşi gece gündüz içen biridir. Hayriye’nin şu sözleri dikkat çeker: “Ben de nikâhlısı değildim. Onu getirdi üstüme. Gece gündüz içer. Çakmakçılarda kazandığını içkiye verir. Nikâhlayacakmış onu. Nikâhlanacağına göre benden güzel olsa, benden evcimen olsa!”(Dünyada Harp Vardı, s.265) Hayriye’nin uğradığı en büyük haksızlık, kendisine eşi tarafından yapılan haksızlıktır. Çünkü eşi, Hayriye’den güzel olmayan biriyle yaşamaya başlar.

“Ürök Ninile⁶⁸” adlı öyküde, geçkin bir yaşta olan adam, çocukluğunda babasından haksız yere yediği dayakları güneşli ve güzel bir günde dışarı çıktığı esnada, sokaktaki eşeğin anırması sonucunda hatırlar ve yirmi beş otuz yıl öncesine döner. Kendisinden dört yas küçük kardeşine farklı davranan babasına duyduğu kını anmaya baslar. Küçük oğlunun ağlamasına kosan baba, büyük oğlunun kardeşine zarar verdiğini düşünerek büyük oğlunu döver. Oysaki küçük, eşek anırdığı için ağlamıştır. Babasından sürekli dayak yediği için, küçük kardeşini sevmez. Kardeşini sevmediği için sürekli annesi ve babası ona kızar. Dayak yedikçe kardeşine, anne ve babasına sevgisizliği artar.

“Baba, deniyordu bu adama, bu koca bıyıklı adama; zırlayan çocuğa da ‘Kardeş’. Zorla arkadaş olması isteniyordu. Olamıyordu oysa. Olmadığı için de azarlanıyordu boyuna. Dayak yiyordu. Dayak yiyip azarlandıkça büsbütün uzaklaşıyordu ‘Kardeş’inden’.” (Dünyada Harp Vardı, s.270)

Kardeşine hiçbir yakınlık duymadığı gibi, babasının isteklerini inadına yerine getirmez. Yediği dayaklar nedeniyle “o adam” dediği babasından nefret eder. Öyküde, adamın çocukluğunda yaşadığı haksızlıklar ve beraberinde gelen şiddet gözler önüne serilir.

“ Bir Takım İnsanlar” adlı öyküde Emin, “Âdem baba” lakabıyla tanınan mahkûmlardan biridir. Hapishane koşulları, açlık ve çaresizlik Emin’i suça sürükler. Açlık, artık dayanılmaz bir hal alır. Emin, bu durumla baş edebilmek için hapishane

⁶⁸ Hikâyenin adı, “elinin körü” sözünün tersten okunuşudur ve bu bilgilendirme hikâyenin sonuna doğru bir dipnotla verilir.

bahçesindeki otları yemeyi, çöplerdeki atıkları yemeyi bile dener. Ama açlıkla girdiği mücadelede yenilir ve hırsızlık yapar.

“Emin o gün hapisanenin her yerinde gezdi, dolaştı, on ikinci koğuşta söğütlü köyünden Recep Ağa'nın ekmeğini çalarken yakalandı, dayak yedi, anasına avradına sövdüler, ensesini kaşdı, gitti güneşe yattı”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.55)

“Gurbette” adlı öyküde ise Mustafa, köylüsü İbrahim'e uyup büyük şehre gelen ve iş arayan bir gençtir. Kendisine uyup geldiği İbrahim, onu büyük şehirde bir başına bırakır. Mustafa, günlerce iş arar fakat bulamaz. Arayışlarının sonuçsuz kaldığını gören Mustafa, dilenmeye karar verir. Onu dilenmeye iten husus çaresizliktir. Kör ya da çolak dilencilerin daha iyi para topladığını fark eden Mustafa, başlangıçta “kör” taklidi yapar.

“ ‘Ah çolak, yahut da kör olsam...’ diye düşündü. Çolaklarla körler paranın anasını belliyorlardı. Adam bu İstanbul gurbetinde ya çolak ya da kör olmalıydı. Çolak, kör oldun mu yaşadın. Sapasağlam adamaysa acımıyorlardı ne hikmetse..

O gün gözlerini yumup köy yerine koydu kendini: ‘Allah rızası için iki gözden âmâya bi sadaka virin hayrınıza...’”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.126)

Mustafa'nın kör olmadığı fark edilir ve sahtekârlığı anlaşılır. Fakat insanları kandırmaktan vazgeçmez, bir başka seferde çolak rolü yapar. Fakat yine durum anlaşılır. Onu sahtekârlığa ve beraberinde suça sürükleyen nedenin “işsizlik” olduğu öyküde dikkat çeken nedenlerin başında gelir.

“Birisi” adlı öyküde ise şöyle bir haksızlığa yer verilir:

Bahri isimli öykü kahramanı çok iyi bir eğitim almıştır. Çalıştığı fabrikanın bez stokundaki yanlışlıkları tespit ettiği için iyi bir eğitimi almasına rağmen haksızlığa maruz kalır ve işten çıkartılır. Öyküde bu durumun nedeni şöyle özetlenir: “Niye? Bizim memlekete açığöz aklıevvel insanlar yaramaz da ondan...”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.154)

“Teklif mi Var” adlı öyküde Selim isimli adamın tanımadığı insanları tanıyormuş gibi yapıp kendisine bir şeyler ısmarlatması anlatılır. Öyküde Selim, sahtekârlıklarıyla ve kurnazlığıyla dikkat çeker.

“Kudret Dağdeviren” adlı öyküde, Kudret Dağdeviren isimli şahıs, kendisini insanlara önemli bir kişiymiş gibi tanıtmaya çalışır. Kendini nüfuslu bir teftiş memuru olarak tanıtip lokantalarda saygı görmeyi amaçlayan Kudret Dağdeviren, yediklerini içtiklerini bedavaya getirmeyi planlar. Bununla yetinmeyen Kudret Dağdeviren, gittiği lokantalarda bedava yiyip içmesinin yanı sıra rüşvet de alan biridir. Öyküde Kudret Dağdeviren benzeri insanlar şöyle anlatılır:

“İnsanlar vardır, istedikleri kadar yokluk içinde hatta aç olsunlar, gene de karşılardakilere önemli, çok önemli kişilermiş gibi etki yaparlar.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.189)

2.7.Küçük İnsanın Korkuları

Dayanısızlığın bir simgesi olan korku, insanın en temel duygularından biridir. Korku, gerçek ya da hayali bir tehlike, bir tehdit karşısında duyulan büyük tedirginlik duygusu, bazı koşullar altında duyulan bir tür heyecandır.

Türkçe sözlüklerde genel olarak bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü şeklinde tanımlanır.

Tülin Gençöz, “korku” kavramını “kişinin kendi düşüncelerinin sebep olduğu bir duygudur. Korku, içinde bulunduğumuz duruma değil, bu durum için geliştirdiğimiz düşüncelerimize verdiğimiz bir reaksiyondur.”⁶⁹ şeklinde tanımlar.

Canatak’ a göre “her insanın kalıplaşmış ya da sonradan geliştirdiği korkuları vardır. Kimi bu korkuların üstüne giderek yenmeye çalışır, kimisi de yaşadığı korkuyla yoluna devam eder.”⁷⁰

⁶⁹ Tülin Gençöz, “Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları”, *Kriz Dergisi*, sayı:2, s.9.

Öykülerde ise çoğunlukla kişiler ya başına hoşlanmadığı bir şeyin gelmesinden veya arzu ettiği bir şeyi elde edememekten korkar. Bazı öykülerde ise korkuya sebep olan şey, hoşla gitmeyen bir akıbet beklentisidir. Ayrıca kimi öykülerde korku, kahramanların sağlıklı düşünmelerini etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkar.

“Uyku” adlı öykü olumsuz koşullar altında bir fabrikada çalışan çocukların hikâyesidir. Çalışılan fabrikanın İş Kanunu’na göre cumartesi öğleden sonra paydos olması gerekir. Bu kurala uyulmaz ve fabrikanın öğleden sonra paydos etmeyeceği, çalışmak için kalanlara çift yevmiye verileceği ustabaşı tarafından çocuklara duyurulur. Fabrikanın bunaltıcı sıcaklığına rağmen işçi Sami, öğleden sonra kalmaya karar verir. Bu kararının altında çok yoğun hissettiği “işini kaybetme korkusu” yatar. Çünkü işçi Sami’nin en büyük korkusu çalıştığı fabrikadan çıkarılmaktır. Bu korku nedeniyle ustabaşının her dediğini yerine getirir. Aksi ustabaşının, onu fabrikaya sokmayacağını düşünmesi bile korkularını artırır.

“Onuncu presin işçisi çocuk Sami, etrafına bakındı, yutkundu, gözlerini ovaladı. Öyle canı sıkılmıştı ki...’ Gitsem mi?’ diye aklından geçirdi, sonra caydı... Ustabaşı aksidir, Sami işi bırakır giderse, ustabaşı bir daha fabrikaya adım attırmaz onu. Fabrikanın işçiye ihtiyacı yok ki, kapının önü kendi kadar çocuklarla dolu. Saat ücretlerinin düşmesine sebep hep bu aylak çocuklar...(Ekmek Kavgası, s.73)

Hikâyede ayrıca çocuk işçi Haydar çalışırken düşüp başını yarar. Fakat Haydar’ın çektiği acıdan çok ceza almaktan korkması dikkat çekicidir. Bu korkunun temelinde de “işini kaybetme korkusu” yatmaktadır.

“Eski Gardiyan” adlı öyküde ise, aç kalma korkusu işlenir. Açlığın, insanları içgüdülerinin esiri yaptığına şahit olduğumuz bu öyküde yoksulluk beraberinde aç kalma korkusunu getirir.

⁷⁰ A. Mecit Canatak, *Bir Solgun Resim: Selçuk Baran’ın Öyküleri*, Birleşik Yayınları, Ankara, 2011, s.235

Öykü, bir tutuklaya para karşılığı afyon getirirken yakalanan ve bu olay sonucunda işini kaybeden, şeker hastası bir cezaevi gardiyanının sefalet içindeki yaşamını, açlıkla imtihanını ve açlıktan kurtulabilmek için verdiği uğraşı anlatır.

İşinden kovulduktan sonra iyiden iyiye geçim sıkıntısı yaşayan gardiyan, koğuş koğuş dolaşarak yediği sıcak yemeklere özlem duyar. Çünkü işsizliğin en büyük getirisi olan açlık, hasta ve işsiz adamı çöpe bırakılan yemek artıklarını yemeğe mecbur bırakır.

“Çevreyi şöyle bir kolladıktan sonra elini çöp tenekesine daldırdı. Artık yemeklerin ılık kokusu onu bir anda pervasızlaştırmıştı. Görüleceğini düşünmüyordu bile... Üstü sıcak, altı soğuk bir bulamaca benzeyen yemek artıklarını avuç avuç yemeğe başladı. Gözleri hazla yumuluyor, gittikçe artan bir iştahla yiyordu.”(Çamaşıcının Kızı, s.64)

Gardiyanın baş edilmez bir hal alan açlığını dindirmek için çöp tenekesine boşaltılan yemek artıklarını iştahla yediğini gören garson, gardiyana nefretle bakar ve “Kalk, pis cenabet”(s.66) söylemiyle onu oradan kovar. Artıkların döküldüğü çöp tenekesini dükkânın önüne bırakmaktan vazgeçen garson, böylelikle adamın artıkları yemesini engeller. Karnını doyurduğu çöp tenekesinden bile mahrum bırakılan adam, cezaevindeki eski günlerine büyük bir özlem duyar. “...Bu ses ona gene ceza evini hatırlattı. ‘Orası cennetti.’ diye geçirdi. ‘Yiyecek bol, içecek bol... O çay ikram eder, öteki sigara. Dışarıda çöp tenekesini bile çok görüyorlar adama.’” (Çamaşıcının Kızı, s.68)

Ne harcayacak parası ne de yatacak yeri olan adam, garsonun sergilediği tavır sonucunda karnını nasıl doyuracağı korkusuna kapılır. “Demin yemek artıklarını yediği tenekeyi hatırladı. ‘Bu gece karnımızı doyurduk. Ya yarın? Gene dükkânın önüne çıkarır mı acep? Namussuz herif, çıkarır mı hiç...’”(s.68) Bu korkusu nedeniyle en azından karnım doyar birkaç gün iyi bakılırım umuduyla kendini yaralayıp hastaneye yatırılmayı bile planlar. Gardiyanın mantık dışı çözüm arayışlarının temelinde yaşadığı aç kalma korkusu yatar.

“Korku ⁷¹ ” isimli öyküsünde Muammer adlı kişi karşımıza yaşadığı korkularla çıkar. Muammer, uzun zaman işsiz kalan ve bundan dolayı 120 lira ücretle çalışmaya başladığı ambar kâtipliği işine dört elle sarılan bir babadır. Muammer’in yaşadığı korkulardan ilki işini kaybetmektir. “...işini elinden alacaklar diye ödü kopuyordu.”(Grev, s.227) Muammer, işsiz bir baba olmanın sıkıntısını fazlasıyla çekmiş biridir. Çünkü evine ekmek götürmekten önce çocuğuna çikolata götürebilme arzusunu hissetmektedir. Bundan dolayı işini kaybedip eski sıkıntılı günlere dönme korkusunu sık sık yaşar. Muammer, işinde her sıkıntıyı çekmeye hazır bir babadır. Çünkü işini kaybetmek demek evinin ekmeğini, özellikle de çocuğunun çikolatasını kaybetmek demektir. Doğal olarak küçük insanlar, “tehlikeli olarak değerlendirdikleri durumlardan mümkün olduğu kadar uzak kalmak, eğer bu durumun içindelerse de kaçmak, kendini korumak isterler. Dolayısıyla korku içerdiği tehlike düşüncesi neticesinde, beraberinde korunma, kaçma davranışı getiren bir duygudur.”⁷²

Muammer’in yaşadığı bir diğer korku ise oğlunun verem olma ihtimalinin verdiği korkudur.

“Fırlama” adlı öyküde Fırlama lakaplı genç, hiç durmadan çalışıp para biriktirme arzusundadır. Onun tek isteği parasının hiç eksilmemesi tam tersine çoğalmasındır. Çünkü para toplayamadığı için okula kayıt yaptıramamıştır. Gelecek yıl aynı durumu yaşamamak ve hasretini duyduğu okula kavuşabilmek için durmadan çalışır. “Okumak, aah okumak, dedi. Ben okusam kaptan olurum sağlama. Vapurları görmüyor muyum, bitiyorum. Kaptanların elbiseleri asıl... Bir de Dünya’yı dolaşmaları!”(Dünyada Harp Vardı, s.259) şeklindeki ibareler Fırlama lakaplı gencin okula başlayıp okumak ve kaptan olmak hayalini nasıl arzuladığını göstermektedir. Bu arzusundan dolayı Fırlama lakaplı çocuğun tek korkusu okul okuyamayıp babası gibi hamal olmaktır.

⁷¹ Bu hikâyeye *Kardeş Payı* adlı öykü kitabında da yer verilmiştir.

⁷² Gençöz, a.g.e., s.10

“Bu yıl girecek, girmesi gerek. Bu yılda giremezse bir daha hiç giremez. Giremeyince okuyamaz, okuyamayınca kâhya, pek pek babası gibi hamal olup kalır. İstemiyor bunları.”(Dünyada Harp Vardı, s.257)

“Coni” adlı öyküde çalıştığı film setinde “Coni” olarak adlandırılan hikâye kişisi hayattan küsmüş, ufak tefek, kara kuru bir adamdır. Kendini çirkin ve güçsüz olarak nitelendiren Coni’nin en büyük korkusu karısıyla sokağa çıkmaktır. Çünkü Coni, birilerinin eşiyle onun karşısına çıkabileceğinden, eşine sarkıntılık yapabileceğinden ve böyle bir durum karşısında sessiz kalacağından dolayı güçsüzlüğünün anlaşılacağından korku duyar.

“Çirkindir, kısacıktır, güçsüzdür. Çokluk karısıyla sokağa çıkmaz. Sinemaya falan götürmez pazarları. Korkar. Birileri çıkabilir önlerine, omuz ya da dirsek vurabilirler karısına. Kadın çimdiklenebilir ya da çimdiklenince en çok bağırabilir, bağırınca nedenini sorması gerekir. Sorup öğrenince de kavgaya tutuşması. Güçsüzdür, hiç kimseyle kavgaya tutuşamayacağı kanısındadır. Dayak yiyebilir. Dayak yiyince koruması gerekir erkekliğini. Çekip vurması. Vuramaz. Kandan ödü patlar. Ne vurmak ne de vurulmak !(Önce Ekmek, s.31)

Böyle durumların yaşanmaması için eşini hiçbir yere götürmez. Coni, kavgadan ve dayak yemekten korkar. Bu korkusunun temelinde güçsüz olduğunu düşünmesi yatar. “Görüldüğü gibi korkuyu kriz derecesinde yaşayan kişiler, çoğunlukla bu duyguyu ortaya çıkaran ortamdan mümkün olan en kısa sürede kaçmayı ve hatta belki bu tip ortamlara hiç girmemeyi tercih etmektedirler. Bu kaçma ve kaçınmaya dayalı hayat tarzında kişi, tercih ettiği bu çözümün en güvenli ve sağlam yol olduğunu düşünebilir.”⁷³

“Sevmiyordu” adlı öyküde Erol, daha okula başlamamış, sürmeli gözleri ve kan yalamışa benzeyen dudaklarıyla dikkat çeken bir çocuktur. Annesi Erol’u komsuları olan bir kadına sürekli yollar. Erol’un en büyük korkusu annesinin onu çocuğu olmayan, bu yaşlı kadının yanına zaman geçirmesi için göndermesidir. Çocuğu olmayan kadının onu arada bir sevmesi, seker, çikolata vermesi Erol’un hiç

⁷³ Gençöz, a.e.g., s.12-13

hoşuna gitmez. Erol, bu yaşlı teyzeyi ve onunla ilişkilendirdiği hiçbir şeyi sevmemektedir. Yaşlı kadın, Erol her oraya gittiğinde ondan ailesiyle ilgili bilgiler almaya çalışır. Erol'un yaşadığı korkunun temelinde bu durum yatmaktadır. Erol, hikâyenin her kesitinde evine gönderildiği teyzeyi sevmediğini dile getirir. Hikâyede, Erol'un ağlayarak gittiği evde geçirdiği sıkıntılı dakikalar anlatılır.

“İki Buçuk” adlı öyküde kahramanın hikâyede vurgulanan en büyük korkusu bindiği dolmuşun şoförüne uzattığı “iki buçuk” liranın üstünü alamamaktır. Kahramanın “hiç sevmediğim bir durum” (Önce Ekmek, s.92) olarak tanımladığı bu husus onun sıkıntılı düşüncelere dalmasına neden olur.

“Ne yapmalıydı şimdi?”Şoför efendi, iki buçuğun üstünü unuttunuz!’ dese, şoför belki de ‘Ne biliyorsun unuttuğumu?’ diye bozabilirdi. Bozmasa bile, dolmuş yolcuları şöyle bir bakarlar, içlerinden ‘Amma da para canlısı ha!’ gibilerinden geçirebilirlerdi. Başkalarının onun hakkında böyle düşüncelerini istememekle beraber, bu türlü düşüncelerini belirtircesine yan yan bakmalarından nefret eder, cinleri tepesine toplanırdı.”(Önce Ekmek, s.93)

Parasının üstünü alamayacağı korkusunu yaşayan düşünceli yolcu, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için parasının üstünü istemesi sonucunda şoförle kavga edeceğini, şoför tarafından dolandırıcılıkla suçlanacağını ve bunun sonucunda karakola düşeceğini düşünür ve parasının üstünü istemekten vazgeçer.

Parasının üstünü istemesi sonucunda gelişebilecek ihtimalleri düşünmek yolcunun korkularını arttırır. Fakat büyük bir korku içinde olan düşünceli yolcunun kafasında tasarladığı hiçbir olumsuz durum yaşanmaz. Çünkü şoför, korku içindeki yolcunun dolmuştan inmesi esnasında para üstü olan iki lirayı ona uzatır.

“Katil” adlı öyküde hikâye kişisi kasap olarak karşımıza çıkar. İşlediği cinayetle beraber “katil “olarak adlandırılan öykü kahramanının hikâyeye yansıyan en büyük korkusu “öldürülme korkusu”dur. Öyküde bu korkuyu yaşaması ve sürekli bu durumu dile getirmesi dikkat çeker.

“Güzel yüzünden korku akıyor. İhtimal en yakın arkadaşını öldürmenin azabı içinde. Ama korku her şeye hâkim. Mahkemede, jandarmaların arasında olduğu halde emin değil.

Bir ara hâkim telaşının sebebini sordu. Katil, ‘Korkuyorum,’ dedi. ‘Beni öldürecekler!’”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.30) şeklindeki cümleler kahramanın, arkadaşını öldürmesinden ötürü vicdan azabı çektiğini fakat öyküde hâkim hususun yaşanılan “ölüm korkusu” olduğunu gösterir.

Aynı öyküde “korku” farklı bir şekilde karşımıza çıkar. Bu korku, cinayeti işleyen adamın karısında görülen “kaybetme korkusu” dur. Kadın, kocasının işlediği cinayetten dolayı asılacağını, bu nedenden dolayı da beş çocuğunun elinden alınacağı korkusunu yaşar. Çocuklarını kaybetme korkusunun kadında yarattığı tedirginlik öyküde vurgulanan bir diğer noktadır.

Kırmızı Küpeler adlı öykü kitabının “Ameliyat” adlı öyküsünde, gençliğinde vücudunu hor kullandığını dile getiren orta yaşlı hikâye kahramanının korkusu, hatalarından kaynaklı yaşadığı “fistül” probleminin çözümü için gireceği ameliyattır. Adam, yaşadığı korkudan dolayı ameliyatla ilgili her detayı doktora sorar. Yaşadığı korku, ameliyathaneye girince daha da artar. Fakat ameliyat sonrası, korkutucu olanın ameliyat olmak değil “ameliyathane” ve “ameliyathane takımları” olduğunu dile getirir.

“Bono” adlı öyküde ise hikâye kahramanı ev geçindiren bir babadır. Film şirketlerinin birinden alınmış bin beş yüz liralık bir bonoya sahiptir. Babanın en büyük korkusu sahip olduğu bu bononun gününün dolması veya muhasebecinin “para yok kasada”(Kırmızı Küpeler, s.38) ibaresiyle karşılaşır paranın ödenmemesidir. Bu korkunun temelinde ödenmemiş ev kirası, kömür, odun, çocukların alınacak kitapları, yırtık pabuçlar v.b ihtiyaç ve sıkıntılar yer alır.

“Bir Başka Korku” adlı öyküde hikâye kahramanı hamile olan ve hamileliği nedeniyle fazlasıyla duygusal ve kırılgan, iki çocuk annesi bir kadındır. Hamile kadının hikâyeye yansıyan korkusu, doğum esnasında ölmesidir. Hikâyede bu korku ve ölümünden sonra muhtemel olabilecek kadının gözünden anlatılır. Kadının ölüm korkusunun yanı sıra ölümü sonrasında yaşanabilecek olaylar onu daha tedirgin

olmaya iter, duygusallığı daha da artar. Çünkü kadın, ölümünden sonra eşinin , “komşunun on beşinde evlenip on altısında dul kalmış kızı Nurten” (Kırmızı Küpeler, s.121) ile evleneceğini düşünmektedir. Nurten oldukça canlı, neşeli ve gençtir. “Ya kocası onunla anlaşırırse? Hem niçin anlaşmasın? Yirmi yıl önce kendisi de tıpkı Nurten gibi cıvıl cıvıl olduğu için ardına düşmemiş miydi? (Kırmızı Küpeler, s.121) Bu durum, hamile kadının tedirginliğini ve beraberinde yaşadığı korkuyu daha da arttırır. Hamile kadın, Nurten’in çocuklarını istemeyeceğini bile kurgulamakta ve korkusunu oldukça yoğun yaşamaktadır.

“Gavur” adlı öyküde “un çuvalına”(s.181) benzediği vurgulanan, koca bıyıklı hikaye kahramanı, Balkanlardan gelmiş bir göçmendir. Bu göçmenin hikâyede vurgulanan korkusu kendisine “Gâvur” denmesidir. Hikâye kahramanı yaşadığı korku nedeniyle çevresinden göçmen olduğunu gizlemeye çalışır. Bu durumu örtbas etmek için ayrıca önüne gelene “Müslüman değil misin sen? (Kırmızı Küpeler, s.182) diye söylenir.

“Yedibela” adlı öyküde Yedibela lakaplı gencin öyküde dikkati çeken korkularından ilki kendisini himayesine alan yetmiş yaşındaki Hamdi isimli yaşlı amcasının güvenini sarsmaktır. Yedibela, amcasının yanına yerleşmeden önce sürekli karakola düşen, kavgacı biridir. Yedibela, annesinin yaşadığı sıkıntılara son vermek için amcasının 35 yaşındaki çirkin kızıyla evlenip mirasa konmayı planlar. Bu planından kaynaklı amcasından azar işitmek için kavgadan uzak durur. Kavgadan uzak durmasının altta yatan asıl nedeni yapmayı planladığı evlilik sonucu kendisine kalacak mirastan mahrum kalma korkusudur.

2.8.Koca Yürekli Küçük İnsan

Orhan Kemal’in öykü kahramanlarında fark edilen önemli bir özellik de yardımsever oluşları ve olaylara iyimser yaklaşımlarıdır. Merhamet duygusu pek çok öyküde küçük insanları başlıca özelliklerindedir.

Ekmek Kavgası adlı öykü kitabının “Bir Öksüz Kız Etrafında” adlı öyküsünde Münevver isimli genç kız annesini henüz iki buçuk yaşındayken kaybeder

ve teyzesi tarafından büyütülür. Kalın kaşlı, vahşi yüzlü, acımasız bir kadın olan teyzesi, fazlasıyla yardıma muhtaç ve zayıf olan Münevver’i her gün dövmektedir. Ayrıca bu üzücü duruma fabrikada kapıcılık yapan ve mide kanserine yakalanan babasının ölüm haberi eklenir. Münevver isimli genç kızın yaşadığı yürek burkan sıkıntıların dile getirildiği bu hikâyede, Münevver’in arkadaşı olan Nurhan, sevgi dolu yüreğiyle karşımıza çıkar. Nurhan, arkadaşının yaşadıklarından büyük bir üzüntü duyar. Bu üzüntüsünü ailesine açar ve arkadaşı Münevver için çare arayışına girer. Fakat annesi ve ablası Nurhan’ın yardım etme arzusuna olumlu bakmazlar.

Sarhoşlar’ın ilk öyküsü“Sarhoşlar”ın kahramanı Turgut Şen, dokuz çocuk babası küçük bir memurdur. Öykü, Turgut Şen’in bohem hayatını ve meyhane serüvenini anlatır. Turgut Şen, birbiriyle hemen dost oluveren, incir çekirdeğini doldurmayacak sebepler yüzünden hemen kavgaya girişen küçük insanlardan biridir. Turgut Şen’in öyküde meyhanede tanıştığı ve “tilki yapılı adam” (s.9) olarak tanımlanan kişi için yaptıkları; cebindeki son onluk ile onun hesabını ödemesi ve aldığı iki paket Boğaziçi sigarasından birini zorla hiç tanımadığı bu adama vermesi öyküde dikkat çekici olumlu davranışlardandır.

“Kamyonda” adlı öykü, anneyi kızıdan ayırıp besleme satın almak isteyen komisyoncu ile on yaşındaki sevgi dolu Selvi kızın hikâyesidir. Öyküde köyden kente kamyonla gelen anne-kız ve kızı satın almak isteyen komisyoncu üçlüsünün düşünceleri verilir. Selvi’nin annesi Şerife kadın, ince hastalığa yakalanır. Hastalık nedeniyle bir deri bir kemik kalan Şerife kadının yarından ümidi kalmamıştır. Kamyonda karşılaştıkları komisyoncu, Şerife kadının on yaşındaki kızı Selvi’nin kendisine verilmesini teklif eder. Yarınından umutsuz olan Şerife kadın çaresizlik içinde kızı Selvi’nin komisyoncuya verilmesine evet der. Annesinin büyük bir çaresizlik içinde evet dediği teklifi Selvi, verem olan annesine bakacağını söyleyerek kabul etmez ve komisyoncunun kendisini ikna etmek için söylediği yalanlara kanmaz.

“Kız tekrar elini kurtardı: ‘Gitmiyecem!’ diye bağırdı. ‘Gitmiyecem işte gitmiyecem!’

‘Niye? Sana yeni fistan alacam, saçına toka...’Rahat edecen, hanım olacan...’

Delikanlı, ‘Al ağa, al sen bu parayı’ dedi. ‘Gitmiyecem’ diyor, nafile... Hâlbuki kendi kazanır ya akıl işte...

‘Peki ne diyor? Sebep neymiş? Anası bugünlük yarınlık...’

‘Vallaha evendi, ciğer hanı, malum a...Ben gidersem anama kim su verir, altından kim alır diyor, anam kurtlanır, diyor.’” (Sarhoşlar, s.27)

“Kötü Kadın” toplumun bozuk düzeninin eleştirildiği bir öyküdür. Açlık yüzünden kötü yola düşen, bundan dolayı hayatına son vermek isteyen kötü kadın, ölmekten korktuğu için buna cesaret edemez. Bir simidin yarısına bile kendini satmaya kalkan kadın, yalnız ve yoksul bir hayat yaşayan, yaşadığı hayatın zorluğundan bıkan bir kadın olarak karşımıza çıkar. Kadının öyküde dikkati çeken en önemli sıkıntısı yoksulluk ve onun getirisi açlıktır.

Ayakkabılarının yamulmuş topuklarının maddi sıkıntısına şahitlik ettiği kadın, büyük şehre itildiğini düşünen anlatıcıyla parkta sohbete başlar. Sohbet esnasında kadının sıkıntılarını dinleyen adam, kadının aç olduğunu öğrenir. Cebinde kalan son çeyrekle simit alıp yarısını açlıkla boğuşan kadına verir.

“Kadının simide bakışları adeta korkunçlaştı. Böldüm, yarısını uzattım, kaptı. Kuvvetli dişleriyle bir solukta yedi, yuttu.

- Sağol! dedi. Allah gönlüne göre versin!” (Çamaşırcının Kızı, s.111)

Maddi imkânsızlıklar, kahramanların paylaşma duygusuna zarar vermez ve sahip olunan tek simit paylaşılarak yenir. Parklarda müşteri bekleyen ve ona bir simit verip karnını doyurana ödeşmek için kendini teklif eden kadını çaresiz bırakan ve onu ahlaksız işlere iten ana neden işsizliktir.

Grev adlı öykü kitabının “Arka Sokak” adlı öyküsünde fakir ve kimsesi olmayan bir kadının “arka sokak” diye nitelendirilen bir yerde yaptığı doğum ve bu doğumun gerçekleşmesi için mahalle kadınlarının verdiği uğraş anlatılır. Bu hikâye bir yardımlaşma şenliğidir. Mahalle kadınları dört yaşındaki kızından başka hiç

kimsesi olmayan ve sokakta doğum sancıları tutan, yardıma muhtaç kimsesiz kadına el uzatır. Kimisi bez, gömlek, fanila kimisi de çamaşır, çorap, para yardımında bulunarak bir dayanışma örneği sergiler. Bu dayanışma, bir insanlık sınavı örneğidir. Beklenen doğum gerçekleşir ve mahalleli “nur topu gibi bir oğlan çocuğunun” kucağa alınmasıyla sevinç gözyaşlarına boğulur.

“Süpürgeci” adlı öyküde ise hikâye kahramanı, belediye temizlik işlerinde çalışan bir süpürgecidir. İnsan sevgisinin olumlu bir örneğinin işlendiği bu öyküde hikâye kahramanı temizlik işçisi, işi başındayken asfaltı temizlediği sırada bir taksi şoförünün kendisine çarpmasıyla hastanelik olur. Kaza sonrası taksicinin şu sözleri süpürgecinin hafızasına kazınır.

“...iki saat olmadı arabayı tamirden çıkaralı be yahu! Anam avradım olsun siftahım yok daha. Çoluk çocuk evde ekmek bekliyor. Borç desen gırtlakta. Ne yapacağım ben şimdi”(Grev, s.81)

Temizlik işçisi hastanede acı çekmekte olmasına rağmen kendisini değil taksi şoförünün durumunun ne olacağını düşünür ve içten içe adamın ailesinin düşeceği durumlar için üzülür ve ağlar. “Mapise de atmışlar mıydı acaba? Mapise attılarsa çoluğu çocuğu ne yapardı? (Grev, s.81)

“İstidacı⁷⁴” adlı öyküde hikâye kahramanı bir dilekçecidir. Öyküde “ufacık yüzü, içleri daima gülen mavi gözleri, kırpık bıyığı, düşmüş omuzlarıyla sakın bir adamcağızdı.”(Grev, s.249) şeklinde tanıtilan istidacının kendisine dilekçe yazdırmak için gelen sıkıntılı bir çiftte yaklaşımı, onlara yardım etme çabası hikâyede dikkat çeker. Türkçeyi çok iyi bilmeyen çiftin dilekçe yazdırmak istemelerinin nedeni uğradıkları haksızlığa çözüm bulma arzusudur. Çünkü adam, fabrikada geçirdiği bir iş kazası sonucu elini makineye kaptırır. Sıkıntılı günler geçiren çift, bu iş kazasını işverenin “dikkatsizlik” sayması sonucu tazminat alamazlar ve durumun düzelmesi için istidacıya başvururlar. Dürüst ve yardımsever biri olan istidacı, çiftin acınası haline şahit olur. Onlara yaşadıkları sıkıntıları çok iyi anlatan, nitelikli bir dilekçe yazar ve haklarını sonuna kadar aramalarını sıkı sıkıya tembih eder.

⁷⁴ İstidacı dilekçeci anlamına gelmektedir.

“Alın bunu derhal savcılığa gidin. Ben içine ne istediğinizi fazlasıyla yazdım. Arayın hakkınızı. Nasıl vermezlermiş? Ben her gün buradayım. Neticeyi bana bildirin.”(Grev, s.251)

İyi yürekli istidacı, sıkıntılı çiftin dilekçesini yazmakla beraber onlardan dilekçe ücretini de almaz. “Ben para istemem, gideceğinin yerde kayıt için filan lazım olur.”(Grev, s.252) cümlesi istidacının merhametini ortaya koyar. Bu öyküde vurgulanması gereken bir husus da Orhan Kemal’in küçük insanların yaşam koşulları içinde bilinçlendiğidir. Ahmet Oktay’a göre “bilinçli doğmaz Orhan Kemal’in kişileri, somut koşullar içinde bilinçlenirler.”⁷⁵

“Elli Kuruş” adlı öykü, iş hayatına atılmış gazete satıcılığı yapan bir çocuğun dürüstlüğünü anlatır. Hikâyede kara, yağmura, ayaza kafa tutan; canlı, pırıl pırıl, yaşam dolu sesiyle dikkat çeken çocuk, gazete satarak kendisinin ve kardeşinin eğitimini karşılamaya çalışan biridir. Bir ahlak örneği olarak karşımıza çıkan çocuk, annesinin babası tarafından terk edilmesi üzerine iş hayatına atılmak zorunda kalır. Çocuğun “Okumak istiyorum ağabey. İlki, sonra ortayı daha sonra da liseyi bitireceğim. Liseyi belki de yatılı sınavını kazanıp parasız okurum. Ama mutlaka okuyacağım.”(Önce Ekmek, s.74) şeklindeki cümleleri içinde bulunduğu durumdan tamamlayacağı eğitimi sayesinde kurtulacağına inandığının göstergesidir. Çocuk, tamamlamağı arzu ettiği eğitimi sadece kendisi için istemez. Çocuğun bütün zorluklara rağmen eğitimi sürdürme çabasının altında insanlara yardım etme arzusu yatmaktadır.

Çocuğun “Doktor olacağım ağabey! Bizim mahalledeki kör, topal, inmeli, sızılıları tedavi edeceğim hem de parasız!”(Önce Ekmek, s.76) şeklindeki cümleleri, onun iyi bir yüreğe sahip olduğunun kanıtıdır. Ayrıca bu öyküde dikkati çeken bir diğer husus da gazete satıcısı çocuğun ölüm döşeginde bile borcuna sadık kalmasıdır.

“On Beş Kuruş(On Lira)” adlı öyküde öykü kişisi, Çukurova’daki işini kaybetmiş çaresiz bir babadır. Çaresiz baba, umutlarını İstanbul’a bağlayarak üç çocuğunu ve karısını alıp babasından kalan son parayla İstanbul’a iş aramaya gider.

⁷⁵ Ahmet Oktay, “Orhan Kemal Üstüne”, *Dost*, c.22, sayı:69, 1970, s.7

Gelir gelmez iş aramaya koyulur. Fakat İstanbul'a geleli kırk gün olmasına rağmen iş bulamaz. Öyküde dikkat çeken önemli kişilerden biri adamın Kasımpaşa'da yaşayan arkadaşısıdır. Çünkü ailenin zor günlerinde onlara kapısını açan, zor anlarında onlara destek olan, maddi sıkıntıları olduğu halde bunu misafir ettikleri aileye belli etmeyen Kasımpaşalı arkadaş, önemli bazı değerlerin yitirilmediğini kanıtlar niteliktedir."O gece, ondan sonraki geceler keseye el sürdürmediler"(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.81) cümlesi öyküde yardımseverlik ve sevgi gibi evrensel temaların varlığını özetler mahiyettedir.

"Fare" adlı öyküde Jilet Nuri adlı kişinin kapana yakalanan farenin öldürülmemesi için verdiği mücadele anlatılır. Jilet Nuri'nin istifçinin kilerinde kapana yakalanan küçük farenin köylü tarafından öldürülmemesi için söylemediği istediği şu sözler "...bakın nasıl tir tir titiyor! Gözlerinin cam berraklığındaki korkuyu görün. Bir canlı o da. Sizin benim gibi. Her canlı gibi yiyecek, içecek, yatıp uyuyacak. Tabiat ona bu hakkı vermiş! Bırakın, salıverin, azat edin. Varsın kaçıp gitsin."(Kırmızı Küpeler, s.148) onun nasıl merhametli biri olduğunu kanıtlar. Jilet Nuri, bir canlının öldürülmemesi gerektiğini, farenin de karnını doyurma çabasında olduğunu dile getirir. Bütün gayesi farenin yaşam hakkının elinden alınmamasıdır. Bu nedenle fareyi kurtarmak için can atar ve hayvancağızın kaçıp kurtulmasını arzu eder. Çünkü köylüler karşısında fareyi kurtarmaya cesaret edemez.

"Yaşlı Kadın" adlı öyküde hikâye kahramanı yaşlı kadın ufak tefek biridir. Gözlerinin çevresi mosmor olan kadın, kırış kırış teniyle çok bitkin görünmektedir. Yaşlı kadının oğlu annesinin dışında kayınvalidesine, kayınbabasına, karısına ve çocuklarına da bakmaktadır. Yaşlı kadın oğlundan dayak yemesine rağmen oğluna karşı oldukça ilgili ve sevgi doludur. Hatta 80 yaşındaki yaşlı kadın gidecek yeri olmamasına rağmen "Benim yüküm eksilir bari yavrumun omzundan"(Kırmızı Küpeler, s.206) düşüncesiyle evden ayrılır. Yaşlı kadının tek düşündüğü oğluna yük olmayıp onun sıkıntısını bir nebze de olsa hafifletmektir.

"Bestami Efendi" adlı öyküde hikâye kahramanı Bestami Efendi, nüfus memurluğundan emekli olmuş biridir. Emekli Bestami Efendi, eşi Hürmüz Hanım'dan çok korkar. Çünkü Hürmüz Hanım, Bestami Efendi'ye adeta kan kusturur. Bestami Efendi'nin "otuz altı yıllık ömür törpüsü"(Kırmızı Küpeler, s.276)

olarak nitelendirdiği Hürmüz Hanım'ın ölümü üzerine Bestami Efendi rahata kavuşur. Yapmak istediği fakat eşinin korkusundan dolayı yapamadığı her şeyi yapar. Yapmaktan zevk aldığı en önemli şey torunu Nursen'le "Komşu komşu"luk (s.277) oynamaktır. Bestami Efendi, 6 yaşında olan torunu Nursel'le çok iyi anlaşır. İlerleyen yaşına aldırış etmeden torununu mutlu etmeye çalışır. Torununu mutlu etmek için gösterdiği çaba öyküde dikkat çekicidir.

2.9. Aşk ve Sevgileriyle Küçük İnsan

Sevgi, insan duyguları arasında en derin ve en köklü olanıdır. İnsanî bir duygu olarak sevgi; sevenin sevdiğine karşı beslediği duygu ve sıcaklıktır. Sevginin bulunduğu yerde neşe, mutluluk, huzur, başarı ve verimlilik vardır.

Orhan Kemal'in hayatında "ekmek kavgası" ve "aşk" iç içedir. Bu nedenle hikâyelerinde bu durumun yansımaları görürüz. Bunun yanı sıra insan sevgisine ve bireysel aşka hikâyelerde sık sık yer verilir. Aşk temasının işlendiği öykülerde toplum sorunlarına da değinildiği dikkat çeker. Aşk, günlük hayatın ekonomik çarkında ezilen ve birtakım çıkmazlar içinde olan küçük insanın, sorunlarından bir nebze uzaklaşabilmek için sığındığı önemli bir limandır. Ayrıca sevgi, hapishanede bir gereksinimdir.

Aşk, seveda, bağlılık konuları öykülerde sıkça yer verilen konuların başında gelir. İşlenen aşklar gerçekçidir, kurgusal izlenimi yaratmaz.

Hatice Ocak'ın ifade ettiği gibi "çocuk doğurup yetiştirmenin sorumluluğundan doğan riyasız sevgi, fedakârlık ve yardım duygusu gibi insanca niteliklere sahip olan anne motifiyle Orhan Kemal'in hikâyelerinde çok sık karşılaşırız."⁷⁶

"Bir Kadın" adlı öyküde sevgilisi uğruna çırçır fabrikalarında işçilik yapan, her türlü dayağa ve kötülüğe katlanan bir kadının hayatı anlatılır. Sevgisi nedeniyle

⁷⁶ Hatice Ocak, *Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Kadın Motifi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2015, s.61

genç yaşta kötü yola düşen, zorlu günler sonunda bir ırgatla karşılaşan ve onu kurtuluşu olarak gören bir kadının öyküsüdür. Ahlaki yönden problemlili olan bu kadın 16 yaşında kız yüzlü bir oğlanın peşine takılıp Çukurova'ya iner. Kadın, çevresindeki insanların “Kız bu kopuğa güven olmaz, seni işletir, elinde avucundakileri kumara verir, bir gün seni yüzüstü bırakır.” (Ekmek Kavgası, s.53) demesine rağmen peşine takılıp geldiği sevdiğinden vazgeçmez. Bunun yanı sıra kadının “O yesin, isterse ciğerimi söküp yesin, kanım helal ona!” (Ekmek Kavgası, s.53) şeklindeki cümleleri de yakışıklı gence duyduğu aşkı ifade eder. Kadın, ihanete uğrar, terk edilir; fakat buna rağmen sevdiği adama büyük bir aşkla bağlıdır. Kadın, sevdiği adamın onu bırakıp gitmesine rağmen aşkı için vazgeçmez ve onu aramaya koyulur. Bu uğurda ahlaksızca işler içinde bulunur.

“Çocuk Ali” adlı öyküde, Ali on iki yaşında, tarla sürüp ev geçindirmeye çalışan ve annesi Dul Ayşe'den başka kimsesi olmayan bir çocuktur. Öyküde Ali ve Ayşe'nin yaşadıkları maddi sıkıntılar bazı kesimlerin işine yarar. Çünkü Ali, annesi Ayşe'nin eline birkaç kuruş geçsin diye korucularla sözbirliği yapar ve ilgisi olmayan bir suçu üstlenir. Ayşe, alacağı birkaç kuruşa karşılık on iki yaşındaki oğlu Ali'nin işlemediği bir suçtan- orman yangını- ceza alıp mahkûm olmasına göz yumar. Daha on iki yaşında olmasına rağmen annesine duyduğu sevgi ve bağlılık onu mahkûm sıfatı almaya sürükler. Ali, hapisanede gariban annesini sık sık düşünür ve hüznü boğulur. Annesinin ve geçim kaynakları olan mısır tarlasının sahipsiz kaldığını düşünmek yüreğinin sızlamasına neden olur. “Fıkâa anacım ne yapaa acep?”(Ekmek Kavgası, s.110) ifadesi Ali'nin annesine duyduğu sevgi ile yaşadığı çaresizliği yansıtır. Ali'nin işlemediği bir suçu kabullenişinin altında maddi imkânsızlıklar ve annesine duyduğu sevgi, bağlılık yatmaktadır.

“Celfin Eti (Piliç Eti)” adlı öyküde hasta olan ve bundan dolayı yataklara düşen bir eş ve hasta eşine büyük bir itina ile bakan vefakâr bir hanım ile karşılaşırız. Hasta babanın umudu, komşusunun göndereceğini zannettiği piliç kızartmasıdır ve bu durum öyküye konu olur. Hasta adam, komşusunun piliç kızartması göndermesini umut ettiği gibi iyileşip eskisi gibi para kazanabileceği günlerin geleceğini de umut etmektedir. Hasta baba eşine minnettardır ve bunu sıkça dile getirir:“Avrat, Allah razı olsun senden Allah seni iki cihanda aziz etsin. Beni bu perişan halimde

bırakmadın. Taş diye tuttuğunu altın etsin Allah...”(Sarhoşlar, s.38) Eşine büyük bir sevgiyle bağlı olan kadın, hasta eşi için ne yapacağını şaşırmıştır, çaresizlik içindedir. Eşinin iyileşmesi için komşulardan duyduğu her şeyi uygular, çünkü eşine büyük bir sevgiyle bağlıdır. Kadının, eşinin iyi dilekleri sonrası söylediği şu cümleler kocasına duyduğu aşkın sonucudur.

“Sen iyi ol. Sen iyi olmadıktan sonra altını da kendinin olsun, gümüşü de... Sen iyi ol yeterki... Benim altınım da sensin, gümüşüm de...”(Sarhoşlar, s.38)

“Duvarcı Celal” adlı öykü, on dokuz yaşındaki Şadiye ve ondan yaşça büyük kocası boyacı Celal’in sıkıntılı geçen evliliklerini, Şadiye’nin sadakatsizliğini ve aldatıldığını bilmesine rağmen eşinden vazgeçemeyen Celal’in sonsuz aşkını anlatan bir öyküdür.

Eşinden ve yaşadığı hayattan memnun olmadığını sık sık dile getiren Şadiye, memnuniyetsizliğinin nedeni olarak eşinin kırk beş yaşında olmasını ve cinsel yaşamlarındaki sorunları gösterir ve bu durumu mahallenin ortasında bağıra çağıra dile getirip Celal’i aşağılar. Bir erkeğin zoruna gidebilecek her türlü şeyi duyan Celal, güçsüzlüğünün herkese ilan edilmesine rağmen, eşinin kendisini genç delikanlılarla aldatmasını görmezden gelir ve Şadiye’ye duyduğu aşk, onu eşini cezalandırmaktan alıkoyar. Bu durum tutkulu âşığı, çaresizliğin içine sürükler.

Karısını ne bırakabilen ne de kıyıp öldürebilen Celal, eşine hissettiği büyük aşktan dolayı büyük bir çıkmaza girer. Eşinin sadakatsizliğine çok üzülen çaresiz adam, eşi olmadan yaşayamayacağını bildiği için ondan vazgeçmez.

“Neyleyeyim onun erkekliğini! Gırtlığıma kadar altına, elmasa gark etse ki ne kıymeti var?”(Çamaşıcının Kızı, s. 114) düşüncesinde olan eşinin başkasıyla beraber olmasını engellemek için ona sürekli yalvaran, öğütler veren Celal, eşinin ziyan edileceğinin korkusunu yaşar. Bu korkusunun temelinde eşine duyduğu sevgi ve bağlılık yatar.

“Vuramıyorum, kıyamıyorum sana elimde değil. Vazgeç bu pis işten. Sonu yok bunun.”(Çamaşıcının Kızı, s.114)

Eşini boşayamayan Duvarcı Celal, karısına bir türlü söz geçiremez, etrafta konuşulanlara dayanamayan Celal, kendini öldürmeye kalkışır fakat onu da beceremez. Öykü çaresiz ve âşık bir adamın yaşadığı ikilemi gözler önüne serer.

“Çöpçü” adlı öyküde temizlik işçisi olan Halo’nun atı Gümüş’e duyduğu sevgi ve bağlılığa şahit oluruz. Öyküde, on yıldır çalıştığı mahalle çöpçülüğü işinden çıkarılan Halo’nun yeniden eski işine dönme umuduna, bu konudaki duygu ve düşüncelerine yer verilir. İşini severek yapan bir temizlik işçisi olarak nitelenen Halo’nun Boluluya gösterilen iltimas nedeniyle işinden olması ve çok sevdiği Gümüş adlı atından uzak kalması sonucu yaşadığı acı öykünün konusunu oluşturur.

Geçimini yıllardır çöpçülük yaparak sağlayan Halo’yu işini kaybetmesinin yanı sıra en çok üzen husus kendisinin yetiştirdiği ve çok sevdiği atı Gümüş’ten ayrı kalacak olmasıdır. İşe alınan Bolulunun temizlik yapamayacağını ve çok sevdiği atı Gümüş’e iyi bakamayacağını düşünür.

“ ‘Gümüş, adam gibiydi.’ diye başını salladı. ‘Dur derdim dururdu, deh derdin yürürdü. Gümüş adam gibiydi. Laftan anlardı. Gümüş deyince döner bakardı. Gümüş ağlardı, inlerdi, gülerdi. Vay yavrum vay!’ ”(Çamaşırcının Kızı, s.127) düşüncesinde olan Halo, doğumuna şahit olduğu ve büyük bir sevgiyle büyüttüğü atına Bolulunun zarar verebileceği korkusunu yaşar. Bu korkunun temelinde hayvan dostuna duyduğu sevgi yatar.

Halo, ona alışan ve onu seven mahallelinin onu yalnız bırakmayacağını ve belediyeye itiraz edeceğini, onun işine dönmesi için uğraşacaklarını düşünür. Fakat mahallenin onun arkasında duracağı umudu, öykünün sonunda yerini hüsrana bırakır, çünkü hiç kimse bu hususta bir çaba göstermez.

“Can Sıkıntısı” adlı öyküde yazar, diğer hikâyelerinden farklı olarak, yoksul ama mutlu bir aile tablosu çizer. Fethiye, altı çocuğuna ve eşi dokumacı Sami’ye büyük bir sevgiyle bağlı bir annedir. Öykü kahramanları Sami ve Fethiye, altı erkek çocuklarıyla çektikleri maddi sıkıntılara rağmen çok mutludurlar. Bir dokumacı ustası olan Sami, eşi Fethiye’ye büyük bir aşkla bağlıdır. Sami ve Fethiye’nin birbirlerine duydukları sevgi ve bağlılık onların çocuklarıyla olan iletişimine ve ev

huzuruna da olumlu bir şekilde yansır. Anne Fethiye “evimin radyoları”(s.63) olarak nitelendirdiği çocuklarına olan düşkünlüğüyle öyküde dikkat çeker.

“Gözlerini tekrar çocuklarına çevirdi, baktı, baktı... Bakarken heyecanlanıyordu. Birden kendini tutamadı, açık pencere önünde bıcırdayıp duran oğlanların dördünü birden kucaklamak istercesine kollarını açtı. Birini bırakıp birini öpüyor, öperken kendinden geçiyor, gözleri hazla yumuluyordu. Öyle hayat dolu, öyle kudretli bir şeydi ki bu.”(Grev, s.63)

Dokumacı Salih, maddi sıkıntıları olmasına rağmen büyük bir sevgiyle bağlı olduğu eşi Fethiye’ye küçük sürprizler - eşi evde olmadığında mutfağa koşup yemeği ve sofrayı hazırlamak - yapar. Fethiye’nin neşeli ailesinin yanı sıra bir mutluluk kaynağı da kendisine yapılan bu küçük sürprizleridir.

“Balon” adlı öyküde hikâye kahramanlarından Leman, eşi Yazar Nusret’e büyük bir aşkla bağlıdır. “Kıvırcık, siyah saçlı, uzun siyah kirpikli, kara gözleri ışıltılı kocasını çok sempatik buluyor, seviyordu. “(Grev, s.136) Leman’ın kocası Nusret’e duyduğu aşk, beraberinde kıskançlığı da getirir. Leman, eşini iş arkadaşı Sevim’den kıskanır.

Orhan Kemal’in pek çok hikâyesinde kadın, eşinin en büyük destekçisidir, onun her daim yanındadır. Ayrıca kadın, eşini sıkıntılı günlerinde terk etmez. Tam tersine verilen ekmek mücadelesinde ona yardımcı olur. Bu durumu bu öyküde de görmekteyiz. Leman, yaşadıkları sıkıntılara rağmen eşi Nusret’ ten vazgeçmez, ona destek olur ve eşine duyduğu sevgide hiçbir eksilme olmaz.”Evet, her şeye rağmen seviyordu Nusret’i”(Grev, s.135)

“Yandan Çarklı” adlı öyküde tüm yoksulluklarına rağmen 15 kişilik bir ailenin yine de sevinçli ve yarından umutlu olabileceği ifade edilir. Rahmetli olan ilk karısından dokuz, ikinci karısından dört toplam 13 çocuğu olan ufak tefek görünüşlü sıvacı, yaşadığı sıkıntılara rağmen beslemek zorunda olduğu kendisi dâhil 15 boğaza rağmen çevreye saçtığı neşesiyle hayat felsefesiyle öyküde dikkat çeker. Yandan Çarklı lakaplı sıvacı ustası babanın evlatlarıyla olan iletişimi, evlatlarına duyduğu sevgi-bağlılık öyküye konu olmuştur. “Viran yuvamın bülbülleri”(Grev, s.241) olarak nitelendirdiği çocuklarına çok ilgilidir. Yandan Çarklı lakaplı babanın “Ben

onlardan bir tekinin bile tırnağının taşa değmesini istemem”(Grev, s.241) şeklindeki ifadesinden anlaşılacağı üzere sevgi ve bağlılık öyküde hâkimdir.

Yağmur Yüklü Bulutlar adlı öykü kitabının “936” adlı öyküsünde İşçi Hasan, işini kaybetme pahasına çok sevdiği, büyük bir aşkla bağlı olduğu İşçi Feride’den vazgeçmez.

“Dilekçe” adlı öyküde ise otuz yaşlarındaki Fatma, yeni evlendiği kocasına büyük bir tutkuyla âşıktır. Kocasının, onun paralarını çalmasına rağmen kocasına duyduğu sevgide bir değişiklik olmaz.

“Kel Tahir” adlı öyküde, Kel Tahir’in on üç yaşındaki Cennet’e duyduğu aşk derinlemesine anlatılır. Bu karşılıksız bir aşkın hikâyesidir. Kel Tahir, bir fabrika işçisidir ve fabrikada işçi olan Cennet’e büyük bir aşk beslemektedir. Gözü ondan başkasını görmez. “...nerde, ne iş görürse görsün, gözlerini Cennet’ten ayırmazdı. Cennet, yalnız Cennet!”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.214) Kel Tahir, bu zaafından dolayı işlerini aksattığı için işinden olur. Fakat bu olumsuzluk bile Cennet’e duyduğu sevgide bir eksikliğe neden olmaz. Uykusuz geceler birbirini kovalar. “Çoğu geceler Cennet’in evi civarında sigara üstüne sigara içerek dolaşır, ah çekerdi.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.215) Cennet ise Kel Tahir’in kendisine duyduğu aşktan hoşnut değildir. Hatta Kel Tahir’in adını nefretle anar.

Kırmızı Küpeler adlı öykü kitabının “İnci’nin Maceraları” adlı öyküsü İnci’nin yaşadıklarını, düşüncelerini, hislerini anlatır. İnci 6 yaşlarında bir çocuktur. Babası cezaevindedir. Bundan dolayı annesine daha düşkündür. İnci’nin annesine ve arkadaşı Berin’e duyduğu sevgi öyküde vurgulanır. İnci, babası hapisneden çıktıktan sonra annesi ve arkadaşı Berin’le daha az zaman geçirmeye başlar. Çünkü büyük bir tutkuyla bağlı olduğu annesi sürekli babasıyla ilgilenmektedir. İnci, annesini babasıyla paylaşmak zorunda kalır. Kocasını özleyen kadın – İnci’nin düşüncesine göre – kocasını kızına tercih etmektedir. Ayrıca, arkadaşı Berin’le de babası izin vermediği için görüşemez. İnci babasını, çok sevdiği insanlarla –annesi ve arkadaşı Berin – kendisi arasında bir engel olarak görür. Çocuk psikolojisinin ustaca yansıtıldığı bu öyküde sevilmediğini düşünen çocuk, sevgi için türlü oyunlara başvurur.

“Yürü Ya Kulum” adlı öyküde fakir bir köylü olan ve boyunun uzunluğu nedeniyle köyde “kavak” lakabı verilen Halil’in talihi nedeniyle zengin oluşu anlatılır. Halil’in zaten fakir olan babası ölünce onlara fazla bir şey kalmaz. Annesi yaşadığı hayattan bezer ve kurtuluşu şehre gitmekte görür. Çaresiz kadın, oğlunu mutlu etmek ve zorlu köy hayatından kurtulmak için şehre gitmek ister. Halil bu noktada olgun bir çocuk olarak karşımıza çıkar ve annesine şehre gitme konusunda destek olur. Erken yaşta babasını kaybeden çocuk, hayatla mücadele etmek zorunda olduğunu bilir ve yokluk nedeniyle annesiyle köyden göç edip fabrikatör bir pamuk tüccarının yanında gündelik işe başlar. Ağa, Kavak Halil’in dürüst olup olmadığını yaptığı çeşitli oyunlarla sınar. Halil’in çok dürüst, harama el uzatmayan bir çalışan olduğuna karar verir. Kavak Halil, kendine el uzatan ağaya çok bağlıdır. Ağanın bir dediğini iki etmez. Ağaya büyük bir sevgi ve hürmet duyar. Halil’in ağaya duyduğu sevginin temelinde minnet duygusu yatmaktadır. Ağa da bu saf ve temiz köylü delikanlısının ağasını çok sevdiğini bilmektedir.

“Rüya” isimli öyküye konu olan aşk, hikâye kahramanı Ayten’in Atom Erol’a duyduğu aşktır. Bu aşktan dolayı Ayten sürekli rüyasında Atom Erol’u görür. “Ayten’in rüyasına sarı kıvrır kıvrır saçları, yeşil gözleri ile aşık olduğu adam Atom Erol girmişti.”(Kırmızı Küpeler, s.139) ibaresi Ayten’ in Atom Erol’a duyduğu aşkı ve onunla birlikte olma arzusunu ifade eder.

“Kuduz” adlı öyküde orta halli bir ailenin yaşantısı anlatılır. Bu öyküde beş yaşındaki oğullarının evdeki kedi tarafından tırmalanması sonucu kuduz olabileceği endişesi ve korkusunu yaşayan bir anne ve babayı görürüz. Oğullarına büyük bir sevgi besleyen anne ve baba çocuklarının kuduz olabileceği korkusunu çok yoğun yaşarlar. Çünkü evlat sevgisi, içinde korku ve özlemi barındıran eşsiz ve derin bir sevgidir. Öyküde geçen “ çocuğunu seven, çocuğunun üstüne titreyen bir ana nelere kadir değildi?”(Oyuncu Kadın, s.203) cümlesi bu eşsiz sevgiyi, bağlılığı özetler niteliktedir.

“Eczanedeki Kız” adlı öyküde sapsarı kıvrır kıvrır saçlarıyla çevresi tarafından çok beğenilen ve bir eczane kalfası olan genç kız, pek çok talibi olmasına rağmen hepsini reddeder. Çünkü o, iri mavi gözleriyle dikkat çeken Feridun’a büyük bir tutkuyla âşıktır. Feridun işsiz güçsüz bir gençtir ve Kahveci Hasan’a da borcu vardır.

Eczanedeki kız sevgilisinin borcunu ödenmek için büyük bir çaba sarf eder. Fedakâr tavırlarıyla ön plana çıkan genç kız, Feridun tarafından darp edilir. Şiddete maruz kalmasına rağmen genç kız, Feridun'a olan sevgisinden hiçbir şey kaybetmez.

2.10.Küçük İnsanın Toplumsal Değişimi

Öykülerde küçük insanların toplumsal değişimine de şahit oluruz. Bu konu öykülerde yoğun olarak işlenir.

“Mahalle Bekçisi Ali” adlı öyküde Ali, bir fabrikanın işe yaramaz diye çıkardığı işçiyi, devletin fabrikanın da içinde bulunduğu mahalleye bekçi olarak görevlendirdiğini anlatan bir hikâyenin başkahramanıdır.

Ali, itilip kakıldığı, değer görmediği iplikhane masuracılığı işinden sağlık problemi nedeniyle “Zafiyet! Dolayısıyla işe tahammül edemez.”(Ekmek Kavgası, s.12) raporu verilmesi üzerine çıkartılır. Bu olumsuz olay sonrası sevindirici bir durum yaşanır ve Ali, mahalleye bekçi olur. Öyküde Ali'nin mahalle bekçisi olması ve geçirdiği sosyal değişim anlatılır. Ali, önceki işinde “dışlanmışlık” duygusunu sıkça yaşar. Bu duygu yerini yeni işinde “değer görme” ye bırakır. “Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, ‘alt tarafı iki paralık amele’ gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet verecekti.”(Ekmek Kavgası, s.13)

“Bir İnsan” adlı öyküde ise iyi şartlar içinde büyümüş ve babası avukat olan bir gencin sosyal değişimi anlatılır. Bu öykü bir avukat oğlunun işsizliğini, hayat kavgasını anlatır. Öykü kahramanı, babasının avukat olması sebebiyle sorunsuz günler geçirir. Rahat yaşam gencin çevresine karşı “alaycı” olmasına neden olur. Babasının ölümüyle rahat yaşam yerini sefaletle bırakır. Maddi sıkıntılar ve beraberinde getirdiği çaresizlik baş gösterir. Genç adam elinde kalan son emlağı da kaybeder. İşe yarar hiçbir vafa sahip olmayan adam, çaresizce iş aramaya koyulur. “...arzuhalcilik elimden gelmez, hesap işlerinden anlamam, hamallık yapamam, kuvvetim kafi değil, hiçbir sanatım yok... Bana bir iş!”(Ekmek Kavgası, s.40) cümleleri genç adamın geçirdiği değişimi özetler niteliktedir.

“Büyücü” adlı öyküde işsiz kalan kişi büyücülük yaparak geçinmeyi dener. Geçici olarak başvurduğu bu yola onu iten yoksulluktur. İsmail posta seyyarlığı işinden rahmetli sorgu yargıcı babasından sık sık övündüğü için kovulan bir hikâye kahramanıdır. İsmail, işini kaybetmesinden dolayı büyük bir çıkmazın içine girer. Bu kaybediş onu çareler aramaya iter. İsmail, işine tekrar kavuşmak için verdiği savaşı kaybeder ve kendisini içkiye verir. Zamanının çoğunu meyhanelerde geçirmeye başlayan İsmail, yeni kazanç kapıları aramaya koyulur. İsmail’in yeni kazanç kapısı “fal bakıp, muska yazmaktır”. İş ilerletmek için medrese kökenli bir arkadaşından Arap harfli bir kitap alır. Bu kitabın sırlar içerdiğine önce kendisini sonra da çevresindekileri inandırır. Yavaş yavaş işini büyüten İsmail, her hastalığa her sıkıntıya muska yazmaya başlar.

“Kıyı mahallelerden bir oda kirilayıp yerleşti. Artık gelsin ağırlılar, başı dönenler, sızılılar, saralılar, çocuğu olmayanlar, koca bulamamış evde kalmışlar, damadının ağzını dilini bağlamak için eşek dili yazdırırlar, geceleri altına işeyenler...”

“Bir muska yazıyor kardeş, öyle bir muska yazıyor ki kısır karılar bile ikiz doğuruyor!”(Ekmek Kavgası, s.115)

Muska yazdıkça paralar oluk gibi akar, ünü çevreye yayılır. İsmail, muska yazmaktan başını kaldıramaz hale gelir. Bu suç teşkil eden işleri ilerleten İsmail, polise yakalanmaktan son anda kurtulur. Öyküde İsmail’in geçirdiği sosyal değişim anlatılır.

Sarhoşlar adlı öykü kitabının “İş (Burhan Bey-Asilzade)” adlı öyküsünde Burhan Bey adlı öykü kahramanının geçirdiği değişim anlatılır. Fakir öğrencilerle alay eden, onları yanına yaklaştırmayan Burhan Bey, bir gün onların durumuna düşebileceğini hiç düşünmez. Pislik, yokluk ve sefaletten nefret ettiğini dile getiren Burhan Bey’in mal varlığı “hazıra dağ dayanmaz” atasözünü haklı çıkarır şekilde tükenir ve Burhan Bey de beğenmediği o küçük, fakir insanlardan biri olur.

“Nurettin Şadan Bey” adlı öyküde Nurettin Şadan isimli adam “savcı ya da ağırceza reisi gibi giyinen”(Grev, s.19) bir mahkûmdur. Tertemiz iskarpinleri ve siyah fötr şapkası ile diğer mahkûmların dikkatini çeker. Memleketin eşrafından

birinin oğlu olduğunu ve tahsilini Almanya’da yaptığını söyleyen Nurettin Şadan Bey’in hapisshanede geçirdiği değişime öyküde şahit oluruz.

Nurettin Şadan Bey, “Türklüğe hakaret” suçundan- kendisine sorarsanız böyle bir suç işlememiştir, tamamen iftiradır - dolayı mahkûm edilir. Tahsilini Almanya’da tamamlayan ve bir hukuk doktoru olan Nurettin Şadan, hapisshane şartlarına alışkın değildir. Hapisshane yetkililerinden özel bir istekte bulunur. Bu istek; kendine özel, yetişme tarzına uygun, rahat edebileceği bir yer tahsis edilmesidir. Bu isteğinin gerçekleştirilmeyeceğine kanaat getirince hapisshanenin revirinde kendisine bir yatak verilmesini teklif eder. Nurettin Şadan Bey, aldığı eğitimden, bir asilzade(!) oluşundan dolayı diğer mahkûmlarla beraber kalmaması gerektiğini düşünür. Bu gerekliliği defalarca hapisshanenin bütün yetkililerine aktarır.

Nürettin Şadan Bey’le hapisshane müdürü arasında geçen şu konuşma dikkat çekicidir:

“Pekala, müdür bey... dedi, ilm-ü irfanıyla herke elini öptürmüş bir zatın tahsilini Almanya’da ikmal etmiş oğluyla ayak takımı... efendim?

-Biz, dedi, mahkûmlarımız arasına kalite farkı gözetmeyiz.

-Ya? Demek Hello Cello’yla ben müsaviyim.

Müdür Bey başını kaldırmaksızın –Evet... dedi.” (Grev, s.30)

Nurettin Şadan Bey’in bütün uğraşları sonuç vermez, hapisshane yetkililerinin hiçbirinden beklediği, onu mutlu edecek cevabı alamaz. Bunun üzerine beğenmediği mahkûmlarla birlikte kalmaya başlar. Bunu kabullenemeyen Nurettin Şadan Bey, revir doktoruyla da kavga edip ona hakaretlerde bulunur. “Sizin gibileri cebimde leblebi diye taşımağa tenezzül etmem beni cife herifler!”(Grev, s.32) Doktorun Şadan Bey’i, müdüre ve savcıya şikâyeti üzerine aklı başına gelen Şadan Bey, ele ayağa sarılıp yalvaracak duruma gelir. Bütün yetkililerin önünde diz çöker, el öper ve yalvarır. El öpmenin haysiyetsizce bir şey olduğunu düşünen, bir asilzade olduğunu sürekli dile getiren Şadan Bey’in el öper, diz çöker hale gelmesi geçirdiği değişikliği vurgular niteliktedir.

Yağmur Yüklü Bulutlar adlı öykü kitabının “Simit” adlı öyküsünde öykü kahramanı önceki maddi problemleri hayatının aksine iyi bir hayat yaşamaya başlayan biridir. Öyküde maddi sıkıntılarını aşan bu adamın değişimi anlatılır. Adam; önceki sıkıntılı yaşam şeklini, maddi problemleri devam eden arkadaşlarını unutup yeni hayatına çabucak adapte olur. Maddi sıkıntılar içinde olan, eski arkadaşlarını görmezden gelir. Hatta onlarla geçirdiği zamanı “talihsizlik” olarak değerlendirir. Eğlence hayatına hızla atılan adam, yeni arkadaşlar edinir. Oturduğu masada başkasına hesap ödetmeyi saygısızlık sayar ve buna asla izin vermez. Zaman hızla akar, bol keseden harcanan paralar suyunu çeker. Öykü sonunda adam, bir simide muhtaç olacak duruma gelir.

“Üzüntü” adlı öyküde, Nazmi Dinç, 1938’lerde maddi imkânları olmayan biriyken daha sonraki zamanlarda ülkenin ileri gelen zenginlerinden biri olur. Öyküde, Nazmi Dinç’in sahip olduğu konum, yaşam tarzı, geçirdiği sosyal değişim gözler önüne serilir.

Kırmızı Kúpeler adlı öykü kitabının “Yürü Ya Kulum” adlı öyküsünde fakir bir köylü olan ve boyunun uzunluğu nedeniyle köyde “kavak” lakabı verilen Halil’in talihi nedeniyle zengin oluşu anlatılır. Halil’in zaten fakir olan babası ölünce onlara fazla bir şey kalmaz. Annesi yaşadığı hayattan bezer ve kurtuluşu şehre gitmekte görür. Çaresiz kadın, oğlunu mutlu etmek ve zorlu köy hayatından kurtulmak için şehre gitmek ister. Halil bu noktada olgun bir çocuk olarak karşımıza çıkar ve annesine şehre gitme konusunda destek olur.

Kavak Halil, yokluk nedeniyle annesiyle köyden göç edip fabrikatör bir pamuk tüccarının yanında gündelik işe başlar. Ağa, Kavak Halil’in dürüst olup olmadığını yaptığı çeşitli oyunlarla – kasayı açık bırakma- sınar. Halil’in çok dürüst, harama el uzatmayan bir çalışan olduğuna karar verir. Halil, kısa sürede ağanın sevgisini ve güvenini kazanır. Zaman geçtikçe, ağanın Halil’e duyduğu güven kat be kat artar. Ağanın parayla ilgili işlerini Halil yürütmeye başlar. Artık Halil, fabrikanın işlerinin pek çoğunda bulunur hale gelir. Fabrika işlerinin yanı sıra ağanın parti işlerini de yürütür. Bu yaşananlar sonucunda “Kavak Halil” gitmiş yerine “Kavakzade Halil Ağa” gelmiştir. Fiziksel özelliğiyle sosyal çevresinde kabul görmeyip alay edilen çocuk, ileride itibar gören, takdir edilen bir iş adamı

olabilmektedir. Bu durumu örnekleyen öyküde, Halil'in geçirdiği değişim anlatılmaktadır. Hikâyedeki bu değişim, “yürü ya kulum” sözünü açıklar.

“Yeni parti ezici bir çoğunlukla iktidarı aldı ve Kavakzâde Halil ağa da partinin gözdesi oluverdi. Artık gelsin banka kredileri, gitsin dış yardım fonundan krediler. Bu arada, Japonya'dan kocca bir de fabrika getirtip kurdurdu mu? Eh artık tadından yemezdi. İşler su gibi akıyor, taahhüt işleri birbirini kovalıyordu. Kavakzâde Halil ağa memleketin iş piyasasında bir yıldız gibi parlıyordu. ‘Hayatta muvaffak olmanın şartları’ üzerine konferanslar veriyordu. Ağzından her çıkan söz bir keramet gibi karşılanıyor, zarif stilolarla defterlere notlanıyor, ya da ‘Ağa hazretleri’nin hoşuna gitsin diye notlanırmış gibi gözüküyordu.” (Kırmızı Küpeler, s. 101)

“Eski Toprak” adlı öyküde öykü kahramanı, 70 yaşında, iyi giyinişli ve sert hareketleriyle hikâyede dikkat çeken biridir. Azametli duruşunun öyküde vurgulandığı adam, zamanında önemli mevkilerde görev yapmış emekli bir devlet memurudur. Gittiği istasyonda hürmet görmeyen adam, bu duruma çok üzülür. Yaşlı adam, “Memleketin en büyükleriyle gelip gittiği bu istasyon, bu garlarda şu ufak tefek memurlar nasıl yerlere kadar eğilir, hatırını nasıl dirhem dirhem sayarlardı da şimdi...”(Kırmızı Küpeler, s.229) cümlesiyle geçmişte gördüğü ve şimdi özlem duyduğu saygıyı ifade eder. Adam, yaşadığı değişime, görmesi gerekirken gösterilmeyen saygıya çok içerler. Yaşadığı değişimi “Devir değişti. Her şey değişen devirle gerilerde kaldı”(Kırmızı Küpeler, s.230) cümlesiyle büyük bir üzüntü içinde ifade eder. Mustafa Kemal Paşa'yla beraber çalıştığını, yemek yediğini belirten öykü kahramanı geçmişteki saygınlığını zamanla yitirir. Hikâyede yaşlı adamın, bu durumdan dolayı yaşadığı huzursuzluk anlatılır.

“Hemşerim” adlı öyküde, “Uyuşuk Hasan” olarak bilinen hikâyede kahramanının geçirdiği değişim anlatılır. Öyküde “Nerde o yirmi yıl önceki Uyuşuk Hasan, nerde bu. ...Kırk yamalı elbisesi içinde kara kuru, yarım pabuçlu sipsivri bir oğlan”(Kırmızı Küpeler, s.304) olarak tanıtılan Hasan'ın eski halinden eser yoktur. Uyuşuk Hasan gitmiş, onun yerine parmakları altın yüzüklerle dolu, ensesi kalın, göbekli iyi giyinişliyle dikkat çeken biri gelmiştir. Öyküde Hasan'ın geçirdiği değişim anlatılır.

2.11. Küçük İnsanın Eğlence Anlayışı

Eğlence, büyük sıkıntılarla boğuşan öykü kahramanlarının içinde buldukları olumsuzluklardan bir süreliğine de olsa kaçmaları sağlayan, kısa bir nefes molasıdır. Küçük insanların eğlence anlayışları onlara yaşadıklarını hatırlatan, onları mutlu eden davranışlar bütünüdür.

Grev adlı öykü kitabının “Harika Çocuk” adlı öyküsünde hayat kavgasında çocuğun da önemli bir yeri olduğuna değinilir. 12 yaşındaki Ayhan, fabrika işçisi bir çocuktur. Çocuk işçi Ayhan, annesi öldükten sonra kardeşlerine bakmak zorunda kaldığı için okulu 4. sınıfta bırakır ve çalışmaya başlar. Babanın etkisiz olduğu bu öyküde, çocuğun çalışmasının nedeni kendi harçlığını çıkarma ya da eve katkıda bulunma değil, başlı başına evi geçindirme eylemidir. Ayhan, yaşına rağmen olgun davranışlar sergiler. Bu olgunluğunun temelinde kardeşlerine bakmak zorunda olması ve küçük yaşına rağmen çalışıyor olması yatmaktadır. Ayhan’ın yaşantısının ve hayallerinin anlatıldığı bu öyküde dikkat çeken bir diğer husus Ayhan ve arkadaşı Ateş Ali’nin paydos zamanlarında oynadıkları oyundur. Ayhan, omzundaki yüke rağmen kendine eğlence fırsatı yaratır ve “çocuk” olmanın tadını çıkarır. İki yakın arkadaşın en büyük eğlencesi, molalarda çalıştıkları fabrikada cam misketlerle oynamaktır. Onları eğlendiren, mutlu anlar geçirmelerini sağlayan bir diğer eğlence de maça ve sinemaya gitmektir.

Yağmur Yüklü Bulutlar adlı öykü kitabının “Bey Baba” adlı öyküsünde seksen yaşındaki yaşlı adamın en büyük eğlencesi tavla oynamaktır. Yaşlı adamın, altmış senedir tavla oynadığı öyküde vurgulanır.

“Kel Tahir” adlı öyküde, hikâyeye konu olan Cennet, on üç yaşındadır ve olumsuz yaşam koşullarıyla mücadele içindedir. Küçük yaşına rağmen çalışmak zorunda olan Cennet, fabrikada süpürgecidir. Annesi, babası tarafında öldürülen Cennet, hapisanedeki babasına, felçli ninesine ve küçük kardeşlerine bakmak zorundadır. Çalışmasının temelinde de bu zorunluluk yatar. Ev işleriyle fabrika işlerini bir arada yürütmek zorunda olan Cennet’in tek eğlencesi, fabrikanın diğer işçi kızlarıyla oynadığı “beştaş” tır. “Ne sinema, ne de arkadaşlarıyla yarenlik. Tek eğlencesi, uzun paçalı kara şalvarının cebinden eksik etmediği beştaş”(Yağmur

Yüklü Bulutlar, s.213) Beştaş oynamak, onu mutlu eden tek şeydi, pek çok sıkıntısını unutturan, çocuk olduğunu hatırlatan bir andır. Cennet'in çocuk olduğunu hatırladığı tek zaman dilimi, öğle paydosudur. Her paydos vakti, Cennet'in ve en büyüğü on beş yaşlarında olan arkadaşlarının birlikte oynadıkları beştaş oyunu sırasında yaşadıkları heyecan ve mutluluk öyküde dikkat çeker:

“Yalnız Cennet değil, öteki kızlar da onun gibiydiler. Tamirhanenin yanındaki büyük mengenenin orda toplanılır, kara şalvarların ceplerinden taşlar çıkarılır, başlanırdı. Başlanınca da, dünya silinir, ne nişanlılar, hattâ ne de cicili bicili mendiller içinde kuru üzüm, leblebi, saç tokası yahut kırmızı taşlı bakır yüzük hediye eden sevgililer umursanır; gözler oyunda, heyecandan heyecana sürüklenilerek, oyun sırasının gelmesi beklenirdi.” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 213)

“Yılbaşı” adlı öyküde hikâye kahramanları yılbaşı gecesinin her günden farklı olmadığını dile getirir. Öyküde dikkat çeken eğlencelerden ilki tombala oynamaktır. Tombalaya radyo ve meyve tabakları eşlik eder.

Gazeteci olan bir diğer öykü kahramanı yılbaşının sadece kahveler ve küçük lokantalarda kutladığını dile getirir. “Pişpirik, altıkollu iskambil, poker”(Kırmızı Kúpeler, s.41) oynamanın bu yerlerde yapılan kutlama etkinlikleri olduğunu vurgular.

“Cıvık” adlı öyküde eğlencenin başkahramanının rakı olduğu dile getirilir. Rakıya da yeşilbiber, soğan ve domatesten oluşmuş bir salatanın ve kızarmış köftenin eşlik etmesi gerekliliği vurgulanır.

“Dev” adlı öyküde bir dev heybetiyle göbeğine kadar uzanan sakalı ve mavi gözleriyle nitelenen 80 yaşındaki yaşlı adamın tek eğlence kaynağı şaraptır. “Hayatındaki bir tek gününü ayık geçirmemiştir.”(Kırmızı Kúpeler, s.268) ibaresiyle anlatılan adam, cebindeki son parayı harcayana kadar içen biridir.

Yaşlı adamın, önünde şarap bulunan fakat onu henüz içmemiş birine söylediği şu sözler “sen dedi, saadetinin farkında olmayan bir gafilsin.”(Kırmızı Kúpeler, s.270) adamın şaraba olan tutkusunu özetler niteliktedir.

“Pazartesi” adlı öyküde lise çıkışlı muhasebecinin sırf işinden olmamak, ekmeğini yitirmemek için ilkokul dörtten ayrılma patronu karşısında aka kara demesi, içinden geçenleri söyleyememesi anlatılır. Bir kitapevinde muhasebeci olan adamın ve arkadaşlarının en büyük eğlencesi, Pazar günü sabahtan akşama kadar sevgililerini de alıp Burgaz’daki gazinolardan birine gidip yemek içmek ve finalde de denize girmektir.

Oyuncu Kadın adlı öykü kitabının “ İzin Günü” adlı öyküsünde garson olan Rıza’nın çalıştığı ve hep hırpalandığı işten kurtulması için Amerika’da “Modern Tavukçuluk” üzerine ihtisas yapmakta olan kardeşinin eğitimini tamamlayıp dönmesi ve onu yaşadığı bu çileden kurtarması umudu dile getirilir. Garson Rıza için tek kurtuluş yolu kardeşidir ve onun dönüşünü büyük bir umutla bekler.

Garson Rıza, çalıştığı lokantada çenesi düşük lokanta sahibinden ve şef garsondan sürekli azar işitir. Bu nedenle kurtulmak için bir fırsat olarak gördüğü izin günü, hayallerin kurulduğu, bir kurtuluş günüdür. Ayrıca Garson Rıza, o gün sadece vicdansız lokanta sahibinden değil hanımından da uzaklaşmanın sevincini yaşar. Rıza, izin günü gerçekteki garsonluğu bir kenara bırakıp bir müteahhit edasına bürünüp büyük bir keyfe dalar. Çünkü izin günü demek eğlence demektir. Her izin günü, komşu fırıncıyla buluşup fırıncının ayarladığı kadınlarla eğlenmeye giderler. Garson Rıza için izin günü demek zevk ve sefa içinde eğlenmek demektir.

2.11.1. Mutluluğun Zirve Hâli: Alkol

Orhan Kemal’in öykülerinde dikkat çeken bir özellik de küçük insanların mutlu anlarına alkolün şahitlik etmesidir. Pek çok öyküde her mutlu an, alkolle taçlandırılır.

“Hakaret” adlı öyküde alkol, hikâye kahramanları için mutlu anların başlangıcı gibi algılanır. Alkol, mutlu anlara eşlik eden ya da mutluluğun tadına vardırان önemli bir vasıta gibi vurgulanır.

“Gerçi her üçü de az gelirliliğin bin bir derdiyle dertliydi ya, o an, o anlık mutlu olmanın, mutluymuşluğun tadına varmaktan başkasını düşünmüyorlardı.

İçlerine buz atılmış rakı kadehleri kalktı, tokuştu, yudumlandı.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.163)

“Bey Baba” adlı öyküde seksen yaşındaki yaşlı adamın en büyük eğlencesi tavla oynamaktır. Yaşlı adamın, altmış senedir tavla oynadığının vurgulandığı bu öyküde de alkol(rakı), mutlu anların olmazsa olmazı kabul edilir.

“ ‘Gene gel’, dedi. ‘Gel de rakısına tavla oynayalım.’ ”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.201)

2.12. Kadın ve Toplumsal Algı

Orhan Kemal’in öykülerinde kadınlar, ekonomik ve sosyal yaşamın mücadelesini verirler. Öykülerde sürekli “emek veren bir kadın” dikkati çeker.

Orhan Kemal, emeğiyle geçinmeye çalışan yoksul insanları anlatırken erkek ve çocuk işçilerin yanı sıra işçi kadınları, yaşamlarını, karşılaştıkları sorunları da dile getirir.

Hikâye kahramanları sosyal yaşamdaki çarpıklıkların, maddi yetersizliğin çalışmak zorunda bıraktığı genç kızlar ve kadınlardır. Bunlar, eğitimden uzak tutuldukları için, kendilerini yeterince geliştiremezler. Bu olumsuz durum da kadınların değersiz kılınmasına neden olmuştur. Orhan Kemal’in, bu durumu farklı açılardan işleminin en önemli nedeni “ cehaleti” ve onu doğuran nedenleri gözler önüne serip eleştirmek olduğunu söyleyebiliriz.

Orhan Kemal’in öykülerinde genel olarak kadının; eğitimsiz, ekonomik sıkıntı çeken, dışlanan, değer verilmeyen, insanlar tarafından ezilen, kötü yola itilen, kısa yoldan para kazanmak ve meşhur olmak isteyen bir varlık olarak ele alındığı görülür.

Onun öykülerinde kadınların yeri hep ayrıdır. Kadınlar, umudun olduğu yerde hep ilk plandadır. Ezgi Çırak’ın ifade ettiği gibi “Orhan Kemal her zaman adaletten, sosyal adaletten yana olmuş, eserlerine hep bu perspektiften yaklaşmıştır. Sosyal adaletin var olmamasının yarattığı toplumsal ilişkileri ve sonuçlarını öykülerinde

göstermiştir. Özellikle kadın ve çocukları başkahraman olarak yazdığı eserleriyle adaletsizliği gözler önüne sermiştir.”⁷⁷

Öykülerde kadınların sosyolojik konumu, toplum içindeki yeri ve onlara verilen değer noktasında dikkat çeken ortak özellik; kadınların toplum içinde değer görmemesi, erkekler tarafından küçümsenmesi ve aynı zamanda kadınların bir birey olarak değil de cinsel obje olarak görülmesidir.

Ülkü Eliuz’un ifadesiyle “Orhan Kemal eserlerinde kadın, yazılmamış kurallar ve dayatılan roller ile kendisine sunulanları yaşama ve etken öznenin cinsel nesnesi olma açmazında bireyler olarak sunulur.”⁷⁸

“Teber Çelik’in Karısı” adlı öyküde aç ve ilgisiz kalan Seyran adlı kadının inşaat bekçisiyle “beş lira” karşılığında beraber oluşu ve kocasıyla olan geçimsizliği anlatılır. Teber Çelik, bir inşaat amelesidir ve karısı Seyran, geçim sıkıntısı çekmektedir. Yaşadığı bu sıkıntının sorumlusu olarak kocasını görür ve ona kızar. Çünkü kocası kazandığı çok az parayı da eve getirmemektedir. Bakkalın da artık veresiye vermediği Seyran, karşısına çıkan inşaat bekçisinin ahlaksız teklifini kabul eder.

Teber Çelik, eve yine parasız gelince karısı Seyran açlıktan ne yapacağını bilemez. Kocasını tüm parayı kumarda kaybetmiştir. Bunu Seyran’dan saklar. Seyran çok üsteleyince de üzerine yürür ve kadının zayıflığından, güçsüzlüğünden yararlanarak onu susturur.

“ ‘Belle ki aldık... N’olacak?’ Kadının üstüne yürüdü. Kadın korkarak, ‘Heç Ağam...’ dedi. ‘Yani aldıysan, burgul ne alak da aş edek diyeceğdim...’

Adam öfkesini zapta çalışmış gibi, başını sallayarak merdivene yürürken ‘Dinini imanını... avradı!’ (Ekmek Kavgası, s.42)

Eşi Seyran’ın, aldığı parayı sormasına karşılık Teber Çelik’in onun üstüne yürümesi, onu dövmeğe çalışması, ona küfürler yağdırması kadının ailedeki yerini

⁷⁷ Ezgi Çırak, “Orhan Kemal’in Sosyal Adalet Perspektifinden Kadın ve Çocuk”, s.9.

⁷⁸ Ülkü Eliuz, “Orhan Kemal Romanlarında Kadının Nesne Olarak Kullanımı: Cinsel Taciz”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2010, s.96

gösterir. Erkek ne hata yaparsa yapsın kadın, güçsüz olduğu için bu durumu kabullenir, haklı da olsa susmayı tercih eder.

“Kadına, öğretilen erkek olmadan varlık bulamayacağı ile ilgili sosyal öğretisi, kadının ömür boyu acı çekme, korkma ve tüm esirler gibi gerçekte istediğinden başka türlü davranma zorunluluğu ile bütünlenir. Kadın-erkek ilişkisinde fiziksel güç ve cinsiyet farklılığı merkezli çatışma, kadının nesne olarak cinsel taciz ve tecavüzler yaşamasına neden olur. Böylece erkek tarafından baskı ve sindirme ile çaresiz, mutsuz ve seçeneksiz bir nesne olarak yaşamına devam edecektir.”⁷⁹

“Afaracı Hacı Ali” adlı öyküde, köydeki yolsulardan olan ve upuzun boyuyla bir kargaya benzediği vurgulanan Hacı Ali’nin, köyde her yeri ele geçiren ve ineğinin ayağını kıran Ağzıbüyükler’e kızması, öfkesini onlara küfür ederek alması ve rahatlaması anlatılır. Öyküde asıl dikkat çeken husus, Afaracı Hacı Ali’nin karısı Hürü için sarf ettiği şu sözlerdir:

“İçini çekti. Güneşe baktı. Karısını hatırlayarak, sesli sesli, ‘Kısır o...u!’ diye söylendi. ‘Sen de eller gibi bir, iki, üç dene enik kunnayaydın, neme gerekti benim bu sarı sıcaklarda afaracılık?’”(Ekmek Kavgası, s.47)

Afaracı Hacı Ali’nin, karısı Hürü’yü uğursuz olarak nitelemesi, çocuk sahibi olamıyorlar diye onu suçlaması ve kadını bu probleminden dolayı ahlaksızca sıfatlarla nitelemesi, karısını köpeğe benzetmesi adamın sahip olduğu bakışı ve kadının sahip olduğu konumu işaret eder.

Ülkü Eliuz’a göre yazar, “kadının erkek baskısı altında bir alt kültür olmaya itilişini ve erkeğin hâkimiyeti ile ikincil konumuna dışlanışını, kurmacanın sınırları içerisinde sorunsal olarak aktarır.”⁸⁰

“Balon” adlı öyküsünde hikâye kahramanlarından biri üç çocuk babası bir katiptir. Kâtibin hanımı Ayşe, istenmeyen bir gebelik yaşar. Küçük bir memur olan adamın hayatı karısı dördüncü çocuğa hamile kalınca büyük ölçüde değişir. Çocuğu

⁷⁹ Eliuz, a.g.e., 2010, s.102

⁸⁰ Eliuz, a.g.e.,2010, s.96

aldırmak zorundadırlar. Kâtibe göre Ayşe'nin gebeliğinin tek sorumlusu kendisi değil eşi Ayşe'dir.

“O gece ne iyi, uykuya geçmişim. Bir azgınlığı lanet karının. Aldırmasam iyiydi ya, olmadı işte.”(Grev, s.111) Kâtip, eşinin istenmeyen gebeliğinde kendini suçlamaz. Ona göre tek suçlu “kadın”dır. Eş Ayşe hem gebeliğinden hem de eşinin bu konuda kendisini suçlamasından kaynaklı büyük bir çaresizlik yaşar.

“- Bana bak! Suçunla otur, fazla dırlama!

-Vaay, neden suçlu oluyormuşum? Hem çürüğünü al hem de...

-O gece ben tatlı tatlı uyurken köpek gibi sırnaştığını unuttun galiba?”(Grev, s.112)

Kâtibin eşine hakarete varan suçlamaları, eşine yaklaşım tarzı öyküde “kadın ve yeri” konusunda dikkat çekicidir. Gerçekleşen gebelikte bile tek suçlu kadındır, düşüncesi öyküde hâkimdir.

Öyküde, farklı öykü kahramanları arasında geçen şu konuşma da kadına bakışı özetler mahiyettedir.

“-Alt tarafı kadın be!

-Doğru beyim .

-Erkeklik öldü mü? Bir kadın, saçı uzun aklı kısa nerden baksan, ağzıyla kuş tutsa ne lazım gelir?

-Hiç beyim.”(Grev, s.118)

“Doğum” adlı öyküde pamuk tarlalarında zor şartlarda çalışan, çapa ırgatlığı yapan insanların çalışma koşullarına vurgu yapılır. Hikâye kahramanlarının hepsi, pamuk tarlasında çapa ırgatlığı yapar. Bu ırgatlardan biri “geniş omuzlu, iriyarı” niteliyle karşımıza çıkan Gülizar’dır. Gülizar, çektiği doğum sancularına rağmen tarlada çalışmaya devam eder. Çünkü eşi Ferho Üzeyir’den dayak yemekten korkar. Öyküde, Gülizar’ın gebe olmasına rağmen çektiği sıkıntılara, yaşadığı zorluklara ve eşi Ferho Üzeyir’in ona yaklaşımına dikkat çekilir.

Gülizar, üç kızı olan ve dördüncü çocuğunun doğumunu bekleyen bir annedir. Doğumuna az bir süre kalmasına rağmen eşi Ferho Üzeyir'in vereceği tepkiden korkmasından dolayı işini bırakmaz ve tarlada çapa yapmağa devam eder. Tarlada çalışan Gülizar'ın doğum sancıları başlar. Ferho Üzeyir, acı içinde kıvranan eşini görmesine rağmen işini bırakıp Gülizar'ın yardımına koşmaz. Aksine Gülizar, acı içinde bağıırken sesini namahreme duyurdu diye karısının göğsüne tekmeler savurur.

“Karısının böğrüne okkalı bir tekme atan Ferho Üzeyir, korkunç bir küfür savurdu.”(Grev, s.213)

Gülizar, çektiği sancuların yanı sıra sesini başkalarına duyurdu diye kocasından yiyeceği dayağı düşünür. “Kocasının bunu yani sesini namahreme duyurmasını yanına komayacağını biliyordu.”(Grev, s.213)

Ferho, doğum yapacak karısıyla ilgilenmez:

“Elci,

-Ulo Ferho! dedi. Get bak hele avrada. Ölür mölür de...

Karısının doğum yapmakta olduğu hendekten yana öfkeyle bakan Ferho Üzeyir, başını salladı, söğdü, işine koyuldu. Karısına gittikçe içerliyordu, alnından boşanan soğuk ter, kalın, püskül püskül kaşlarından sızıyordu.

-Ulo oğlum, dedi yeniden, get bak şu avrada!

Ferho kazmasını attı, yürüdü. Şimdi varıp bir tekme, bir tekme daha... Avrat elinde oyuncak mı olmuştu yani?” (Grev, s. 215)

Gülizar'ın doğum sancularına rağmen hissettiği korkular, maruz kaldığı şiddet, duyduğu küfürler kadının değersiz kılındığını göstermektedir. Orhan Kemal, burada “cehaleti” farklı bir açıdan eleştirir. Gülizar'ın yalnız başına, büyük bir acı ve korku içinde doğum yapması ve eşinin bu duruma seyirci kalması öyküde kadına yaklaşımın olumsuz olduğunu ve kadının saygıya layık görülmediğini işaret eder.

Toplumumuzda, doğumundan itibaren erkeğe itaat zorunluluğunun öğretildiği kadın, geleneğe karşı çıkmaz. Çünkü kadının bu geleneğe karşı çıkması, toplumdan dışlanması anlamına gelir. Mecburen iyi anne, iyi eş, iyi kız evlat olarak boyun eğmekle yaşamını güvence altına aldığını düşünür.

Yazar bu öyküde, toplumdaki aile ilişkilerini işler, kadın ve çocukların iş gücü olarak sömürülmelerini ele alır ve kadının toplumdaki yerini eleştirir.

Eliuz'a göre "erkek, kadın kendisine sosyal ve ekonomik anlamda bağımlı olduğu için onu nesnelleştirmekten, duygusal ve düşünsel anlamda onun tüm haklarını işgal etmekten çekinmez. Bu sınırsız imtiyaz ile erkek, bağımlı, itaatkâr, evcil, zayıf kadınlık kültürüne göre yetiştirilir ve tüm özgürlüklerin tek sahibi ve egemeni kendisidir. Bu nesnelleştirme içerisinde kadın, 'eziyet etmenin temel bir formüleştirilmesi' ile karşı karşıya kalır."⁸¹

"Kırmızı Mantolu Kadın" adlı öyküde mahkûm olan insanların hayatına değinilir. Öyküde otobiyografik özellikler dikkat çeker. Ayrıntıya inilmeden kişilerin psikolojik durumlarının yansıtıldığı bu öyküde, mahkûm Necati ve eskiden tahsildar olan şarapçı arasında geçen konuşmada, şarapçının hem güzel hem yetenekli hem de fedakâr hanımı için söylediği şu cümleler sahip olduğu zihniyeti işaret etmektedir:

"...erkekliğin şartı bu. Karıyı ezeceksin, kıracaksın gözünün kirişini. Babasının evinde ejderha olsun isterse. Senin evinde köpek olacak köpek."(Grev, s.219)

Şarapçı, karısına karşı olabildiğine gaddardır, ona devamlı şiddet uygular. Kadına yönelik şiddetin en ağırına öyküde şahit oluruz.

"Karı milletine güven olmaz. ... Kapatırım bir odun, yer misin yemez misin? Morartmadık yerini komam."(Grev, s.220)

Eve sarhoş gelir, gelirken de yanında iki-üç hayat kadını getirir. Yetmezmiş gibi karısına hizmetçilik ettirir. Öyküde dikkat çeken bir husus da şarapçının eşine

⁸¹ Ülkü Eliuz, "Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak", *International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, s.226.

karşı bu kadar acımasız olmasına rağmen onu övmekten de geri kalmamasıdır. Fakat övgü cümlelerinde bile aşağılayıcı ibareler mevcuttur.

“Bizim karı hem sapına kadar Osmanlıdır, hem de zeki köpoğlu.”(s.219)

“Hani karım diye değil, marifetli kadındır. Göçmen. İki dil bilir, piyano çalar, keman çalar. Dansın desen çeşidi onda. Lakin hepsini bırak, Osmanlılığı bütün bir memlekete değer!” (Grev, s.220)

Kendi düşünce, duygu ve görüşlerini kamu önünde açıklamaktan korkan kadınlar; erkekler tarafından geliştirilen düşünceleri benimsemeye zorlanırlar.

“Mavi Taşlı Küpe” adlı öyküsünde hikâye kahramanı Zeliha, genç yaşta tanımadığı bir adamla evlendirilen genç bir kızdır. Zeliha, hiçbir zaman eşinden sevgi ve ilgi görmez ve ondan “celep” diye bahseder. Zeliha, baba mesleği olan at arabacılığını yapmak zorunda kalır ve bu durum çevresi tarafından yadırganır ve eleştirilir. Zeliha’nın tek bildiği ve yapabileceği meslek at arabacılığıdır. Çünkü Zeliha, on üç yaşına kadar babasıyla at arabacılığı yapmıştır. Bundan dolayı işine devam eder.

“Yahu kadından arabacı olur mu?” (Önce Ekmek, s.38) şeklindeki konuşmalar öyküde dikkat çekicidir. Esnaf kahvehanesinde bulunan mahalleliye göre kadın kadındır, erkek de erkek. Kadın çalışmamalıdır ve elinin hamuruyla erkek işine burnunu sokmamalıdır. Öyküde esnaf kahvesindekilerin, erkeklerin, aile babalarının işsiz kalmalarının kadınların çalışmasına bağlanması ilginçtir ve kadına bakışı özetler niteliktedir. Orhan Kemal bu öyküde de “cehaleti” vurgular ve farklı bir yaklaşımla eleştirir.

“Toplumsal ilişkiler göz önüne alındığında, kadının bu eşitsizlik durumunun her zaman ‘daha az eşit olan’, ‘daha az hakkı olan’ tarafı olmuştur. Toplumsal cinsiyetin yüklediği roller gereği ekonomik bağımsızlığa sahip olamamanın, çalışma hayatında ayrımcı tutuma maruz kalmanın, siyasi katılımındaki düşük oranların başrolü, namus cinayetlerinin mağdurları hep kadındır. Öyle ki aynı ekonomik

şartlarda dahi olsalar yoksulluğun ceremesi kadında yoksunluk olarak tezahür eder.”⁸²

“Delifışek” adlı öyküde kadına yaklaşımın, baskının farklı bir şeklini görürüz. Öyküde yağmurlu bir günde adamın biri kahvede oturup nargilesini içerken bir yandan da mahalle kadınları hakkında olumsuz konuşmaya başlar. Bu havada dışarı çıkan kadınları yadırgar ve kendince doğru olduğunu kahvedekilere anlatmaya çalışır. Adama göre kadınlar evde oturmalı ve sadece eşlerine hizmet etmelidir.

“Hele Kadınlar! Ayaklarını kırıp evlerinde otursalar, erkeklerde onun yaptığı gibi, bulsalar sıcacık bir kahve, ısmarlasalar fiyakalı nargileyle orta şekerliyi, sonra çeyrek saatte bir çayı, ohhh!” (Kırmızı Kúpeler, s.83)

Adam nargilesini içtiği sırada çocuğuyla yağmurda zorlukla yürüyen bir kadın görür.

“Patates, kuru soğan, havuç, portakal dolu şişkin filesi bir elinde, öbür eliyle de tuttuğu çocuğunu adeta sürüklüyordu. Birden ayağı mı kaydı, taşa mı takıldı ne, az kalsın yuvarlanacaktı.

‘Oooh’, dedi, ‘oh orospu. Kırılısın ayakların!’ ” (Kırmızı Kúpeler, s.84) Adamın pazardan dönen bir kadının tökezlemesi üzerine söylediği bu cümle onun kadınlara bakışını özetler niteliktedir. Çünkü öykü kahramanı adama ve onun gibi düşünenlere göre kadının sokakta işi olmamalıdır.

“Kadın, toplumsal normlar, yerleşik ve yanlış değer yargıları ile kuşatılmıştır. Erkek egemen toplumun ve kocasının “ücretsiz evcil kölesi” olmaya zorlanır. İnisiyatifsiz, edilgen, olaylara yön verebilmek yerine olayların kendi adına gelişmesini beklemek durumunda bırakılan, her an toplumun eleştirisine uğrayabilecek olan bir tiptir.”⁸³

⁸² Çırak, a.g.e., s.9

⁸³ Ocak, a.g.e., 2015, s.89

“Bu havada sokakta ne işi var?” (Kırmızı Küpeler, s.84) Tek amacı evine  teberi almak olan kadın, diğer öykü kişilerince pek çok kötü sıfatla nitelendirilir. Kötü niyetli adama göre t kezlemesine şahit olduğu fakat hiç tanımadığı kadının amacı başkadır. Adam, kadınları erkekleri baştan çıkarmaya çalışan, onlarla samimiyet kurmak için an kovalayan basit, adi varlıklar olarak tanımlar.

“Yok mu kocası? Yok mu çarşıya gönderecek bir yakını? Boş ver olsa bile ne çıkar. Mahsus neden? Maksudları bakkalda, fırında, pazarda fındırdeşmek!

Hele şehir karısı... Anam avradım olsun, yüzde sekseni o biçim! (Kırmızı Küpeler, s.84)

Bütün kadınlardan düşkün karakterde olduğu kanısında olan adam, kadınlardan konusunda çok tecrübeli olduğu iddiasındadır. Ona göre kadınlardan namussuzdur ve para için her şeyi yaparlar.

“Darphane gibi para kesiyoruz. Mahallenin ne kadar karısı kızı, beşikteki dolardı dükkâna. Hele yeni yetişme yavrular... Beyazını mı istersin? Esmer mi? On üç, on dördünden yirmisine kadar, boy boy, cins cins, fındır fındır...” (Kırmızı Küpeler, s.85)

“D menci” adlı öyküde ise ince ve uzun boylu olarak tasvir edilen öykü kahramanı “kadınların dinine ve donuna güven olmayacağını” dile getirir. Ona göre ev hanımlarının birçoğu ahlaki y nden problemlidir. Adam bu d şncesini şöyle dile getirir:

“Ev kadınları içinde çoğu o biçimdir. O biçimdir ama a ılamazlar  okluk. Sen a ılacaksın, sonra da hiç farkına vardırılmadan açacaksın onları.”(Kırmızı Küpeler, s.197)

Erkek, kadını kendisini tamamlayan bir özne olarak değil, bir nesne gibi algılar, sahip olduğu bu bakış açısı onun kadına sevgi ve ilgi göstermemesine neden olur. Kadını ve kadın bedenini kendi fiziksel ihtiyaçları için kullanır.

Oyuncu Kadın adlı öykü kitabının “Kardeş Payı” adlı öyküsünde bir bilinçlenme içine giren hamalların, hamalbaşına karşı harekete geçip kazançlarını kardeş payı yapmaya karar vermeleri anlatılır.

“Sivrekli” lakaplı hamal ile iş arkadaşlarının uğradığı haksızlığın anlatıldığı öyküde, Sivrekli ve arkadaşlarının çok güvendiği hamalbaşı, kendisinden beklenmeyen bir davranış sergileyerek eline sıkıştırılan paraya kanıp depo sahibi Refik Bey’le anlaşır. Bu anlaşma sonucunda hamalbaşı, yapılması planlanan işi hamalların kaybetmesine sessiz kalır. Haksızlığın eleştirildiği bu öyküde “kadın” konusunda dikkat çeken husus tartışma esnasında kullanılan bu cümlenin varlığıdır: “Kahpe avratlıdan niye hesap sormuyorsunuz?”(Oyuncu Kadın, s.193) “Kahpe avratlı” ibaresi göstermektedir ki kadın en bayağı ifadelerin, en kabul edilemez cümlelerin içinde yer alan alelade bir varlıktır, değersizdir.

2.13.Değerler Sistemi ve Küçük İnsan

Toplumsal değerler toplumun üyelerince paylaşılmış ölçütler ya da hükümler olarak toplumsal yaşamın sürdürülmesinde ve toplumda huzurun sağlanmasında önemlidir. Değerler, bir toplumu ayakta tutan en önemli unsurların başında gelir.

Bilgin’e göre değer, “neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin inançtır.”⁸⁴ Değer, insan davranışlarının yol göstericisi olarak rol oynar, bu nedenle psikoloji alanı için de önem teşkil eder. Bu nedenle psikologlar değeri daha çok inanç olarak değerlendirir.

Değerler, bir topluma anlam katan önemli ölçütlerdir ve insanlara yaşamlarında seçim yapmaları için rehberlik eder, yol gösterir. Canatan’ın ifadesiyle “toplumların yüzyıllar süren birikimle ortaya koydukları toplumsal değerler, onların

⁸⁴ N., Bilgin, *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar Yaklaşımlar*, Bağlam Yayınları. İstanbul, 2003, S.80

kültür ürünleridir. Toplumsal değerler, toplumların kimliklerinin işaretidir, parmak izi gibidir ve insan davranışlarının temellerini oluşturur.”⁸⁵

2.13.1. İnanç

Dinlerin merkez kavramlarından olan inanç, öznel dinsel kabul ve yaşayış olarak tanımlanabilir. İnanç, sözlük anlamıyla bir fikre bağlılık ve kabuldür.

Karacoşkun’a göre inanç, “bireysel ve toplumsal yaşamımızda oldukça etkindir ve bireylerin kendi iç dünyalarındaki ve sosyal yaşantılarındaki dengeleri kurmada oldukça önemli bir işleve sahiptir.”⁸⁶ Fromm’a göre, “kişinin düşünsel ya da duygusal açıdan içsel etkin olma durumunun bir sonucu” olma şeklinde ortaya çıkarsa akılcı; ancak “kişinin doğru olup olmadığına bakmaksızın doğru kabul ettiği, kendisine verilmiş bir şeye boyun eğmesi” şeklinde ortaya çıkarsa akıldışı yahut mantıksız olur.”⁸⁷

Orhan Kemal’in öykülerinde ise inanç kimi zaman umut kaynağı olarak işlenirken kimi zaman da öykü kahramanlarının yanlış davranışlarının kaynağı kabul edilmesi nedeniyle farklı açılardan eleştirilen bir olgu olarak ele alınır.

“Afaracı Hacı Ali” adlı öyküde, köydeki yolsulardan olan ve upuzun boyuyla bir kargaya benzediği vurgulanan Hacı Ali’nin, köyde her yeri ele geçiren ve ineğinin ayağını kıran Ağzıbüyükler’ e kızması, öfkesini onlara küfür ederek alması ve rahatlama anlatılır. Öyküde geçen şu cümleler inanç konusunda dikkat çeker:

“ ‘Allah kitap karıştırırsan, dinden imandan çıkacan,’ dedi, ‘karıştırmayıp yutsan maldan oluyon, kısasa kısas deyip sen de onların malının kıcını vurup kırsan suçlu düşecen, arkaları böyüğe dayalı... Ulan hey firavunlar, ulan hey imansızlar...

⁸⁵ Ayşe Canatan, “Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2008, s.64.

⁸⁶ M . Karacoşkun, “Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkinine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2004, 4 (3), s.25

⁸⁷ Erich Fromm, *Umut Devrimi*, çev. Şemsa Yeğın, Payel Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.28

Ulan, koca köye bir ineği sığıştırmadınız... Sizin tuttuğunuz orucun da kıldığınız namazın da...’

Kör Hürü, ‘Töbe di herif’ diye çıkıştı. ‘Buyunla bile günaha girdin zabahınan, töbe di!’

‘Günahının da, sevabının da, insinin de, cinsinin de...’”(Ekmek Kavgası, s. 49)

Hacı Ali’nin, toplumunda sosyal hayatı düzenleyici role sahip unsurlardan biri olan dine ve ona ait unsurlara küfürler yağdırması ve “Hacı” sıfatına sahip olması öyküde dikkat çeken önemli bir çelişkidir. Hacı Ali’nin sorun yaşadığı diğer varlıklı çiftçilere kızması sonucunda onların ibadetlerine küfür etmesi, “değerlerin” öyküye farklı bir açıdan yansıtıldığını gösterir.

“Yemişçi” adlı öyküde inanç, mutlak bir kabulleniş şeklinde öyküye yansıtılır. Öyküde yemişçi, oğlunu menenjit hastalığından kaybeder. Yemişçiyi teskin etmek için annesinin kullandığı “Sen sağ ol oğlum, Allah virdi, Allah aldı. ... O yarın cennet gapısında iki elinde iki fincan su, seni bekleyecek!” (Ekmek Kavgası, s.103) ibaresi kahramanların sahip olduğu değerleri, bu değerlere yaklaşımı ve sahip oldukları inanç gereği mutlak kabullenışı gösterir.

“Küçücük” adlı öyküde öykü kahramanlarından olan Sarı Erol’un arkadaşlarıyla kahvede çayına kumar oynarken oyunu kaybetmesi sonucunda Allah’a, kitaba küfretmesi üzerine Kahveci Hasan Ağabey’in verdiği tepki inanç hususunda önemlidir. Öyküde dinine, Allah’a bağlı biri olarak tanıtılan Kahveci Hasan, inancına, benimsediği önemli değerlere küfreden Erol’a ağzına geleni bir yayılım ateşi gibi söylemekle kalmaz elinin tersiyle delikanlının burnuna bir yumruk indirir.

“Kalk, kalk buradan inek. Gelme bir daha kahveme!”(Çamaşırcının Kızı, s.10)

Kahveci Hasan’ın bu tepkisi öyküde bir çelişkiye neden olur. Çünkü dinine bağlılığıyla vurgulanan Kahveci Hasan, inancıyla çelişen işler yapar. Harama el uzatır, hırsızlık yapar ama Allah’a küfredilince öfkesine engel olamaz.

“Hasan Ağabey’in içeri girmiş çıkmış, vurmuş vurulmuşluğunu biliyordu. Sonra gene biliyordu ki harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah’ına küfredildiği zamanki öfkesi, gözlerinin önünde karısına sataşıldığı zaman duyacağı öfkeden aşağı olmazdı.”(Çamaşırcının Kızı, s.10)

Yazar, gözler önüne serdiği bu çelişkiyle dini, toplumsal bir eleştiri unsuru olarak işler. Narlı, bu konuda şunları dile getirir: “...din, namus gibi değerler hep çözümler, sapmalar, yozlaşmalar içinde yansır. Eserlerde, dindar görünenler namussuzca işler yaparlar. Şahısların çoğu ya savruldukları ekmek kavgasında, ya tutuldukları sınıf atlama mücadelesinde bu iki değerle sağlıklı bir ilişki kuramazlar. Bozuk ekonomik yapı, bu değerleri yozlaştırmış veya kendi sistemini oturtmak için kullanmıştır.”⁸⁸

“Doğum” adlı öyküde ise inanç kavramı öyküye farklı bir açıdan yansıtılır. Hikâyede geniş omuzlu, iriyarı bir kadın olarak nitelenen Gülizar, gebe olmasına rağmen pamuk tarlasında çapa ırgatlığı yapar. Doğumu yaklaşan Gülizar, doğum sancılarına aldırış etmeksizin çalışmaya devam eder. Çünkü çalışmazsa eşi Ferho Üzeyir’den dayak yiyeceğini bilir ve eşinin gazabından korkar. Gülizar’ın doğumu başlar ve acı içinde kıvranan zavallı kadın çektiği sancılardan kaynaklı gayri ihtiyari bağırır. Ferho Üzeyir, duyduğu ses nedeniyle “sesini başkasına duyurdu” diye karısını döver. Çünkü bu durumun ayıplanacağı düşüncesinde olan adam, gebe kadının sesini başkasına duyurmasının günah olduğunu söyler.

“Gebe kadının sesini namahreme duyurması hem çok ayıptı hem de günah. Karısının böğrüne okkalı bir tekme atan Ferho Üzeyir, korkunç bir küfür savurdu.”(Grev, s.213)

“Çikolata” adlı öyküde sınıfsal farklılıklar ve yoksulluk ön plana çıkar. Bu öyküde çok varlıklı olmayan fakat orta düzeyde geçinen bir ailenin iki çocuğuyla, babası yoğurtçu olan, yoksul bir kızın karşılaşmaları ve diyalogları anlatılır. Halalarının çocuklara helvalar ve çikolatalar alabiliyor olması, erkek çocuk ve

⁸⁸ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, KB Yay., Ankara, 2002, s. 344.

ablasının ekonomik durumlarının iyi olduğunu gösterir. Yoğurtçunun kızının da kötü kokan sokaklarda dolaşması ve pis saçları, onun yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu işaret eder.

Tıraşa götürülen çocuk ve onu bekleyen ablasının hayalini kurdukları şey, tıraş sonrası alıp bölüşecekleri çikolatadır. Paralar birleştirilerek alınacak olan çikolata, abla kardeş için büyük bir mutluluk kaynağıdır. Fakat yanlarında yoğurtçunun da kızı vardır. Ondan nasıl ayrılacaklarını düşünürler. Çikolata alacaklarını küçük, fakir kıza söylemek istemezler. Çünkü babalarının “imrendirmek günahdır” sözü, onları bu davranıştan uzaklaştırır.

“Babaları tozlu sakallarının tıraşlı sabahlarında çokluk lafını ettiği gibi ‘imrendirmek günahı.’ Cehennem vardı. Cehennemde katran kazanları, zebaniler.”(Dünyada Harp Vardı, s.234)

“Katil” adlı öyküde çaresizlik ve ölüm korkusunun yanı sıra çaresizliğin çözümü olarak inanç gösterilir. Öyküde, beş çocuk babası olan adam, en yakın arkadaşını öldürür. Kocasının işlediği cinayetten dolayı asılacağını düşünen kadın öyküde büyük bir çaresizlik içinde çıkar karşımıza. Kocasının alacağı ceza sonucunda asılacağı ve çocuklarının, kendisinin sahipsiz kalacağı endişesi kadını büyük bir çaresizlik içine sürükler.

“Onu asarlar mı? Diye sordu.

İhtiyar bir kadın, ‘Tövbe de’ dedi. Dur bakalım daha İşin ucundasınız.’

‘Ya onu asarlarsa? Ne yaparım ben beş çocukla?’

‘Ağzını hayra aç kızım. Allah gafururrahimdir. Bu kadar kaynın, görümcen var. Hepsi de halli vakitli insanlar...’”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 31)

Yaşlı kadının, katilin eşini teskin ederken inancına sığınmasını söylemesi, içinde bulunulan durumdan dini değerler vasıtasıyla çıkabileceğini dillendirmesi kahramanların değerlerle olan ilgisini ön plana çıkarması açısından önemlidir.

“Boyacı” adlı öyküde ilerlemiş yaşına ve maddi sıkıntılarının somut bir göstergesi olan, sağlıksız vücuduna rağmen işine dört elle sarılan bir ayakkabı

boyacısıyla karşılaşırız. Boyacının hayallerine şahit olduğumuz öyküde dikkat çeken bir özellik de boyacının inancı gereği sahip olduğu şükür duygusudur. Çünkü boyacı ilerlemiş yaşına rağmen hâlâ yapabileceği bir işi olduğu için her fırsatta Rabbine şükreder.

“ ‘Boya bakalım.’ dedim.

O öksürüklü, o öbür dünyaya göçmeyi kurtuluş sayan ufacık adamda bir derlenip toparlanış! Avuçlarına tükürdü, birbirine sürerek adeta yağladıktan sonra, ona bu pis havada bile rızık gönderen Rabbine şükrettikten sonra başladı.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 39)

“On Beş kuruş (On Lira)” adlı öyküde işsizlik nedeniyle büyük bir çaresizlik içine gark olmuş bir aileyle karşılaşırız. Çukurova’daki işini kaybetmiş çaresiz baba, umutlarını İstanbul’a bağlayarak üç çocuğunu ve karısını alıp babasından kalan son parayla İstanbul’a iş aramaya gider. “Payıma düşenle karımı, üç çocuğumu İstanbul’a getirirken, trenin üçüncü mevki kompartımanında kara kara düşünmeye başlamıştım”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.81)cümlelerinden çaresizliği anlaşılan adama eşinin “Düşünme, Allah büyük!” (s.81) şeklindeki desteği, ailenin bu çıkmazdan kurtulmak için en büyük dayanaklarının inançları olduğunu gösterir.

“Ölür müsün, Öldürür müsün?” adlı öyküde hikâye kahramanı ile merhum babasının arkadaşı olan altmış yaşlarındaki Samet Bey’in konuşmalarına tanık oluruz. Yaşlı adamın, arkadaşının ölümü üzerine söylediği şu sözler dikkat çekicidir ve kadere tam bir teslimiyeti ifade eder.

“Ne yapalım ecel. Cenab-ı Allah’ın takdirine karşı gelemeyiz evlat, canını sıkma, üzme kendini, Allah onun alınına öyle yazmış. Takdiri tedbir bozamaz. Hepimizin gideceği yer orası. Üç gün evvel, beş gün sonra... El- mukadder layütegayyer! Değerli adamdı, özü sözü doğru, müstakim adamdı.”(Yağmur yüklü Bulutlar, s. 112)

“İyi İnsanlar” adlı öyküde küçük iki kızı, işsiz oğlu, gelini ve 2 torununa bakmak zorunda kalan, ufak tefek ve cıvıl cıvıl oluşuyla öyküde vurgulanan hikâye kahramanı ellili yaşlarda bir ayakkabı boyacısıdır. “Çingene” lakaplı ayakkabı

boyacısının işine başlamadan önce besmele çekmesi, duasını okuması ve ardından işine koyulması dikkat çeker.

“İşe girişmeden önce sıkı bir besmele çekti. Bir duayı pıtıt pıtır okudu.”(Kırmızı Küpeler, s.189) cümleleri boyacının inancı gereği rızkının devamı arzusuyla dua ettiğini işaret eder. Çünkü ayakkabı boyadığı sürece evine ekmek götürebilecektir. “Ekmek” sorunu, diğer birçok öyküde olduğu gibi bu öyküde de bütün bir yaşam savaşının simgesi, belkemiği durumundadır. “Ekmeksiz kalma” kaygısı küçük insanlarda sık sık rastlanılır. Bu kaygı, bu öyküde olduğu gibi inançla ve dualarla aşılmaya çalışılır.

“Oyuncu Kadın” adlı öyküde yazar, emperyalistlerce ülkenin paylaşıldığı, zor günlerin yaşandığı bir dönemde, gelenekselleşmiş olan “oturak âlemleri”nden yola çıkarak, erkek egemen bir toplumda kadınların akşam eğlencelerinin, oturak âlemlerinin nesnesi durumuna getirilişini ve halkın bu gelişmelere karşı duyarsızlığını gözler önüne serer.

Altı yaşından beri öksüz büyüyen Nazmiye, genç ve güzel bir kızdır. Maarif memuru olan ağabeyi nedeniyle İstanbul’dan Konya’ya gelirler. Nazmiye’nin ağabeyi Sedat 2-3 günlüğüne teftişe gidiyorum diye evden ayrılır, aylar olmasına rağmen geri dönmez ve bu nedenle yaşlı annesi ile Nazmiye yalnız kalır. Genç ve güzel kız Nazmiye, evde oturmaktan sıkılmakta, kendi dengi insanlarla ilişki kuramamaktan yakınıdır. Yaşlı anne, kızı Nazmiye’yi korumaya çalışırken, beklentilerine yanıt vermekte de zorlanır. Nazmiye, komşuları olan Rıfat Efendi’nin kızları ile gezmeye -oturak âlemlerine- gitmek ister. Fakat yaşlı anne, on sekiz yaşındaki genç ve güzel kızına izin vermez.

“Beş vakit namazında buruş buruş anne için çalgı, işret, oyun haram şeylerdendi. Değil böyle muhabbetlerde bulunmak, ne seyrederek, ne de seyredenleri dinlerdi.”(Oyuncu Kadın, s.8)

Yaşlı annenin, kızına oturak âlemlerini seyretmeye gitmesi için izin vermemesinin nedeni sahip olduğu ahlaki değerlerdir. Yaşlı kadın, inancı gereği haram şeylerin olduğu bir meclise kızını göndermek istemez. Zavallı kadın, kızının

ve Rıfat Efendi'nin kızlarının yoğun ısrarları üzerine gönülsüzce kızına izin vermek zorunda kalır. Elinden başka bir şey gelmeyen yaşlı kadın, kızını dualarla uğurlar.

“İhtiyar kadın, evden çıkan kızının arkasından üst üste kulhüvallahı, elham okuyup üflüyor, yavrusunun başına bir kaza gelmemesi için Rabbine niyaz ediyordu.”(Oyuncu Kadın, s.9)

Ayrıca komşusu Rıfat Efendilerin bağda düzenlediği eğlenceye giden Nazmiye'nin şahit olduğu bir olay sonucunda gayriihtiyarî çığlık atması üzerine sesini “namahremsi” duyurmanın günah olduğunu vurgulaması da öyküde dikkat çeken hususlardandır ve önemli bir çelişkidir.

Yazar, bu öyküsünde toplumcu gerçekçi akımın ilkeleri gereği, bireylerin yaşamı üzerinden toplumsal aksaklıkları sergilemekte ve okuyucuyu olayların nedenlerini sorgulamaya yöneltmektedir.

2.13.2. Gelenek ve Toplumsal Kabuller

Gelenek, milletin hayatındaki ortak inanç ve pratiklerin uygulanma biçimleridir. Nesilden nesle intikal eden kalıplardır. Marshall'ın ifadesiyle "belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşıl原因an, gerçek ya da hayali bir geçmişle süreklilik gösteren ve genellikle yaygın biçimde benimsenen ritüeller ya da başka sembolik davranış biçimleriyle ilişkili toplumsal pratikler kümesi"dir.⁸⁹ Toplumsal kabul ise atalardan gelen ve devam ettirilen kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Yazılı olarak var olmayan fakat insan yaşamımda ön planda olan bu kuralların toplum düzeyinde kabul edilmesidir.

“Dert Dinleme Günü” adlı öyküde dikkat çeken değerlerin başında “büyüğe saygı” gelir. Salih Topal ve Hüseyin Yorulmaz bir fabrikada zor şartlarda 12 saat boyunca çalışan ve kazandıkları parayla ev geçindirmeye uğraşan kişilerdir. Öykü kahramanlarının yaşadıkları sıkıntıların yanı sıra sahip oldukları ahlaki değerler de öyküde vurgulanır.

⁸⁹ Gordan Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. O. Akınhay- D. Kömürcü), Ankara, 1999, s.258-259

Çalıştıkları fabrikayla ilgili görüş ve düşüncelerine başvurulan Salih Topal ve Hüseyin Yorulmaz, fabrikayla ilgili dillendirilecek pek çok olumsuz husus olmasına rağmen, konuşmacıların içinde kendilerinden büyüklerin varlığından ve onlara duydukları saygıdan dolayı geri planda dururlar ve konuşmazlar. “Büyük varken küçük söze girmez” toplumsal kabulünü hatırlatırcasına söze dâhil olmayacaklarını dile getirirler.

“...Çünkü büyüğünü bilmeyen Allah’ını da bilmez! Memleketimizin ileri gelen büyüklerinin yanında bize söz düşmeyeceğini bizler elbette takdir ederiz!”(Grev, s.41)

Değerler, toplumsal normlar veya davranış kuralları aracılığıyla ifade edilirler. “Büyük varken küçüğün söze girmemesi” davranışı sahip olunan değerlerin bir yansımasıdır ve bu davranışın düzenin sağlanmasında rol oynadığı görülür.

“Süpürgeci” adlı öyküde hikâye kahramanı, belediye temizlik işlerinde çalışan bir süpürgecidir. İnsan sevgisinin olumlu bir örneğinin işlendiği bu öyküde temizlik işçisinin, amirlerinin -Seyit Çavuş ve Onbaşı Muzaffer Efendi- yanında onlara duyduğu saygıdan dolayı içki içmemesi, değerler konusunda dikkat çeker. Çünkü işçiye göre amirlerinin yanında içki içmek onlara yapılan büyük bir saygısızlıktır.

“Seyit Çavuş, bir şişe rakı açtırmıştı. Arkasından Onbaşı Muzaffer Efendi. Millet kafayı iyi bir çekmişti. Kendi içmedi. Günah olduğundan değil, saygıdan. Çavuşunun, onbaşısının yanında kendi ne adam oluyordu da rakı içsin.”(Grev, s. 76)

Değerler, çevrede bireye neyi nasıl yapması gerektiğini bildiren ve belirleyen hükümlerdir ve bu öyküde temizlik işçisi aracılığıyla işlenir.

“Nermin” adlı öyküde günümüzde değişmiş ve bu değişimin olması amaçlı öyküde işlenmiş toplumsal bir kabule yer verilir.

Nermin, eşi işsiz olan bir kadındır. İşini kaybettiği için maddi sıkıntılar çeken adam, problemlerin aşılması için çalışıp eve destek olmak isteyen Nermin’in çalışma isteğine karşı çıkar. Adama göre kendisi varken eşinin çalışması kabul edilemez ayıplardandır.

“‘Karısını çalıştırmak!’ ayıpların en büyüğüdü onca. Aldığı terbiye, telakkiler...”(Grev, s. 91) Adam, eşi Nermin’in çalışmasını şerefine zarar verecek bir durum olarak algılar ve kadının çalışmasına karşı çıkar.

“Balon” adlı öykü ise kadın algısının, haksızlığın, sevgi ve bağlılığın işlendiği bir öyküdür. Bu öyküde dikkat çeken bir husus da “aile mahremiyeti konusunun” öyküye yansıtılmış olmasıdır.

Öyküde katip, Yazar Nusret ve Romancı Cihat’ın beraber yemek yedikleri esnada buldukları lokantada, Nusret ve eşi Leman’ın ailevi hususlarını yüksek sesle tartışmaları üzerine lokantadaki müşterilerin “Böyle ailevi meseleler umumi yerlerde konuşulmaz!”(Grev, s.154) şeklinde tepki vermeleri öyküde değerlere sahip çıktığını gösterir.

“El Kapısı” adlı öyküde ise önemli değerlerimizden olan ahlakın önemine değinilir. Hikâyede, ev sahibi ile misafirler arasında geçen konuşmalarda ahlaka vurgu yapılır. Ahlakın bir milletin millet oluşundaki önemli payına değinilir. Ahlakın insan yaşamında birincil ihtiyaçlardan bile önce gelmesi gerektiği dillendirilir.

“Ev sahibi:

-Onu bunu bilmem... diye sözün ardını getirdi. Her şeyin başı ahlaktır! Malsız, mülksüz, parasız hatta aç yaşanabilir, fakat ahlaksız?

Misafirlerden bir avukat,

-Ahlakı sükût etmiş bir milletin payidar olduğunu tarih kaydetmemiştir... dedi.”(Grev, s.192)

“Ölümler ve Diriler” adlı öyküde insanların acı günlerinde -cenaze v.b- yaşadıkları kayıptan dolayı hassas olduklarına ve dikkat edilmesi gereken hususlara değinilir. Kıyafet seçiminden davranış şekline kadar olması gerekenler dile getirilir.

“Yıkılan ölülerin sahipleri oldukları ruhsuz dudaklarından, eski üst başlarından belli. Felaket gününde boyanılmaz, iyi giyinilmez, gülünüp söylenmez.”

(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 70)

Hikâyede camiye getirilen bir cenazeyi indirmek için seferber olan erkeklerin bir anda yapacakları vazifeden çekildikleri görülür. Bunun sebebi de cenazenin intihar etmiş bir kadına ait olmasıdır. İntihar etmek, Allah'a karşı gelmektir, günahdır. Camideki erkekler bu günaha bu ölüyü taşıyarak ortak olamazlar.

“Kimse cenazeye elini sürmek istemiyordu. Sebebini sordum. Eceliyle değil, intihar yoluyla ölmüş. Bundan ötürü Rabbilalemine asilik etmiş. Böyle asi bir ölüye yardım etmekle zülcelale karşı ‘Günah-ı kebir’ işleyemezlermiş.”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.71) Öyküdeki bu cümleler, inanç sisteminin insanların yaşayış şekillerine ve davranışlarına nasıl yansıdığını gösterir. İntihar eden bir genç kadının cansız bedenine “günah olgusu” nedeniyle dokunulmaz.

Böyle olumsuz bir durumda kadını ya da intihar eden kişiyi intihara sürükleyen, onu çaresizliğe iten nedenler üzerinde pek durulmaz. Yazar tarafından bu durumun yanlışlığı gassal aracılığı ile dillendirilir ve toplumun inanç temelli bu tarz yanlış davranış şekilleri kahramanlar vasıtasıyla eleştirilir.

“Yanlış düşünüyorsunuz, çünkü evet, intihar etmiş bu kadın. İyi bir hareket değil, ama niçin etmiş? Canına kıymasına sebep neymiş? Bunu niye düşünmüyorsunuz? (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.71).

“Ölür müsün, Öldürür müsün?” adlı öyküde hikâyede kahramanı ile merhum babasının arkadaşı olan altmış yaşlarındaki Samet Bey’in konuşmalarına tanık oluruz.

Öyküde kahramanlar aracılığıyla dillendirilen önemli değerlerden ilki “anneye saygı”dır. Annenin, insan hayatındaki yerine ve önemine vurgu yapılır. Anneyle dargın olunamayacağı ve ondan ayrı oturulmaması gerektiği önermelerine yer verilir.

“ ‘Ananın ziyaretine her gün git!’ tavsiyesinde bulundu, ‘elini öp, hayır duasını al, bir şey lazım olup olmadığını sor!’ ” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.114)

Anneye saygı hususuna değinen öykü kahramanının vurguladığı bir diğer konu da büyüklerle iletişimin hangi kuralları içermesi gerektiğidir. Öyküde,

büyüklerin önünde sigara içmenin, kahve içmenin aykırı bir davranış olduğu dile getirilir ve bu davranışlar eleştirilir.

“Terbiye, görgü, leblebiden nem kapma... Bir büyük karşısında değil kahve, sigara içmek, lahavle diyemezdik. Bir büyük yüzümüze dikkatlice baksa, kulak memelerine kadar kızarırdık! Şimdi nerdeeee...”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 113)

Öyküde hayatımızdaki önemli değerler ve kabuller Samet Bey tarafından dillendirilir ve yanlış tutumlar eleştirilir.

Aynı konuya *Kırmızı Küpeler* adlı öykü kitabında yer alan “Delil” adlı öyküde de vurgu yapılır. Anaya, ataya saygı konusuna dikkat çekilen öyküde, dini hassasiyetlere sahip insanların kendileriyle çelişen davranışlar yapması da eleştirilir.

“Üç Berduş” adlı öyküde hikâye kahramanı üç genç, kendilerini “berduş” diye tanımlar. İkisinin isminin Güngör ve Necati olduğunu öğrendiğimiz üç arkadaştan birinin zengin olan dedesi için kullandığı şu cümle “İbne moruk yahu, dünya kadar parası var, hasbi geçiyor!” (Kırmızı Küpeler, s. 118) gencin, aileye özellikle de büyüğe saygıdan yoksun olduğunu düşündürür.

Gencin arkadaşlarının birinin de “Bu kaşara diyorum ki lan diyorum, böyle dedenin olmasından olmaması daha hayırlı. Bir gece namazdan dönerken, kafasına bir odun... Ha?...”(Kırmızı Küpeler, s. 118) şeklindeki ifadesi de gençlerin ahlaki değerlerden ne kadar uzak olduğunu gösterir. Gençlerin yaşlı bir insana saygı göstermesi gerekirken saygı kavramından uzak olmaları hatta yaşlı adamı öldürmeyi düşünmeleri içinde buldukları çıkmazı gösterir.

“Marilyn” adlı öyküde henüz 13 yaşında olan ve ilkokul beşi yeni tamamlayan “Marilyn Melahat” lakaplı öykü kahramanı, çocukluk-genç kızlık arası bir çizgidedir. Marilyn Melahat küçük yaşına rağmen on sekiz yaşındaki sevgilisi Doğan’a kaçar. Bu durum suç teşkil ettiği için mahkemeye taşınır. On üç yaşındaki Marilyn Melahat’ın otuz yaşındaki çaresiz annesine sarf ettiği şu cümleler bazı önemli değerlerin yitirildiğini işaret eder.

“-Kâfi! Nasihate ihtiyacım yok. O güzel fikirlerini kendine sakla.” (Kırmızı Küpeler, s. 292)

İki gözü iki çeşme genç anne ile annesini kayıtsızlıkla dinleyen çocuk yaştaki kızı arasında geçen şu konuşma da bazı önemli değerlerin yok olduğunu işaret eder:

“- Bu devirde, dedi, kız evladı mı?

Genç kız şimşek gibi döndü:

-Düşman başına değil mi? Ben de aynı kanattayım. Bu devirde anlayışsız, cahil anneler sahiden düşman başına!”(Kırmızı Kúpeler, s. 292)

Aslında bir çocuk olan ama bunun farkında olmayan Melahat’ın annesine kullandığı kelimeler, üslubundaki saygısızlık, toplumu ayakta tutan ve yitirilmemesi gereken bazı değerlerin -anneye/büyüğe saygı- önemsizleştiğini, yitirildiğini gösterir.

“Çift Kösele” adlı öykü ise bir tramvayda geçer. Çift Kösele, lakaplı yolcu, yanında duran orta yaşlı, şişman ve kucığında çocuğu olan bir kadına yerini vermediği için diğer yolcular tarafından eleştirilir. Çünkü toplumda kabul gören değerlerden biri de toplu taşıma araçlarında bayanlara yer verilmesi gerekliliğidir. Tramvaydaki insanlar, Çift Kösele lakaplı, iri gövdeli, kocaman başlı adamı eleştirerek bu kabullere bağlılıklarını gösterirler. Fakat gözden kaçırılan bir husus vardır. O da “Çift Kösele” lakaplı iri yarı adamın kötürüm ve kör oluşudur. Yazar bu öyküde toplumsal kabullerimizin önemini vurgularken bir yandan da önyargının yanlışlığını gözler önüne serer.

“Yeni Şoför” adlı öykü patrona karşı direnen ve istediğini alan bir şoförün hikâyesidir. Öyküde değerler konusunda dikkat çeken husus, şoför muavininin değerlerine karşı tutunduğu saygısız tutumdur.

Şoför muavininin kullandığı şu cümle “kancık anasına sövüyor, babam gibi bir zırtapoza varacağına, hali vakti yerinde birine varamaz mıydın?”(Oyuncu Kadın, s.197) muavininin aile fertlerine göstermesi gereken saygı ve onlara duyduğu bağlılıktan yoksun olduğunu işaret eder. Bu hikâyede anne, bütün olumsuzlukların sebebi olarak “kancık ana” olarak adlandırılır. Muavin, anne ve babanın insan hayatında en önemli değerler olduğundan habersizdir.

2.14.Ahlaki Yozlaşma

Ahlakın bozulması, kötüleşmesi anlamına gelen ahlaki yozlaşma, toplumun kuralları çiğnemesi ve kötü davranışlar yapmasıyla ortaya çıkar.

Orhan Kemal'in öykülerindeki önemli izleklerden biri yoksulluktur ve yazar yoksulluğu işsizlikle ilişkilendirir. Bir başka deyişle, öykülerde yoksulluğun başat sebebi işsizliktir. Doğal sonucu ise sefalet ve ahlak yitimidir. Pek çok öyküde, yoksulluğun acımasız sonucu olarak kadınlar namuslarını yitirirler. Açlıktan ölmek ya da namusunu satmak arasında kalan kadınların, ikinci seçeneği tercih ettikleri görülür.

Orhan Kemal'in yarattığı karakterler ne kadar kötü koşullarda olsalar da özlerinde iyi, doğru ve her şeye rağmen amaçları olan, umut dolu insanlardır. Kötü yolda olan bir insanın bile temelde ya ailesine bakma gayesi vardır ya da asıl amacı bu koşullardan kurtulmaktır.

“Revir Meydancısı Yusuf” adlı öyküde daha önce çoban olan Yusuf, işlediği suçtan dolayı 18 yıl hüküm yiyen bir mahkûmdur. Hapishanede revir meydancısı olarak görevlendirilen Yusuf’a aşçının seslenme şekli ahlaki açıdan dikkat çeker.

“Ulan dinini imanını... evladı” (Ekmek Kavgası, s. 9) cümlesi aşçının ahlaktan yoksun olduğunu işaret eder.

Yorucu iş temposu, mahkûmiyet, problemler, ceza alma kaygısı öykü kahramanlarının sabrının taşmasına ve sorunlu her anın küfürle noktalanmasına neden olur.

“Teber Çelik'in Karısı” adlı öyküde aç ve ilgisiz kalan Seyran'ın inşaat bekçisiyle “beş lira” karşılığında beraber oluşu ve kocasıyla olan geçimsizliği anlatılır. Teber Çelik, bir inşaat amelesidir ve karısı Seyran, geçim sıkıntısı çekmektedir. Yaşadığı bu sıkıntının sorumlusu olarak kocasını görür ve ona kızar. Çünkü kocası kazandığı çok az parayı da eve getirmemektedir. Kocası kazandığını

kumarda yiyince ve bununla beraber açlık baş gösterince bakkalın da artık veresiye vermediği Seyran, karşısına çıkan inşaat bekçisinin beş lira karşılığındaki ahlaksız teklifini kabul eder. Çünkü açlık, bütün kuvvetiyle onu etkilemeye başlar.

Ahlaki yozlaşmanın işlendiği bu öyküden yola çıkarak Orhan Kemal'in, toplumun büyük bir ekonomik bozukluk içinde olduğu, bu yüzden de toplumsal koşulların kadınları kötü yola ittiği gerçeğine vurgu yapmak istediğini söyleyebiliriz. Öyküde gerçek bir sevginin de olmadığı, imlenmek istenen bir başka konudur.

“Bir Kadın”, sevgilisi uğruna çırçır fabrikalarında işçilik yapan, her türlü dayığa ve kötülüğe katlanan bir genç kızın öyküsüdür. 16 yaşındaki bu kız, genç yaşta sevgisi yüzünden kötü yola düşer. “Kız” yüzlü bir oğlanın peşine takılıp Çukurova'ya iner. Çevresindeki insanların “Kız bu kopuğa güven olmaz, seni işletir, elinde avucundakileri kumara verir, bir gün seni yüzüstü bırakır.”(Ekmek Kavgası, s.53) demesine rağmen peşine takılıp geldiği kişiden vazgeçmez. Ancak kısa süre sonra terk edilir. Sevdiği adama duyduğu tutku dolu aşk nedeniyle kendisini terk eden sevdiğini aramaya koyulur. Bu arayış esnasında ahlaksızca işler yapar. “Alt tarafı on paralık o...u”(Ekmek Kavgası, s.53) ifadesi kadının ahlakını özetler. Öyküde, kadının “etini satmakla” para kazandığı ifade edilir.

Tarik Dursun Kakınca göre “kötü yol, düzensiz toplumların yarattığı bir kader çizgisidir. Bu yola itilenler, alınlardaki yazının gereği bu yola düşmezler. Onları bu yola iyi niyet ve çabalarına rağmen düşüren toplum düzensizliğidir.”⁹⁰

“Bir Ölüye Dair” adlı öyküde bir fabrikanın iplikhanesinde çalışan Zehra'nın yaşadığı sıkıntılar nedeniyle ölümü seçmesi anlatılır. Üç çocuk annesi olan Zehra, kocası askerde olduğu için maddi sıkıntılarla boğuşur. Çalışarak namusuyla çocukların bakmaya çalışan Zehra'yı mahalleli rahat bırakmaz. Zehra mahallenin erkeklerinin isteklerine boyun eğmez ve çareyi intiharda görür. Bu huzursuz hayata maddi sıkıntıların getirdiği çaresizliğin de eklenmesi, bir annenin üç çocuğunu arkada bırakmayı göze alıp intihar etmesine neden olur. Bu intihar, yoksulluk kadar

⁹⁰ Tarık Dursun Kakıncı, “Hikâyemizin Ana Damarları- 3: Orhan Kemal”, *Yeni Düşün*, sayı:43, 1987, s.70

toplumsal yozlaşma ve ilgisizlik yüzündendir. Gerek anlatıcının genel tavrında, gerekse diğer karakterlerin anlatımında bunu görmek mümkündür. Zehra, hayatın acımasızlığı, insanların çıkarıcılığı ve çocuklarının çektiklerine dayanamayıp ölümün soğuk kucağına kendini bırakır.

Genç yaşına rağmen ölümü seçen Zehra'nın cansız bedeni için “Güzel kadının ölüsü bile adamı huylandırıyor”(Ekmek Kavgası, s.34) cümlesini dillendiren öykü kahramanı, ahlaki yozlaşmanın hangi boyuta ulaştığını gözler önüne serer.

“İneğin Biri(Babalar ve Oğullar)” sınıf farklarının işlendiği bir öyküdür. Öyküde kâtibin oğlu olan Altan ve Altan'ın babasının çalıştığı şirketin sahibinin oğlu Necdet oyun oynarken kendi aralarında tartışmaya girerler. Bu tartışmanın nedeni Altan'ın Beşiktaş'a gireceğini söylemesidir. Sorun, futbol meraklısı çocukların kıskançlıklarından çıkar. Tartışma sırasında Altan, evde Necdet'in babası Ethem Bey için söylenen “boynuzlu” sözünü Necdet'e aktarır ve Necdet, annesinin, babasını evin şoförüyle aldattığını öğrenir.

Altan'ın “Ne var boynuzlunun oğlu”(Ekmek Kavgası, s.127) cümlesi Necdet'i tokat yemişçesine sarsar. Necdet bu cümlenin ne anlama geldiğini babası Ethem Bey'e sorar. Aldatılan eş yaşadığı ihaneti büyük bir üzüntü içinde tekrar hatırlar. Sadakatten yoksun eş Selma Hanım, eşine yöneltilen soruya şahit olur ve “...gelmiş geçmiş bir şey!”(s.131) cümlesiyle bu olumsuz durum karşısındaki duruşunu, rahatlığını ve ahlaktan yoksunluğunu gözler önüne serer. Öyküde saygın bir müdür olan Ethem Kadri Bey'in yaşadığı bu olumsuz durum anlatılır.

Çocukların aileler üzerinde ne denli etki yarattığının vurgulandığı öyküde Altan'ın babası Rıza yaşanan olay nedeniyle Necdet'in annesi Selma hanım'ın isteği üzerine işten atılır. Necdet'in annesi – kendisi için söylenen ve doğru olan ithamdan alınarak – oğlunun arkadaşını ve ailesini küçümser. Burada amaç, kendi olumsuz davranışını ört bas etmektir:

“-O terbiyesizle konuşma bir daha yavrum, dedi Selma hanım. Onlar alçak ruhlu, adi çocuklardır.” (Ekmek Kavgası, s. 126)

Selma Hanım'ın Altan ve ailesi için söylediği sözler ve duydukları karşısında takındığı tutum “dışa yansıtma”ya örnektir. Bir savunma düzeni olan dışa yansıtma; “insanın kendisinde görmek istemediği eksik, yersiz davranışları, beğenmediği duygu, düşünce, istek ve amaçları başkalarına ya da çevresine yüklemesidir. Burada iki tür davranış söz konusudur. Birinde, kişi beceriksizliğinin, yetersizliğinin, başarısızlığının nedenlerini başkalarında arar. ... İkinci yansıtma biçiminde, kişi kendisinin olumsuz, çirkin, hatalı istek ve tutumlarını başkalarına yakıştırır.”⁹¹

Geçmişinde büyük bir hata yapıp kocasını aldatan Selma Hanım, yaşadığı suçluluk duygusuyla dikkatleri üzerinden uzaklaştırmak için “terbiyesiz, alçak ruhlu, adi” gibi ifadeleri başkaları için kullanır.

Kâtip Rıza, kendisinden konum olarak üstün olan Ethem Bey'in karısını şoförüyle yakalamasını görmezden gelmesini “ineklik” olarak telakki eder. Bu durum da öykünün başlığını açıklar niteliktedir.

“Parkta” adlı öyküde bir lise öğrencisinin gittiği evde evin hizmetçisi olan sevgilisiyle buluşacakları sırada evin hanımı tarafından yakalanması ve beraber olmalarının engellenmesi anlatılır. Bir aşka hikâyesi izlenimi yaratan öyküde “aşk” yalnızca beraber olma isteği olarak işlenir.

Liseli genç, sevgilisiyle buluşmaya gittiği evde, evin hanımına yakalanınca bu durumu lehine dönüştürür. Evin hanımını tehdit eden genç, ona iftira atmaması karşılığında kadından para alır.

“...Toplarım mahalleyi başıma, derim beni içeri hanımefendi aldı, sonunu düşünün. Sahiden yapar mısın, dedi. Orospu çocuğuyum ki yaparım dedim, korktu enayi. ... Dedim, giderim amma bir şartla: Para! Para vermezseniz adam atanın ta sülalesini...” (Sarhoşlar, s.41)

“Küçücük” adlı öyküde, hikâyeye adını veren küçücük bir kız çocuğunun fuhuş bataklığına sürüklenmesi, toplumsal duyarsızlık ve istismar, anlatının konusunu oluşturur.

⁹¹ Özcan Köknel,; Kurban Özüğurlu,; Güler Aytar Bahadır, *Davranış Bilimleri (Ruh Bilim)*, Yayılım Matbaası, İstanbul, 1993, s. 173

Yazarın, Beyoğlu'nun fuhuşa aracılık eden sokaklarını, İstanbul'un rutubet ve açlık kokan yoksul mahallelerini canlı karakterlerle ve sürükleyici bir üslupla sahnelediği öyküde evin geçimini tek başına üstlenen Ayten, İstanbul'un unutulmuş semtlerinin birinde teyzesiyle yaşar. Mahallenin eli ekmek tutmayan, kahve köşelerinde aylak aylak oturan delikanlılarından Erol'a âşık olan Ayten, hata yapar ve sevgilisi Erol'la birlikte olur. Bu hatanın temelinde Erol'un benzersiz olduğu, yalana başvurmayacağı ve onu asla yarı yolda bırakmayacağı düşüncesinden kaynaklanan güven duygusu yatar. Öyküde Ayten'in para kazanabilmek için ahlaksızca işlere bulaşması anlatılır.

Ayten'in geleneksel bir aile yaşantısına sahip olmak istemeyip daha çok para ve daha lüks içinde yaşama adına, zengin ama çirkin ve yaşlı adamlarla para karşılığı birlikte olması ve bunu da; "Aman ne fark ederdi ki! Ha üzerimden bir araba geçmiş, ha bin! Ne de olsa bol para kazanıyorum. Rahatım..." (Çamaşırcının Kızı, s.15) şeklinde anlatması, duyarlılığın yitirildiğini ve ahlaki yozlaşmanın varlığını gösterir.

Futbol hayalleri peşinde koşan Erol ise, tütün fabrikasında çalışan annesiyle yaşar, annesi çalışır o yer. Ama her konuda olduğu gibi futbolda da beceriksiz olan Erol, maddi sıkıntılarla boğuşur. Fakat sıkıntılarını çalışarak azaltmak yerine kahvelerde zaman geçirir, çayına kumar oynar ve borç biriktirir. Maddi problemlerden kaynaklı çalışmasını, para kazanmasını tembihleyen annesini azarlamaktan çekinmez ve annesinin çalışarak kazandığı parayı zavallı kadının elinden alır.

Erol'un annesini gönderip kendisini isteteceğine ve mutlu bir yuvalarının olacağına inanan Ayten, Erol tarafından kandırılır. Çünkü Erol'un tek arzusu, sevgilisi olan Ayten'i haraca bağlayıp, rahat ve huzurlu bir şekilde yaşamaktır. Erol, eline geçecek para uğruna, Ayten'in ahlaksızca yollara başvurarak para kazanmasına göz yumar. "Bütün mesele, kızıdan ayda temiz bir binliği sürüklemekteydi."(Çamaşırcının Kızı, s.56)

"Erol için yapılacak tek şey Ayten'i haraca bağlamaktı."(s.58) Ayten'den alacağı paralarla, dükkân açmayı, para kazanmayı planlayan Erol, haysiyet, şeref ve

namusun para etmediğini dile getirir ve para uğruna kendisine büyük bir aşk besleyen Ayten'in kötü yola düşmesine, bedenini satmasına göz yumar.

“ ‘Bana ne Ayten'den? Nikahlım mı?’

‘Olmasın. Aftosun değil mi?’

‘Bana göre hava hoş oğlum. Yolsuz kaldım mı mangır pasa ediyor canım istedikçe de koynuma giriyor. Daha ne?’

‘Hiç, sermayesiz ticaret. Ben senin yerinde olsam Ayten gibi iki tane zilli daha bulur...’

‘Eee?’

‘Kartaloz karıya boş verir, kendim satış ederim, oooh!’”(Çamaşırcının Kızı, s. 33) şeklindeki cümleleri Erol'un ahlaklı yaşamdan ne kadar uzak olduğunu gösterir. Erol maddi çıkarları uğruna sevdiğini başkasıyla paylaşmayı önemsemez.

Yazarın, karakterler vasıtasıyla birden çok konuya dikkati çektiği öyküde yoksulluk, çaresizlik, aşk ve yoğun bir istismar üzerinde gidip gelen olaylar zinciri ön plandadır. Ayten'i fuhuş bataklığına sürükleyen ise ekonomik sıkıntılar ve yozlaşmış toplumsal değerlerdir.

“İki Kız” adlı öykü yaşları küçük olduğu için çalıştıkları çırçır fabrikasından çıkarılan ve aileleri para kazanmalarını istedikleri için maddi sıkıntılar nedeniyle ahlaksızca işler yaparak para kazanan dokuz on yaşlarındaki iki kızın yaşam öyküsüdür.

Kent ortamı içinde yaşam mücadelesi veren çocukların anlatıldığı öyküde iki küçük çocuk, fuhuş yaparak ailelerine katkıda bulunurken henüz her şeyi tanımadan gerginliğin, yalnızlığın, çaresizliğin, ahlaksızlığın ve mücadelenin ne olduğunu bilerek yaşamaya başlar.

“Parayı veren düdüğü çalar.” mantığıyla hareket eden kızlar, para kazanma konusunda sınırlı olanaklara sahip olmaları nedeniyle yapabilecekleri en kolay işi, fuhuşu seçerler.

“ ‘Haydi’ dediler. ‘Çabuk olalım. Hangimizle?’

Rastgele ‘Seninle!’ dedim, öteki uzaklaştı. Beriki ‘Gel!’ dedi... ‘Evvvela para!’ dedi. Sonra müşteriyi kaçırdım korkusuyla olacak, ‘Kusura bakma’ diye ekledi. ‘Ağzımız yandı da...’

İstedığı elli kuruşu zayıf, çocuk avucuna bıraktım. O, son derece ustalaştığı tarzda harekete geçecekti ki ‘Dur!’ dedim. (Çamaşırcının Kızı, s. 84)

Kızlara kötülük yapma niyetinde olmayan anlatıcı, onların yanına meraktan gider. Bir önceki müşterileri para vermeden kaçınca, anlatıcıdan peşin para isteyen kızlar, adamın parayı verip gidişini “enayilik” olarak yorumlar. Bu durum kızların soyut düşünme yetisine sahip olmadıklarını işaret eder. Parasızlık; kızları kötü, ahlaktan yoksun bir hayatın içine sürükler. Kızların kötü yolu seçmesinin asıl nedeni ise işsizliktir. İşsizlik ve beraberinde gelen sefaletle aile baskısı da eklenince kızlar taşıyamayacakları ağır bir yükün altına girerler.

“Sizin anneniz, babanız yok mu?” diye sordum. Omuz silkti. “Vaaar..” “Böyle yaptığınızı bilmiyorlar mı?” “Biliyorlar..” “Biliyorlar mı?” “Biliyorlar ya, ne var ki?” “Onlar mı diyorlar, gidin böyle böyle yapın diye?” “Demiyorlar ama... Gidin para kazanın diyorlar!” (Çamaşırcının Kızı, s. 84)

Maddi sıkıntılar ve onun getirisi ahlaki yozlaşmanın işlendiği öyküde iki kızın da küçük yaşlarına rağmen fuhuş yapmaları, ustaca müşteri peşine düşmeleri, kızların mecburiyetten yaptıkları bu işe olan aşinalıklarını gösterir.

Yazar bu öyküyle toplumsal bir aksaklığı eleştirir. Bu aksaklık, yoksulluğun insanlara yaptırabileceği en kötü davranışlardan biri olan ahlaktan yoksunluğun insanlar tarafından normal karşılanmasıdır.

Yazar, kızların yaşadığı sosyal çevredeki aksaklıklara da dikkat çeker ve bu aksaklıkları eleştirir. Öyküde, dokuz yaşlarındaki kız çocuklarıyla bir viranelikte elli kuruşa fuhuş yapmayı kabul edebilen birtakım insanların yaşadığı sosyal çevre, yoksulluğun bir diğer göstergesi olarak ön plana çıkar.

Ayrıca dokuz yaşlarında olan bu kızlara – kendi istekleri doğrultusunda da olsa – cinsel istismar aracı olarak bakılması, söz konusu sosyal çevrenin yapısını ve problem teşkil ettiğini gösterir ki yazarın da üstünde dikkatle durduğu ve eleştirdiği durum budur.

Yazar, çocuk yaştaki kızların, erkekler tarafından istismar edilmesini sürekli işler, bu durum anlatıcının duruşu hakkında dolaylı yünden de olsa okuyucuya bir fikir verir. Sinan Bakır’a göre bu tavır “korunmaya muhtaç küçük çocukların, yoksulların ve ezilmişlerin dramının duyurulmasında, onların dünyalarının kendi pencerelerinden olduğu gibi aktarılmasında bir ılık görevi görür.”⁹²

“Kötü Kadın” toplumun bozuk düzeninin eleştirildiği bir öyküdür ve bu öyküde açlık yüzünden kötü yola düşen kadın, paylaşılan bir simidin karşılığını bedeniyle ödemek ister.

Yalnız ve yoksul bir hayat yaşayan, yaşadığı hayatın zorluğundan bıkan bu kadın, ahlaksızca bir hayat sürdürdüğü için hayatına son vermek ister. Fakat ölümden değil ölmekten korktuğu için buna cesaret edemez. Ayakkabılarının yamulmuş topuklarının maddi sıkıntılarına şahitlik ettiği kadın, büyük şehre itildiğini düşünen anlatıcıyla parkta sohbete başlar. Sohbet esnasında kadının sıkıntılarını dinleyen adam, kadının aç olduğunu öğrenir. Cebinde kalan son çeyrekle simit alıp yarısını açlıkla boğuşan kadına verir. Kadının paylaşılan simit için vücudunu teklif etmesi içinde bulunulan vahim tabloyu özetler.

“Kadının simide bakışları adeta korkunçlaştı. Böldüm, yarısını uzattım, kaptı. Kuvvetli dişleriyle bir solukta yedi, yuttu.

- Sağol! dedi. Allah gönlüne göre versin!”

- Sonra ayağa kalktı, karışan eteğini düzeltip, ilikledi:

- Haydi! Dedi.

⁹² Sinan Bakır, “Orhan Kemal’in Hikâyelerinde Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 25, 2015, s. 47

- Ne var?

- Ödeşelim!

- Neyi?

- Simidi...

- Yarım simidi ha ?” (Çamaşırcının Kızı, s.111)

Parklarda müşteri bekleyen ve ona bir simit verip karnını doyurana ödeşmek için kendini teklif eden kadını, çaresiz bırakan ve onu ahlaksız işlere iten ana neden işsizliktir. İşsizlik, beraberinde yoksulluğu ve açlığı getirir.

Orhan Kemal, kötü durumda sergilediği kişilerini içinde buldukları şartlar nedeniyle suçlamaz. İnsanları kötü, onursuz yapmanın koşullar olduğunu ön plana çıkarır bunu herkesin böyle kabul etmesini arzular ve toplum düzenini eleştirir.⁹³

Yazar, öyküde kent yaşam alanlarının zengin-fakir, eğitilmiş eğitimsiz, bilinçli-bilinçsiz herkesin yaşam alanları olduğunu ve bu insanların çoğunun orda yaşam haklarını kendilerinin bile tercih etmediklerini vurgular. Çünkü ona göre, kent yaşamı, öyle cazip ve cezp edicidir ki; adeta insanları kendine çeker. Ancak zamanla insanlar, bu durumdan hoşnut olmamaya ve kentin birer “köleleri” olmaya başlar. Onlara göre, bir sokak kedisi bile, modern köle kent insanından daha şanslı ve mutludur. Bu durum “kötü kadın”la ve onun yaşadığı hayatla örneklendirilir.

“Duvarcı Celal” çaresiz ve âşık bir adamın çaresizliğini anlatan bir öyküdür. On dokuz yaşındaki Şadiye ve ondan yaşça büyük kocası boyacı Celal’in sıkıntılı geçen evliliklerinin konu edildiği öyküde, Şadiye eşinden ve yaşadığı hayattan memnun olmadığını sık sık dile getirir. Memnuniyetsizliğinin ana nedeni olarak eşinin kırk beş yaşında olması ve cinsel yaşamlarındaki sorunlar olduğu sezdirilir.

⁹³ Bedri Aydoğan, “Orhan Kemal’in Öykücülüğümüzde Yeri ve Öykücülüğü”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:119, 1998, s.5

Şadiye sürekli mahallenin ortasında bağıra çağıra Celal'i aşağılar, bir erkeğin zoruna gidebilecek her türlü şeyi söyler, güçsüzlüğünü herkese ilan eder. "Neyleyeyim onun erkekliğini! Gırtlığıma kadar altına, elmasa gark etse ki ne kıymeti var?"(Çamaşırcının Kızı, s. 114)

Eşinin kusurunu, bir kadına yakışmayacak şekilde avlu ortasında dillendiren ve kocasından onu boşamasını ya da öldürmesini isteyen Şadiye'ye komşu kadınlar da hak verir.

"Doğru anam doğru. Erkek dediğin... Değil mi amma? Giydirmiş, kuşatmış, yedirmiş, içirmiş... Genç, taze kadın mesela... Herif bulmuş kırk beşi... Develerin çanı bile dengi dengine dermiş. Madem hakkından gelemeyecen, ne demeye alırsın yazının cahilini? Al adetten kesilmiş birini, hizmetçin gibi dolansın dursun evin içinde!"(Çamaşırcının Kızı, s.115)

Şadiye, komşuları tarafından "soğan erkeği" denilerek alay edilen kocası Celal'i aldatır. Ahlaktan yoksun karısının sadakatsizliğini öğrenen Celal, karısına olan aşkından kaynaklı bir şey yapamaz ve çaresizliğin içine sürüklenir. Çünkü zavallı adam, Şadiye'nin kışkırtmalarına, hakaretlerine ve ahlaksız işlerine rağmen karısını ne bırakabilir ne de kıyıp öldürebilir.

Cinsel güçten yoksun adam, karısının başkasıyla beraber olmasını engellemek için ona sürekli yalvarır ve öğütler verir. Çünkü eşini boşayamayan Celal'in elinden başka bir şey gelmez.

" 'Yapma Şadiye', diye yalvardı. 'Allahaşkına yapma bu pis işi, yeter artık.' ... Onlardan fayda yok. Seni ziyan ederler, ortaya düşürürler, kötü olursun! "(Çamaşırcının Kızı, s. 113)

Karısının onu dinlemeyeceğini, çiçek çiçek dolaşan bal arısı gibi parlak oğlanların ardı sıra koşmaya devam edeceğini bilir ve eşinden kendisini değil oğullarını düşünmesini ister.

Duvarcı Celal, karısına bir türlü söz geçiremez, Etrafta konuşulanlara dayanamayan Celal kendini öldürmeye kalkışır fakat onu da beceremez.

Gürkan'a göre "Yaşamının sadece hayvansal içgüdülerin tatmini ile sağlandığı bu hayat şekliyle insanlığın geleceğine yönelik köklü sosyal politikalar üretilemeyeceğini belirten söz konusu öykü, bireysel bilincin sosyal bilinçle bütünleştiğinde gelecekte daha insani, daha sorunsuz, daha elverişli bir dünya kurulabileceğini ön görmektedir."⁹⁴

"Süpürgeci" adlı öyküde hikâye kahramanı, belediye temizlik işlerinde çalışan bir süpürgecidir. Temizlik işçisi adam, iş başındayken karşı kaldırımdan geçen köylüsü Murat'ı görür ve yanına çağırır. Kendisi gibi süpürgeci olan Murat'la sohbe koyulan süpürgecinin kaldırımdan geçmekte olan genç bir kadını işaret ederek kurduğu cümleler ahlaki yozlaşmayı örneklendirir:

"Temizlik işçisi karşı kaldırımdan sekerek giden sarı saçlı, körpecik bir kadını çenesiyle işaret etti.

-Ne diyon kardaş... Adamın canına can katar vallaha o zilliler!

-Katar ki katar.

-Muraat!

-Hı?

-Lokman Hekim'in yi didiği bunlar mı ki?"(Grev, s. 78)

"Nermin" adlı öyküde ise öykü kahramanlarından Nermin'in iş arkadaşı Haygonoş'un ahlaki değerlerden uzak yaşamıyla bu tema vurgulanır.

Haygonoş isimli kadın, otuz beş yaşında, şen şakrak hareketleriyle dikkat çeken "dalgacı" diye nitelendirilen biridir. Kocasını kaybeden Haygonoş kimseye bağlanmamak için bir daha evlenmez. Erkeklerle uygunsuz münasebetlerde bulunan kadının ahlaktan yoksun cümleleri öyküde dikkat çeker. Kadın, davranışının doğru olduğunu kanıtlamak istercesine yaptıklarını dayanaklar göstererek savunur.

⁹⁴ Hasan Gürkan, "Orhan Kemal'in Eserlerinde Metropol Yaşam İçerisinde Modern Yaşam Manipülasyonları ve Bireylerin Özgürlükleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2013, sayı:29, s.233

“Gözüne kimi kestirirse, canı kimi isterse onunla. Bugün mavi gözlü, yarın kara, öbür gün ela. İnsan her gün aynı yemeği yemekten bıkar!”(Grev, s. 92)

“Abla” adlı öyküde Klara isimli kadın, kömür işiyle uğraşan ve erkeksi tavır ve davranışlarıyla dikkat çeken biri olarak karşımıza çıkar. Erkek gibi bağırıp çağırın, nara atan, söven sayan kadın güzel kadınlara laf atar. Sigara içişi ve alkol kullanımıyla erkekleri anımsatan kadın, tombul yüzlü biri olarak betimlenir. “Sakız’dan gelme Rum bir ailenin küçük kızı”(Grev, s. 188) olan Klara, annesini, babasını ve kardeşlerini yitirip 16 yaşında yazarın tabiriyle “tiyatroya düşer”.

Klara’nın kömürcü dükkânında çalışan gençlere sarf ettiği cümleler, kadının ahlakı konusunda bilgi verir. Klara’nın kömür taşıyan gence:

“-Kelle mi getirdin ibne, acelen ne?”(Grev, s.185) şeklindeki hitabı, yanında çalışan ve öyküde yakışıklı olduğu vurgulanan Hasan’a:

“-Al bakalım erkek, sovan erkeği!”(Grev, s.186) demesi ve bu söylemlerini komik bulan diğer bir gence:

“-Orospu karı gibi güleceğine girişsene çuvallara!”(Grev, s.186) şeklindeki ifadesi kadının ahlaktan yoksun bir hayat sürdüğünü, sosyal hayatı düzenleyen pek çok önemli değerden habersiz olduğunu kanıtlar.

“El Kapısı” adlı öyküde dikkat çeken ahlaki problemlerden ilki evin beyefendisi ile Pervin isimli hizmetçinin birlikteliğidir. Bu ahlaktan yoksun davranışa evin küçük beylerinden olan Vedat ve Sedat kardeşlerin de Pervin’le olan birlikteliği eklenir. Pervin, yaşanmasını istemediği ahlsızca beraberliklere işini kaybetmemek için göz yumar. Evin beyefendisi yaptığı hataya rağmen kendisini ve çocuklarını değil, hizmetçi Pervin’i suçlar. Kendilerince edepten yoksun olan, hizmetçinin odasına giren ve onunla arzusu olmadan beraber olan kendileri değil hizmetçidir.

“Efendim memleketin ahlakını bu kaltaklar bozuyor. Bize gelinceye kadar kim bilir kaç kapı dolaştı. Benim gül gibi çocuklarımı baştan çıkarıyor. Bu ne demektir? Ahlsız bir neslin, efendim?”(Grev, s. 199)

Baba ve oğullarının evin hizmetçisine yaptığı ahlak dışı davranışlar ahlaki yozlaşmanın öyküde baskın bir tema olarak işlendiğini gösterir. Öyküde dikkat çeken olumsuz davranışlardan bir diğeri ise evin büyük oğlu Vedat'ın annesiyle konuşma şeklidir. Kendisini uyarmak için odasına gelen annesine sarf ettiği cümleler Vedat'ın ahlaki değerlerden uzak olduğunu işaret eder.

“Vedat annesini dışarı itti:

-Peki peki, tüy bakalım sen haydi...- kapıyı arkasından örterken- :Ulan amma da matrak bizim kocakarı ha, dedi.”(Grev, s. 193)

“Kırmızı Mantolu Kadın” adlı öyküde mahkûm olan ve kendini “etyemez dokuz kocadan arta kalmış donsuz, Binnaz'ın kırkbabalı oğlu Bobi Şinasi” (Grev, s.221) olarak tanıtan Şinasi'nin yaptığı davranışların ahlak dışı olduğu dikkat çeker. Şinasi, yirmi beş kuruşa kucağa oturan, elli kuruşa ise anadan doğma soyunup koğuşun ortasında çiftetelli oynayan bir mahkûmdur.

Kaçak çakmak taşıyla esrar yakalatmaktan tutuklanan Bobi Şinasi'nin ahlaktan yoksun hareketleri diğer mahkûmlar tarafından “zavallıca” olarak nitelenir. Annesini o... olarak nitelendiren Bobi Şinasi'nin diğer mahkûmlarla aralarında geçen şu konuşma mahkûmun sahip olduğu zihniyeti, bazı önemli ahlaki değerlere sahip olmayışını ve büyük bir yanlış içinde olduğunu kanıtlar niteliktedir:

“Birinde şu asla unutmayacağım konuşma geçmişti aramızda:

-Peki Şinasi, annen, kız kardeşlerin hayatta olsa...

-Onlar hayatta olsaydı sırtım yere mi gelirdi benim be?

-Niçin? Nasıl?

-Her birine bulurdum birer zampara ben de aralarında mis gibi geçinirdim!

-Karın olsaydı ya?

-O zaman iş daha kolay olurdu. Zamparayı elimle götürürdüm!

-Namus? Şeref? İnsanlık?

-Tok karnına namustan, şereften, insanlıktan bahsetmek kolay! Karnımı doyurabilmek için insanlığımı harcıyorum, görmüyor musun?“(Grev, s. 222)

Şinasi, içinde bulunduğu hapishane şartlarından dolayı sıkıntılarla boğuşur, büyük bir imtihan olan açlıkla karşı karşıya kalır. Bundan dolayı namusun, şerefin ve insanlığın hayatta kalma mücadelesinden sonra geldiğini ifade eder. Verdiği hayat savaşı, onun ahlaki açıdan yozlaşmasına ve pek çok önemli değeri - aile, namus-yitirmesine neden olur.

“Pırıl Pırıl” adlı öyküde ise “doktor olup fakir fukaraya parasız bakma” hayaliyle karşımıza çıkan tahsildar İhsan Efendi’nin kızı, yaşadığı sıkıntılar ve beraberinde gark olduğu çaresizlik nedeniyle ahlaki yönden problemlili bir hayatın içine sürüklenir. Daha “namusluca” çalışmak için çokça uğraş veren kadın, insanların kendisine yaklaşımından, maruz kaldığı sıkıntılardan bunalır ve bir kurtuluş olarak gördüğü evliliği seçer. Rastgele evlendiğini vurgulayan genç kadın, eşinin kumarbaz olduğunu sonra öğrenir ve kimsesi olmadığı için kocasının peşinden sürüklenmek zorunda kaldığını dile getirir.

Hayallerinin yerini ahlaktan yoksun bir hayatın aldığı genç kadın, kocası tarafından işletilir. Külhan Bey görünümlü koca, sürekli sarhoş gezen kumarbaz biridir. Ahlaki değerlerden uzak adam, eşini akıl almaz bir rezaletin içine sürükler.

“Karısını işletiyormuş. Beş teklifim varsa eliyle götürürmüş beni karısına!”(Grev, s. 246) Kahvehanedeki insanlara sunulan bu teklif, sarhoş adamın içinde bulunduğu karanlığı gözler önüne serer.

“Behiye” adlı öyküde genç bir kız olan Behiye’nin uğradığı cinsel istismar anlatılır. İlkın Çeçen Hakkı ve daha sonra da Cemal Bey tarafından istismar edilen Behiye, daha on dördünde bir genç kızdır. Babası onu, annesini ve kardeşlerini terk eder. Evin yükünü annesiyle birlikte omuzlayan Behiye, sevdiği Çeçen Hakkı tarafından “zaten eşim olacaksın” yalanıyla kandırılır.

“Geleceksin değil mi? Sana yüksek topuklu alacağım, üst baş alacağım, para vereceğim. Bu akşam yatsı namazından çıktıktan sonra mescidin arkasındaki ahırda...” (Dünyada Harp Vardı, s. 221) Kandırıldığının farkında olmayan Behiye,

alınacağını düşündüğü topuklu ayakkabıların ve yeni kıyafetlerin büyüüne kapılır ve hataya sürüklenir. Öykünün sonunda Behiye'nin mahalle esnafının - Cemal Bey, Bakkal Nuri- gözdesi olduğu vurgulanır. Behiye için “namus” kavramı artık anlamını yitirmiştir.

“ - Senin, dedi, annen de o biçim, ablan da!”(s.222) Behiye'nin ayakkabı boyacısı kardeşine söylenen bu cümle içinde bulunulan karanlığı işaret eder mahiyettedir.

“Gece Yarısı”⁹⁵ adlı öyküde yoksul bir ailenin yiyecek için duyduğu özleme yer verilir. Öykü kahramanı kadın üç çocuk sahibi bir annedir. Otuzunda bile olmayan kadın, yaşadığı zorluklar sonucunda hayallere sığınır. Genç kadın, küçük oğlunun yirmi ikisine geldiğini, okuduğunu ve iyi bir evlilik yaptığını hayal eder.

Eşi işsiz olan kadın, komşusu Hediye'ye, Hediye'nin eşi Arnavut'a ve onların zenginlik içindeki yaşamlarına çok özenir. Babanın silik olduğu öyküde, kadın Hediye'nin kocası Arnavut'u çok beğenir, kendisinden yirmi yaş büyük bir eşi olan kadın, Arnavut'la ilgili hayaller kurar ve “günah olmayacağını bilsem” diyerek kötü düşüncelere kapılır. Kadının, komşusu Hediye'yle konuşup eşleri değiştirmeyi hayal etmesi ve Arnavut'la ilgili ahlaksız hayalleri öyküde dikkat çeker ve üç çocuklu annenin ahlakı konusunda bilgi verir.

“Hediye'nin gök gözlü Arnavut'u. Allah günah yazmasa, cehenneme atmasa... En iyisi adet olsa da ayıplamasa kimse, açık açık konuşsa Hediye'yle... Hediye değişir miydi acep? Yaşlı mı derdi? ... Hem canım, temelli değil ya, şöyle bir iki günlüğüne...”(Dünyada Harp Vardı, s. 276)

“Yağmur Yüklü Bulutlar” adlı öykü, tek amacı hayatta kalabilmek olan dilenci kadının, kucığındaki çocuğuna aldırış etmeden ahlaksız işler yapmasını konu alır.

Annesinin kucığında ağlayıp duran, “mavi gözleriyle tostopak bir oğlan” olarak tasvir edilen çocuk, annesinin fuhuş yapmasına şahitlik eder. Dilencilik ve

⁹⁵ “Yağmur Yüklü Bulutlar”ın yeni baskısında yayımlanan bu hikâye ilk olarak “Dünyada Harp Vardı”da yayımlanmıştır.

fuhşu meslek edinen kadın, annelik vasfına ve çocuğa önem vermeyip yaptığı çirkin işlere çocuğunu da alet eder.

Dilenci kadının kocası, yedi yıl önce toprağını satmaya köyüne gider ve bir daha geri dönmez. Kocasını bekleyen kadın tek çıkar yolu olarak fuhşu seçer. Çünkü bedenini satmaktan başka yapacak bir şeyi olmadığını düşünür. Küçük yaşına rağmen hayatın çirkinliklerini tanımaya başlayan çocuk adamla birlikte olan annesini konulduğu herhangi bir yerde oynayarak bekler:

“-Bir yere sürünüp kayma ha Mıstık, e mi?

Çocuk anladı mı, anlamadı mı... Başını salladı mı sallamadı mı? Anasının başından, çıkarıp verdiği saç tokasını ağzına soktu. Birden diş etine batmıştı demir toka. Kızdı, attı. Yumruğunu emdi bir süre. Ama diş eti acıyordu. Ağlayacaktı, kalın altı dudağı büzüldü. Kendini tutuyor, ağlamamağa çalışıyordu. Birinde ağlamıştı, anası hırsla gelmiş, yerden yere çalmıştı. Ne gün? Nerde? Bilmiyordu, bilemezdi ama, ağlamaması gerektiğini biliyordu. Yumruğunu ısırды, gene ısırды, çekti elini ağzından sonra. Havaya baktı. Bulutlar. Ayın altında kaynaşıp duruyorlardı.” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 17)

Dilenciyle beraber olmayı isteyen kırk beş yaşındaki adam, evli ve ahlak dışı davranışlarıyla eşinin güvenini kaybeden ve bu nedenle eşiyile sorunları olan biridir. Yaşadığı sorunlara rağmen “dilencinin kaçırılmaması gereken güzellikte” olduğunu vurgulayarak onunla para karşılığında beraber olur. Tek sahiplerinin kalabalık, kapkara bulutlar olduğunu dile getiren dilenci, bu çıkmaza sürüklenmesine neden olan şeyin yoksulluk olduğunu dile getirir.

Ahlaki yozlaşmayı işaret eden bir diğer cümle de şöyledir:

“Burası iyi mi?

Sen bilin.

Çocuk?

Alışkındır, oynar şorda...” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 17) cümlesi ve özellikle “alışkındır” ibaresi, kadının ve dolaylı olarak çocuğun ahlaki değerlerden uzak hayatı konusunda bilgi verir.

“Kart Kedi”de yazar, toplumun çirkin yüzünü ortaya koyar. Parasızlık ve sığıntı yaşam nedeniyle istismar edilen küçük genç kızlardan bahsedilen öyküde, sinemaya gidebilmek, yeni giysiler alabilmek amaçlı ahlaksızca işlere başvurulduğu dikkat çeker. Kızlar, bu basit istekler nedeniyle cinsel anlamda sömürülmelerine aldırış etmezler.

Kızların ihtiyaç duyduğu üç beş kuruş için onları istediği gibi kullanan adam ise elli yaşlarında olan “kart kedi” lakaplı kişidir. Küçük yaşta para kazanmanın gerekliliğini kavramış kızlar için hiç evlenmemiş bu adamın hayatı, ilgi çekicidir. Çapkın adamın küçük kızları tercih etmesi onu arkadaşları nazarında “sübyancı” kılar. Fakat adam bu söyleme aldırış etmez.

Besleme kızlar, bu çözüm yolunu akrabalarının kendilerine küçük ihtiyaçları için para vermemeleri üzerine seçer. Parasızlık, öyküde ahlaki yozlaşmanın temel nedeni olarak işaret edilir.

Kart Kedi lakaplı adam, konuşmalarıyla, gençlere sergilediği ahlaki değerlerden uzak davranışlarıyla ahlaki yozlaşmanın varlığını işaret eder: “Uykudan yeni kalkmış yavrular ki, on üç on dördünde. Göğüsleri mandalina mandalina. ... Ona dönerim, kız ne bu surat? Koynumda yatmadın ya! Ötekine dönerim, ne bu göğüsler? Şu entarinin biraz genişini giysen de insanı sabah sabah günaha sokmasan olmaz mı?”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 76)

“936” adlı öyküde iplikhane ustası Şükrü, ahlaksız davranışlarıyla tanınan biri olarak karşımıza çıkar. Evli olmasına rağmen Şükrü’nün yapmadığı ahlaksızlık kalmaz ve adam, fabrikada çalışan pek çok kadını mağdur eder. Adam, amaçları sadece namusuyla çalışıp hayatlarını devam ettirebilmek olan kızları, kullanılıp atılacak bir meta olarak görür. Boşnak kızı da bu kızlardan biridir. Kızın başka biri ile beraber olduğunu bilir. Başkasıyla beraber olabiliyorsa pekala onunla da olabilir, düşüncesine kapılır. Ama kız bunu istemez. Reddedilen ustabaşı, bunun üzerine kızın işten attırmak arzusu ile fabrika sahibinin yanına gelir ve kıza iftira atar.

“Döğdük olmadı, söğdük olmadı, ceza kestik olmadı, olmadı olmadı! Burası fabrika mı kerhane mi anlamadım gitti.” (s.98). Fabrika sahibi ustabaşının kızı sulandığını bildiği için adamı ciddiye almaz ve bu tür meselelerin kimsenin üstüne vazife olmadığını belirtir. Konuşmalarının dikkate alınmadığını fark eden ustabaşı, o kız yaşında kızlarım var, diyerek dürüst görünmeye çalışır. Ustabaşının fabrikada yaptığı ahlak dışı davranışlar, öyküde şöyle dillendirilir:

“Ne mi var? Ulan, Giritli Hacer’i gebe kodun, Arnavut Zekiye’yi erinden ayırttın, Kürt Güllü’yü yek ekmeğe muhtaç ettin, İstanbullu Fitnat’ı, buna keza, ben dersen... Bak, açtırma ağzımı ha!” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s.100)

Öyküde ekonomik sıkıntıların toplumsal değerler üzerindeki olumsuz etkisini ve yozlaşmanın hat safhada olduğunu görmek mümkündür.

“Cigaramın Dumanı” adlı öyküde fabrikada çalışan Fethiye isimli kadının, evli erkekleri bile baştan çıkarması, onlarla top misali oynaması ve pek çok ailenin dağılmasına neden olması anlatılır. Fethiye, kendisine âşık olan erkekleri yarı yolda bırakan, şıpsevdi biri olarak tanımlanır. Kadının yaptığı davranışlar ahlaksız bir yaşam sürdürdüğünü kanıtlar.

“Boynu bükük değildi ama bana öyle geliyordu. Terk edilmiş, gadre uğramış gibi. Zavallılık sinmişti. İş elbisesi yoktu üzerinde. Kıyafeti düzgün de değildi. Hayır, pabuçları eskiydi, yamalıydı. Leke içinde. Lacivert. Ustaca yamalanmaya çalışılmıştı. Yama sırtıyordu.” (s. 105) şeklinde nitelenen adam Fethiye’nin mağdur ettiği adamlardan biridir. Adam kahvede oturup başından geçenleri anlatır. Bir kadın yüzünden işinden, evinden ve çocuklarından olduğunu ifade eden adam, insanlara bu kadın konusunda dikkatli olmalarını öğütler. Kadının kimseyi sevemeyeceğini vurgulayan dokumacı, Fethiye’yi bekleyen başka bir gence, kadının mağdur edip bırakıp gittiği kişileri şöyle sıralar:

“Ben değil sadece, dokumacı Hamdi, dokumacı Rıza, Necati, Muharrem, İdris. Bizim şef muavini muhasebeci, müdür... Hepimize boş verdi. Hususisine girdi patronun. Sonra onu da boş vermiş. Başkası, daha başkası... Vazgeçin ondan gençsiniz. Karınıza, çocuğunuza acıyın!”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s.107)

“Tilki”de ise Sadık Bey isimli kahraman, mahallenin köşe başında bakkaliyesi olan, kurnaz bir esnaf olarak karşımıza çıkar. Kunduracıyken başlayan ahlaksız yaşamı, yeni işinde de devam eder. Adamın, dükkânının önünden geçen her kadını dikkatlice süzmesi, toplumsal değerlere aykırı tutum ve davranışlarda bulunması Sadık Bey’in ahlaktan yoksun olduğunu işaret eder. Adamın, dükkânın önünden geçen kadına “Gelen yavruya bak, yavruya!” (Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 152) söylemi öyküde geçen ahlak dışı ifadelerle örnek teşkil eder.

Adamın, dükkânın önünden geçenlerin namus kavramından haberdar olmadığını, kadınların ve kızların kendi tabiriyle “motor, uçak oluşunu”(s.152) dile getirmesi, insanları ırz, namus düşmanı ve dedikoducu olarak nitelmesi öyküde büyük bir çelişkiye sebep olur. Çünkü adamın düşünüp dile getirdikleri ile yaptıkları ve yaşamı birbirine uymaz. “Bey” olarak tanıtılan adam, beylikten uzak davranışlarıyla öyküde büyük bir tezat oluşturur.

“Üç Onluk” adlı öyküde kızı, oğulları, torunu olan hikâye kahramanının 15 yaşındaki genç kızı, kızın ona yalvarmasına ve yaşının küçük olduğunu vurgulamasına aldırmaz etmeden şehvetine kurban edışı anlatılır. Yaşı geçkin olan adamı ikna edemeyen genç kız, üç onluğa hayallerine veda eder.

“Vallahi on beşimi yeni bitirdim, billahi yeni bitirdim!”(Yağmur Yüklü Bulutlar, s. 172)

Genç kızın başına gelen bu iğrenç olayın en büyük sorumlusu kızın teyzesidir. Çünkü teyze, yaşı küçük olan kızın fuhuşu, para kazanma yolu olarak seçmesine bekâretini kaybetmemesi koşuluyla göz yumar.

Yaşından büyük gösteren masum bir çocuğun para uğruna yaşadığı bu istismar, ahlaki yozlaşmanın geldiği son noktayı özetler niteliktedir. İş işten geçtikten sonra durumun vahametinin farkına varan adam korkuya kapılır. Cebinde elli lirası olan adam, kıza yirmi lira vermeyi tasarlar. Çünkü otuz lira verirse karısının almasını istediği öteberiyi evine götüremeyeceğinin farkındadır. Adamın kendisine vereceği paradan sonra eve götüreceği parası kalmayacağını düşünen kız bu duruma üzülür ve merhametli davranıp aldığı paranın içinden bir onluğu adama geri verir.

Fethi Naci'ye göre “hangi koşullar içinde yaşarsa yaşasın, ne kadar kötü kişi olursa olsun, her zaman, içinin bir yerinde bir ‘iyi insan’ yanı vardır Orhan Kemal insanının; budur Orhan Kemal’in insan anlayışı.”⁹⁶

Öyküde, parasız, çoluğu çocuğu olan yaşlıca birinin peşine düşebileceği geçici hevesler uğruna kaybolan hayatların varlığına dikkat çekilir.

Orhan Kemal'in öykülerinde çocuklar, genç kızlar, hayata tutunmaya çalışan kadınlar, toplumsal bozulmanın, sorumsuzluğun acı meyveleri görünüşündedir. Çıkar uğruna satılan ya da kaldırıma düşen öğrenci yaşındaki kızlar öykülerde dikkat çeker. Yazar bu kişilerin durumlarını, niteliklerini toplumsal koşulların belirlediği mesajını verir. Öykülerde “tek tek insanların suçlu olmadığı, onları suça itenin bozuk toplum yapısı olduğu” düşüncesine vurgu yapılır. Yazarın bu konudaki düşünceleri şöyledir:

“Bozuk düzenin her yönden bozduğu, insancıl davranışlardan alıkoyduğu, insanoğlunun düşmemesi gereken alçaklıklara yuvarlayan bir düzensizliğin çürük meyveleri sayarken, gene de onlarda eriyip mahvolmamış, kurtulmak için çaba gösteren yanların var olduğuna inanıyorum. (...), bir hırsız ihtiyacından dolayı çalar.. Bir orospu, ihtiyacından dolayı orospuluk yapar.. Ama bunların hepsi de yaptıkları şeyin kötü olduğunu bildiği için, yaptıklarını insanlardan saklarlar.. Bir hırsıza “hırsız”, bir orospuya “orospu” dendiği zaman kızması, yaptığı şeyi saklaması, onun, yani insanoğlunun özündeki iyilikten gelir. Demek oluyor ki, insanlar aslında iyidirler. Onları bozan toplum düzensizliği. Gerçekçi bir yazar da içinde yaşadığı toplumu yazarken bu gerçeği görmemezlikten gelmemelidir.”⁹⁷

“Bir Dal Gibi” adlı öyküde bir terzi atölyesi olan hikâye kahramanı, yanında çalıştırdığı kadının çocuk yaştaki kızına âşık olur. Geçkin yaşından ve evli oluşundan utanmayan adam, çocuğu yaşındaki kızını ulu orta yerde kaçırmaya çalışır. Çalışmak zorunda kaldığı için okuluna ara vermek zorunda kalan ve “Bir dal kadar ince, çocukluktan genç kızlığa henüz geçmiş ya da geçmekte olan bir kızcağız”(s. 110)

⁹⁶Fethi Naci, “Orhan Kemal İnsanı”, *Yeni Ufuklar Eleştiri-Deneme Dergisi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960, S.1, s. 68

⁹⁷Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1970, s.42

olarak tanımlanan ve her haliyle çocuk olan bu küçük kız, çevreden yardım ister ve adamın elinden kurtulur.

Okumaya hevesli olan kız, orta diplomasını alırsa, bir bankaya girip annesini el kapısında çalışmaktan kurtaracağını hayal eder ve annesinin ustası olan “kaba kıyım, şık mı şık” adamın, peşine takılmasını “ayıp” karşılar ve daha çocuk olduğu vurgusunu yapar:

“-Peki ne istiyor senden? Kulaklarına kadar kızarıyor. Israr ediyorum:

-Ha?

-Karımı boşayıp seni alacağım diyor!

-Sen?

-Ben çocuğum daha. Böyle şeyler söylenir mi bana? Ayıp değil mi?” (Kırmızı Küpeler, s. 112)

Hayatını kurtarmak için çaba sarf eden kız, çalışan annesini görmek için adamın dükkânına her gidişinde ahlaki açıdan problemlili adamın iğrenç bakışlarına maruz kalır. Adamın küçük kıza davranış şekli, karısını boşamayı düşünüp çocuğu yaşındaki kızla evlenmeyi tasarladığını vurgulaması ahlaki yozlaşma konusunda dikkat çeker.

“Dingonun Ahır” adlı öyküde “esmer” ve “sarışın” olarak adlandırılan öykü kahramanları, ahlaki açıdan sorunlu kişilerdir. Çünkü esmer olan sarışının annesiyle sarışın olan da esmerin kız kardeşiyle beraber olur. Her ikisi de bu rezil durumu bilir ve bu duruma rağmen münasebetlerini devam ettirir. Esmerin şu cümleleri yaşanan ahlak dışı durumu özetler niteliktedir:

“Gururla:

-Ufak iş bunlar amca, dedi. O benim eniştem, ben de onun üvey babasıyım!(Kırmızı Küpeler, s.130)

SONUÇ

Orhan Kemal, “ekmeğin” insan hayatındaki önemini küçük yaşlarda kavramış ve bu gerçeği öykülerine çok iyi aktarmış bir yazardır. Yaşadığı ekmek kavgasında kalemini silah gibi kullanmayı bilen yazar, öykülerinde çeşitli çevrelerin, değişik insanların ekmek kavgasını anlatır.

Yazarın ilk yayımlanan öykü kitabı *Ekmek Kavgası*’ndan başlayarak kaleme aldığı sayısız öykünün içeriği “Küçük Adamın Yaşam Savaşı” şeklinde adlandırılabilir. Çünkü yazar, kötü koşullar içinde çırpınan, yaşam mücadelesi veren, direnen ama umudunu yitirmeyen, hayallerine sığınan ve küçük şeylerle mutlu olabilen insanların öykülerini okuyucuya sunar. Bu durum gerçek hayatın peşinde olan yazarın uğraş alanının mitos değil, somut yaşantılar olduğunu gösterir.

Orhan Kemal de kendini “küçük bir adam olarak” nitelemektedir. Çünkü yazarın özyaşamöyküsünden kaynaklanan *Baba Evi*, *Avare Yıllar* ve *Cemile* adlı roman üçlemesinin başlığı dikkat çekicidir: Küçük Adam’ın Notları. Yazar her ne kadar kitabın önsözünde romanın otobiyografik kahramanının (ya da anlatıcının) kendisi olduğunu gizlemek amacıyla “küçük adam”ı Adana kahvehanelerinden birinde tanıdığını belirtmiş olsa da anlatılan kişi kendisidir.

“Küçük adam’ı Adana kahvelerinden birinde tanıdım, tesadüfen. Sakallı yüzünü avuçları içine almış, düşünüyordu. Açık mavi gözleri, kıvrıkcık sarı saçları vardı. Birbirimizi uzun süre süzdükten sonra yanıma geldi. Beni birisine benzettiğini söyledi. Maksadının konuşma kapısı açmak olduğunu anlıyordum... Bana hayat macerasını çok sonra, ısrarlarım üzerine anlattı. Bunları yazmasını söyledim, güldü, ‘Sen yaz istersen!’ dedi.”⁹⁸der.

Kendisine yöneltilen bir soru üzerine sanatın amacını “insanlığın, insanlık tarafından, insanlık için yönetilme çabası”⁹⁹ olarak tanımlayan Orhan Kemal, insanı adaletin temel taşı olarak görür; sanatın, siyasetin insanlık için insanın temel alınarak yapılması gerektiğini düşünür ve konularının genel kaynağını oluşturan küçük insanı

⁹⁸ Orhan Kemal, *Baba Evi*, 2008, s.3

⁹⁹ Özgül Erten, “Orhan Kemal’e Sorduklarımız”, *Varlık*, 38(755), 1970, s.10

işaret eder. Bu nedenle yazarın öyküleri büyük bir ekmek kavgasında kaybolmuş, terkolan, küçük ve fakir insanların öyküleridir. Yazar; kalabalıkları, yığınları öykülerine çok iyi yansıtır. Hikâye dünyasının zengin bir antolojisi olan Orhan Kemal'in, sanatında başarıyı sağlayan önemli etkenlerden biri de kahramanlarını yakından tanıması ve onlara muhabbet beslemesidir.

Yazar; büyük hayallerle İstanbul'a göç eden gurbetçilerin, Çukurova ırgatlarının, köylünün, işsiz, çocukların, bozuk toplum düzeninin insafsız dışlerine takılarak "kötü yollara" itilenlerin, dilencilerin, hapishanedeki hükümlünün kısacası tepeden bakılarak adam yerine konmayan o "küçük insanların" gerçeklerini öykülerinde işler. Bu gerçek, ekmek için verilen kavga olarak nitelenebilir. Hikâye kahramanlarını ekonomik ve sosyal yaşamın kavgasını veren kişilerden seçen Orhan Kemal'in, ilk hikâyelerinden başlayarak çalışan insana büyük önem verdiği fark edilir. Yazar çalışan insanların düştükleri müşkül durumları ve insanların para kazanmak uğruna namusluca yahut namussuzca didinmelerini gözler önüne serer.

Ayrıca yazar, işçilerin yaşamını edebiyatımıza kazandıran ve işçilerin Türk edebiyatında olumlu kişiler olarak ön plana çıkmasına vesile olan kişidir. Çalışan, üreten ama emeğinin karşılığını alamayan işçilerin yaşamları, işlerini kaybetme korkuları, aile yaşantıları, duyguları ve maruz kaldıkları sömürü öykülerde sergilenen konuların başında gelir. Yazar, öyküleriyle emekçinin sorununu okuyucuya tüm açıklığıyla sunar. Fabrika işçileri ve onların ekmekleri için çektikleri sıkıntılar pek çok öyküde dillendirilir. "Grev", "Uyku", "Dert Dinleme Günü" adlı öyküler, işçi sorunlarının işlendiği öykülerden birkaçıdır. Orhan Kemal'in öykülerinin pek çoğunda işçi temasını işleminin bir nedeni de yazarın her şeyden önce bir işçi yazarı olmasıdır.

Yazar, öyküleriyle toplumumuzun alt yapısının yaşantısını, sığındıkları hayallerini, özlemlerini, sıkıntılarını, korkularını öğrenmemize bir açıklık getirir. Konularındaki doğrudan yaşamdan gelen gerçeklik, anlatımdaki açıklık ve doğallıkla birleşerek öykülerin etki gücünü artırır.

Orhan Kemal'in eserlerinde kadının da özel bir yeri vardır. Yaşam mücadelesi veren erkeklerin yanı sıra kadınların da hayatın yükünü sırtladığı dikkat

çeker. Küçük yaşta çalışmaya başlayan kızlar, evine ekmek götürmek zorunda kalan, eşine destek olan fedakâr kadınlar, Orhan Kemal'in eserlerinde karşımıza çıkan kadın tiplerinden birkaçıdır. Öykülerinde toplum içindeki kadınların durumuna yer veren ve toplumda oluşan kadın algısına vurgu yapan yazar, kadınların kötü yola itilişinin nedeni olarak bozuk toplum yapısını işaret eder. Öykülerin merkezinde “insanların suçlu olmadığı, onları suça itenin bozuk toplum yapısı olduğu” düşüncesi yatar. Öykülerde dikkat çeken bir özellik de yazarın çizdiği hayat kadını tipinin yalın ve abartıdan uzak oluşudur. Ayrıca öykülerde kadınlar, kızlar seven ve umudunu sevdiğine bağlayan taraf olarak karşımıza çıkar.

Orhan Kemal'in öykülerindeki önemli izleklerden biri yoksulluktur ve yazar yoksulluğu işsizlikle ilişkilendirir. Bir başka deyişle, öykülerde yoksulluğun başat sebebi işsizliktir. Doğal sonucu ise sefalet ve ahlak yitimidir. Pek çok öyküde, yoksulluğun acımasız sonucu olarak kadınlar namuslarını yitirirler. Açlıktan ölmek ya da namusunu satmak arasında kalan kadınların, ikinci seçeneği tercih ettikleri görülür. Kadını çaresiz bırakan ve onu ahlaksız işlere iten ana nedenin işsizlik olduğu vurgusu yapılıır.

Öykülerde kadınların sosyolojik konumu, toplum içindeki yeri ve onlara verilen değer noktasında dikkat çeken ortak özellik, kadınların toplum içinde değer görmemesi, erkekler tarafından küçümsenmesi ve aynı zamanda kadınların birey olarak değil de cinsel obje olarak görülmesidir.

Öykülerde genellikle eğitimsizlik ve beraberinde gelen cehalet nedeniyle kadınlar, küçük kızlar kandırıldıklarının farkına varmazlar. Yazar, öyküler vasıtasıyla cehaleti ve sinema artisti olma arzusunun insanları nasıl hataya sürükleyebileceğini gözler önüne sererek bu olumsuz tutumları eleştirir. Ayrıca Orhan Kemal'in küçük insanların yaşam koşulları içinde bilinçlendiği öykülerde dikkat çeken özelliklerden biridir.

Yazar, işlediği konular ve konuların dillendirilmesini sağlayan öykü kahramanları vasıtasıyla yoksulluğun insanlara yaptırabileceği en kötü davranışlardan biri olan “ahlaktan yoksunluğu” ve bu durumun insanlar tarafından normal karşılanmasını eleştirir.

Yazarın kişileri arasında düşük kadınlar ile bu kadınların saf duygularından yararlanıp onları baştan çıkararak ve onların sırtından para kazanan kişiler de yer alır. Ahlaki yozlaşmanın getirisi olarak kandırılan ve kötü yola sürüklenen kadınlar, gerçekte istemeyerek, geçim derdi nedeniyle ahlaktan yoksun işler yaparlar. Bu sürüklenişin temelinde çıkar kaygısına dayanan sahte aşklar yatar.

Orhan Kemal'in hayatında "ekmek kavgası" ve "aşk" iç içedir. Bu durumun hikâyelere yansımaları görmek mümkündür. İnsan sevgisine ve bireysel aşka hikâyelerde sık sık yer verilir. Aşk temasının işlendiği öykülerde toplum sorunlarına da değinildiği dikkat çeker. Aşk, günlük hayatın ekonomik çarkında ezilen ve birtakım çıkmazlar içinde olan küçük insanın, sorunlarından bir nebze uzaklaşabilmek için sığındığı önemli bir limandır.

Öyküde kahramanlar aracılığıyla dillendirilen önemli değerler de vardır. Bunlardan ilki "anneye saygı"dır. Öykülerde annenin, insan hayatındaki yerine ve önemine vurgu yapılır. Anneyle dargın olunamayacağı gerektiği önermesine yer verilir.

Orhan Kemal'in öykülerinde parasızlığıyla nitelenen ve çoğunlukla horlanan küçük memurlar da öykü kişileri arasında yerini alır. Zor geçinen ya da hayata boş vermiş bu küçük insanlar, sıkıntısını ya içinde yaşar, ya şiddete başvurur veyahut yasal olmayan yollarla ayakta durmaya çalışır.

Yazarın küçük insanları arasında çocuklar da büyük bir yer tutar. Bu çocuklardan kimi aile bütçesine destek olmak için çalışır kimi maddi sıkıntılar nedeniyle hayallerine veda eder kimisi ise suça itilir. Ekmek kaygısının küçük yaşlarına rağmen onları da etkilediği öykülerde vurgulanan durumlardandır. Öykülerde kötü yola itilen, cinsel istismara uğrayan çocukların yaşadıkları acı anılara, zorlu yaşam şartlarına da değinilir. Burada vurgulanmak istenen çocukların savunmasızlığı ve masum oluşlarıdır. Ayrıca yazar, yaşanan olumsuz durumların sorumlularını, çocuklara eziyet edenleri, onları kötü yola sürükleyenleri ve bozuk toplum yapısını eleştirir. Yazarın kimi öykülerinde yoksul-zengin tezdından yola çıkarak çocuğa bilinç verme yolunu seçtiği fark edilir. Birçok öyküde yoksulluk nedeniyle çocukların mutsuz fakat umutlu oldukları görülür. Kimi çocuklar, kimsesiz

oldukları için iyi yaşama özlem duyarlar. Ayrıca öykülerde çocukların edilgen olmadıkları, hayat kavgası içinde atik ve korkusuz oldukları dikkat çeker.

Orhan Kemal öykülerinde iyi dindarlara pek yer verilmediği de görülür. Sömüren, ezen dindarlar ve dini amaçları uğruna kullanan kişiler de yazarın öykü kişileri arasında yerini alır. Ayrıca din unsurunun, zenginler ve din adamları için bir sömürü aracı, yoksullar için avunma vasıtası olduğu görülür. Dindar olan yoksullarda da dikkati çeken bir özellik de küfürbaz ve inkârcı oluşlarıdır. Orhan Kemal'in öykülerinde inanç, kimi zaman umut kaynağı olarak işlenirken kimi zaman da öykü kahramanlarının yanlış davranışlarının kaynağı olarak kabul edilmesi nedeniyle farklı açılardan eleştirilen bir olgudur.

Sonuç olarak Orhan Kemal'in küçük, fakir insanları ezilen bir sınıfın temsilcileridir: Bütün umudunu çocuklarının okumasına bağlayan anne babalar, yoksul aile çocukları, çöpten ekmek toplayıp karnını doyuran ihtiyarlar, işsiz güçsüzler, çalıştığı fabrikada hakkı yenen işçiler, kaybettiği işini geri almayı arzulayan bekçiler, ekmek uğruna kendini satan kadınlar, ekmek için kolay yolu seçen dilenciler, çaresizliğin çaresi olarak ölümü seçenler...

Orhan Kemal'in "küçük insan"ının belirgin bir yanı vardır. Fethi Naci'nin ifadesiyle "hangi koşullar içinde yaşarsa yaşasın, ne kadar kötü kişi olursa olsun, her zaman, içinin bir yerinde bir 'iyi insan' yanı vardır Orhan Kemal insanı'nın; budur Orhan Kemal'in insan anlayışı."¹⁰⁰ Bu insanlar, baş edemediği sıkıntıları iyimserlikle alt etmeye çalışırlar.

Yazarın yarattığı karakterler ne kadar kötü koşullarda olsalar da içlerinde iyi, doğru bir insan ve her şeye rağmen amaçları vardır ve umut doludurlar. Kötü yolda olan bir insanın bile temelde ya ailesine bakma gayesi vardır ya da asıl amacı bu koşullardan kurtulmaktır.

Orhan Kemal, küçük insanların gelecekte ve hayattan umutlu yönlerini tasvir etmekten hoşlanır. Sanatkâr, öykülerinde işlediği küçük adamların "küçük adamlıktan kurtulma" istemini taşımalarını ve bu amaç için çaba göstermelerini

¹⁰⁰Fethi Naci, "Orhan Kemal İnsanı", *Yeni Ufuklar Eleştiri-Deneme Dergisi*, İstanbul, 1960, S. 1, s. 68

arzular. Yaşadıkları zorlu ve kötü şartlara rağmen öykü kişileri içlerindeki bozulmamış bir cevherle hayata direnirler ve içinde buldukları ekmek kavgasından galip çıkmayı arzularlar. Yazar, öykülerde hayatın onları çürütemediğini gözler önüne serer.

Orhan Kemal'in kahramanlarının kurdukları küçük hayaller onların büyük mutluluklarıdır. Küçük adamlarının birçoğu kanaatkâr insanlardır. Sıkıntılı, buhranlarla dolu hayat şartlarına rağmen hayaller kurarlar. Umut, onlar için vazgeçilmezdir. Yazar, bu umut ışığının yaşadıkları kavga içinde onları hayata bağlayacağını bilir, "umut" onları ayakta tutacaktır.

Yazar, öykülerde maddi yetersizliklerin beraberinde açlığı ve hastalığı getirdiğini, açlığın ise çaresizliğin en önemli belirtisi olduğunu vurgular. Ekonomik sıkıntılar ve beraberinde getirdiği açlık, insanların ahlaki değerleri bir kenara itip hayatta kalma çabasına girmelerine neden olur. Ekonomik sıkıntıların toplumsal değerler üzerindeki olumsuz etkisi ve yozlaşma öykülerde gözlemlenen hususlardandır.

Orhan Kemal öykülerinin dikkat çeken bir diğer karakteristik özelliği ise küçük adamların uğradığı haksızlıkları dile getirmesi, onları suça iten nedenleri ortaya koyması ve uğradıkları şiddeti anlatmasıdır.

Ekonomik sıkıntıların sınıfsal farklılıklara da neden olduğu öykülerde tespit edilen özelliklerdendir. Toplum içindeki sınıfsal ayrımı ve bu durumun kent insanın gündelik yaşam pratiklerine yansıma biçimlerini, öykülerde görmek mümkündür.

Öykülerde küçük insanların korkularına da şahit oluruz. Çoğunlukla kişiler ya hoşlanmadığı bir şeyin başına gelmesinden veya arzu ettiği bir şeyi elde edememekten korkar. Bazı öykülerde ise korkuya sebep olan şey, hoş gitmeyen bir akıbet beklentisidir. Ayrıca kimi öykülerde korku, kahramanların sağlıklı düşünmelerini engelleyen bir faktör olarak karşımıza çıkar.

Orhan Kemal'in küçük insanları içinde yaşadığı maddi sıkıntılardan kurtulmak için çıkar yolunu içkide, piyango biletinde arayan, bunlardan medet uman kişiler de vardır.

Yazar, suç işleyen çocukların, fuhuş yapan kadınların, dolandırıcı insanların yaşadıklarından dolayı toplumu sorumlu tutar ve bozuk olanın şahıslar değil, düzenin bizzat kendisi olduğunu vurgulamaya çalışır. İnsanların bozuk toplum düzeninden dolayı daha iyi yaşayamadığını dile getirir.

“Asıl gerçeklik, asıl yurtseverlik içinde yaşadığı toplumun bozuk düzenini görmek, bozukluğun nereden geldiğine akıl erdirmek, sonrada bu bozuklukları ortadan kaldırmaya çalışmaktır.”¹⁰¹ düşüncesinde olan yazar, hayatlarına şahit olduğumuz küçük insanlarıyla bireysel sorgulamayı arttırarak toplumun sıkıntılarını göstermeye çalışır, bu sıkıntıların çözüm yolunu edebiyat vasıtasıyla işaret eder.

Ayrıca sanatkâr, küçük insanlar vasıtasıyla toplumdaki aile ilişkilerini işler, kadın ve çocukların iş gücü olarak sömürölmelerini ele alır ve kadının toplumdaki yerini farklı bir açıdan eleştirir.

Orhan Kemal, küçük insanlara ve onların çetin şartlar altında devam ettirdikleri hayatlarına, derdin ve çaresizliğin etkisiyle kendileriyle ve toplumla çatışma içerisine girmelerine dikkat çekerek bir memleketin toplumsal dokusunu gözler önüne serer.

¹⁰¹ Fikret, Uslucan, “Orhan Kemal’in Bazı Eserlerinde Bir Eleştiri unsuru Olarak Din”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 1/2 Fall, 2006, s. 108

RESİM DİZİNİ

Resim 1- Abdülkadir Kemali Bey ve Orhan Kemal'in Çocukluğu-1915

Resim 2-Orhan Kemal ve Eşi Nuriye Hanım- 1937

Resim 3-Orhan Kemal'in Askerliği-1938

Resim 4- Nazım Hikmet-Orhan Kemal, Bursa Cezaevi-1941

Resim 5- Yaşar Kemal'in Orhan Kemal'i Mahkemede Ziyareti

Resim 6- Orhan Kemal'in Cenaze Töreni-1970

Resim 7- Orhan Kemal

KAYNAKÇA

Aktunç, H. (1999). “Öykülerin Bir Öyküsü”, Öykücünün Kitabı, Haz. Feridun Andaç, *Varlık / Bilgi*, İstanbul.

Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten Sonra Hikâye Ve Roman*, Cilt 2, İstanbul Matbaası, İstanbul.

Alpsan, A. (1966). “Orhan Kemal”, *Varlık*, 33(662).

Altınkaynak, H. (1983). *Hikâye Yazarı Orhan Kemal*, Yazko Yayınları.

Altınkaynak, H. (2000). *Orhan Kemal’in Hikâyeciliği*, Adam Yayınları, İstanbul.

Arda, E. (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, Alfa Kitabevi, İstanbul.

Ay, B. (1970). “Orhan Kemal’le Bir Konuşma”, *Varlık*, 36(750).

Aydoğan, B. (1998). “Orhan Kemal’in Öykücülüğümüzde Yeri Ve Öykücülüğü”, *Çağdaş Türk Dili*, Sayı:119.

Bakır, S. (2015). “Orhan Kemal’in Hikâyelerinde Anlatıcı Ve Bakış Açısı”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 25.

Bezirci, A. (1984). *Orhan Kemal*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Bezirci, A. (2005). “Orhan Kemal’in Hikâyeciliği”, *Evensel Kültür*, Sayı:163.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar Yaklaşımlar*, Bağlam Yayınları. İstanbul.

- Binyazar, A. (1982). *Türk Dilinde 25 Ünlü Eser*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Boynukara, H. (2000). “Hikâye Ve Hikâye Kavramları”, *Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı: 46/47, Ekim / Kasım.
- Canatak, A. M. (2011). *Bir Solgun Resim: Selçuk Baran’ın Öyküleri*, Birleşik Yayınları, Ankara.
- Canatan, A. (2008) “Toplumsal Değerler Ve Yaşlılar”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Çavdar, T. (1970). “Orhan Kemal Üzerine”, *Dost*, Cilt:22, Sayı:69.
- Çırak, E. “Orhan Kemal’in Sosyal Adalet Perspektifinden Kadın Ve Çocuk”, S.9.
- Doğan, D. M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*, 11.Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, M. (1970). “Köylü – İşçi Yazarı Orhan Kemal”, *Yeni Dergi*, Yıl: 7, Sayı: 75.
- Eliuz, Ü. (2004). *Orhan Kemal’in Romanlarında Yapı Ve İzlek*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Eliuz, Ü. (2010). “Orhan Kemal Romanlarında Kadının Nesne Olarak Kullanımı: Cinsel Taciz”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Eliuz, Ü. (2011). “Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak”, *International Periodical Forthe Languages, Literature And History Of Turkishor Turkic* Volume 6/3.
- Enginün, İ. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Erden, A. (2000). “Orhan Kemal Öyküsünde Yazınsal İletişim, Deneysellik, Yaratıcılık Ve Dil Kullanımı. Bir Örnek: Ürök Ninile”, Ankara Öykü Günleri, Haz. Burhan Günel, *Edebiyatçılar Derneği*, Ankara.

Erten, Ö. (1970). “Orhan Kemal’e Sorduklarım”, *Varlık*, 38(755).

Ertop, K. (1999). “Orhan Kemal’in Küçük Adamı”, *Varlık*, Cilt:67, Sayı:1107.

Eyigün, R. Y. (2006). *Orhan Kemal’in Hayatı, Eserleri Ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Fromm, E. (1990). *Umut Devrimi*, Çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayıncılık, İstanbul.

Gençöz, F. , Vatan, S. , Lester, D. (2006). “Umutsuzluk, Çaresizlik Ve Talihsizlik Ölçeğinin Türk Örneğinde Güvenirlilik Ve Geçerlilik Çalışması”, *Kriz Dergisi*, 14(1).

Gençöz, T. “Korku: Sebepleri, Sonuçları Ve Başetme Yolları”, *Kriz Dergisi*, Sayı:2.

Gültekin, M. N. (2011). *Orhan Kemal’in Romanlarında Modernleşme, Birey Ve Gündelik Hayat*, Everest Yay., İstanbul.

Gürkan, H. (2013). “Orhan Kemal'in Eserlerinde Metropol Yaşam İçerisinde Modern Yaşam Manipülasyonları Ve Bireylerin Özgürlükleri”, *Sdü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:29.

Hançerlioğlu, O. (1996). *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kakıncı, T. D. (1987). “Hikâyemizin Ana Damarları- 3: Orhan Kemal”, *Yeni Düşün*, Sayı:43.

Kangal, A. (2013). “Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme Ve Türk Hane Halkı İçin Bazı Sonuçlar”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44).

Kantarcı, A. (2006). *Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Çocuk Tipleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Kaplan, M. (2002). *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Karaca A. (2018). “Yoksulların Yazarı Orhan Kemal”, *Karar Gazetesi*, 02.07.2018.

Karacoşkun, M. (2004). “Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (3).

Kılıç, E. “Anadolu’dan Eşitlikçi Bir Bakış Ve Orhan Kemal”, [Http://Www.Umut.Org.Tr](http://www.umut.org.tr).

Kılıç, L. (1996). *Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Şahıslar Kadrosu*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Kolcu, A.İ. (2008). *Cumhuriyet Edebiyatı Iı*, Erzurum.

Köklügil, A. (1970). “Orhan Kemal”, *İlgaz*, Sayı:107.

Köknel, Ö., Özügürlü, K., Aytar Bahadır, G. (1993). *Davranış Bilimleri (Ruh Bilim)*, Yayılım Matbaası, İstanbul.

Kurdakul, Ş. (1992). *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Cilt 4, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Lekesiz, Ö. (1998). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, 2.Cilt, Kaknüs, İstanbul.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. O. Akinhay- D. Kömürcü) , Ankara.

Masdar, F. (2011). *Türk Sinemasında Orhan Kemal Uyarlamaları: Yedi Örnek*, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Van.

Moran, B. (2007). *Edebiyat Kuramları Ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mutluay, R. (1970). “Orhan Kemal’in Hikâyelerinde Çocuk”, *Yeni Edebiyat Aylık Edebiyat Dergisi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Naci, F. (1970).“Orhan Kemal İnsanı”, *Yeni Ufuklar Eleştiri-Deneme Dergisi*, İstanbul.

Narlı, M. (2002). *Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Kb Yay., Ankara.

Narlı, M. (2014). “Orhan Kemal’in Romanlarında Sınıfsal Bilinç”, *Varlık*, 82(1287).

Necatigil, B. (1971). *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları.

Ocak, H. (2015). *Orhan Kemal’in Hikâyelerinde Kadın Motifi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Oktay, A. (1970). “Orhan Kemal Üstüne”, *Dost*, C.22, Sayı:69.

Orhan Kemal, (1996). *Grev*, Tekin Yay., İstanbul.

Orhan Kemal, (1996). *Kırmızı Kúpeler*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Orhan Kemal, (1996). *Oyuncu Kadın*, Tekin Yay., İstanbul.

Orhan Kemal, (2000). *Nazım Hikmet’le 3,5 Yıl*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Orhan Kemal, (2002). *Yazmak Doludizgin*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Orhan Kemal, (2007). *Dünyada Harp Vardı*, Epsilon Yay., İstanbul.

Orhan Kemal, (2007). *Sarhoşlar*, Epsilon Yay., İstanbul.

Orhan Kemal, (2007). *Yağmur Yüklü Bulutlar*, Epsilon Yayınevi, İstanbul.

Orhan Kemal, (2008). *Baba Evi*, İstanbul.

- Orhan Kemal, (2010). *Kardeş Payı*, Everest Yay., İstanbul.
- Orhan Kemal, (2012). *Ekmek Kavgası*, Everest Yay., İstanbul.
- Orhan Kemal, (2012). *Önce Ekmek*, Everest Yay., İstanbul.
- Orhan Kemal, (2018). *Çamaşırıcının Kızı-Küçücük*, Everest Yay., İstanbul.
- Otyam, F. (2005). *Arkadaşım Orhan Kemal*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, O. (2016). “Orhan Kemal’in “Oyuncu Kadın” Adlı Öyküsünün Okuyucunun Eleştirel Düşünme Becerilerine Katkısı Açısından Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (2).
- Özerinç, E. (2010). *Orhan Kemal’in Fabrika Ve Toprak İşçilerini Konu Alan Bereketli Topraklarüzerinde, Vukuat Var Ve Hanımın Çiftliği Romanlarında Yapı, Tema Ve Anlatım*, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs, Şubat.
- Özkırımlı, A. (1990). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, Cilt 3, İstanbul.
- Özyalçın, A. (2004). Orhan Kemal’in İnsanları Ve Cemile, *Evensel*, 23 Ekim.2004.
- Rıfat, O. (1950). “Orhan Kemal”, *Yaprak*, 15 Ocak 1950.
- Sınar, A. (1997). *Hikâye Ve Romanımızda Çocuk*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Snyder, C. R. (2002). “Hope Theory: Rainbows In The Mind”, *Psychological Inquiry*, 13(4).
- Sülker, K. (1981). “Orhan Kemal’in 1951 Öyküleri”, *Bilim Ve Sanat*, Sayı:6.

Tanpınar, A. H. (2000). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tarhan, S., Bacanlı, H. (2016). “İlkokuldan Üniversiteye Umut Kavramının Tanımlanması Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Enad*, Volume 4, Issue 2.

Taştan, Z., Duran Oto E. (2014). *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Mahalle Hayatı*, Kitapevi Yayınları, İstanbul.

Tosun, N. (2000). “Modern Öykü Ve Gerçekçilik”, Hece *Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı: 46/47.

Uğurlu, N. (2002). *Orhan Kemal’in İktal Kahvesi*, Örgün Yayınları, İstanbul.

Uslucan, F. (2006). “Orhan Kemal’in Bazı Eserlerinde Bir Eleştiri unsuru Olarak Din”, *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 1/2 Fall.

Uyar, T. (1976). “Orhan Kemal Hikâyesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Haziran 1976.

Uyguner, M. (1975). “Orhan Kemal’in Öykücülüğü Üzerine”, *Türk Dili Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı: 286, İstanbul.

Ünlü, M., Özcan, Ö. (1991). *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Walls, D. W. (1963). “Bir Yabancı Gözüyle Orhan Kemal”, *Varlık*, Cilt:30, Sayı:600.

Yılmaz, A. (2006). “Orhan Kemal’in Hikâyeleri Ve Toplumsal Gerçekçilik Anlayışı”, Tripod.Com, (<http://Www.Orhankemal.Org/Links/271.Htm>)

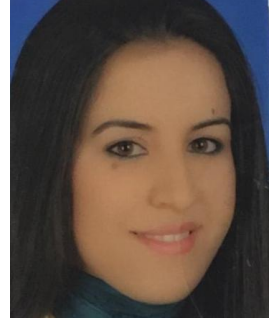
Zournazi, M. (2004). *Umut Değişim İçin Yeni Felsefeler*, (ev. U. Abacı), İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ÖZDEMİR NESRİN
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1987 VAN
Telefon :
E-mail : nhaktasli@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010	Edremit Anadolu Lisesi	Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği
2018	Van İpekyolu Fen ve Sosyal Bilimler Proje İmam Hatip Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

27/05/2019

Tez Başlığı / Konusu:

ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDE KÜÇÜK, FAKİR İNSAN

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 190 sayfalık kısmına ilişkin, 23/05/2019 tarihinde şahsım/tez danışmamın tarafından TURNITIN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 (Yüzde On İki) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayımlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

27/05/2019
Nesrin ÖZDEMİR

Adı Soyadı : Nesrin ÖZDEMİR
Öğrenci No : 11920110070
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Yeni Türk Edebiyatı
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. A. Mecit CANATAK
27/05/2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
...../...../2019
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü